

Sprog i Norden 2010

Tema: Sprognormering og tegnsprog

Sprog i Norden 2010

Tema: Sprognormering og tegnsprog

norden

Netværket for
sprognævnene i Norden

Publiceret med støtte fra Nordisk Ministerråd

© Nordisk Sprogkoordination og forfatterne
ISBN 978-87-89410-31-9

Indhold

Forord	7
Språkvård i en internationell värld.	9
<i>Pirjo Hiidenmaa</i>	
Dansk sprognormering nu og i fremtiden.	19
<i>Dorthe Duncker</i>	
Ny sprogpolitik, traditionelt sprogrøgsarbejde. Vurdering af situationen i Island.	33
<i>Ari Páll Kristinsson</i>	
Handlingsprogram för finska språket	39
<i>Pirkko Nuolijärvi</i>	
Språkpolitisk statusrapport frå Noreg	45
<i>Sylfest Lomheim</i>	
Utfordringer i nordsamisk språkrøkt.	51
<i>Kaarina Vuolab-Lohi</i>	
Kan skoltsamiskan revitaliseras?	57
<i>Klaas Ruppel</i>	
Normeringen av de tecknade språken i Finland – en historisk tillbakablick	65
<i>Karin Hoyer</i>	
En ordbog uden ord	81
<i>Jette Hedegaard Kristoffersen og Thomas Troelsgård</i>	
Sverigefinsk språkvård kontra svensk och finlandssvensk språkvård	93
<i>Paula Ehrnebo</i>	

Finska språkbyråns kundenkät om telefonrådgivningen 2009. Vem ställer frågor om vad och varför? Vad tycker kunderna om telefonrådgivningen?	105
<i>Riitta Eronen och Salli Kankaanpää</i>	
Å rette i tekster på vegne av språket. Utfordringer for språkrøkten i Norge i dag	115
<i>Dag F. Simonsen</i>	
Redigering av språkfrågor inför publicering	125
<i>Birgitta Lindgren</i>	
En språkpolitik för ett flerspråkigt tillgängligt internet	139
<i>Rickard Domeij</i>	
Språk i fokus: Svenska	149
<i>Birgitta Lindgren</i>	
Nordic Language Coordination	161
<i>Sabine Kirchmeier-Andersen</i>	
Det nordisk sprogsamarbejde i 2009	167
<i>Pia Jarvad</i>	
Ny sproglitteratur	181
<i>Island</i>	
<i>Norge</i>	
<i>Danmark</i>	
<i>Sverige</i>	
<i>Finland</i>	
Om forfatterne	217
Instruktion til forfatterne	221
Adresser til sprognævnene i Norden	223

Forord

Sprog i Norden er en årbog for sprognævnene og -rådene i Norden og udgives med støtte af Nordisk Sprogkoordination. Årbogen, som er udkommet siden 1970 under dette navn, redigeres af de nordiske sekretærer i sprognævnene og -rådene i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Hovedredaktøren for dette nummer er fra Danmark.

Sprog i Norden medtager i almindelighed artikler som er baseret på foredrag som blev holdt på det årlige nordiske sprog møde. Sådan er det også i år, selvom vi dog også publicerer andre relevante artikler.

Det 56. nordiske sprog møde fandt sted 3.-4. september 2009 i Borgå, Finland. Det blev arrangeret af Nordisk Sprogkoordination i samarbejde med Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis). Temaet var *Den nordiska språkvårdens principer och praktiker*, og temaet blev behandlet i to perspektiver: *den nationale sprogrøgt* og *den nordiske sprogrøgt*. I den nordiske blok hørte også *de unges internordiske sprogforståelse*.

Følgende foredrag blev præsenteret: Birgitta Lindgren: *Språkrådgivningens olika villkor beroende på sammanhang: i direktkommunikation med frågeställaren och i redigerad form avsedd för publicering dels i Språktidningen, dels i den publika databasen Frågelådan*, Ole Ravnholt: *Grundlag for dansk sprognormering*, Pirkko Nuolijärvi: *Finska handlingsprogrammet*, Kaarina Vuolab-Lohi: *Utfordringer av nordsamisk språkvård*, Karin Hoyer: *Normeringen av de tecknade språken i Finland – en historisk tillbakablick*, Dag Finn Simonsen: *Utfordringer for språkrøkten i Norge i dag*, Dorthe Duncker: *Prinsipper for sprognormering i dansk*, Sylfest Lomheim: *Språknormering i Norge – ein statusrapport*, Ari Páll Kristinsson: *På hvilken måte påvirker nye språkpolitikker det tradisjonelle språkrøktarbeidet?*, Pirjo Hiidenmaa: *Vård av nationella språk i en internationell värld*, Klaas Ruppel: *Revitalisering av skoltsamiska*, Paula Ehrnebo: *Sverigefinsk språkvård kontra svensk och finlandssvensk språkvård*, Mikael Reuter: *Kommentar till Paula Ehrnebos föredrag*, Rickard Domeij: *En språkpolitik för Internet*. Af disse 12 foredrag bliver de 10 publiceret i årets nummer af *Sprog i Norden*. Desuden publiceres en artikel af Birgitta Lindgren som sætter fokus på det svenske sprog og en artikel af Jette Hedegaard Kristoffersen og Thomas Troelsgård: *En ordbog uden ord*. Pia Jarvad redegør for det nordiske sprogsamarbejde i 2009. I lighed med tidligere år publiceres en bibliografi over ny sproglitteratur fra de nordiska lande.

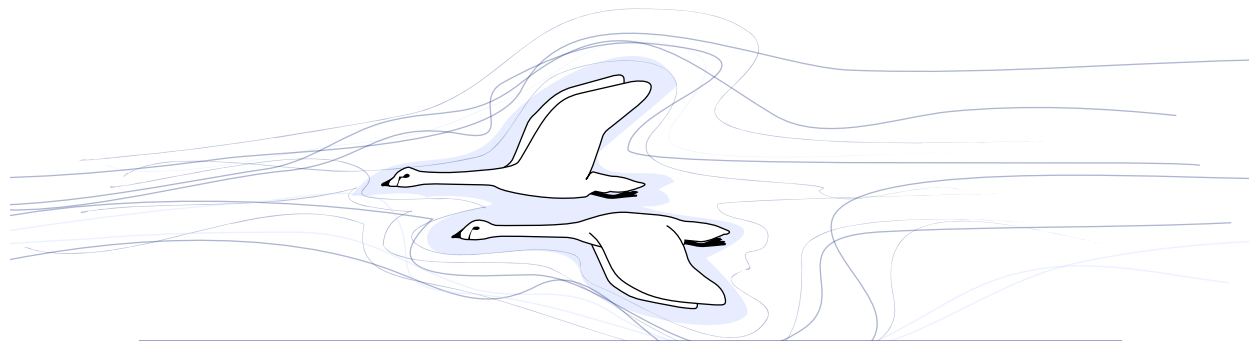
Redaktionen for *Sprog i Norden* 2010 har været: Ari Páll Kristinsson (Íslensk málnefnd), Hannele Ennab (Språkrådet, Sverige), Pia Jarvad, (Dansk Sprog-

nævn), Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige), Rikke E. Hauge (Språkrådet, Norge) och Anna Maria Gustafsson Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis).

København i august 2010

Pia Jarvad

Hovedredaktør

Språkvård i en internationell värld

Pirjo Hiidenmaa

Vården av det finska språket – eller vilket annat nationellt språk som helst – kan inte längre betraktas enbart ur det finska, det vill säga det egna, språkets perspektiv. Språkvården kan hitta redskap också på annat håll än bara i språkets egen struktur eller språkbruket. Mångkulturell kommunikation och översättningsforskning kan mycket väl berika också vården av de nationella språken.

I rubriken till den här artikeln förekommer ordet internationell. Men vad betyder ordet egentligen? Hur skiljer sig ordet internationell från ordet mångkulturell, som är ett annat modeord och som också används för att beskriva mångspråkig mänsklig samlevnad? De två orden härstammar från olika tidsperioder, och det förekommer systematiska skillnader i användningen av dem.

I allmänhet är det som är internationellt något som värderas högt och som är frivilligt. Det mångkulturella förknippas vi däremot med en slags nödsituation. När vi använder ordet internationell tänker vi framför allt på kunskaper i främmande språk. I ordet mångkulturell lägger vi tyngdpunkten på modersmålet, men inte på vårt eget, utan på de andras – främlingarnas eller minoriteternas – som vi anser behöver extra stöd.

I grund och botten är det internationella samma sak som det mångkulturella och det mångkulturella samma sak som det internationella. Det här syns dock inte i vårt dagliga tänkande, där vi till exempel ser på olika stadsdelar genom olikfärgade glasögon. I Helsingfors står söder och väster för det internationella och öster och norr för det mångkulturella. En liknande uppdelning hittar man antagligen i alla storstäder.

Men vad innebär det internationella, och hur skiljer det sig från det mångkulturella? Vi talar om internationella forskare och experter även om det vi avser är att de är utlänningar. Det är en annan sak att betona att någon är internationellt känd och uppskattad eller att en viss verksamhet bedrivs i andra kulturella miljöer. Vi kan beskriva en brittisk forskare som internationell, trots att han eller

hon har bott hela sitt liv i sitt eget land och publicerat sig enbart på sitt eget modersmål. Det här avslöjar att för en finländare innebär internationell ofta samma sak som engelsk rätt och slätt.

Ett bra tankeexperiment är att testa vad som händer med en text om vi byter ut ordet internationell i den mot mångkulturell, utländsk eller engelsk. Det hjälper oss att se våra värderingar och vårt stereotypa sätt att tänka.

Nationell, lokal, internationell, global

Europa är nationalspråkens kontinent, och nationernas gränser följer språkgränserna. Undervisning i främmande språk är en central del i den nationella fostran och allmänbildningen. Europa karaktäriseras av en mångfald officiella språk, minoritetsspråk och språk som saknar status. Något gemensamt modersmål har européerna inte.

Om man vänder på perspektivet lite kan man säga att Europas modersmål är översättningen. Översättningar är det som förenar hela Europa och européerna. Vi är alla vana vid att läsa översättningar, vi förstår behovet av översättningar, och vi kan känna igen kulturella skillnader i texter. Av alla de texter som finländarna tar del av dagligen är en stor del översättningar. Om man här dessutom inkluderar de texter som är skrivna utifrån en förlaga på ett främmande språk är andelen ännu större.

Alla språk är nationella och lokala. I allmänhet är språken också internationella, eftersom de influerar varandra och används på olika sätt för att överskrida gränser.

Man brukar betona hur internationell och global framför allt engelskan är. Engelskan kan betraktas som global, eftersom den används på många olika håll i världen, på alla kontinenter, i alla klimat, på områden där de flesta religioner och livsåskådningar är representerade. Engelskan är också internationell, eftersom engelska talas som andraspråk och ofta är det första och kanske enda främmande språket som talas överallt i världen. Engelskan har blivit lingua franca, det vill säga det gemensamma extra språket på alla livsområden.

Engelskan är också ett lokalt och nationellt språk. Dessutom är engelskan många enskilda individers modersmål och den har alla de drag som ett modersmål har och som vi brukar framhäva att ett modersmål ska ha: språket överförs från en generation till en annan, det förändras, dess talare utgör små lokala samhällen och idiolekter, som ibland till och med inte omfattar mer än en enda familj eller ett par. Engelskan varierar också regionalt. Vissa av engelskans regionala varieteter – dialekter – värderar vi högre än andra, t.ex. Oxfordengelska.

Engelskans karaktär av lingua franca betonas ofta. Engelskan betjänar personer som kommer från olika bakgrund och ger dem en chans att hitta ett gemensamt språk. Eftersom engelskan i så hög grad används som ett internationellt extraspråk, förekommer rikligt med variation vid sidan om språkets standardformer. Till exempel väljs prepositioner och tempusformer utifrån strukturerna i andra språk.

Vems språk och vems kriterier?

I mångspråkiga grupper och i mångspråkiga samhällen blir man tvungen att tänka över språkvalen. På många håll inom det nordiska samarbetet har man till exempel kommit överens om att engelskan ska vara det gemensamma språket (samarbetsorganet för forskningsfinansierande organisationer NOS, Nordforsk). Det innebär att alla möten hålls på engelska, medan mötesdokumenten kan vara skrivna på något av de nordiska språken (norska, danska och svenska). I pauserna talas en kombination av de olika skandinaviska språken.

I det övriga internationella samarbetet har man utan att reflektera eller avtala något kommit att välja engelska som gemensamt språk. Eftersom man så ofta förväntar sig att det är engelska som ska användas undersöker man inte ens möjligheten att använda andra språk.

Vi får knappt någonsin möjlighet att öva oss i andra språk eftersom vi så ytterst sällan upptäcker eller inser att gruppen kanske har andra gemensamma språk också. Vi inser inte heller att det skulle gå bra att använda många språk parallellt i diskussionerna – de europeiska talarna behärskar ju många olika språk, det vill säga åtminstone förstår andra språk även om de kanske inte talar dem flytande.

I språkvalen är det också fråga om makt och vem som definierar betydelse och användningssätten. Jag deltog till exempel i ett internationellt möte nyligen där bara en enda av de tjugo deltagarna – en britt – talade sitt modersmål. Temat var främjande av humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning. De övriga talarna använde ordet *science* i diskussionen och uppenbarligen var betydelsen av det klart för alla som i sitt eget språk har ord som *vetenskap*, *tiede*, *wissenschaft*, *teadus* osv. vilkas betydelse omfattar alla vetenskapsgrenar. Den brittiska deltagaren lyssnade på diskussionen och frågade till slut förvånat: "Shouldn't we speak about humanities and social sciences as well?". Han kunde inte efter alla inlägg i diskussionen förstå varför deltagarna koncentrerade sig på enbart naturvetenskapliga frågor. För de övriga diskussionsdeltagarna var innebörden av ordet och begreppet i princip alltså klar, även om det engelska *science* syftar på framför allt experimentell naturvetenskap och man där använ-

der andra ord för att hänvisa till humanistisk och samhällsvetenskaplig vetenskap.

Den första tanken är att de övriga har lärt sig engelska dåligt eller i alla fall använder språket slarvigt. Kunde man vända på steken och se på saken ur en annan synvinkel: att det är britten som borde lära sig förstå och anpassa sig till att det är naturligt att använda ordet *science* på grund av de övriga talarnas kulturella bakgrund, även om det i och för sig vore mer exakt att använda något av orden *arts, law, humanities, social sciences* etc.

Om engelskan ska behandlas som *lingua franca* och som det gemensamma språket för talare med olika modersmål kan man ställa följande fråga: Om vi använder språket gemensamt, varför är det då en minoritet på fem procent som får bestämma normen? Nu betraktar man engelskan framför allt som ett kulturspråk för modersmålstalare som också används för internationella ändamål av talare med något annat modersmål.

Och hur vore det om kriteriet i stället för en perfekt användning av språket skulle vara en perfekt förståelse och tolkning? När vi använder främmande språk och ett gemensamt *lingua franca* måste vi vänja oss vid att varje talare använder språket på sitt eget sätt. Den som råkar ha det gemensamma extraspråket som modersmål blir tvungen att vänja sig vid att begreppsapparaten och strukturer ur andra språk lyser igenom. Det här blir brittiska talare ofta tvungna att acceptera.

Det språkvetenskapliga perspektivet förändras också i internationella sammanhang på det sättet att språkvården inte enbart strävar efter språkligt korrekta former och korrekt användning. Målet är också att vänja språkbrukarna vid andra språk och andra strukturer och att lära dem att känna igen det inflytande som de leder till i språkanvändningen. På det här viset innebär språkvård vården av enskilda språk, kännedom om olika språk och allmän observation av ett språks dynamik.

Språkvårdens delområden

Språkvården har traditionellt delats i fyra områden: korpusvård – dvs. vården av ordförrådet och språkets struktur – textvård, statusvård och kundervisning. Modersmålsundervisningens uppgift är att föra vidare språket som begrepp, förhållandet mellan olika språkformer samt deras uppgifter till nya generationer.

Den nationella språkvården har en lång tradition inom korpusvården. Den finska språkvården var på 1800-talet, liksom på 1900-talet, i hög grad koncentrerad på utvecklingen av ordförrådet och skriftspråket. Metoderna gick ut på att

ersätta främmande ord med egna eller anpassa främmande ord till finskan. Det var också viktigt att beskriva och definiera skriftspråkets former.

Under 1900-talets senare hälft började man omdefiniera målet för språkvården, och därmed blev textvården det viktigaste området. Man började tala om textens syfte, slog fast begriplighetskriterier och försökte hitta sådana textstrukturer som utgick från läsaren. Det uppstod nya tillämpningsområden för textvården, t.ex. förbättringen av myndighetsspråket och moderniseringen av författningsspråket.

Nu har uppmärksamheten i alla de nordiska länderna riktats mot vården av språkets ställning. Språkvårdarna diskuterar nationalspråkens ställning och hur man ska kunna garantera en mångsidig användning av dem på alla områden för mänsklig aktivitet. Framför allt har man diskuterat engelskans erövring av nya områden och hur nationalspråkens status har förändrats. Man har lagt märke till hur nationalspråkens domäner har börjat krympa: det kommer fler och fler signaler på att man inte kan använda enbart nationalspråken på olika områden i samhället utan endast engelska. Exempel på sådana domäner är många vetenskapsgrenar och ekonomins område.

Modersmålsundervisningen har varit den resurs som utgjort grunden för den språkliga medvetenheten. På den grunden överför, skapar och förstärker vi de uppfattningar som styr språkbruket. Modersmålsundervisningen kan förstärka eller kullkasta de uppfattningar som finns i vårt gemensamma medvetande, dvs. våra språkideologiska uppfattningar. På det sättet är modersmålsundervisningen språkvårdens mest effektiva verktyg.

Hur förändrar internationaliseringen språkvårdens olika delområden?

Vilket ansvar har undervisningen i främmande språk för hur eleverna lär sig förstå sitt eget modersmåls uttryckssätt, användning och ställning? Hur vore det om lärarna i främmande språk skulle medverka till att skapa en mer omfattande uppfattning av språk och att skapa en hållbar utveckling för kulturen? Målet för all språkundervisning är språklig medvetenhet, det är inte bara modersmålslärares mål. Den språkliga medvetenheten blir allt viktigare i språklig fostran. Undervisning i främmande språk omfattar både språkkunskaper och kännedom om kulturen. Dessutom ska den ge eleverna verktyg att förstå språksituationen i världen.

I vår internationella värld är innehållet i språkvården avsevärt större än det var tidigare. Ansvar för genomförandet av den är också mera utspritt än tidigare. Eller så borde det vara i alla fall.

I internationella sammanhang fäster man sällan någon uppmärksamhet vid språkvalet. Det är helt enkelt självklart att man använder engelska. Jag var själv inkallad som expert i Europaparlamentet för en tid sedan. Jag ombads komma med ett tio minuters muntligt och skriftligt inlägg i en diskussion till vilken man utöver de utländska gästerna hade bjudit in parlamentariker samt representanter för kommissionen och de nationella ministerierna. Experterna kom från olika språkområden. När tjänstemannen från parlamentet kontaktade mig om mitt inlägg nämndes inget om språket i något skede. Till slut kontrollerade jag själv om jag kunde skicka in mitt material på finska och tala finska. "Nej, vi har ingen möjlighet att översätta det". Det ordnades visserligen tolkning under diskussionen, men finska hörde inte till de språk som tolkades, även om två av de inbjudna var finskspråkiga.

Vem är det som bestämmer hur texterna ska se ut och vilka normer som ska gälla för språkbruket? I internationella sammanhang följer textnormerna och textmallarna vanligen de brittiska eftersom det saknas universella eller globala textmallar. Men argumentationen och dispositionen uppstår inte ur intet utan de har utformats för olika ändamål under många århundraden i sin egen kulturella omgivning.

Borde skribenterna ta hänsyn till läsarnas olika kulturella bakgrund eller deras begränsade språkkunskaper? Hurdana kommentarer och hurdan meta-text borde texterna innehålla? Ett gott exempel är de mångspråkiga webbplatser som många organisationer har låtit göra. Det vanligaste sättet att skapa texter på flera språk är att översätta dem och vinnlägga sig om att de olika språkversionerna är varandras kopior. Men man kanske skulle respektera mångspråkigheten bäst om man skapade de olika textversionerna utifrån olika utgångspunkter. Någon version kunde vara längre, någon annan kortare. Sidorna kunde innehålla hänvisningar och länkar på olika sätt beroende på vad som är relevant och vad som finns att tillgå. Jag förstår att det här är tekniskt svårt, men jag kan inte förstå att det är maskiner som styr vårt språkbruk och inte människor.

Den centrala frågan för språkvården och språkundervisningen är: Var finns modellerna för ett korrekt språk som följer normen? Mallarna och normerna för vården av nationalspråken har hämtats ur folkspråken, språkhistorien, den abstraherade strukturen av språket, den skriftliga traditionen, språkgemenskapens användningssätt osv. Hur går det då om en stor del av språkbrukarna använder språket som ett främmande språk? När börjar det språk invandrarna använder påverka normerna för finskan? När börjar den engelska som icke-mordersmålstalare använda inverka på vår uppfattning om vad som är en korrekt användning av engelska. Enligt de forskare som forskar i engelskan som lingua franca sker den här påverkan redan nu.

I det här fallet utvidgas kriterierna för språkbehärskning från att innebära ett felfritt språk till begriplighet och situationsanpassning. Om det är så att den här förskjutningen inverkar på hur man förhåller sig till och värderar språkkunskaperna hos en icke-modersmålstalare, kan det här då också inverka på hur vi värderar en modersmålstalets kunskaper?

Statusvården berör inte bara makronivån och fastställandet av vilket språk ett samhälle ska fungera på i officiella och informella sammanhang. Det är också fråga om vilken ställning talare av olika språk har. Är alla parter likvärdiga oberoende av vilket modersmål de har och vilken förmåga de har att använda sitt eget eller ett främmande språk? I mångspråkiga forskargrupper har det visat sig att det ofta är den som har engelska som modersmål som får i uppgift att sammanställa forskningspublikationen, projekthandlingarna och texterna. Inom forskningen innebär det här att den engelskspråkiga forskaren får sitt namn på varje artikel från gruppen, medan de övriga kommer att ingå med sitt namn bara där de själva har varit med och producerat något verkligt innehåll. Det här meriterar gruppmedlemmarna olika. Det här fenomenet har beskrivits som "den infödda talarens börda": arbetsfördelningen och deltagarens ställning i gruppen styrs av modersmålet, inte av hans eller hennes personliga val eller vilja. Om man tillspetsar saken ytterligare kunde man kalla fenomenet lingvism, dvs. människan och hennes ställning bestäms utifrån hennes språk och hennes språkkunskaper.

Språkvårdens teoretiska ramar i en internationell värld

I Finland utgick språkvården länge från den strukturella grammatiken. Språkvårdens referensram var beskrivningen av språkets struktur och dess ordförråd. Beskrivningen betonade det enhetliga skriftspråket. Även om man kunde konstatera att det förekom vissa variationer av enskilda former studerade man i huvudsak inte skriftspråket som ett fenomen som var underordnat förändring.

När man övergick från att betrakta grammatiken som strukturell till att se den som funktionell förändrades också språkvården. Det här syntes bland annat genom att man började studera ordbildning med hjälp av analogier och mallar och inte längre enbart med hjälp av avledningsregler eller böjningsscheman.

Utöver grammatiken har språkvården ända sedan 1970-talet tagit intryck av olika teorier om språkbruk. Modeller har plockats ur textlingvistik, diskursanalys, läsbarhetsundersökningar och slutligen ur forskningen i sociokulturell praxis och språkets ideologi. Man började också i större utsträckning studera språket i dess kontext och språket bundet till de olika sätt att tala som förekommer i ett visst samhälle eller sammanhang. Uppfattningen om att

skriftspråket var enhetligt började ge vika och ersattes av förståelsen för ett dynamiskt språkbruk där språkformen bestäms av situationen, talarnas sociala relationer och ämnets karaktär. Språket som begrepp och de krafter som skapar dess betydelse betonades allt mer. Språket är inte någon neutral förpackning för ett innehåll utan med hjälp av språket bearbetar vi världen och definierar talarens ställning och olika relationer.

Språkvårdens uppgifter utvidgades och förändrades vid millennieskiftet. Språkvård är inte längre enbart en guide till korrekt språkbruk, utan språkvården beskriver och tolkar språkets variation. I dess mest radikala form kan språkvården också betona den sida där språkbrukarna tar ställning till världen och uppfattningen om vad som anses korrekt i den. På det sättet omfattar språkvården också förståelsen för politisk korrekthet eller de uppgifter som både stödjer och raserar språkliga maktstrukturer. Om språkvårdens uppgifter betraktas som omfattande och samhälleliga kan språkvårdaren inte längre bara meddela en korrekt form eller ett korrekt användningssätt. Språkvårdaren är inte längre någon trädgårdsmästare utan en guide i en naturpark där han eller hon lotsar fram besökaren längs en trygg rutt, redogör för de olika rutternas skillnader och ger besökaren verktyg att förstå den mångskiftande växtligheten i parken.

Hurdan teoretisk bakgrund är lämplig för språkvården i en internationell värld?

Jag tar här upp några alternativ från den moderna språkforskningens område. Jag presenterar ingen färdig teori eller skola för språkvården, utan jag testar olika perspektiv.

Det första jag tar upp är översättningsteorin. Språkvården borde satsa på att utveckla termer, utvidga ordförrådet och skapa nya retoriska framställningssätt. På det här sättet garanterar man att varje nationalspråk kan användas parallellt med ett främmande språk, dvs. engelskan. Översättningsteorin koncentrerar sig på motsvarigheter och skillnader i språken samt på hur särdragen i de olika språken kan anpassas till varandra. Det här stöder parallellspråkigheten: senast under universitetsstudierna får vi vänja oss vid att vi förutom vårt modersmål behöver minst ett främmande språk för att kunna verka inom vår egen bransch.

Det andra teorin som vi kan utgå från är den som betonar språkets sociologi och som lyfter fram förutsättningarna för olika samhällens verksamhet. Vem väljer språkformerna, hur utvecklas språkformerna, hurdana konnotationer förknippas med användningen av olika språkformer osv.? Det här ger oss också möjlighet att granska de ojämlikheter och maktstrukturer som skapas genom språkvalen. Språkvården kan bli både världsförklarande och världsförbättrande samtidigt som den garanterar språkbrukarnas möjligheter att delta i gemensam-

ma aktiviteter. Den emancipatoriska forskning som har gjorts om användningen av lingua franca har haft stor betydelse: talarna kan få en fullödig position i samarbetet, trots att deras kunskaper i det främmande språket inte kommer i närheten ens av en inföddas kunskaper på språkets alla områden.

För det tredje kunde man utgå från kommunikationsteori. Språket och de situationer där språket används betraktas då utgående från de medel som kommunikationen byggs upp av och vilken betydelse de olika teckensystemen har. Kanske språkvården också borde ge talarna råd om användning av visuell kommunikation och betona betydelsen av icke-språkliga hjälpmedel som en garanti för att kommunikationen ska lyckas. Utvecklingen av informationsteknologi för mångspråkiga situationer är till exempel ett mycket centralt mål.

Det tankesätt som utgår från kommunikationen betonar att målet är kommunikation och förenklat alltså att göra sig förstådd – utan att här närmare ta ställning till vad allt det är som man måste förstå, dvs. innehållet, talarens sociala ställning, relationerna mellan parterna, bakgrunden till det som sägs, hela den diskursiva strukturen osv. Här borde det till exempel vara gångbart att ta i bruk alla uttrycksmöjligheter. Om man saknar ett ord på det språk man talar kan man använda ett lämpligt ord ur något annat språk i stället. "Blandspråk" kan alltså vara en stor tillgång och möjlighet.

Ytterligare teoretiska ramar för språkvården erbjuder fackspråksforskningen och forskningen om mångkultur. När vi studerar fackspråk framhävs funktionen av fackspråkets texter och den muntliga situationen. Betoningen i utbildningen och språkvården ligger då på talarnas förmåga att kunna arbeta med olika centrala uppgifter inom sitt arbete. Fackspråken utvecklas genom att det produceras terminologiska ordböcker och genom att man analyserar facktexter för att skapa grunden för ett korrekt användningssätt. Det är också viktigt att utbilda rätt sorts språkproffs, t.ex. terminologer och tekniska skribenter som kan stödja och komplettera det egentliga arbete som experterna gör.

Inom den mångkulturella forskningen betonas tolerans och respekt för skillnaderna. Det här är dock bara en del av sanningen. Det är viktigt att också betona samhörigheten och likheterna. Annars kan forskningen i skillnaderna bidra till att murarna blir ännu högre.

Slutord

Språkvården har traditionellt omfattat bara ett visst språk och det språkets struktur och uttrycksmöjligheter. I den internationella eller mångkulturella världen måste språkvården utvidga sitt område, det vill säga utgå från verksamhetsförutsättningarna, garantera likvärdighet, bevara den språkliga mångfalden osv.

Definitionen av språkkunskaper och vad som är ett korrekt språk måste omformuleras på nya grunder, eftersom vi är verksamma både på vårt modersmål och på främmande språk. Kunskaperna i ett främmande språk kan ha olika bakgrund, dvs. de kan bygga på skolundervisning, vistelse utomlands, långvarig träning osv.

Det finns också allt mer som tyder på att också modersmålstalarnas kunskaper i det egna språket kan variera kraftigt. En viss talare kan också vara mycket duktig på vissa områden i det främmande språket, medan han eller hon klarar sig dåligt på något annat område.

Målet är att hitta de medel som gör att alla kan delta i ett samarbete fullödigt och enligt sitt eget val på antingen sitt eget eller ett främmande språk. Det här betyder i första hand jämlikhet för språkbrukarna och de olika språken.

Summary

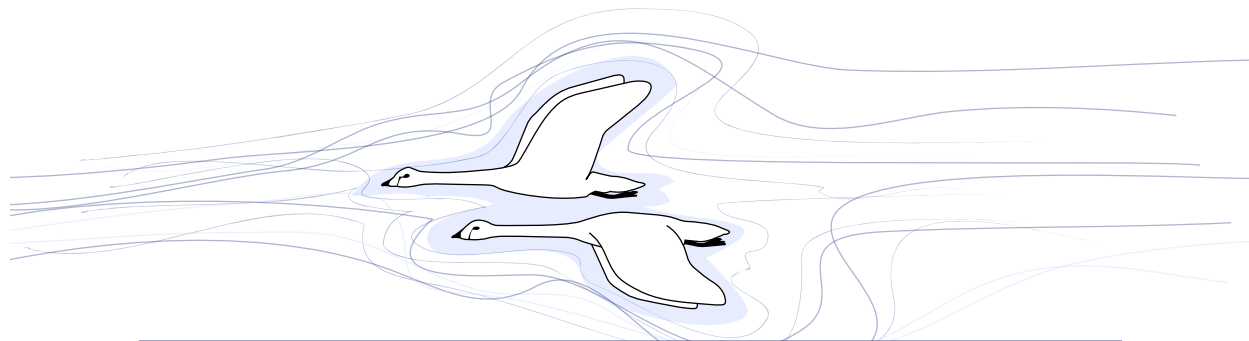
Language planning has traditionally been a part of national ideology. Increasing multilingual collaboration is changing the methods and targets of language planning, and especially the comprehension of language itself.

Languages shape each other, for instance the creation of new terminology in English creates a need for an equivalent terminology in other languages. The same happens with genres and discourses.

Language planning and all its activities – corpus planning, text planning, education and status planning – need new principles and ways of action.

In the last century, the target of language planning was grammar. Some decades later, the communicational aspects became important, especially text linguistic, stylistics, cohesion etc. Towards the end of the century, language planning exploited ideas of critical discourse analysis and for instance concepts of power and political correctness.

Increasing international communication has changed the focus towards new theories, like multicultural communication, translation studies, and language for specific purposes. This shift will question the traditional norms and viewpoints of correctness of language use.

Dansk sprognormering nu og i fremtiden

Dorthe Duncker

Normeringssituationen for dansk skriftsprog er under forandring i disse år på grund af udviklingen på internettet og inden for korpuslingvistikken. Begge dele har konsekvenser for de principper som retskrivningen baseres på. Udviklingen på internettet har ført nye skribentmønstre med sig. Det nye er at lægpersoner kan læse massetilgængelige offentliggjorte tekster skrevet af andre lægpersoner, og at de gør det i stigende omfang. Dette medfører en anderledes dynamik i skriftsprogsnormen, og da Dansk Sprognævn har til opgave at følge udviklingen i dansk, må konsekvenserne af de ændrede skribentmønstre undersøges løbende. For at kunne følge med i hvordan skriftnormen praktiseres også i de digitale medier er der behov for et monitoreringskorpus hvor den enkelte teksts ortografiske status er kendt.

En stadig større del af de tekster som offentliggøres og læses på internettet, er skrevet af ikkeprofessionelle skribenter, og tekster af professionelle og lægfolk findes ofte mellem hinanden (fx blogs, nyhedsbreve og debatforummer). I det hele taget er flere og flere af de tekster der produceres og læses, digitale. Nye tekster publiceres på internettet, eller de publiceres samtidigt på flere platforme, både i trykte og digitale medier (From Jacobsen 2005). Udviklingen inden for tekstarter som kun produceres på nettet, er i eksplosiv stigning. På verdensplan fordobles antallet af blogs hvert halve år,¹ og en tilsvarende udvikling kan iagttages i Danmark. Ved udgangen af 2008 var der ca. 130.000 danske blogs,² hertil kommer en række gratis blogplatforme hos danske medier (bl.a. Urban-Blog, TV2 Blog, Avisen.dk) plus udenlandske blogtjenester som Google og Wordpress.com. I modsætning til endnu nyere medier som Facebook og ten-

¹ Jf. <http://www.sifry.com/stateoftheliveweb/>.

² Jf. <http://blog.overskrift.dk/2008/12/30/den-danske-blogosf%C3%A6re-ved-udgangen-af-2008/>

denser i retning af mikroblogging (fx Twitter hvor et indlæg ikke må overskride 140 tegn), så udmærker den klassiske blog sig ved generelt længere indlæg.

Denne udvikling medfører en anderledes dynamik i skriftsprogsnormen, og for Dansk Sprognævn, som har til opgave at følge udviklingen i dansk, hører det med at ændringen i sammensætningen af offentligt tilgængelige tekster medtages i normeringens empiriske grundlag.

Før internettet var den ikkeprofessionelle skriftbårne kommunikation ikke masse- eller netværkskommunikation, men kommunikation i en til en-relationer. Massekommunikation foregik tidligere i en til mange-relationer hvor én professionel instans producerede tekst trykt på håndgribelige tekstbærere (bøger, aviser, magasiner) som blev læst af mange. I forhold til skriftnormen medfører fremkomsten af de sociale medier på internettet at almindelige mennesker som ikke er professionelle skribenter, nu i hidtil ukendt omfang kan læse tekster skrevet af andre almindelige mennesker og professionelle i mange til mange-relationer. Både skribentmønsteret og skriftmønsteret kompliceres herved og medfører at det fremover bliver umuligt at opretholde illusionen om at der findes én norm for dansk skriftsprog.

Skriftlighed og kommunikationsteknologier

Historien viser at hver gang en ny kommunikationsteknologi er blevet indført, har det haft afgørende konsekvenser for skriftligheden. I 1500-tallet betød tryk-
keteknologien at man ikke længere skulle håndkopiere bøger i ét eksemplar ad gangen, men at mange identiske kopier kunne distribueres til et endnu større antal læsere. Denne udvikling afgjorde skriftnormens stabilisering og undertrykte den samtidige håndskriftnorm som hurtigt blev overdøvet af tryknormen (Duncker 2001).

Efter indførelsen af den almindelige skolepligt i 1700- og 1800-tallet (med skolelovene i 1720, 1740 og 1814) steg antallet af folk som kunne læse og skrive dansk, og privatpersoner udvekslede indbyrdes håndskrevne breve frem til den næste kommunikationsteknologi, telefonen, som fra de første årtier af det 20. århundrede og frem bevirkede en støt nedgang i den private korrespondance idet distancekommunikation nu kunne klares og blev klaret gennem telefon-samtaler. Helt frem til 1990'erne var skriftbilledet domineret af trykte medier, aviser, bøger og magasiner, skrevet og redigeret af professionelle skribenter, og ikkeprofessionelle sprogbrugere havde groft sagt kun adgang til hinandens husesedler, julekort og opslag i det lokale supermarked.

Fra midten af 1990'erne ændres dette billede. Internettet, der fra begyndelsen af 1980'erne havde været et ret lukket netværk mellem computere fra for-

skellige forskningsinstitutioner, vokser voldsomt og får i løbet af 1990'erne mange brugere uden for forskningsmiljøerne, og i samme takt får e-post større udbredelse. Samtidigt bliver biltelefoner til mobiltelefoner, og man kan sende små tekster, sms'er, til hinanden via telefonen. Udbredelsen af både e-post og sms betyder at almindelige mennesker begynder at skrive til hinanden igen, ikke på papir denne gang, men på computer og mobiltelefon. Der produceres meget mere tekst, men denne del af skriftkommunikationen foregår fortsat, ligesom det gamle privatbrev, i en til en-relationer (bortset fra muligheden for gruppe-sms og mail til flere modtagere). Indflydelsen på skriftnormen i bred forstand er tilsvarende begrænset. Til gengæld opstår der hurtigt lokale kommunikationsnormer og skriftkonventioner i tilknytning til de nye medier, bl.a. særlige forkortede staveformer og humørikoner (Laursen 2005; Hjarvard 2004, 2008).

I 1996 brugte 12% af danskerne internet i gennemsnit to timer om ugen. I 2001 havde 54% af den danske befolkning ifølge Danmarks Statistik adgang til internettet fra hjemmet, i 2009 var det 86%.³

Fra omkring 2005 tager internettet en ny drejning som reducerer graden af envejskommunikation fra én hjemmesideejer til mange brugere. Sociale medier hvor ligemænd kommunikerer indbyrdes (peer-to-peer), vinder frem i stadig større udstrækning, og ikkeprofessionelle skribenter kan publicere og læse hinandens tekster uden nogen central redaktionel infrastruktur. Denne drejning får i høj grad konsekvenser for udviklingen inden for skriftsprøgnormen, og den stiller ændrede krav til overvågningen af denne udvikling.

Det er her væsentligt at bemærke at dette ikke handler om – eller i hvert fald ikke primært handler om – en eventuel påvirkning fra de sproglige særtræk som nogle af de nye medier har ført med sig (medialekter, jf. Hjarvard 2004), men om praksis inden for ganske almindelig normalprosa, blot under ændrede produktionsvilkår.

Det nye er at en skribentgruppe hvis praksis ikke tidligere har indgået i grundlaget for den officielle danske ortografi, nu har fået direkte adgang til det offentlige rum og er blevet deltagere i netværkskommunikationsprocessen.

Alle aldersgrupper deltager i denne proces, men det er ikke overraskende de yngre årgange som fører an. Til gengæld er der tale om et demokratisk projekt. Den uddannelsesmæssige baggrund spiller ikke nogen stor rolle, og det gør den demografiske fordeling heller ikke. Der er en markant stigning i antallet af brugere som har læst eller selv skrevet blogindlæg fra 2008 til 2009, og alt taler

³ Jf. <http://www.statistikbanken.dk>, FABRIT1 og BEBRIT01.

for at denne tendens vil fortsætte. Ifølge Danmarks Statistik læste 22% af befolkningen i 2008 blogs og 9% skrev blogindlæg; i 2009 var tallene hhv. 33% og 18%.⁴

Dansk Sprognævns opgaver

I forhold til arbejdet med skriftsprognormen repræsenterer udviklingen på internettet med fremkomsten af nye skribentmønstre en stor udfordring. Af lovgrundlaget for Dansk Sprognævns arbejde fremgår det at:

Dansk Sprognævn har til opgave at følge det danske sprogs udvikling, at give råd og oplysninger om det danske sprog og at fastlægge den danske retskrivning. (*Lov om Dansk Sprognævn*, § 1, stk. 1)

Dansk Sprognævn skal arbejde på videnskabeligt grundlag. I sit arbejde skal nævnet tage hensyn til sprogets funktion som bærer af tradition og kulturel kontinuitet og som spejl af samtidens kultur og samfundsforhold. (*Lov om Dansk Sprognævn*, § 1, stk. 3)

Den retskrivning, der fastlægges af Dansk Sprognævn, og som offentliggøres i den officielle danske retskrivningsordbog, skal fastlægges i overensstemmelse med de i stk. 2-4 nævnte hovedprincipper for retskrivningen.

Stk. 2. Hovedprincipperne for dansk retskrivning er traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet.

Stk. 3. Efter traditionsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, der har været gældende siden bekendtgørelse nr. 24 af 27. februar 1892, og som siden 1955 er kommet til udtryk i de retskrivningsordbøger, som Dansk Sprognævn har udgivet. Efter traditionsprincippet ligger stavemåderne af det eksisterende ordforråd principielt fast, bortset fra justeringer som følge af sprogbrugsprincippet. [...]

Stk. 4. Efter sprogbrugsprincippet skrives ord og ordformer i dansk i overensstemmelse med den praksis, som følges i gode og sikre sprogbrugeres skriftlige sprogbrug. (*Bekendtgørelse om Dansk Sprognævns virksomhed og sammensætning*, § 1).

⁴ Jf. <http://www.statistikbanken.dk>, BEBRIT04.

Dansk Sprognævn har som sin primære kerneopgave at følge udviklingen i dansk. Nævnet skal arbejde på videnskabeligt grundlag og må derfor gå empirisk til værks. Det rejser to spørgsmål: Hvor og i hvilken form findes empirisk basis i form af spor efter frembragt dansk? Og hvordan overvåger man i praksis forandringer i denne basis systematisk?

Normeringens principper og empiriske basis

Hvor den empiriske basis har skullet søges, har hidtil været afgjort med dens form, nemlig som publicerede trykte tekster. Den genremæssige spredning og relative fordeling af kilderne har varieret noget gennem tiden. Dansk Sprognævn begyndte i 1955 at opbygge sit ordkartotek ved systematisk at indsamle nye ord, ordforbindelser og ordanvendelser. Gennem hele perioden frem til i dag har aviserne udgjort den største kilde, i gennemsnit næsten 60%, mens bøger, ugeblade og andre kilder hver bidrager med en mindre andel. Først fra 2008 indgår internetkilder og indtil videre kun med 1%. – Se Jarvad og Halskov 2010 for en detaljeret redegørelse af kildefordelingen.

Frem til 2004 harmonerer denne fordeling med overvægten af avistekster ret godt med befolkningens læsevaner,⁵ men den afspejler ikke den nyeste udvikling i brugen af internettets medier. Der foreligger ikke aktuelle danske undersøgelser (ud over den ovenfor nævnte som viser en markant stigning i antallet af danskere som læser eller skriver blogs), men en nordisk undersøgelse fra 2007 viser at befolkningerne i Norge, Sverige og Finland bruger dobbelt så lang tid på internettet som de bruger på at læse avis.⁶

Forklaringen på kildegrundlagets sammensætning i nævnets excerpering skal blandt andet søges i de to hovedprincipper for dansk retskrivning: traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet (jf. uddragene af loven og betænkningen ovenfor). Hvis traditionen blev fulgt til punkt og prikke, var stavemåde og ordforråd statisk, og dermed ville der heller ikke være nogen sproglig udvikling at følge. Forandringen kommer via sprogbrugsprincippet, men traditionsprincippet ligger implicit i sprogbrugsprincippet, idet der her kun skal tages hensyn til den ortografiske praksis "som følges i gode og sikre sprogbrugerers skriftlige sprogbrug". En god og sikker sprogbruger er hermed en skribent som holder traditionsprincippet i hævd. Og denne implikation sætter uvilkårligt en effektiv bremse på forandringstakten.

Gruppen af privilegerede empirileverandører efter sprogbrugsprincippet er overvejende blevet sat lig med kildens type, med velrenommerede publikati-

⁵ Jf. <http://www.statistikbanken.dk>, KVU11, 2004.

⁶ Jf. http://www.nordicom.gu.se/common/stat_xls/1240_10510_media_time_shares_2007.xls.

onskanaler med redaktørordning hvor personer der ernærer sig ved deres pen, får mangfoldiggjort deres tekster. Dén antagelse holder ikke længere. Dels er den redaktionelle infrastruktur svækket idet arbejdet med teksterne på mange dagblade foregår under stigende tidspres med samtidig publicering til flere medier. Dels kan alle som lyster, nu komme uredigeret til tastaturet på internettet – og blive læst. Professionelle og amatører mellem hinanden. Der er dermed brug for en empirisk valid operationalisering af sprogbrugsprincippet under hensyntagen til de ændrede vilkår.

Traditionsprincippet og sprogbrugsprincippet

Traditionsprincippet er i praksis en samlebetegnelse for en række andre principper som bruges i normeringsarbejdet. Udredningen *Sådan staver vi* (Jervelund 2008) udfolder ti principper som er indeholdt i traditionsprincippet: det fonematiske princip, fordanskningsprincippet, det internationale princip, det nordiske princip, tegnkonstansprincippet, det etymologiske princip, det distinktive princip, det dekorative princip, det pædagogiske princip og systematikprincippet. Principperne informeres fra to sider: internt fra en systemisk betragtning af retskrivningsnormen og eksternt via sprogbrugsprincippet. Ændringer i stavningen og/eller *Retskrivningsordbogens* lemmainventar kan udgå alene fra et norminternt ønske om at skabe eller opretholde konsekvens i ordbogens oplysninger i overensstemmelse med et eller flere af principperne. Men ændringer kan også komme udefra, fra tekster skrevet på dansk, og i så fald bringes sprogbrugsprincippet i anvendelse.

Sprogbrugsprincippet er som de øvrige principper i sidste ende underordnet traditionsprincippet, men der gælder det særlige for dette princip at en sprogbrugsform kun i realiteten kodificeres såfremt 1) den pågældende (dobbel) form ikke kolliderer med de øvrige principper, og 2) formen er udtryk for ”en bred og demokratisk uvidenhed der går på tværs af alder, uddannelse og erhverv” (Hansen 1975, s. 94). Den sidste betingelse går under navnet ”Den hemmelige præmis” og er formuleret af Erik Hansen i hans normeringskanoniske artikel af samme navn.

Fra ordsamling til ordtrawler

Spørgsmålet om hvordan man i praksis systematisk kan overvåge forandringer i den empiriske basis, kan besvares bagudrettet og fremadrettet. Før pc’ens tid blev den sproglige udvikling fulgt ved at nævnets sprogforskere læste kilderne og manuelt registrerede ”nye ord, nye betydninger, nye bøjningsformer, nye

stavemåder osv.” (Galberg Jacobsen 2005, s. 93). Teksterne med de nye former blev indsamlet og opbevaret i nævnets omfattende seddelsamling. Den observerede form blev indstregt i teksten og skrevet på en seddel med oplysning om findested og dato, og sedlen med tekst blev anbragt på alfabetisk plads efter den nye form. Senere hen blev registreringen foretaget elektronisk, og med udgangen af 2009 er hele samlingen blevet digitaliseret (Kirchmeier-Andersen 2009). I samme tidsrum er en væsentlig del af kilderne blevet tilgængelig i elektronisk form, navnlig i kraft af den store avisdatabase Infomedia.

Denne ordsamling indeholder belæg på usædvanlige forekomster, men er ikke indsamlet med henblik på en dækning af den helt almindelige praktisering af skriftsprogsnormen eller af det relative forhold mellem det almindelige og det usædvanlige. Og med den dagligt voksende tekstmængde på internettet er det heller ikke menneskeligt muligt at holde øje med bare det usædvanlige.

Heldigvis er udviklingen inden for korpuslingvistikken og sprogteknologien fulgt med den øvrige teknologiske udvikling, og det er derfor blevet muligt at automatisere en del af det arbejde som tidligere fordrede menneskelige læsere. I dag høster man således automatisk tekster fra avisdatabase og fra internettet ved hjælp af et særligt søgeprogram, en ordtrawler, og gennemsøger teksterne systematisk for typiske nyordsindikatorer (fx citationstegn, kursiv skrift, ”såkaldt”), for mulige påvirkninger fra engelsk, ligesom søgeloggene fra netudgaverne af *Retskrivningsordbogen*⁷ og *Nye ord i dansk*⁸ leverer data om nyordskandidater (Halskov 2008, dias 4). Ordtrawleren returnerer lister med nyordskandidater som derefter evalueres manuelt (Halskov & Jarvad 2010).

Fremover vil registreringen af nye ord og tekster primært foregå elektronisk, men der er en række forhold man må tage højde for i forbindelse med automatiserede søgninger og indsamling af digitale tekster. For det første kan maskiner ikke læse og forstå tekster, det kan kun personer. For det andet kan et søgeprogram ikke umiddelbart se på en vilkårlig hjemmeside, blog eller en avisartikel for den sags skyld, om den er skrevet af en god og sikker skriftsprogsbruger i bekendtgørelsens forstand, og derfor kan dens indhold ikke umiddelbart indlemmes i normens empiriske basis da man ikke kender tekstens ortografiske status. Man kan godt søge og finde blandt andet nydannelser efter bestemte principper automatisk, men den omgivende teksts status er uklar. Nye ord som ikke samforekommer med typiske indikatorer, nye betydninger, nye bøjningsformer, nye stavemåder osv. skal fortsat kunne registreres, og til dette arbejde må både korpuslingvistiske, sprogteknologiske og manuelle metoder bringes i

⁷ <http://www.retskrivningsordbog.dk/ro/ro.htm>.

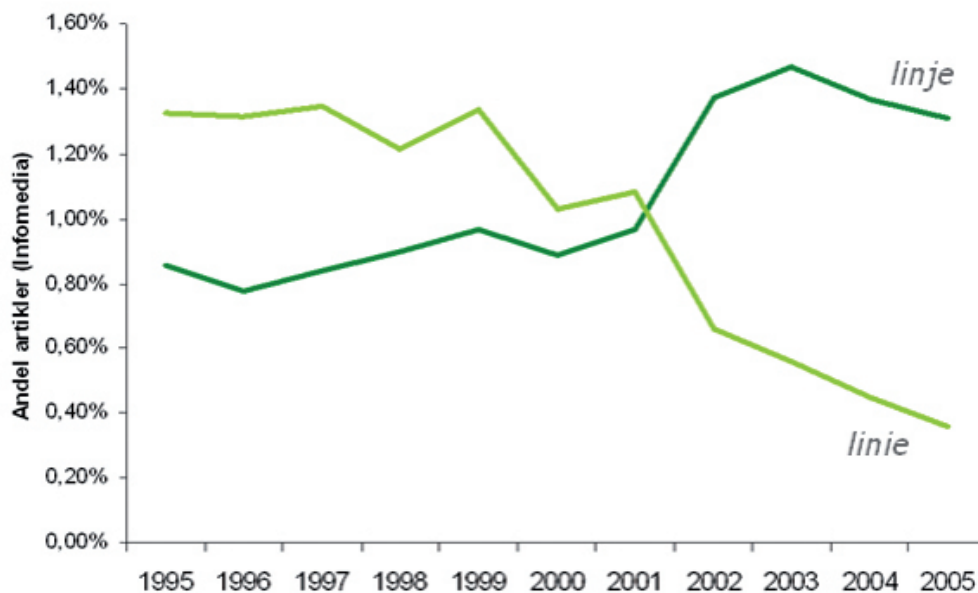
⁸ <http://nyeordidansk.dk/noid/noid.htm>.

anvendelse. De overvældende, men lettilgængelige digitale tekstmængder inviterer endvidere til at lade sprogbrugsprincippet komme til udtryk gennem et frekvensprincip til støtte for et eller flere af de øvrige normeringsprincipper, med kvantitative argumenter for eller imod bestemte fænomeners indlemmelse i den officielle norm. Imidlertid udnytter man kun en brøkdel af den viden om skriftnormens opretholdelse og dannelse der kan hentes ud af teksterne, hvis man kun har blik for én ting ad gangen. Man får således ikke at vide hvilke fænomener der følges eller ikke følges ad, og i hvilke slags tekster det sker.

Frekvensprincippet som støtte for sprogbrugsprincippet

Et eksempel på samspillet mellem frekvensprincippet og andre principper findes i begrundelsen for at afskaffe stavemåden *linie* som dobbeltform til *linje*. I *Dansk Retskrivningsordbog* (DRO), der udkom fra 1923 til 1946, var der mange dobbeltformer med *i* og *j*. Siden *Retskrivningsordbogen* af 1955 (RO 55) er dobbeltformernes antal reduceret i overensstemmelse med ændringer i udtalen (det fonematiske princip), fx ophørte valgfriheden i DRO mellem *Smedie el. Smedje* med RO 55 hvor *smedje* er anført som eneform. Hovedreglen for fordelingen af *i* og *j* i tryksvag stavelse efter konsonant har siden RO 55 været den at der skrives *j* hvis vokalen i den foregående stavelse er kort, og *i* hvor vokalen er lang (og har stød). I overensstemmelse med denne praksis gør *Retskrivningsordbogen*, 3. udgave, 2001 (RO 01) *linje* og *kastanje* med *j* til eneformer, svarende til de gængse udtaler med kort vokal: [ˈlinjə], [–ˈsdanjə]. Og efter samme praksis er *konkylie* med *i* gjort til eneform, svarende til den gængse udtale med lang vokal (stød): [-HkyZljE] (Schack 2001, s. 14). Konsekvenserne af ændringen i stavningen af *kastanje* og *konkylie* er begrænsede da ingen af ordene indgår i andre opslagsord i RO 01. Anderledes forholder det sig med *linje* som indgår i næsten 50 sammensatte eller afledte lemmaformer, bl.a. *linjevogter*, *skudlinje*, *linjere*. Denne ændring har altså omfattende konsekvenser, og for at hente støtte til den aktiveres sprogbrugsprincippet i form af frekvensprincippet:

”At billedet nu er ved at vende [til fordel for formen med *j*], kan man forvise sig om ved at søge i danske avisers elektroniske tekstarkiver på internettet. Enkelte aviser har ganske vist stadig en vis forkærlighed for formen med *i*. [...] I nogle aviser er fordelingen af de to stoveformer stort set fifty-fifty. [...] I mange aviser står formen med *j* imidlertid stærkt.” (Schack 2001, s. 14).

Figur 1 Søgning i avisdatabase Infomedia viser at formen *linie* forekommer i flest artikler før 2001, og at formen *linje* efter 2001 er den mest brugte. Før 2001 var *linie* og *linje* sideordnede ortografiske varianter, men med *Retskrivningsordbogen*, 3. udg., 2001 blev *linje* eneform. Diagrammet viser det kvantitative størrelsesforhold mellem de to formers forekomster, men afslører ikke formernes ortografiske kontekster. Man kan således ikke se om fx *linie* før 2001 fortrinsvis forekommer i tekster som i øvrigt følger den gældende retskrivning, men efter 2001 snarere optræder i tekster hvis ortografiske praksis i øvrigt er afvigende. For at kunne besvare dette og lignende spørgsmål er det nødvendigt at kende de enkelte teksters ortografiske status.

I 2001 blev søgningerne foretaget i de enkelte avisers egne onlinearkiver, men siden 2002 har man kunnet søge i flere aviser på en gang med Infomedia. En Infomedia-søgning for perioden 1995-2005 på formen med hhv. *i* og *j* viser at retskrivningsændringen havde en perfekt timing i forhold til praksis idet *linje* med *j* klart kommer i overtal fra 2001 (jf. figur 1).

Frekvensprincippet kan således bruges til at generalisere over og bekræfte en fornemmelse i forhold til sprogbrugen. Men hvor overbevisende et sådant søgeresultat end kan forekomme for en umiddelbar betragtning, så er det samtidig mangelfuldt. Resultatet gælder kun netop formerne *linie* og *linje*, ikke hele lemmaet inklusive bøjningsformer, og det omfatter heller ikke sammensætninger og afledninger, og deres bøjede former. Det ville også være omfattende og urimeligt tidskrævende manuelt at skulle fremsøge alle disse former en ad gangen. Desuden får man ikke gennem selv nok så mange kvantitative opgørelser af denne art noget at vide om hvordan skriftnormen i øvrigt praktiseres i tekster

med den ene eller den anden ortografiske variant, eller om denne praksis ændrer sig i løbet af observationsperioden. Man kan ikke aflæse noget om den ortografiske kontekst varianterne indgår i, fx om *linie* før 2001 fortrinsvis forekommer i tekster som i øvrigt følger traditionsprincippet, men efter 2001 snarere forekommer i tekster som i øvrigt afviger fra dette princip. Selv om teksterne er tilgængelige i deres helhed, resulterer sådanne søgninger efter enkeltord ikke i noget helhedsbillede af normens praktisering. Og endelig er den gennemæssige dækning aldeles ensidig hvis der kun søges i avistekster.

Korpus til monitorering af dynamikken i dansk skriftsprogs norm

Med de eksplosivt voksende digitale tekstmængder bliver den kerneopgave som er pålagt Dansk Sprognævn, at følge dansk sprogudvikling, stadig tungere, og det bliver fremover helt nødvendigt at anvende automatiske metoder eksplorativt for at løfte den. Der er her brug for et monitoreringskorpus (monitor corpus) repræsentativt sammensat mht. til kilder og genrer under hensyntagen til de nye digitale skribentmønstre. Korpusset skal være åbent i den forstand at det løbende opdateres med nye tekster, men sådan at man hele tiden nøje ved hvad det er for en tekstmængde man aktuelt undersøger.

Et monitoreringskorpus som tager højde for teksterne i deres helhed, vil være en værdifuld støtte til arbejdet med at overvåge sprogudviklingen, og det vil i sig selv udgøre en væsentlig forskningsresurse. Ved at etablere et sådant korpus får man en velbeskrevet basis til at kvalificere øvrige søgeresultater på, og man kan undgå de bivirkninger som frekvensprincippet fører med sig, idet man kan fokusere på distributionen og samforekomsten af træk på tværs af teksterne og dermed i stedet operere med et udbredelsesprincip. Men først og fremmest opnår man indsigt i hvordan den stabile del af skriftsprogsnormen er konventionaliseret, og hvilke mekanismer der er virksomme i dens forandring.

For at kunne uddrage viden om en bestemt forms relation til skriftnormen må den tekst formen forekommer i, som helhed kunne relateres til normen. Det kan ske ved at klassificere den enkelte tekst i forhold til et referencekorpus som repræsenterer traditionsprincippet i overensstemmelse med den gældende retskrivning (ortografisk guldstandard). Herved opnår man en eksplicit kvalificering af sprogbrugsprincippet, og idet den enkelte tekst i kraft af relationen til referencekorpusset er placeret på en skala mellem en retskrivningsnær og en retskrivningsfjern pol, kender man også dens ortografiske status. Ved at søge efter bestemte afvigelsestyper eller konkurrerende former i et korpus organiseret på denne måde får man ikke blot oplysning om typens forekomsthypig-

hed, men også om dens relation til traditionsprincippet, om den fortrinsvis forekommer i tekster hvis ortografiske praksis i øvrigt ligger nær på eller fjernt fra retskrivningsnormen. Selve klassifikationsprocessen kan udnyttes til at spore aktuelle ortografiske tendenser, og den vil desuden give overblik over hvor stor del af et repræsentativt udsnit af tekster skrevet på dansk der på et givet tidspunkt faktisk følger traditionsprincippet. Hvis andelen af tekster der overholder traditionsprincippet, daler over tid, dvs. hvis flere og flere af de høstede tekster udviser en praksis som afviger fra referencekorpussets, vil det være udtryk for at skriftnormen er i bevægelse.

Ifølge bekendtgørelsen kan ortografiske justeringer som følge af sprogbrugsprincippet kun foretages på grundlag af tekster som ellers overvejende følger traditionsprincippet. Ved hjælp af et klassificeret monitoreringskorpus vil man på et empirisk velfunderet grundlag kunne etablere et skopus for sprogbrugsprincippet og sondre mellem stavemåder og ordformer som forekommer i tekster der er klassificeret som retskrivningsnære, og former som nok findes i skriftnormen, men ikke i den del af den som skal fastlægges i den officielle retskrivning.

Foruden den viden som kan hentes ud af selve klassifikationen, vil denne fremgangsmåde også afkaste værdifulde data om den helt upåfaldende praktisering af skriftnormen – som alt andet lige er den mest udbredte, og som udgør den nødvendige baggrund for at blive opmærksom på det usædvanlige.

Den automatiske analyse af de høstede tekster og af teksterne i referencekorpuset kan i vid udstrækning foretages med sprogteknologiske værktøjer og metoder som allerede er udviklet. Der findes et bredt udvalg af metoder til morfologisk analyse, opmærkning af navne og kontekstuelle og fraseologiske analyser som sammen med andre tekstlige analyser kan bruges til at opstille en profil af målepunkter på grundlag af referencekorpuset og til at analysere og opmærke de nye tekster så de kan indplaceres i forhold til referencekorpuset. Nogle af metoderne er velafprøvede og kan umiddelbart implementeres, fx morfologisk analyse, mens andre endnu er i en udviklingsfase eller ikke har været afprøvet på større mængder dansk tekst; det gælder fx de kontekstuelle og fraseologiske analyser hvor der er flest erfaringer fra engelsksprogede korpusser og i mindre grad fra danske.

Litteratur

Duncker, Dorthe, 2001: *Dynamikken i ortografien*. I: Peter Widell og Mette Kunøe (red.) *8. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, s. 73-82. Århus: Aarhus Universitet.

- From Jacobsen, Peter, 2005: *Fagpressens flermediale fremtid. En rapport om muligheder og udfordringer ved udgivelse i flere mediekkanaler*. Århus: Center for Journalistik og Efteruddannelse.
- Galberg Jacobsen, Henrik, 2005: *På sproglig grund. Dansk Sprognævn fra a til å 1955-2005*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Halskov, Jakob, 2008: It-støttet excerpering og registrering af nye ord og ordforbindelser. Foredrag d. 30. oktober 2008 i Selskab for Nordisk Filologi, København.
- Halskov, Jakob og Pia Jarvad, 2010: Human og maskinel excerpering af neologismer. I: *NyS, Nydanske Studier*, bd. 38. s. 39-68.
- Hansen, Erik, 1975: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål. I: Klaus Kjølner (red.) *Analyser af sprogbrug. Argumentation*, s. 88-102. København: Borgen.
- Hjarvard, Stig, 2004: The Globalization of Language. How the Media Contribute to the Spread of English and the Emergence of Medialects. *Nordicom Review* 2004, no. 1-2, pp. 75-97.
- Hjarvard, Stig, 2008: *En verden af medier. Medialiseringen af politik, sprog, religion og leg*. København: Samfundslitteratur.
- Jervelund, Anita Ågerup, 2008: *Sådan staver vi – om ortografi og stavefejl*. København: Dansk Lærereforeningens Forlag og Dansk Sprognævn.
- Kirchmeier-Andersen, Sabine, 2009: Dansk Sprognævn – Fremtidens udfordringer og planer. I: Dorthe Duncker, Anne Mette Hansen & Pia Quist (red.) *Studier i Nordisk 2006-2007*, s. 113-127. København: Selskab for Nordisk Filologi.
- Laursen, Ditte, 2005: Svar udbedes! Besvarelsenormen i unges sms-kommunikation. I: Peter Widell og Mette Kunøe (red.) *10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, s. 238-256. Århus: Aarhus Universitet.
- Schack, Jørgen, 2001: Ændringer i opslagsords staveform eller ordform. *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 12-17.

Summary

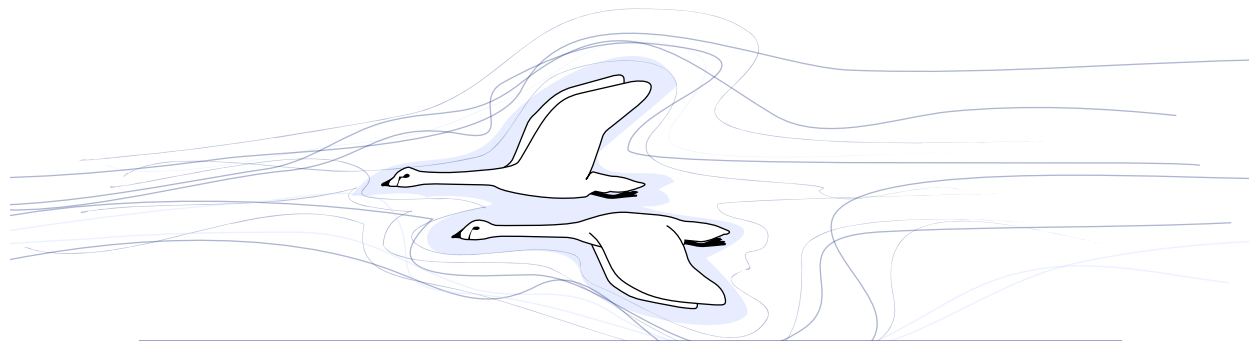
The development of the Internet and of corpus linguistics is changing the conditions under which an orthographic norm for Danish can be maintained. Both

developments affect the principles upon which the orthographic norm is based. The development of the Internet, for example, has introduced new patterns of authorship. The novelty being that non-experts now read texts written by other non-experts, and that these texts are published and disseminated. These changes are making the written language norm more dynamic, and since it is a key objective of the Danish Language Council to monitor developments in the Danish language, the consequences of the new patterns of authorship must be analyzed continuously. In order to track changes in the written language norm of new digital media, one must compile a monitor corpus in which the orthographical status of the individual texts is known.

V
V
V

Ny sprogpolitik, traditionelt sprogrøgtsarbejde. Vurdering af situationen i Island

Ari Páll Kristinsson

Medarbejderne i de nordiske sprogsekretariater sidder inde med forskellige traditioner og arbejdsmetoder som ikke ændres så let hvis ikke man af og til foretager en kritisk gennemgang. I hele Norden har man nu lavet nye sprogpolitikker. Derfor er det måske godt netop på dette tidspunkt at vurdere, mere grundigt end vanligt, de generelle udgangspunkter som man bygger på i sprogrøgtsarbejdet i de nordiske landenes og sprognævnenes institutioner. Dette er grunden til det spørgsmål som artiklen handler om: På hvilken måde påvirker nye sprogpolitikker det traditionelle sprogrøgtsarbejde?

Et strategidokument

Islandsk Sprognævn leverede i 2008 sit sprogpoltiske forslag til ministeren for undervisning og kultur. Dokumentet har overskriften *Íslenska til alls* som kan oversættes med 'Islandsk til alt' eller 'Alt på islandsk'. Som navnet henviser til, så er det en overordnet målsætning i dette dokument at man vil sikre at islandsk fremover bliver brugt indenfor alle områder i islandsk samfund. Daværende minister for undervisning og kultur var enig i sprognævnets forslag og præsenterede det overfor Altinget, som vedtog det uændret den 12. marts 2009 som officiel islandsk sprogpolitik. Dokumentet *Íslenska til alls* er nu blevet trykt igen, og jeg henviser i det følgende til dets anden udgave, 2009. Undervisnings- og kulturministeriet, som er ansvarligt for gennemførelsen af sprogpolitikken, nedsatte allerede i marts 2009 et udvalg, der fik i opgave at forberede dens praktiske udførelse.

Den nye islandske sprogpolitikts værdi ligger først og fremmest i to forhold. Det ene er at Altinget for første gang har fastslået islandsk sprogpolitik eksplicit. Det andet er at dokumentets 113 sider beskriver forholdsvis detaljeret mange

vigtige måder og strategier for hvordan man kan føre sprogpolitikken ud i livet. Målsætningerne er stort set traditionelle i henhold til islandsk kulturhistorie, mens forslagene til disses gennemførelse er det vigtigste her og mest opsigtsvækkende. Dette er altså først og fremmest et strategidokument.

Et traditionelt grundlag

Sprogpolitikken overordnede mål er som sagt at sikre at islandsk fremover bliver brugt indenfor alle områder i islandsk samfund. Det tilføjes at begrebet "íslenska" ('islandsk') i denne sammenhæng indebærer "vandaða íslensku sem nýttist sem tjáningarmiðill við hvers kyns kringumstæður" ('godt islandsk som kan bruges som kommunikationsværktøj i al slags situationer', s. 11).

Man mærker at det nye sprogpolitikdokument, i sammenligning med islandsk sprogpolitik i 1800- og 1900-tallet, lægger endnu større vægt på sprogets status, snarere end korpus. Under nogle perioder i 1900-tallet var man tilsyneladende ofte mest optaget af korpussspørgsmål. Men man har også tidligere måttet kæmpe for det islandske sprogs domæner – det vil sige overfor dansk inden for områder som for eksempel lov og forvaltning, især i 1800-tallet, og overfor dansk og senere engelsk indenfor områder som teknik, videnskab og mange flere, især i 1900-tallet. I kampen om domænerne blev islandske nydannelser i ordforrådet sædvanligvis regnet for en forudsætning for erobring af de enkelte domæner.

I det nye dokument foreslås ingen ændringer i den traditionelle og velkendte islandske metode ved kultivering og modernisering af ordforrådet, det vil sige dannelse af nye ord ud fra ældre islandsk ordforråd, snarere end at inkorporere fremmede ord eller orddele. Man snakker sagtens ikke om dette direkte, og det tolker jeg således at det er underforstået eller implicit i sprogpolitikken at man fremover skal følge den eksisterende tradition. I kapitlerne om islandsk i universiteter, og islandsk i forskning og videnskab, nævnes faktisk at man bør styrke "íðorðasmíð" ('dannelse af fagtermer') og "kennslu í íðorðasmíð" ('undervisning om dannelse af fagtermer') (s. 49, 58). Man ville ikke have brugt den islandske orddele "-smíð" ('dannelse') i denne sammenhæng hvis det kun drejede sig om tilpasning af fremmede fagtermer. Dette må tolkes som tegn på at man videre skal lave egne islandske termer, og ikke kun benytte fremmedord med islandsk stavemåde. Her mærker man altså ikke nogen ændringer i holdningen til korpusplanlægningen på det leksikalske niveau.

I det nye sprogpoltiske strategidokument findes der ingen spørgsmålstejn ved de centrale begreber på korpusområdet i islandsk, som gælder standardens hovedtræk. I tillæg til at den leksikalske purisme stadigvæk gælder som det generelle hovedprincip (jf. ovenfor), så følger retskrivningen stadig først og frem-

mest etymologi princippet, som den stort set har gjort de sidste 200 år, inspireret af blandt andet Rasmus Rask. Og man sætter heller ikke nogen spørgsmålstegn ved valget af den sprogvarietet, der ligger til grund for standardsproget.

Den nye islandske sprogpolitik bygger nemlig stadig på det traditionelle ideologiske grundlag, som i den sprogpoltiske diskurs gerne udtrykkes med begreberne "varðveisla" ('bevarelse') og "efling" ('forstærkning') af det islandske sprog. Derfor er den nye islandske sprogpolitik snarere at betragte som et strategidokument end en beskrivelse af en ny politik.

Traditionelt sprogrøgtsarbejde

Som følge heraf konkluderer jeg at den "nye" sprogpolitik ikke nødvendigvis kræver nogen ændringer på selve indholdet i det traditionelle islandske sprogrøgtsarbejde inden for sprogsekretariatet i Árni Magnússon-instituttet for islandske studier. Sprogsekretariatets rådgivningsarbejde på korpusområdet, om sprogbrugen, retskrivningen, orddannelsen og så videre, bør fortsættes, og analyserne i det nye strategidokument indebærer faktisk ingen kritik på nuværende rutiner og fremgangsmåder på disse områder. Man skal, som hidtil, give vejledninger om sprog og sprogbrug til offentligheden, man skal videre bistå terminologisk arbejde med al mulig hjælp, og man skal videre publicere både digitalt og trykt materiale, som for eksempel en håndbog i islandsk sprogbrug, retskrivningsordbogen og så videre.

Når man i det nye strategidokument anbefaler terminologiske aktiviteter på endnu flere samfundsområder, så betyder det at medarbejderne i sprogsekretariatet skal fortsætte med at arbejde for forstærkningen af den islandske termbank for fagterminologi, som blev åbnet i 1997. I 1997 havde man gjort aftaler om 12 ordlister og man kunne publicere 9 av dem, mens man til gengæld nu i 2009 har aftaler om 91 ordlister og man har allerede publiceret 49 av dem. Termbanken vokser altså stadig. Den nye sprogpolitik understreger nytten af dette arbejde, og at det bør fortsættes.

Andre slags opgaver

Analyserne i dokumentet gør opmærksom på flere typer opgaver end tidligere som man nu mener at det er nødvendigt at lægge vægt på. Det er da også indlysende at mange av dem ikke kan implementeres af sprogsekretariatet eller indenfor det, fordi det drejer sig om opgaver som bygger på resurser, faglig kompetence og beslutninger som ligger udenfor sprogsekretariatets organisatoriske og faglige rækkevidde.

I denne sammenhæng har jeg for eksempel i tankene den vægt som det nye strategidokument lægger på islandsk som andetsprog. Det foreslås blandt andet at der oprettes et institut hvor man forsker i islandsk som andet og udenlandsk sprog, sprogindlæring, bilingvalisme, kulturforståelse og pædagogik, og, i tillæg, at det bør findes undervisningstilbud i disse studier i Island, og at man udvikler og publicerer kvalitetssikret undervisningsmateriale i islandsk som andet og udenlandsk sprog. Dette er absolut en forholdsvis ny opgave inden for islandsk sprogpolitik og det afspejler naturligvis de demografiske ændringer i Island de forgangne cirka 15 år. Målsætningen i *Íslenska til alls* er at islandsk fremover er hovedkommunikationssproget i nutidens flerkulturelle islandske samfund, som det hedder.

Et andet eksempel på sprogforstærkningsinitiativ som strategidokumentet foreslår, og som heller ikke ligger indenfor sprogsekretariatets nuværende arbejds- eller kompetenceområde, gælder det forslag at man opretter organiseret træning for tolker til og fra islandsk.

Som et tredje eksempel kan jeg nævne forslaget om at alle datamaskiner i islandske skoler får islandsk grænsesnit inden 2012. Den oversatte software findes faktisk allerede. Opgaven drejer sig om at veksle den engelske version ud for den islandske version.

Alle ovennævnte forslag har naturligvis med forstærkning af islandsk sprog at gøre, men nogle af dem kræver større resurser og anden type kompetence end det traditionelle sprogrøgtarbejde. Det betyder også i mange tilfælde flere penge. Medarbejderne i sprogsekretariatet kan naturligvis yde rådgivning, mens andre bør sørge for selve implementeringen på ovennævnte områder.

I tillæg til de tre punkt ovenfor, som drejer sig om forholdsvis nye opgaver, kan man nævne yderligere to punkt i sprogpolitikken som har vakt opmærksomhed. Også her drejer det sig om områder som Altinget og ministeriet for undervisning og kultur må tage principielle beslutninger om og give nye resurser til, snarere end om opgaver som ligger indenfor det traditionelle sprogrøgt- og rådgivningsarbejde.

Det ene gælder det islandske sprogs nuværende status inden for lovgivningen. I dokumentet *Íslenska til alls* peges det blandt andet på det faktum, at islandsk slet ikke nævnes i Islands forfatning (s. 26). Faktisk er Island blandt kun ni europæiske lande der ikke regulerer deres sproglige forhold på forfatningsniveau, som Sabine Kirchmeier-Andersen har peget på (kronik i *Politiken* 15/10 2008). Undervisnings- og kulturministeriet nedsatte allerede i marts/april 2009 et udvalg som fik i opgave at finde ud af, hvordan dette kan udføres i loven. Udvalget skal også overveje hvordan det islandske tegnsprogs stilling kan sikres.

Det andet punkt i sprogpolitikdokumentet som jeg vil pege på, fordi det har vakt stor opmærksomhed, er at der oplyses (s. 34) at man i islandske grundskoler nu (2009) underviser forholdsvis lidt i islandsk (16,1% af den samlede undervisningstid) i sammenligning med norskundervisningen i norske grundskoler (23%) og danskundervisningen i danske grundskoler (28,7%). Islandsk Sprog­nævn afgav en betænkning i november 2009 hvor undervisnings- og kulturministeriet opmuntres til at indføre flere undervisningstimer i islandsk.

Konklusion

Jeg har allerede nævnt at den nye sprogpolitik understreger nytten af at sprogsekretariatet i Árni Magnússon-instituttet for islandske studier videre driver sin termbank. Den anses som et vigtigt redskab i kampen for sprogdømænerne. Sprogpolitikken går også ud fra at standardsproget bør vedligeholdes ifølge eksisterende principper, blandt andet når det gælder orddannelse. Sprogsekretariatet skal med andre ord fortsætte med sine nuværende arbejdsopgaver og bygge på de traditionelle udgangspunkter. Sekretariatet har nu på en måde fået endnu klarere politisk opbakning for sit arbejde end det tidligere havde.

Ovenfor har jeg nævnt en del områder som det sprogpoltiske strategidokument lægger vægt på (udlændinge, tolkeuddannelse, datamaskiner, lovgivning, læreplan), hvor man tænker sig forskellige implementerende aktører som ligger udenfor de traditionelle sprogrøgtskanaler.

Her bør dog til sidst nævnes et punkt hvor dokumentet direkte foreslår at sprogsekretariatet selv skal deltage på et bestemt område i forstærkningen af islandsk, i tillæg til dets traditionelle opgaver. Det drejer sig om islandsk i medierne. I sprogpolitikken blev det vedtaget at alle islandske medier bør lave egne sprogpolitikker. Sprogsekretariatet deltager nu direkte i forberedelsen af sprogpolitikker for islandske medier, i samarbejde med en medieforsker og repræsentanter fra medierne.

Konklusionen er at den nye islandske sprogpolitik kræver at sprogsekretariatets traditionelle sprogrøgtsarbejde på korpusområdet fortsættes, snarere end at det ændres. I tillæg bør sekretariatet være parat til at yde rådgivning og eventuelt deltage i samarbejde og netværker om nye sprogrøgts- og sprogforstærkningsopgaver.

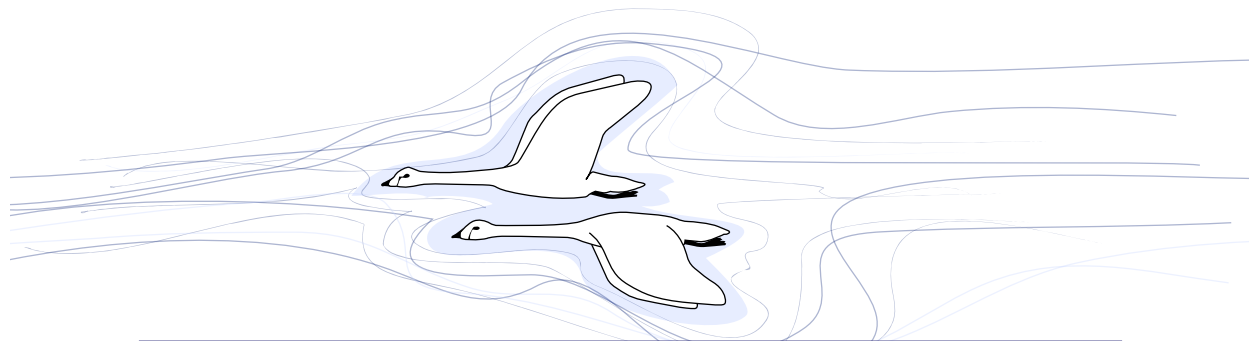
Litteratur

Íslenska til alls. Tillögur Íslenskrar málnefndar að íslenskri málstefnu samþykktar á Alþingi 12. mars 2009, 2009. 2. útgáfa. Rit 44. Reykjavík: Mennta- og menningarmálaráðuneyti.

Kirchmeier-Andersen, Sabine, 2008: Hvad skal der blive af dansk? *Politiken* 15. oktober 2008.

Summary

The authorities have recently published new or revised language policies, throughout the Nordic countries. This gives timely occasion for the Nordic language secretariats to review their activities. In the present article an attempt is made at analysing which implications the Icelandic language policy of 2009 can have for the traditional language cultivation work at the language secretariat in the Árni Magnússon Institute for Icelandic Studies. The general objective of the new language policy is characterised by quite traditional ideology. It focuses primarily on the status of Icelandic, and it proposes some revised strategies for defending its domains and gaining new ones. The proposals concern e.g. Icelandic as second/foreign language, interpreters, localised software, the legal status of Icelandic, and its status as school subject. Successful implementation in all these fields requires skills, efforts and resources that currently lie outside the reach of the language secretariat, while the secretariat may provide consultation on such matters. Corpus related issues are not at all in the foreground in the new language policy, which leaves the impression that current standardisation and cultivation efforts, not least importantly the operation of the Icelandic term bank, are at present considered relatively successful, and that there is therefore no imminent need for the language secretariat to change the ways in which it organises its activities.

Handlingsprogram för finska språket

Pirkko Nuolijärvi

Det finska handlingsprogrammet Suomen kielen tulevaisuus (Finskans framtid) publicerades i Helsingfors våren 2009. Suomen kielen tulevaisuus är ett språkpolitiskt program för olika livsområden i det finskspråkiga Finland. Programmet hör till samma familj som de handlingsprogram som utarbetats i de övriga nordiska länderna på 2000-talet. Det finska handlingsprogrammet har utarbetats av en grupp som består av sakkunniga från Forskningscentralen för de inhemska språken och forskare från institutionen för finska och finska litteraturen vid Helsingfors universitet.

Finlands språklagstiftning är nästan 90 år. Den förnyade språklagen trädde i kraft 2004. Om språket och språkbruket stadgas också i många andra lagar och förordningar. Allmänna lagar och bestämmelser räcker dock inte, utan det behövs också andra dokument som ytterligare belyser språkbruket och språkvalen i samhället. Och det behövs inte bara dokument, utan viktigast är hur språket används i praktiken.

Det är inte första gången man diskuterar språkpolitik i Finland, utan diskussionerna har förts nästan tvåhundra år, först i storfurstendömet och senare i det självständiga Finland. Det är inte heller första gången det publiceras språkpolitiska program i Finland, utan redan 1998 utkom *Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kielipoliittinen ohjelma* (ett språkpolitiskt program utarbetat av Forskningscentralen för de inhemska språken). År 2003 publicerades *Tänk om...*, det vill säga Svenska språknämndens (i Finland) förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland. Det nya handlingsprogrammet för finskan *Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma* innehåller både en beskrivning av det nuvarande läget på olika områden och förslag till åtgärder i framtiden.

Vad och varför just nu?

Finskan är ett skyddat majoritetsspråk som överlag mår bra i dagens Finland, men dess användningsområde har smalnats, speciellt inom områdena naturvetenskap, teknik och ekonomi. Det nya handlingsprogrammets huvudsyfte är att stödja parallellspråkigheten på olika områden och på samma gång betona betydelsen av modersmålet. Det är viktigt att behärska och använda sitt eget språk och (inte eller) att kunna och använda andra språk. Syftet är också att betona modersmålets betydelse i våra liv.

Det finska handlingsprogrammet *Suomen kielen tulevaisuus* utgår från att vi bäst stöder mångspråkigheten i våra samhällen om vi själva också använder vårt eget språk aktivt och mångsidigt. Utgångspunkten är att finskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk också i framtidens Finland.

Det nya programmet kartlägger användningen av finskan på olika områden: skolan, högskoleutbildningen och vetenskapen, språkteknologin, företagsvärlden, förvaltning och fritidsverksamhet. Handlingsprogrammet lyfter fram konkreta åtgärder som staten, kommunerna, andra myndigheter och beslutsfattare i företag samt familjer och enskilda individer kan vidta för att bevara och stärka finskan.

Programmet presenterar inte bara förslag utan det ger också bakgrundsinformation om hur finskan har utvecklats till ett komplett och samhällsbärande språk i Finland, hur finskan används som förstaspråk och andraspråk i skolan, vilken roll finskan har i den högre utbildningen och som vetenskapsspråk, hur man behandlar finskan inom språkteknologin, på företag, i den nationella förvaltningen och Europeiska unionens organ, i medierna och i fritidsverksamhet.

Det finska handlingsprogrammet riktar sina förslag åt många håll. Om man vill garantera att finskan ska må bra också i framtidens Finland, krävs det åtgärder av riksdagen, regeringen, ministerier, kommuner, Utbildningstyrelsen, skolor, universitet, forskningsinstitut, Finlands Akademi, vetenskapliga sällskap, språkteknologiföretag och andra företag, EU-organ, nationella förvaltningsorgan, förlag, stiftelser och till sist men inte minst, av familjer och individer. Det är alltså ett stort antal institutioner och individer som kan påverka finskans ställning i det vardagliga livet i framtiden.

Förslag

I det följande presenterar jag programmets förslag och diskuterar det mottagande programmet har fått.

Ett av de främsta förslagen är att staten ska tillsätta en arbetsgrupp för att utarbeta ett språkpolitiskt program som beaktar alla de språk som används i Fin-

land. Under arbetet med handlingsprogrammet framgick det allt tydligare att staten borde ha ett brett och omfattande program som ska utarbetas med utgångspunkt i handlingsprogrammet för finskan, handlingsprogrammet för svenskan i Finland från 2003, handlingsprogrammet för romani i Finland (2009), de handlingsprogram för de andra minoritetsspråk som är under arbete och statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen 2009.

Sverige har glädjande nog stärkt finskans ställning i Sverige under den senaste tiden. Det finska handlingsprogrammet vill också betona Finlands ansvar för sverigefinnarnas situation. I programmet föreslås att man från officiellt håll i Finland ska framföra krav till Sverige på att sverigefinskan ska bli ett samhällsbärande språk i de kommuner som har en betydande finskspråkig minoritet, dvs. till exempel Göteborg, Borås och Malmö som i dag inte är tvåspråkiga på samma sätt som vissa kommuner i Mälardalen och Tornedalen.

Programmet lyfter fram den nordiska språkdeklarationen som förpliktar också den finska staten att driva en aktiv språkpolitik så att de gemensamt överenskomna målsättningarna kan garanteras i Finland. Handlingsprogrammet betonar att eftersom undervisningsministerierna har undertecknat deklarationen borde de också följa upp situationen.

Skolan är en omgivning som är ytterst viktig för språket. Skolämnet modersmål och litteratur har alltid haft en speciell ställning på lågstadiet. Därför ska klasslärarutbildningen också ge lärarna tillräckliga kunskaper i finska språket. I årskurserna fem och sex är det ämneslärare som ska undervisa i modersmål.

Undervisningen i gymnasiet saknar inte heller betydelse för framtidens språkbruk. Programmet kräver flera kurser i finska i gymnasiet. Nu har eleverna bara sex obligatoriska kurser i modersmålet i gymnasiet, tidigare var det åtta kurser för alla. I Finland får finskspråkiga gymnasieelever sålunda mindre modersmålsundervisning än gymnasieeleverna i andra europeiska länder. Namnet på skolämnet *äidinkieli ja kirjallisuus* (modersmål och litteratur) borde ändras, och enligt det förslag som ingår i programmet skulle namnet *suomen kieli ja kirjallisuus* (finska språket och litteratur) bättre motsvara praxis i många andra länder. Det är ju inte bara finska som är ett modersmål i Finland!

Handlingsprogrammet uttrycker också en oro över att språkutbudet i de finska skolorna under de senaste åren blivit allt ensidigare. Kommunernas, dvs. skolornas, språkpolitik borde därför utgöra en del av den statliga språkpolitiken som betonar språkkunskapernas relevans i arbetslivet. Eleverna borde erbjudas ett mångsidigt urval av språk också i de skolor som ligger utanför de stora städerna. Numera läser de flesta engelska, vilket naturligtvis är bra, men också andra språk behövs. Dessutom har andelen svenska i de finska skolorna minskat. Svenskan är fortfarande ett obligatoriskt ämne, men de flesta elever börjar

få svenskundervisning först i sjunde klassen i grundskolan och har färre kurser i svenska än tidigare. Å andra sidan måste det framhållas att det fortfarande finns unga finskspråkiga personer i Finland som talar en utmärkt svenska.

En kritisk miljö för dagens finska är den akademiska världen. Finskans ställning i den högre utbildningen och inom forskningen bör tryggas med hjälp av åtgärder som främjar parallellspråkigheten i den vetenskapliga verksamheten. Handlingsprogrammet betonar att alla universitet måste utarbeta ett språkpolitiskt program som tryggar den finskspråkiga undervisningen – några har redan gjort det. Pro gradu-arbeten och diplomarbeten bör huvudsakligen skrivas på de nationella språken. Om en avhandling skrivs på engelska ska den förses med en sammanfattning på finska. Studenterna måste kunna presentera sina resultat också på finska på alla områden, och en forskare bör publicera artiklar också på finska. Programmet kommer därtill med ett mycket kraftfullt förslag: publicering på finska måste ställas som villkor för allmän finansiering, oberoende av område. Det är ju mestadels finska skattebetalare som betalar forskningen, och därför borde man ge dem något för pengarna också, dvs. resultat som till och med kan inverka på våra livsvillkor måste vara tillgängliga för alla invånare. Också vid klassificeringen av forskningen måste hänsyn tas till publikationer på finska.

Enligt förvaltningslagen måste tjänstemän inom förvaltningen öva sig i att skriva sakliga, klara och begripliga texter. Därför borde det erbjudas systematisk och kontinuerlig språkundervisning så att alla kan delta i den utbildning som behövs för att skapa ett fungerande myndighetsspråk och begripliga texter. En sådan undervisning behövs på offentliga institutioner och inom företag, som ju också är ansvariga för sitt språkbruk med sina kunder. Handlingsprogrammet konstaterar att det finns ganska få lagar och förordningar som stadgar något om företagets språkval och språkbruk, men företagets användning av de inhemska språken både internt och externt är ändå en viktig fråga.

EU-möten och annan verksamhet inom EU kräver många språk. Finskan är inte ett arbetsspråk på EU-möten, men det är i många sammanhang möjligt att få tolkning, vilket finskspråkiga politiker och olika representanter inte utnyttjar i så hög grad som de skulle kunna göra. Handlingsprogrammet vill betona att finskspråkiga talare fortfarande kan göra inlägg på finska i EU, och att man vid beredningen av ärenden skulle kunna använda fler finska texter i stället för engelska. Det är bra för hela språksamfundet att man också tänker på politiska och administrativa frågor på sitt eget språk och det sättet stärker både språket och användarens egen kunskap om olika ämnen.

Språkteknologin har i dag en ännu viktigare roll än den haft någonsin tidigare. Med olika språkteknologiska lösningar kan man stödja de mindre använ-

da språken. Därför är det viktigt att hitta olika sätt att tekniskt stödja öppen publicering, skapa elektroniska resurser osv. på finska.

Handlingsprogrammet vill upprätthålla en positiv inställning till finskan och lyfta fram de organisationer och individer som är duktiga på att använda språket både muntligt och skriftligt. Ett förslag är att det borde inrättas två språkpris: ett till en organisation inom den offentliga förvaltningen som aktivt har förbättrat sina texter och som skapat goda praktiker, och ett annat till en enskild tjänsteman vars språkanvändning fungerar som förebild för andra.

Finskans ställning i olika former av fritidsverksamhet är rätt stark. Bibliotekens ställning som kulturinstitut måste ändå tryggas. Biblioteken är Finlands diamant: de är öppna för alla oberoende av status, ekonomi, utbildning, ålder och så vidare. Biblioteken är ett konkret bevis på att demokratin och jämlikheten fungerar i Finland.

Översättare och översättningar har alltid varit viktiga för finskan liksom för alla andra små språkmiljöer. Utan påverkan från andra språkmiljöer skulle det finska språksamfundet och språket vara mycket fattigare. Därför betonar också handlingsprogrammet översättningarnas betydelse för finska språket och dess utveckling. Översättning av skön- och facklitteratur med liten upplaga måste därför stödas. I det rika Finland är det märkligt att professionella översättare måste kämpa för att få en hygglig lön för sitt arbete.

Slutsats

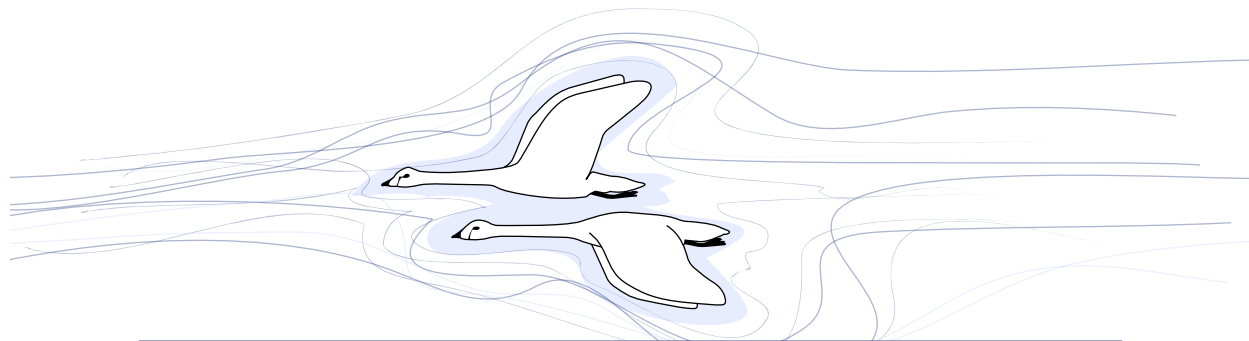
Språkpolitiken är ingen ö, utan den hänger samman med den allmänna politiken. Modersmålet är inte ett språk som vi lätt kan avstå från. Om vi trots allt gör det måste vi förstå att de efterkommande generationerna inte kommer att ha samma möjligheter som vi att använda sitt eget språk. Finlands flerspråkighet och vår inställning till våra modersmål hänger på de lösningar vi går in för. Det är vi som bestämmer. Vill vi göra det? Detta frågar många i dagens Finland, och det gör också handlingsprogrammet med sina förslag.

Litteratur

Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. Författare: Auli Hakulinen, Jyrki Kalliokoski, Salli Kankaanpää, Antti Kanner, Kimmo Koskenniemi, Lea Laitinen, Sari Maamies ja Pirkko Nuolijärvi. Nätpublikation: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/>

Summary

In spring 2009 The Research Institute for the Languages of Finland published the language policy program for the Finnish language with the title *Suomen kielen tulevaisuus* (The future of the Finnish language). The program focuses on the following areas: primary and secondary education, higher education and the research sector, language technology, the business community, the public sector, and the leisure time activities (reading, media, games etc.). The program contains information on the present situation in Finland and includes numerous proposals addressed to the organs of the State, the parliament, the municipalities, the schools and universities, research institutes and scientific societies, companies, and also families and individuals. The article describes the main proposals of the Finnish language program.

Språkpolitisk statusrapport frå Noreg

Sylfest Lomheim

Det gamle norske (norrøne) skriftspråket gjekk gradvis or bruk etter svartedauden. Etter unionen med Danmark og reformasjonen på 1500-talet tok dansk beilt over som administrasjonsspråk. Under unionen med Sverige (1814-1905) var dansk det offisielle skriftspråket i Noreg, men rundt 1850 tok diskusjonen for alvor til om å atterreisa eit norsk skriftspråk. Løysinga vart – som kjent – ikkje éin skrifstandard, men to (bokmål og nynorsk). 1900-talet kom til å bli prega av språkpolitiske fraksjonskampar og rettskrivingsreformer. Først rundt år 2000 stilna det av. I dag er ein innstilt på at hopehavet mellom dei to variantane får gå seg til framover, og at dei verkeleg viktige spørsmåla no dreiar seg om å sikra norsk som funksjonelt skriftspråk. Med andre ord – Noreg har på totusentalet vorte eit litt meir språkpolitisk 'normalt' land.

Språksituasjonen – eit riss

Det er funne eit bondebrev frå 1584 som med litt velvilje kan seiast å vera skrive på norrøntliknande norsk, og det er funne ei runeinnskrift i Bergen, rissa inn like før 1500. Men dette må me sjå på som nærast anakronismar, kulturelle krampetrekingar. Det gamle norrøne skriftsspråket var daudt, ingen kunne det lenger, og det var dansk (og delvis svensk) som vart brukt i dokument og brev. Den såkalla 'dansketida' tok for alvor til med innføringa av reformasjonen like før 1540.

Det danske skriftspråket låg langt frå dei norske talemåla. Dansken var i praksis halvveges uforståeleg. Dei norske dialektane levde ganske uforstyrta vidare. Difor kom tida mellom 1500 og 1800 til å bli ein relativt stabil periode for norsk språk. Dialektane utfalda seg fritt, utan sterke påtrykk utanfrå.

Situasjonen i Noreg like etter at unionen med Danmark var slutt i 1814, var såleis at nesten alle snakka ei eller anna form for dialekt. Rett nok var det eit lite mindretal som hadde utvikla ein slags danskbasert 'dannet dagligtale', men den

varianten spela ei marginal rolle. Paradoksalt nok kan ein seia at takka vere dansketida hadde Noreg bevart eit langt større og meir levande dialektmangfald enn nabolanda Danmark og Sverige.

Men var 'dansketida' slutt i 1814? Nei, ho heldt fram til etter 1900. Som hundreår kan 1800-talet i Noreg oppsummerast slik: landet var i politisk union med Sverige samstundes som det var ein kulturprovins under Danmark. Det har aldri vore skrive så mykje og så korrekt dansk i Noreg som i tida mellom 1814 og 1905. (For skam skuld kunne ein vanskeleg kalla språket dansk og vera i union med Sverige, så den vanlege omtalen på 1800-talet var 'det almindelige Bogsprog'!) Bibelen kom først på riksmål i 1904. Noreg var det siste landet i Europa som ikkje fekk Skrifta på morsmålet før etter 1900. Den 31. desember 1924 vart den norske avdelinga av forlaget Gyldendal i København kjøpt heim, og dette var òg den siste dagen at hovudstaden hadde namnet Kristiania. Med litt rett kan ein difor hevda at 'dansketida' varte til 1925.

Då norsk skulle atterreisast som eige skriftspråk i siste delen av 1800-talet, vart det – som alle veit – ikkje éi løysing, men to. Nemningane vart *riksmål* og *landsmål*. Omgrepa skal tolkast nær synonymt, sidan poenget nettopp er 'mål' for 'riket' og 'mål' for 'landet'. Dette er det all grunn til å forklara og presisera, for det er ikkje heilt få som trur at begrepet 'landsmål' tyder språket for dei som bur 'på landet'.

No hadde ikkje landsmål og riksmål meir enn kome opp i ståande stilling før debatten om å føra dei i hop melde seg. Arne Garborg og Moltke Moe var mellom dei førande rundt 1900 som talte om at 'eitt samnorsk språk' måtte vera målet. Noko seinare ivra både Fridtjof Nansen og Didrik Arup Seip for det same. Samnorsktanken låg nok inne som føring i det som vart den store rettskrivinga i 1917. Då skjedde det historisk skilsetjande at ein del former vart introduserte i riksmål og landsmål som var identiske (til dømes *boka*.) Men som valfrie former! For ved sida av dei 'samnorske' formene hadde ein stadig dei tradisjonelle formene (*boken* i riksmål, *boki* i landsmål).

Dermed hadde det som skulle bli den typiske norske normeringspolitikken på 1900-talet kome til uttrykk i ei stortingsbehandling – *prinsippet om tilnærming* (mogelege fellesformer) og *prinsippet om valfridom* (demokratisk motivert).

Nittentjuetalet kom til å bli mykje prega av stridstema etter den opprivande debatten i Stortinget i samband med 1917-rettskrivinga. Eitt av resultata var at Stortinget fann dei ville skifta namn på dei to skriftvariantane, så i 1929 vedtok dei *bokmål* og *nynorsk* som dei to nye offisielle namna. Nynorsk tok relativt raskt over for 'landsmål' i daglegtalet, medan 'riksmål' stadig i 2009 blir halde i

hevnd som nemning av eit lite fleirtal, særleg av dei bokmålsskrivande som helst vil bruka tradisjonelle skriftformer.

Overskrifta for målstriden i Noreg mellom 1900 og 2000 kan summerast opp med den kjende russiske romantittelen *Krig og fred*. 'Krigen' om riksmål og samnorsk og nynorsk prega språkdebatten like fram til etter krigen – ja, hadde faktisk si mest brennande tid på 1950-talet. Då brende tilhengarar av riksmålet skulebøker som inneheldt folkelege bokmålsformer, på fortaua i Oslo.

Men etter 1970 har klimaet vorte annleis. Stortinget har bestemt at tvungen tilnærming mellom bokmål og nynorsk ikkje skal skje, og ved overgangen til det nye tusentalet rår det (relativ) språkfred i landet. Ein kan kort seia det slik at etter år 2000 er det nye problemstillingar som står fremst i språkpolitikken: slike som opptek stort sett alle europeiske land. Med andre ord – i 2010 er Noreg eit mykje meir 'normalt' språkpolitisk land enn det har vore på eit par hundre år. Nordmenn flest diskuterer i dag dei same språkpolitiske spørsmåla som ein diskuterer i dei nordiske nabolanda og i Europa elles.

Språkkampen i Noreg hadde midt på 1800-talet eit uttalt nasjonalt siktemål, og dette siktemålet dominerte debatten fram til 1917-rettskrivinga. Når det gjaldt korleis landet skulle atterreisa eit norsk skriftspråk, var det to fløyer frå 1850-åra og framover – 'Aasen-løysinga' (landsmålet) og 'Knudsen-løysinga' (riksmålet).

Frå 1917 og fram til 1938-rettskrivinga (og dermed i praksis fram til midten av 1900-talet) fekk rettskrivingsdebatten heilt klart ei anna vinkling, nemleg det demokratiske og sosiale grunnlaget. 'Folkeformer' – i motsetnad til 'tradisjonelle former' (riksmålet) – var honnørordet for fleirtalet på Stortinget i heile denne perioden. (Venstre først og deretter Arbeidarpartiet hadde regjeringsmakta i denne tida.) Mange som kjenner debattane i Noregs Mållag vil kjenna att dei to termene 'den nasjonale lina' og 'den sosiale lina'. Desse to uttrykka formidlar essensen i den språkpolitiske utviklinga på nynorsksida frå 1860 til 1960.

Oppslutnaden om nynorsken voks kraftig i mellomkrigstida, så kraftig at ein i tida før 1940 ikkje kunne vera sikker på korleis 'språkstriden' kom til å enda. På om lag tretti år hadde nynorsken gått frå nokre få prosent til over 30% i oppslutnad. Snunaden kom på femtitalet og utover. På syttitalet hadde sentralisering og urbanisering redusert nynorskprosenten i skulane til 17%. Etter den tida har så forholdet mellom nynorsk og bokmål endra seg ganske lite, utruleg nok. Rett nok har det vore ein liten nedgang i prosent, slik at han i 2009 ligg på 13 til 14%. Men tek ein omsyn til at folketalet i landet i løpet av den siste generasjonen har auka med ein million, ser ein straks at det er nesten like mange nynorskbrukarar i 2010 som i 1970. 'Nynorskland' i Noreg no er i hovudsak fjor-

dane i Vest-Noreg, pluss ein del av fjelldalane mellom aust og vest. Nynorsken kan seiast å ligga i 'stabilt sideleie' – pressa, men likevel relativ trygg.

På totusentalet er det er ei utbreidd oppfatning at 'pasienten', det norske språket i sine to skrivne variantar, treng ro.

Utfordringar i normerings-situasjonen

Rettskrivinga i Noreg har sidan 1917 vore basert på to berande prinsipp: prinsippet om valfridom og (som ein logisk konsekvens av det) prinsippet om demokrati. Med det meiner ein at valfridomen – som er systematisk gjennomført både i nynorsken og bokmålet – skal tena eit demokratisk føremål. Når det er ulike skriftformer å velja blant (*fremtiden* eller *framtida* i bokmål, til dømes, og *framtida* eller *framtidi* i nynorsk), så kan kvar og ein velja seg ein skriftnormal som ligg ganske nær det talemålet han har. (Dessutan var det òg uttala politikk frå 1917 og femti år frametter at rettskrivingsendringar burde føra dei to skriftvariantane av norsk nærare saman, såkalla 'samnorskpolitikk'.)

I eit internasjonalt perspektiv må ein seia at Noreg fortonar seg som eit språkpolitisk laboratorium. Mange internasjonale lingvistar, til dømes engelskmannen Peter Trudgill, hevdar at viljen til å minska einsrettinga i norma og å ha liten avstand mellom tale og skrift, nærast er mønstergyldig.

På den andre sida må det vera tillate å spørja om ikkje valfridomen i former og dermed manglande fastleik i den skrivne standarden rett og slett fører til at skriftspråket (skriftspråka) ikkje utviklar den styrken som alle funksjonelle skriftspråk er så avhenginge av. Kanskje er det slik i språkverda at ein ikkje kan få både i pose og sekk – at ein ikkje kan få både demokrati og styrke? Anten ein vil eller ei, blir ein dregen i den eine eller andre retninga. Det er vanskeleg å etablere ein politisk kurs som ligg midt imellom. Og då synest det temmeleg klart at Noreg opp gjennom heile 1900-talet har lagt meir vekt på det demokratiske prinsippet (at store grupper av brukarar skal kunna finna 'sine' former og bøyingar i skriftspråket) enn på prinsippet om maksimal styrke.

Den demokratiske kostnaden er tydeleg for alle som vil sjå: Det er stendig små debattar om detaljar i rettskrivinga, og det er inga kollektiv semje hos den språklege eliten om korleis rettskrivinga bør vera. Normsituasjonen er med andre ord svært ustabil – kanskje den minst stabile i heile Europa. Kontrasten til Island, eit land som historisk-sosialt står Noreg svært nær, er slående. Der har omsynet til språkleg einskap (og dermed styrke) vore rettesnor heile tida, og det er knapt nokon som stiller spørsmål ved dette grunnleggjande trekket i islandsk språknormering.

Rettskrivingshistoria i Noreg gjev rikeleg tilfang for den internasjonale språkforskaren som vil studera føremoner og ulemper med ulike liberalistiske innfallsvinklar på normeringsregime og offentleg språkpolitikk.

Korleis verkar politikken, og korleis går utviklinga?

Som sagt ovanfor kan Noreg tilby eit uvanleg materiale til dei som vil finna ut noko om kva rekkevidd og påverknad språkpolitikken kan ha i eit samfunn. Ein openberr konklusjon på det som har gått føre seg i Noreg, er at reint allment og prinsipielt er det fullt mogeleg å endra språkbruk og språkhaldningar i eit samfunn gjennom sentralstyrt politikk. Men det tek for det første ganske lang tid, og for det andre er det vanskeleg å realisera ambisiøse mål.

Teljemåten – det å telja tal – kan tena som illustrasjon. I 1951 vedtok Stortinget å endra på teljemåten i Noreg. Fram til då talde alle nordmenn slik: toogfemti, femogseksti, niognitti. Stortinget var overtydd om at det engelske og svenske mønsteret (tiarane før einarane) var meir eintydig og funksjonelt i den nye tekniske tidsalderen som var i emning. Den statlege allmennkringkastaren NRK vart pålagd å nytta 'den nye teljemåten' i alle samanhengar. Femti år etter, på totusentalet, kan me slå fast at teljemåten i stort har slege gjennom. Folk flest, særleg dei yngre, bruker no ikkje uventa den nye teljemåten, om enn ikkje heilt konsekvent. Men – det har altså teke eit halvt hundre år å koma dit. Og enno høyrer ein folk nytta den gamle teljemåten innimellom. Ein betinga siger, med andre ord.

Tal er ein detalj i rettskriving og normering. Når det gjeld det verkeleg ambisiøse normeringsprosjektet frå mellomkrigstida på 1900-talet, det å føra dei to skriftvariantane saman i ein felles normal ('samnorsk'), er det berre å konstatera at den politikken feila. Fullstendig. 'Samnorsk' har dei siste femti åra i dei fleste norsk språkøyre fått ein sterkt nedsetjande klang, noko kalleordet 'skamnorsk' seier alt om. Difor vedtok òg Stortinget i 2002 å sletta formuleringa om å "støtte opp om utviklingstendenser som på lengre sikt fører målformene nærmere sammen". Mange sa: "På overtid!" Det skulle ikkje lenger vera noko politisk mål. Femti år før var det eit uttalt mål for Stortinget.

Politikken verkar altså å vera avklara. Formelt sett. Men korleis er røyndommen? Korleis utviklar dei to norske skriftvariantane seg? Til det er å seia at bokmålet påverkar nynorsken morfologisk. Former som 'drepte', 'mandag', 'holdt', 'tilfeller' høyrer ofte i standardnynorsken i radio og fjernsyn, endå det er heva over tvil at dei korrekte formene er 'drap', 'måndag', 'heldt', 'tilfelle'. På den andre sida er det heller ikkje tvil om at nynorsken har påverka bokmålet enormt reint leksikalsk det siste halve hundre året. I ei såpass språkleg tradisjonell avis

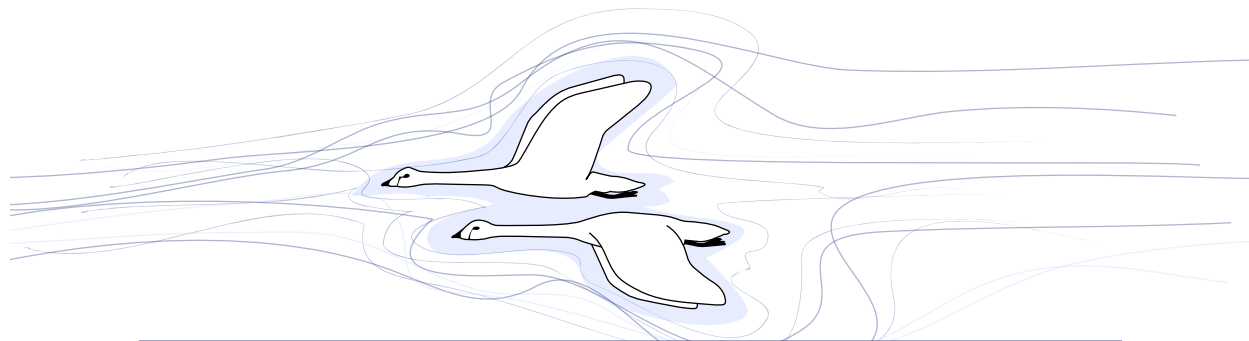
som Aftenposten ser ein i 2010 ord som 'ymse', 'løyve', 'stoda', 'vedtak', 'merk-
nad', 'trygd', 'gravferd', 'rettferd' – alt saman tradisjonelle nynorskord. Nynor-
sken har kort sagt overrisla bokmålet med ord. (Men det ser berre dei som har
ordhistoria inne.)

Konsekvensen av den utviklinga som har pågått fram gjennom 1900-talet, er
at dei to skriftvariantane – i den språklege praksis – er *mykje meir like* i 2010
enn i 1960. For å ikkje snakka om viss me samanliknar variantane i dag med
1910. Då ser ein at avstanden mellom dei to målformene i dag er ufatteleg mykje
mindre enn for hundre år sidan. I røynda har variantane nærma seg kvarandre
så mykje dei siste hundre åra at viss den prosessen held fram i same takt, vil dei
to skriftvariantane kunna gli i hop før 2100. Sjølv sagt er det ingen garanti for at
tilnærminga held fram i same omfang og tempo dei neste hundre åra som ho
har gjort til no. Men poenget er å visa at norsk ironisk nok er på rask veg mot
ein meir 'samnorsk' situasjon, trass i at den offisielle politikken har parkert sam-
norskpolitikken på sidelinja.

Når det gjeld rettskrivingsendringar og reformer, har stemninga og politik-
ken i Noreg klart endra seg på totusentalet. I dag er det eit uttrykt mål å koma
inn i eit meir stabilt rettskrivingsleie, med få eller ingen systemendringar i over-
skodeleg framtid. Rettskrivinga skal få liggja i ro, berre justerast med nødvendig
vedlikehald og normering av nye ord og uttrykk. Også på det feltet er altså situ-
asjonen i Noreg i ferd med å normalisera seg i forhold til nabolanda og andre
europeiske land.

Summary

The Old Norwegian (Old Norse) written language gradually lost ground after
the Black Death. Following the unification with Denmark and the Reformation
of the 16th century, Danish became the official language of Norway. Under the
union with Sweden (1815 – 1905) Danish was the official language in Norway,
but around 1850 discussions about resurrecting a Norwegian written language
began in earnest. As is well known, the solution was two standards of writing
(Bokmål and Nynorsk). The 20th century was characterized by conflicts be-
tween factions advocating different language policies and by orthographical
reforms. Not until the turn of the millennium did the conflicts subside. Today
reconciliation is in the cards, and the important issue is really how to maintain
Norwegian as a functional written language. In other words, with the year 2000
Norway has become a somewhat more "normal" country with respect to lan-
guage policy.

Utfordringer i nordsamisk språkrøkt

Kaarina Vuolab-Lohi

Samisk ble tatt i bruk i skrift allerede på 1600-tallet, men først i løpet av de siste tiårene har samiskens offisielle status og den sterke nordiske samhørigheten samer imellom økt bruken av språket i skrift og i offisielle sammenhenger. Situasjonen for de samiske språkene er ustabil, og de er alle svært sårbare. Sterkest stilling i dag har nordsamisk. Selv om de samiske språkene forener samer over landesgrensene, lever og utvikles språkene under påvirkningen av henholdsvis norsk, svensk, finsk og russisk. Nordsamisk normering og språkrøkt står overfor store utfordringer. Påvirkning fra nasjonalspråkene ser man stadig oftere på alle nivåer av språket: terminologi og ordtilfang, setningsbygning og morfologi.

Samene er en folkegruppe som utgjør en opprinnelig befolkning og en etnisk minoritet i fire land. Samene har et eget bosettingsområde i Norge, Sverige, Nord-Finland og på Kolahalvøya i Russland. Begrepet "Sápmi" brukes i dag som betegnelse på området der samene bor. Begrepet finnes i alle samiske språk og kommer av samenes egen benevnelse på seg selv. Samene har en egen kultur og egne språk. Det samiske språkområdet er ikke enhetlig, og man regner at det finnes mellom seks og ni forskjellige språk. Alle de samiske språkene er minoritetsspråk som kjemper for sin tilværelse.

Samene er i majoritet i noen kommuner i de sentrale samiske områdene, dvs. i Finlands nordligste kommune Ohcejohka-Utsjoki, og i Nord-Norge i indre deler av Finnmark fylke, nemlig i Kárášjohka-Karasjok, Guovdageaidnu-Kautokeino, Deatnu-Tana og i Unjárga-Nesseby. Dette området tilhører det tradisjonelle nordsamiske språkområdet. I dag bor de fleste samer i Finland utenfor "samer-nas hembygdsområde", som Sápmi eller Sameland kalles i finsk lovtekst. I norsk og svensk lovtekst kalles Sápmi det samiske forvaltningsområdet. Også i Sverige og i Norge har større byer, gjennom innflytning, fått en betydelig samisk befolkning.

Nordsamisk har mange dialekter. De to hovedgruppene er vestlige og østlige dialekter. Dialektgrensene går i samme retning som reindriftssamenes flytnings-

ruter mellom vinterbeiteområdene i innlandet og sommerbeiteområdene ved kysten. Vestlige dialekter tales fra Álaheadju-Alta og Guovdageaidnu-Kautokeino og sørover til Norrbottens län i Nord-Sverige og i de sørligste deler av de samiske områdene i Finland og vestover til Troms fylke. De østlige dialektene tales i Porsáŋgu-Porsanger, Deanu-Tana, Buolbmát-Polmak, Kárášjohka-Karasjok, og i de nordlige delene av Anár-Enare i Finland og dessuten fra Ohcejohka-Utsjoki østover til Sør-Varanger, som hører til sjøsamisk. (Nickel 1990, s. 8.) Samiske språk, dialekter og andre kulturelle særtrekk går altså på tvers av landegrensene. Det finnes ikke et standardisert nordsamisk språk. Lærere, journalister og andre bruker sin egen dialekt i arbeidet sitt.

Samisk får offisiell status

På grunn av finsk, norsk, russisk og svensk skole- og språkpolitikk på 1900-tallet og fram til i dag har språkbyttet til finsk, norsk, russisk og svensk gått fort. Skolevesenet, massemedia og andre offentlige tilbud i samfunnet fantes lenge bare på majoritetsspråkene. Et eksempel: I Norge fastslo undervisningsinstruksene for de lappiske og kvenske distrikter, forordnet i 1880, at samisk og kvensk skulle fjernes fra all undervisning. Bare i kristendomsundervisningen kunne språkene være tillatt som hjelpespråk. Også i Sverige forsvant samisk som skolespråk på dette tidspunktet (Lorentz 1991, s. 80). Den rådende ideologien var da sosialdarwinismen, og de nasjonale strømningene var sterke. Også i Finland ble samisk bare brukt som hjelpespråk i kirke og undervisning.

Samiske elever bodde ofte på internater langt fra hjemmet nesten hele skoleåret. I 1960- og 1970-årene var det mange samiske foreldre som ikke snakket samisk med sine barn. Deres negative erfaringer med å være samiskspråklige i skolen gjorde at de ville gjøre det lettere for sine barn, og derfor lærte de dem bare majoritetsspråket. Språkforbudet har rammet mange samebygder, spesielt i kyststrøkene, fjordbotnene og i grenseområdene mellom majoritets- og minoritetsspråk (Lorentz 1991, s. 80). Også i dag er det foreldre som velger å snakke majoritetsspråket med sine barn, eller som velger majoritetsspråklig undervisning.

Den offisielle politikken overfor samene begynte å forandre seg etter krigens slutt, også fordi allmenne ideer om menneskeverd og små nasjoners rettigheter påvirket styresmaktene. Samenes situasjon ble utredet, og samenes rett til å ta vare på og utvikle samisk språk og kultur ble offisielt godkjent i 1960- og 1970-årene.

Samiske språk begynte å få offisiell status, først i skolen og senere også i andre deler av den offentlige sektoren. I dag har vi samiskspråklige barnehager

og grunnskole. Dessuten finnes allmennlærer-, førskolelærer- og journalistutdanning på nordsamisk. Det blir undervist i samisk språk, litteratur og kultur på universiteteter og høyskoler. Den nordsamiske fag- og skjønnlitteraturen har markert seg sterkt i den oppblomstringen av samisk litteratur vi har sett særlig etter 1979, da den nye felles nordsamiske rettskrivningen ble tatt i bruk: Nå, bare 30 senere, finner en flere aktivt skrivende samer enn noen gang tidligere innenfor alle genrer, alt fra skjønnlitteratur til lærebøker og generell faglitteratur (Solbakk 2004, s. 119). I dag har vi 15 minutter med daglige nyhetssendinger, samisk barne-TV en gang i uka og i Norge også tv-programmer for ungdommer på samisk.

I Finland trådte en samisk språkløve i kraft i 1992. I Norge ble det inkludert språkbestemmelser i sameloven 1992. Sverige fikk sin samiske språkløve åtte år senere, i 2000. Formålet med lovene er å øke mulighetene til å bruke samisk i kontakt med offentlig forvaltning, og dette vil kunne bidra til å fremme bruken av samiske språk i samfunnet generelt. Slik vil loven kunne høyne det samiske språkets status og stimulere og styrke den samiske språkutfoldelsen (Solbakk 2003, s. 164). Samenes språklige rettigheter er også fastslått i annen lovgivning, som i den finske grunnskoleloven.

Sametingene i Norge, Finland og Sverige har ansvaret for samisk språk. Det nordiske perspektivet ivaretas gjennom samarbeidet i Samisk parlamentarisk råd, som oppnevner en felles språknemnd med ansvar for alle de samiske språkene (Solbakk 2004, s. 196). Samisk språknemnd er samenes høyeste vedtaksorgan i felles samiske språkspørsmål. Språknemnda består av tolv medlemmer, tre som er valgt av hvert av sametingene i Norge, Sverige og Finland, og tre som er valgt av sameforeningene i Russland. Dette samarbeidet er nå under omorganisering. Problemet er at det ikke finnes saksbehandlere til hvert av språkene. Det daglige arbeidet ledes av en fast ansatt kontorleder. Målet med omorganiseringen er å styrke arbeidet med de ulike språkene ved at det opprettes språkkonsulentstillinger.

Utfordringer for nordsamisk språkrøkt

Språket forandrer seg og utvikler seg sammen med samfunnet, som også forandrer seg hele tiden. Sápmi i dag er ikke det samme som det var for 30 år siden. Vi snakker nå for tiden om *govdaoalli* (*bredbånd*), *lubmatelefon* (*mobiltelefon*), *dálkkádat* (*klima*), *labkonangiiddus* (*besøksforbud*). Om en sammenligner bruken av samisk i dag med bruken for 30 år siden, merker man at det har kommet til svært mange nye ord som ikke var kjent, eller som ikke var i bruk da. I løpet av de siste 30 årene har det blitt oversatt svært mange offent-

lige dokumenter, lærebøker og andre tekster fra finsk, norsk og svensk til nordsamisk.

Alle oversettere og alle som skriver på samisk, kommer til å streve med ordlaging. Det finnes ikke tilstrekkelig omfattende ordbøker. Språkbrukere må lage nye ord og gjøre valg. Hva skal man for eksempel kalle *svineinfluensa* på samisk? *Spiidneinfluensa* eller *spiidnegolgodávda*, slik som den samiskspråklige avisa Ávvir har gjort. Men ofte har man det travelt, og da kan det hende at *Tanaelva* eller *Tenjojoki* oversettes med *Deanujobka* i stedet for *Deatnu*, og *at vurdere* oversettes med *veardidit* i stedet for *árvvoštallat*, *vibkkedallat*. Behovet for oppdaterte ordlister er stort.

Under språknemda arbeider også terminologigruppene med lister som oversettere og arbeidsgrupper fra kommuner og andre institusjoner sender til godkjenning. I Tana kommune har for eksempel Samisk Nærings- og Utrednings-senter utarbeidet juridisk terminologi under prosjektet "samisk lovspråk" for å styrke bruken av samisk språk i rettsvesenet og i offentlig forvaltning. Man har jobbet med bl.a. tvisteloven, straffeprosessloven og straffeloven.¹ Målet med terminologiprojektene er å forene terminologien slik at de nye ordene forstås over riksgrensene. I nordsamisk terminologigruppe er det språkekspertene fra alle de tre statene.

Det er mange måter å lage de nye ordene på i nordsamisk. Den enkleste måten er å ta inn låneord fra andre språk, f.eks. *media* (*medie*), *musea* (*museum*), *rádio* (*radio*), *prioriteret* (*prioritere*). Eller man kan oversette direkte fra norsk, svensk eller finsk. I Norge brukes oversettelseslånet *girkogárdi*, som er dannet etter ordet *kirkegård*. I Finland brukes *hávdeana* (*gravjord*) som på finsk heter *hautausmaa*. Nye ord på nordsamisk dannes hovedsaklig på to måter, ved avledning eller sammensetning. For eksempel kan man av grunnverbet *vuodjit* (*kjøre*) avlede ca. 30 nye verb eller substantiv. Dette krever spesielle språkkunnskaper hos oversetteren.

Professor Ole Henrik Magga (1987, s. 125–126) sier om språklig interferens at samisk som alle andre språk har sine egne regler for rettskrivning, ordbøyning, orddannelse og setningsbygning. Noen ganger kan man blande sammen ulike måter å si eller bøye ord på. Det vanligste er at de språkene som man hører eller snakker ofte, også påvirker det samiske språket. Man kan si at samisk som minoritetsspråk lempes seg etter uttrykksmåten i det majoritetsspråket som språkbrukeren kjenner best. Den finske uttrykksmåten *Minä pidän tästa kirjasta* eller den norske uttrykksmåten *Jeg liker denne boka* påvirker bruken av verbet *liikot* (etter det norske *like*) i samisk. Dermed blir lokativ tatt i bruk på

¹ Prosjektleder Ellen Ravna muntlig 21.12.09, *Samisk Nærings- og Utrednings-senter*.

finsk side og akkusativ på norsk side, selv om normalt reaksjonskasus er illativ: *Mun liikon dån girjái.* (Aikio 2004, s. 1–2, 5.) Reksjonskasus for verbet *bibtit* ('holde stand') er lokativ: *Mun biđan bearggis*, men i finsk kasuset er illativ eller etter det norske uttrykket *svare på spørsmål* brukes det som reksjonskasus akkusativ *vástidit gažaldaga* istedenfor illativ *vástidit gažaldabkii*.

Påvirkning fra fremmede språk kan man i dag se til og med i den mest grunnleggende grammatikken. For eksempel i samisk, som i finsk, står også substantivet i singularis etter grunntall. Mens substantivet står i pluralis etter grunntall i de skandinaviske språkene. Denne skandinaviske strukturen kan man se i dag også i samiske tekster: *Dát guoská badjel 100 olbmuide* ('mennesker', pluralis) istedenfor *olmui* (singularis).

Til slutt

Selv om nordsamisk språk forener samer over riksgrensene, lever og utvikles språket under innflytelse fra de tre statenes hovedspråk. De har påvirket det samiske språket siden oversettelsen av Bibelen. Aviser, bøker, filmer, barneprogrammer, Internett og andre publikasjoner er likevel for det meste på majoritetsspråket. Hovedspråkene skaper motstridende press som truer språkets enhet. Påvirkning fra andre språk er stadig mer synlig på alle nivåer av språket: terminologi, setningsbygning og morfologi. Språkrøkten av det nordsamiske språket står overfor store utfordringer, ellers kan vi om noen år snakke om nye nordsamiske dialekter.

Påvirkning fra hovedspråkene gir store utfordringer for samiskspråklig undervisning fra barnehage- til universitetsnivå. I tillegg til teoretisk kunnskap om språket, dvs. rettskrivning og grammatikk, er det viktig å gi barn og studenter praktiske språkkunnskaper og et godt utbygd ordforråd. Målet med undervisningen i samisk bør være å lære elevene god samisk språkbruk. For å kartlegge behovet for opplæring må faktisk språkbruk i dag undersøkes. Skolebøker og annet materiell må så baseres på disse forskningsresultatene.

Selv om nordsamisk i dag har høyere status i storsamfunnet enn noensinne, er det likevel mye å gjøre med holdingene. Det gjelder både myndighetenes og samenes egne holdinger. Med språkløvene kom det forpliktelser, men lite ressurser. Det trengs økonomiske og menneskelige ressurser. Det trengs også oppdaterte ordlister og ordbøker, faglitteratur og forelesninger som kan hjelpe de samiskspråklige i spørsmål om språkbruken. Anbefalinger bør utarbeides slik at det blir lett for alle språkbrukere å bruke språket i sitt arbeid. De fleste voksne samer har ikke fått opplæring i sitt eget morsmål, derfor er behovet for

språklig støtte og veiledning stort. Nordsamisk har bare vært skolefag i omtrent 35 år.

Og hva med de samene som bor utenfor Sameland? Der vokser det opp en ny generasjon, som ikke har mulighet til å lære å skrive og lese på sitt eget morsmål.

Litteratur

Aikio, Samuli (2004): *Interferenssejä ja jokapäiväisyksiä*. (Manuskript)

Lorenz Einhart 1991: *Samefolket i historien*, Pax Forlag A/S, Oslo 1991.

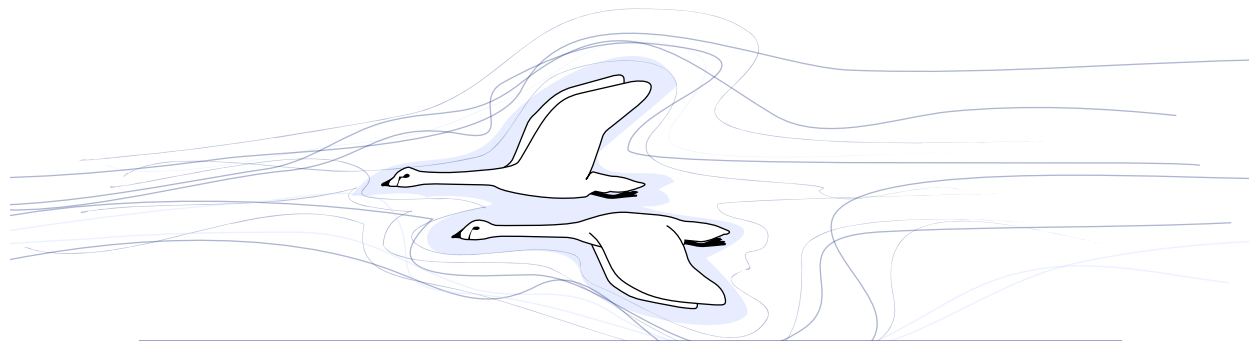
Magga, Ole Henrik (1987): *Gielladikšun*. – Sámás 3.

Solbakk, John Trygve, red. (2004): *Samene – en håndbok*. Davvi Girji.

Summary

The literal use of the Saami language started already on the 16th century. But only recently on the last decades the legal status has improved the use of the language both officially and literally. In Finland and Norway the language got the protection of law on the year 1992 and in Sweden on 2004.

Although the saami languages connect the saamies together across the country borders, still the languages live and develop under the influence of the major languages in the four home countries of the saamies. To this situation are outstanding the minority language problems: the assimilation and the disappearance under the contradict pressure of the major languages pose a threat to the unity of the Saami language. The standardization and maintaining work has a great challenge, because the influence of foreign languages is visible in all kinds of use of the language: in the terminology, in syntax, in morphology.

Kan skoltsamiskan revitaliseras?

Klaas Ruppel

Man har uppskattat att 90 procent av världens nuvarande ungefär 6 000 språk kommer att försvinna under det pågåendet seklet. Utan ett medvetet revitaliseringsarbete kommer skoltsamiskan att vara ett av de språk som dör ut. Skoltsamiskan är ett östsamiskt språk, och liksom enaresamiskan, som är ett västsamiskt språk, talas det praktiskt taget bara i Finland. Av de samiska språken talas också nordsamiska i Finland.

Under förra seklets sista decennier var det allt färre skoltsamiska barn som lärde sig skoltsamiska av sina föräldrar. Ett språk kan dock bevaras endast genom att det förs vidare till den yngre generationen.

Skoltsamerna och skoltsamiskan

I Finland finns det cirka 7 000 talare av nordsamiska. Enaresamiskan har ungefär 300 talare och skoltsamiskan lika många (Se t.ex. Saami 396ff). Skoltsamiskan är liksom enaresamiskan ett minoritetsspråk inom det samiska språket. Av de samiska språk som talas i Finland ligger nordsamiskan och enaresamiskan relativt nära varandra, även om det ena är ett västsamiskt språk och det andra ett östsamiskt språk. Mellan nordsamiska och enaresamiska talare är den inbördes förståelsen alltså rätt god. Skoltsamiskan, som är ett östsamiskt språk, avviker däremot mer. En orsak till det här är det stora antalet ryska lånord i skoltsamiskan.

Figur 1 visar först fyra ord (nordsamiska *njukča*, *boazo*, *oassi* och *giehta*) där det etymologiska ursprunget är detsamma i de tre samiska språken. Även om skriftformerna för de skoltsamiska orden avviker mer från de nord- och enaresamiska ordens skriftformer än de nord- och enaresamiska orden avviker sinsemellan, så är det gemensamma ursprunget ändå klart märkbart. I figuren ingår också två exempel på samiska ord som har lånats in från andra språk. De nord- och enaresamiska orden för 'folk' är skandinaviska lånord, medan orden för 'bord' är lånord från finskan. I skoltsamiskan är det här orden lånade från ryskan och avviker därmed helt från motsvarande ord i de två andra samiska språken.

Figur 1. Några samiska ord och deras betydelser.

nordsamiska	enaresamiska	skoltsamiska	betydelse
njukča	njuhča	njuhčč	'svan'
boazo	puásui	puä33	'ren'
oassi	úasi	vue 'ss	'(an)del'
giehta	kietâ	ķiött	'hand'
álbmot	aalmug (jmf. sv. allmoge)	narod (jmf. ru. народ)	'folk'
beavdi	bevdi (jmf. fi. pöytä)	stue 'll (jmf. ru. стол)	'bord'

Skoltsamerna är alltså en minoritet i minoriteten, och utöver de språkliga skillnaderna finns det också kulturella skillnader som skiljer dem från deras grannar. Skoltsamernas dräkter skiljer sig mycket från de övriga samernas, de sjunger andra sånger och så vidare. Det är dock religionen som är den största skillnaden. Skoltsamerna är nämligen ortodoxa. Skoltsamerna är alltså i många hänseenden en komplex minoritet.

Den skoltsamiska historien uppvisar en del vändpunkter vars följder märks tydligt ännu i dag. Makthavarna har genom tiderna ändrat riksgränserna, vilket lett till att samernas viktigaste näring, renskötseln, försvårats och det är framför allt skoltsamerna som har lidit av de gränsdragningar som gällt deras territorium. Skoltsamerna bodde på den ryska sidan om gränsen fram till 1920 när deras bosättningsområde (Petsamo) tillföll Finland, men redan efter andra världskriget blev Finland tvunget att avstå Petsamo till Ryssland igen. Skoltsamerna evakuerades då till den finska sidan och utplacerades år 1949 i sin nuvarande hemtrakt.

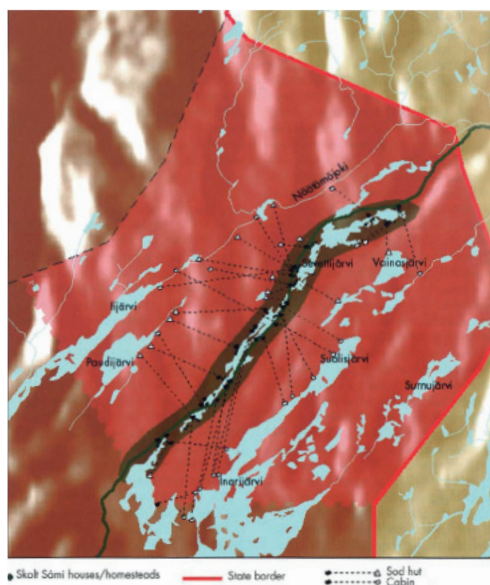
Förflyttningarna skedde så att säga i kors – från norr till den stora sjön Enare träskis sydöstra sida och från söder till sjöns norra sida (se figur 2). Orsaken till att skoltsamerna utplacerades på det här sättet var att de nya bosättningsområdena till sin terräng skulle motsvara de gamla boplatserna på bästa möjliga sätt. [Karta och närmare information (på engelska): www.siida.fi/saamjiellem/english/kolttaalue.html]

De nya bosättningsområdena planerades enligt skoltsamernas önskan så att de i så hög grad som möjligt skulle kunna fortsätta att leva på samma sätt som tidigare. Området blev glest bebyggt, och eftersom skoltsamerna var halvnomader, som varje år vid samma tidpunkt flyttade på jakt efter de bästa fiske- och jaktområdena, byggdes det för varje familj fasta boplatser invid huvudvägen

Figur 2. Förflyttningen av skolksamerna

som skulle motsvara de tidigare vinterplatserna. Dessutom hade varje familj sina egna fiskeplatser som motsvarade de tidigare sommarställena. Numera är skolksamerna dock fast bosatta, och fiskestugorna används närmast som vanliga sommarstugor.

Figur 3. Karta: Pennanen J & Näkkäläjärvi K (ed.) 2002: Siiddastallan. From *Lapp Communities to Modern Sámi Life. – Publication of the Inari Sámi Museum Number 5. Sid. 136.*

Efter kriget blev det svårare för skoltsamerna att försörja sig genom traditionella näringar. Fisket och jakten gav inte längre tillräckliga inkomster och också renskötseln gick bakåt. I takt med att ungdomarna utbildade sig började de också intressera sig för annat än de traditionella näringarna.

I dag är de största problemen, då det gäller bevarandet av den skoltsamiska kulturen och det skoltsamiska språket, dels den glesa och avlägsna bosättningen, dels den omfattande arbetslösheten som tvingar människorna att flytta bort för att hitta arbete.

Språkbon

De avlägsna boplatserna Nellim och Sevettjärvi håller i dag på att tyna bort helt. I skolan i Sevettjärvi minskar antalet elever hela tiden. De unga lämnar glesbygden och söker sig till större centra för att utbilda sig och hitta arbete. I Sevettjärvi finns inget ålderdomshem, utan de personer som behöver åldringsvård skiljs därför från sin familj och flyttas till Ivalo (cirka 160 kilometer söderut). Från Ivalo ordnas inte längre några resor till den gamla hemtrakten, inte ens vid större helger. De gamla skoltsamerna skiljs på det här sättet inte bara från sina familjer, utan också från sin egen kultur och framför allt från sin egen församling. De har till exempel ingen möjlighet att delta i de kyrkliga ceremonierna i samband med de stora kyrkohelgerna.

I Kevajärvi, som ligger nära kommunens centrum Ivalo, har man nu efter ett uppehåll på många år fått till stånd ett så kallat *språkbo*. Ett språkbo – på finska *kielipesä* och på engelska *language nest* – är ett daghem där personalen talar skoltsamiska med barnen.

Språkboiden härstammar från Nya Zeeland, där maorierna inledde språkboverksamheten – på maori *kōhanga reo* – i syfte att överföra sitt språk till kommande generationer och motverka engelskans erövring av allt fler livsområden. Ett språkbo stöder barnens eget, svagare språk, som de hör talas bara lite eller kanske inte alls hemma.

Språklig generationsklyfta och kulturell brytningstid

Under de årtionden som följde efter kriget kunde samerna inte fästa någon större uppmärksamhet vid språket, eftersom det krävdes stora ansträngningar enbart för att de skulle överleva ekonomiskt. I viss mån kände samerna också skam över sin identitet. Statens och kommunernas sätt att förhålla sig till samerna samt till deras kultur och modersmål kanske till och med förstärkte skammen. Allt detta ledde till att samiska föräldrar inte längre talade sitt modersmål

med barnen. Numera har de skoltsamiska barnen inte längre ens några mor- eller farföräldrar som kan tala skoltsamiska med dem. Det har alltså uppstått ett glapp på två generationer i språkkunskaperna.

Kulturellt har skoltsamerna band främst österut, till andra samer, och till Ryssland och den ortodoxa kyrkan. Tidigare var det inte självklart att alla skoltsamer kunde finska. Evakueringen till det efterkrigstida Finland ändrade också på detta faktum, eftersom skoltsamerna blev tvungna att lära sig finska. De måste framför allt se till att deras barn lärde sig finska så att de skulle klara sig bra i livet.

I dag talas skoltsamiska alltså av ungefär 300 personer. En klar majoritet av dessa är över 50 år. För att hålla språket vid liv krävs därför snabba åtgärder. Språket borde överföras från den äldre generationen till barnen, men det skulle i så fall kräva att småbarnsföräldrarna stannade kvar och arbetade i de skoltsamiska samhällena så att deras barn skulle lära sig det språk som föräldrarna själva inte längre kan. Det här är en mycket svår uppgift som är beroende av många olika faktorer för att lyckas.

Skriftspråket

Det finns ett skoltsamiskt skriftspråk, och det har publicerats en del litteratur och läromedel på skoltsamiska, men böckerna är ändå få. Kommunens officiella meddelanden ges också på skoltsamiska, men meddelandena är ofta mycket svårlästa. En orsak är att det skoltsamiska skriftspråket innehåller ett stort antal specialtecken, av vilka en del först nyligen standardiserades för datorbruk. Det här har medfört att det framför allt tidigare förekom många felaktiga tecken i skoltsamiska texter. Den skoltsamiska ortografin är också i övrigt komplicerad, och därför är det väldigt få skoltsamer som behärskar den. Tröskeln att uttrycka sig i skrift är med andra ord hög. Det nuvarande skrivsättet är cirka trettio år gammalt, vilket innebär att endast de yngsta skoltsamerna har lärt sig det i skolan. Skriftspråket används främst i meddelanden från myndigheter samt i skol- och barnböcker. Man kan därför fråga sig om skriftspråket borde förenklas. Eller skulle en förändring bara skapa ännu mer förvirring? (se Tiina Sanila-Aikio, 2009).

Språkens ekologi

Enligt en uppskattning kommer 90 procent av de nuvarande språken att dö ut inom det här århundradet (Krauss 1992: 7). Inom språkvetenskapen har man de senaste åren intresserat sig allt mer för språkdöd och vilka konsekvenser språkdöd har för mänskligheten (jfr den nya vetenskapsgrenen *Linguistic Ecology*,

t.ex. Mühlhäusler 1996). Språkvetarna använder sig av analogier som är hämtade ur biologin, där varje art som försvinner är en förlust som leder till den biologiska diversiteten minskar. Då en art dör ut försvinner dess arvs massa och det sker förändringar i ekosystemet. Det går inte att förutse vilka förändringar detta får, eftersom en förändring kan ge upphov till en annan förändring, och man kan inte förutspå vilken omfattning en sådan kedjereaktion kan få. Då ett språk dör ut försvinner en kultur, nedärvd kunskap om den omgivande naturen och kunskap om vad det innebär att vara människa (jfr Krauss 1992: 8). De personer som behärskar det utdöende språket tappar kontakten med sina egna rötter och mänskligheten blir fattigare. Varje språk är värt att bevara, helt enkelt redan av den anledningen att det existerar.

Men vems uppgift är det att bevara ett språk? Och hur bevarar man språk? För skoltsamiskans del kunde man tänka sig att det viktigaste vore att dokumentera språket. Om språket försvinner finns det då ändå kvar dokumentation, böcker och inspelningar som kommande generationer kan ta del av. Man kan säga att språket på det här sättet överförs till ett museum. Den här typen av museer finns redan i form av till exempel genbanker och fröbanker.

Men man kan de facto inte bevara språk med hjälp av sådana här åtgärder. Ett språk bevaras bara genom intensiv användning, eftersom språket förändras och lever hela tiden. Frågan borde alltså hellre lyda: vem är det som håller språket levande? Det kan ingen annan än språkgemenskapen själv göra.

Talarna av det omgivande majoritetsspråket kan förhålla sig på olika sätt till minoritetsspråket, till exempel fientligt, nonchalant eller uppmuntrande. Förhållningssättet i Norden har under den senaste tiden förändrats så att det blivit alltmer positivt.

Skoltsamiskan på Forskningscentralen för de inhemska språken

På Forskningscentralen för de inhemska språken finns en heltidsanställd forskare i nordsamiska och en halvtidsanställd forskare i enaresamiska. Däremot har Forskningscentralen ingen forskare i skoltsamiska. Brist på resurser är inte den enda orsaken, utan den huvudsakliga orsaken är helt enkelt bristen på forskare med skoltsamiska som modersmål.

Forskningscentralen har därför beslutat att starta ett projekt som har som mål att dokumentera och revitalisera skoltsamiskan. I praktiken betyder det här att man spelar in äldre personers tal, transkriberar detta till modern ortografi och publicerar det i lämpliga bitar. Det speciella med det här projektet är att det är skoltsamerna själva som utför arbetet. Det innebär alltså att

- unga skoltsamer intervjuar äldre skoltsamer
- tekniken sköts av en skoltsame
- inga utomstående utan endast skoltsamer är närvarande i intervjusituationerna
- transkriberingen sköts av en skoltsame i Sevettjärvi.

Det viktigaste målet med projektet är alltså egentligen inte att åstadkomma ett visst antal timmar med inspelningar eller ett visst antal sidor transkriberingar, utan det egentliga målet är att aktivera språkgemenskapen att själv arbeta för det egna språkets bästa och förhoppningsvis själv komma på fler sätt att revitalisera språket. Hittills har projektet framskridit enligt den planerade tidtabellen trots att ingen publikation inom projektet ännu har getts ut. Projektet startade 2008 och kommer att avslutas 2011. Projektet ska förhoppningsvis leda till att Forskningscentralen kan anställa en ordinarie forskare och därigenom få ökade möjligheter att stödja skoltsamiskans revitalisering. Det är självklart att icke-skoltsamiska forskare i södra Finland endast kan stödja skoltsamernas strävanden. Bevarandet och revitaliseringen av skoltsamiskan är beroende av många icke-språkliga aspekter som Forskningscentralen eller någon forskare inte direkt kan påverka. Man kan kanske därför drista sig till att konstatera att det inte är en språkexpert som behövs i arbetet med bevarandet och revitaliseringen av skoltsamiskan, utan att det räcker med att man hittar en person från vilken bransch som helst som är tillräckligt driftig och inspirerande, och som kan hjälpa skoltsamerna att hitta lösningar för hur de ska klara sig på sitt eget område i Enare.

Kan skoltsamiskan revitaliseras? Det finns tyvärr ingen grund för någon större optimism. Forskningscentralen för de inhemska språken stöder dock revitaliseringen av skoltsamiskan genom det dokumentationsprojekt som beskrivits tidigare i texten. Den enaresamiska språkgemenskapen, som också omfattar ungefär 300 talare, har visserligen nått väldigt uppmuntrande resultat. Med hjälp av språkbon och andra åtgärder har antalet enaresamiska talare faktiskt ökat. Förhoppningsvis kan skoltsamerna dra nytta av sina enaresamiska grannars erfarenheter och stoppa minskningen av antalet personer som behärskar skoltsamiska.

Litteratur

Krauss, M., 1992: The world's languages in crisis. – *Language* 68: 4–10. Baltimore. Linguistic Society of America.

Mühlhäusler, P., 1996: *Linguistic Ecology: Language Change and Linguistic Imperialism in the Pacific Region*. London. Routledge.

Pennanen J & Näkkäläjärvi K (ed.), 2002: *Siiddastallan. From Lapp Communities to Modern Sámi Life*. – Publication of the Inari Sámi Museum Number 5.

Saami = The Saami. A Cultural Encyclopaedia. Edited by Ulla-Maija Kulonen, Irja Seurujärvi-Kari, Risto Pulkkinen. – *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 925*. Vammala 2005.

Sanila-Aikio, T., 2009: *Jeä 1 ouddôd!* – *Omin sanoin*. Toim. Klaas Ruppel. S. 127–129. Nätversion: scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk6/Omin_sanoin.pdf

Material på nätet:

Information om skolsamerna:

www.siida.fi/saamjiellem/english/tieto_etusivu.html

sv.wikipedia.org/wiki/Skolter

Samisk språkvård: www.kotus.fi/index.phtml?l=sv&s=96

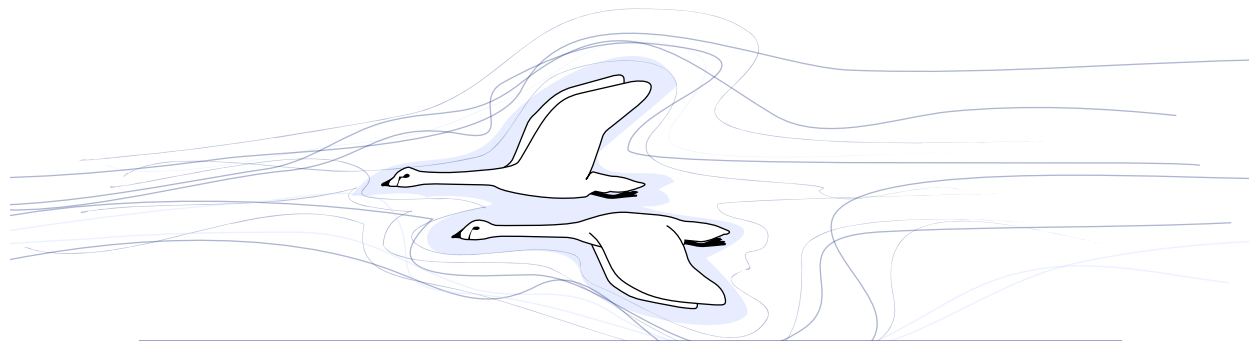
Ethnologue, Languages of the World: www.ethnologue.com

Summary

It has been estimated that 90 percent of the 6000 languages currently used in the world will become extinct before the end of this century. Without conscious revitalization work, the Skolt Sámi language will be one of the languages to die. Skolt Sámi belongs to the group of Eastern Sámi languages, and like the Inari Sámi, which belongs to the Western Sámi languages, it is practically spoken only in Finland. A third Sámi language which is spoken in Finland is Northern Sámi.

During the last decades of the 20th century fewer and fewer Skolt Sámi children have learned the language from their parents. Thus, a language cannot be preserved any other way than by passing it on to the younger generations.

Revitalization can only be accomplished if there is a will to do so and an activity within the language community itself. If so, the authorities and the language experts can support the intentions of the language community. Language nests are one form of support. The documentation project mentioned in this article is another form.

Normeringen av de tecknade språken i Finland – en historisk tillbakablick

Karin Hoyer

Uppkomsten av en teckenspråkig miljö och därmed en teckenspråkig språkgemenskap hänger ofta samman med grundandet av en dövskola. I Finland grundades den första dövskolan år 1846 och våra två inhemska tecknade språk har alltså över 160 år på nacken. Artikeln belyser bakgrunden till språkvård och forskning i teckenspråk av i dag. Att teckenspråkiga skall ha självbestämmanderätt när det gäller sitt eget språk kan upplevas som en självklarhet. Historien kan dock visa på att så har det inte alltid varit, trots att dövas egna inlägg om rätten till sitt språk kan hittas i historiens arkiv. På ett nordiskt plan har teckenspråkiga länge idkat aktivt samarbete sinsemellan också i språkfrågor.

Denna artikel handlar om normeringen av de tecknade språken i Finland, dvs. det finska och det finlandssvenska teckenspråket, från slutet av 1800-talet fram till i dag. Den här historiska tillbakablickens belyser olika skeden i språknormering och attityderna till användning av teckenspråk i Finland. Trots att användningen av begrepp och termer som *språknormering* eller *språkplanering* är rätt så ny i teckenspråkssammanhang, har extern språknormering av tecknade språk som fenomen långa anor. De tecknade språkens fortfarande rätt så marginaliserade ställning av i dag har sin bakgrund i 1900-talets förtryck av teckenspråk och teckenspråkiga. Denna oralistiska period föregicks dock av en tid under mitten och slutet av 1800-talet då teckenspråken ännu var fria från det stigma som omgivningen senare gett dem.

Det finlandssvenska och det finska teckenspråket har sitt historiska ursprung i det sverigesvenska teckenspråket. Det handlar alltså om tre olika teckenspråk som inbördes är besläktade med varandra. En vanlig missuppfattning bland icke-insatta (hörande) är att tecknade språk skulle basera sig på omgivningens talade språk, men så är det alltså inte. Det finska teckenspråket är inte baserat

på finska och det finlandssvenska eller det sverigesvenska teckenspråket heller inte på svenska. Som minoritetsspråk har de tecknade språken dock varit i kontakt med och blivit påverkade av de talade språken finska respektive svenska, med översättningslån och annan påverkan på språkens olika nivåer som följd. Kontakten med omgivningens talade/skrivna språk har varit intensiv av den enkla anledningen att teckenspråken saknar skriven form. Teckenspråkiga lär sig alltså inte läsa och skriva på sitt modersmål, utan på ett andraspråk (som de dessutom aldrig har hört talas eller användas) – finska döva på finska, och finlandssvenska döva på svenska.

Den teckenspråkiga språkgemenskapen uppstår

Den teckenspråkiga språkgemenskapen i Finland uppstod som en följd av att Carl Oscar Malm grundade den första dövskolan i Borgå år 1846. Undervisningsspråket i skolan var det teckenspråk som den döve Malm lärt sig under sin studietid i dövskolan Manillainstitutet i Stockholm. Detta sverigesvenska teckenspråk började via Malms undervisning sprida sig bland döva i Finland och är ursprunget till både det finlandssvenska och det finska teckenspråket (Rainö 2000, 2004; Hoyer 2004; Salmi & Laakso 2005). Malm var mycket begåvad; han var Manillainstitutets dittills utmärktaste elev och mycket språkkunnig. Han skrev och läste förutom svenska även tyska, engelska och finska (Borg 1913, s.16; Wallvik 1997, s. 108). Efter att ha grundat landets första privata dövskola i Borgå tog sig Malm an utmaningen att ansöka om grundandet av en statlig dövskola. Detta skedde också senare när skolan i Åbo invigdes år 1860. I kampen att få till stånd en statlig dövskola fick Malm stöd av den finländske nationalskalden J.L Runeberg¹. Dessa två Borgåbor kände varandra och deras skriftliga diskussioner finns bevarade för eftervärlden. Malm skriver år 1854 bland annat om utmaningarna kring Åboskolans grundande (Solstrand-Pipping 1991, s. 153):

Jag var ofta frestad att upplösa skolan och kanske gå i ett boktryckeri för att bli en sättare, om jag ej lyckas få institutet, eller få ett annat passande yrke – men derom vill jag ej tala utom med högst få, hvartill Du räknas –

¹ J.L Runeberg satt med i Borgåskolans första bestyrelse vars ordförande var Borgåprosten Alexander Ferdinand Borenus. Borenus var min farmors farfars far och en stark bakgrundskraft när det gällde att samla in medel för skolans underhåll. Då jag i tiderna själv började studera teckenspråk kände jag inte till att jag hade en förfader i mitten på 1800-talet som så aktivt engagerade sig i dövas sak.

Runeberg svarar:

Så länge Du kan måste du hålla dig ifrån det förslaget att gå in vid ett boktryckeri och öfverge ditt tilltänkte institut. Genom den förra banan skulle du blott komma att bereda din egen bergning, utan någon verklig tillfredsställelse för dig sjelf ens, genom den sednare kunde du bli till gagn för hela vårt land och vinna den glädje som med en sådan ädel mission är förenad. Tål därför tiden ännu, sålänge du kan slå dig ut i dina ekonomiska affärer, och vänta på bättre dagar, då man blir varmare för din sak. Dessa dagar komma nog engång –

Solstrand-Pipping (1991, s. 143) som forskat i samtalen förundras över att diskussionslapparna har fått ligga orörda i Runebergarkivet sedan 1905:

Varför har de negligerats? Svaret är förmodligen helt enkelt att de representerar en genre som är obekant för litteraturforskaren: de är inte brev, inte skönlitteratur, inte sakprosa. Hur skall de då rubriceras? Ja, som ”skriftliga samtal”, såsom Malm själv karakteriserar genren i ett av sina inlägg, representerande den enda kommunikationskanalen mellan den döve och den hörande, då den hörande inte behärskar teckenspråket.

Solstrand-Pippings insiktsfulla påpekande är ett mycket talande exempel på hur teckenspråk och dövas kommunikation länge upplevts som främmande och udda av majoritetsbefolkningen och delvis av dessa orsaker först under de senaste årtiondena fått den uppmärksamhet språken förtjänar.

Under tiden för Borgåskolans grundande hade döva själva positiva attityder till sitt språk, och teckenspråk sågs som ett fullvärdigt språk. Malm hyllade teckenspråkets uttrycksmöjligheter och styrka i en artikel som ursprungligen publicerades i Helsingfors Tidning 1852 (Malm 1913, s. 63–64):

Ord i de fullsinnades språk motsvaras fullkomligt af tecken i pantomimspråket, [...], och med sina rörelser beskrifva olika riktningar och ställningar i luften uttalas en mängd tecken t.ex. älska, hata, wälsigna, förbanna, fråga, svara, berätta, underrätta, beundra, förakta, wörda, frukta, twifla, [...], gravitationslag, attraktions, kraft, parallar, nöd, elektromagnetism, heptandria, cellul, dodekaeder, dignitet, trinom, urarfwagörelse, borgen, utmätning, afluckring, m.m. med en ändlös omvexling och ett mångfaldigande i finaste nuanser, som ställa teckenspråket i jemnbredd med tungans språk.

Men samhällets inställning till språkliga minoriteter hårdnade. Assimilationspolitiken betydde för dövundervisningens del att talmetoden, den så kallade oralismen, fick fotfäste också i Finland under slutet av 1800-talet. Oralismen stämpade den döva människan som defekt och användningen av teckenspråk ansågs förhindra en effektiv inläring av (talat) språk. Teckenspråk ansågs inte ens vara språk. Dövskolornas döva lärare avskedades och användning av teckenspråk förbjöds och bestraffades i dövskolorna decennier framöver. I Finland var undantagen den finska skolan i Jyväskylä där undervisningen skulle ges enligt "skrif- och åtbördsmetoderna" och skolan i Jakobstad där undervisningen skulle ges enligt skriftmetoden på svenska (Wallvik 1997, s.138–139).

Det är nedslående att spekulera i hur situationen för teckenspråkiga kunde ha sett ut i dag om den oralistiska tiden inte varit så förödande för språk-användarna och på deras syn på sitt språk. Eller för att citera Österberg (1909, s. 58): "Teckenspråket är, som sagt, de döfstummas naturligaste meddelelsemedel, och följden af dess undertryckande måste blifva en andligt och moraliskt deprimerande verkan med alla dess konsekvenser". Det moderna synsättet på tvåspråkig dövundervisning poängterar en undervisningsmetod där teckenspråket är undervisningsspråk och svenskan (eller något annat språk), med fokus på det skrivna språket, är andraspråk (se Svartholm 2006). Hässlers (1909, s. 53–55) kongressinlägg från 1907 om teckenspråksanvändningen i dövskolorna vittnar om att språkliga insikter fanns hos döva själva redan för hundra år sedan. Döva fick dock inte sin röst hörd, eftersom de som hade den bestämmande makten var välmenande men ignoranta hörande "sakkunniga" som förrespråkade den oralistiska talmetoden:

Bogbinder *Knut Hässler*, Stockholm: Något anspråk på vetenskaplig och pedagogisk underbyggnad för detta föredrag kan jag ej göra. Jag vill blott anföra, hvad jag själf i denna sak erfarit, samt iakttagit bland mina ödeskamrater och vid döfstumskolor. [– –] Vid undervisningen i tal- och skrifspråket vid döfstumskolor anser jag att, åtbördsspråket bör komma till användning på samma sätt som modersspråket vid undervisningen af främmande språk i våra elementarskolor. Som det nu går till i det nuvarande undervisningssystemet vid döfstumskolorna, förefaller det mig vara som den upp- och nedvända världen. Antag, att en elev studerar tyska språket och beder om förklaring af sin lärare öfver något, som eleven icke förstår, och läraren svarar på tyska, så blir eleven icke klok på det; samma är förhållandet med döfstumma elever, när läraren svarar och förklarar med talspråket. I många fall blir det hos eleven som en inlärd lexa af talspråket, och vid lärarens fråga rabblar han upp den utan att förstå meningen. [– –]

Mycken tid förspilles genom förklaringar i ord och afläsning från mun, så att resultatet icke står i rimligt förhållande till arbetet och omkostnaderna för döfstumundervisningen. Konsten att afläsa från mun är icke alltid af stor vikt och betydelse i praktiska lifvet som allmän kunskap och bildning.

Träffande är också bildhuggare Wibergs inlägg (1909, s. 73–74) under samma kongress, som bär rubriken *Bör icke de döfstumma som äga ett helt lifs praktisk erfarenhet bakom sig äga något inflytande innom skolstyrelserna och medbestutanderätt?*

Nordisk teckenspråksnormering

Teckenspråksanvändningen blomstrade ändå för fullt utanför skolans väggar. Döva i Finland idkade ett aktivt föreningsliv, grundade sitt förbund år 1905 och hade många kontakter med döva i de andra nordiska länderna (Wallvik 1997; Salmi & Laakso 2005). Det fanns dock en oro över teckenspråkets förändring och förfall efter att språket inte längre var tillåtet i dövundervisningen. Julius Hirn uttryckte sin oro över teckenspråkets tillstånd med diskussionsinlägg som ”åtbördsspråkets vård och utveckling och åstadkommandet av ett likartat teckenspråk i Finland” vid dövas sammankomster (Wallvik 1997, s. 245; Jantunen 2001, s. 3). Den strävan och det arbete för ett samnordiskt teckenspråk som startade vid den första nordiska döv kongressen i Köpenhamn år 1907 var ett exempel på en aktiv normerande språkpolitik. Det var Julius Hirn som framförde förslaget om ett standardiserande samnordiskt arbete, och en utlösande faktor var just den oro han kände för teckenspråket i Finland. Under kongressen i Köpenhamn tillsattes en kommitté med målet att skapa ett gemensamt teckenspråk för Finland, Sverige, Norge och Danmark. Tecknen i ländernas teckenspråk skulle avbildas och beskrivas, och sedan skulle man välja ut de tecken som ansågs lämpligast i ett gemensamt nordiskt teckenspråk. Ett förenhetligande av de nordiska teckenspråken har paralleller med den tidens ideologi bland talade språk, till exempel skapandet av esperanto. I själva verket var Julius Hirns förslag till det samnordiska projektet tänkt att fungera som ett första steg till ett förenhetligande i större skala, det vill säga för att skapa ett internationellt teckenspråk.

I Finland ledde det samnordiska standardiseringsarbetet till att vår första trespråkiga teckenordbok *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromyk-käin viittomakieli Suomessa* publicerades i form av tre häften (Hirn D.F., 1910, 1911, 1916). I förordet nämner D.F. Hirn, som var en av Malms första döva elever, och far till Julius Hirn, att det förutom det samnordiska arbetet fanns en

annan orsak till att ordboken publicerades. Döva som gick i talskolorna hade inte längre tillgång till teckenspråk, och ordboken var alltså delvis till för att öka språkförståelsen döva emellan. Tyvärr dog D. F. Hirn innan ordboksarbetet hade slutförts. Hans avsikt hade varit att avbilda tusen tecken, men det slutgiltiga antalet avbildade tecken i de tre häftena är endast 344. Till det material som inte kom med i ordboken hörde också de tecken som skulle återges i slutet av boken, "ett antal från de Malmska åtbörderna avvikande åtbörder, hvilka inventerats vid de finska dövstumanstalterna och vunnit utbredning hos oss" (Hirn D.F. 1910, förordet). Dessa tecken skulle ha varit mycket informativa vid en diakronisk komparativ studie av tecken i det finska och det finlandssvenska teckenspråket.

Också i Sverige gavs det ut en ordbok som en följd av det nordiska samarbetet med namnet *Teckenspråket. Med rikt illustrerad ordbok över det av Sveriges dövstumma använda åtbördsspråket* av Oskar Österberg, döv även han. Österberg (1994 [1916], s. 4) skriver om orsakerna till att den svenska ordboken gavs ut:

Den finska åtbördsspråkskommittén utgav under väntan på att de övriga kommittéerna skulle bli färdiga med sitt arbete en bok om det finska teckenspråket särskilt. Genom denna sak fästes författarens uppmärksamhet vid att det svenska teckenspråket, vilket har sin egenart och som allmänt anses såsom det bästa och vackraste av alla teckenspråk också förtjänade en bok om detta språk särskilt, och vilken borde utgivas innan det gemensamma nordiska åtbördsspråket konstituerades.

På de nordiska sammankomsterna konstaterade att för att det samnordiska arbetet skall nå resultat bör varje land ge avkall på sina gamla tecken och sedvänjor och anamma de nya nordiska, annars kommer tanken på ett samnordiskt teckenspråk att gå i stöpet. Följande citat från den sjunde nordiska dövkongressen 1952 (s. 55) är ett utdrag ur diskussionen om hur man tänkt sig att det nya nordiska teckenspråket skulle få spridning:

Albert Breitig: Jag savnet i Kjærs redogørelse opplysning om hvordan vi i Norden skal lære det nye tegnspråket.

Kjær: Det er ingen mening i å beslutte noe uten at det kan gjennomføres. I Danmark bruker den nye presten, Sørensen, det nye systemet. I en liten by har de samvær der de taler med nye tegn. Der får de 5 øre i straff for hver feil, og noen ganger i året har de fest for pengene.

Savisaari från Finland konstaterade i ett inledningsfördrag vid den tolfte nordiska dövkongressen 1974 att endast några av de nyskapade nordiska tecknen fått allmän spridning. Det samnordiska teckenspråket skulle nämligen förutom av redan etablerade tecken i något nordiskt teckenspråk också bestå av nya samnordiska tecken. Inom det nordiska samarbetet började man därför på 1970-talet satsa på arbete med specialterminologi i stället för att försöka samordna det centrala ordförrådet. Det ansågs att det var ”mera ändamålsenligt att koncentrera sig på nya termer för ord som saknades och ta i bruk tecken som redan fanns i de andra länderna. Sålunda kunde man komplettera språkförrådet i eget land med ord som hittills saknats” (Savisaari 1978, s. 43). Varför det samnordiska standardiseringsarbetet, som pågick ända in på 1980-talet, ändå inte ledde till önskat resultat kan man förstå i efterhand. De nordiska teckenspråken, som existerar endast i tecknad och inte i skriven form, är självständiga naturliga språk med olika historiskt ursprung och kulturellt bundna till sin omgivning. Spår av det samnordiska projektet syns dock i teckenspråken i Finland än i dag i form av tecken för veckodagar, månader och färger som blivit etablerade i språken.

Försök att få teckenspråken att likna omgivningens talade språk

De negativa attityderna hos majoritetsbefolkningen gentemot dövas användning av teckenspråk började i Finland luckras upp mot slutet av 1960-talet. Då stärktes en ny trend, nämligen hörande lärares egen ”språkplanering”. Syftet var att få de tecknade språken att likna de talade majoritetsspråken, till exempel då det gällde teckenföljd och teckenböjning. Detta konstgjorda kommunikationssystem där man producerar tal och tecken simultant är dock inte teckenspråk utan följer det talade språkets syntax. Den konstgjorda formen av teckenspråket accepterades allmänt både inom dövundervisningen och inom teckenspråksundervisningen för hörande. Döva själva var rådvilla och antog att denna nya form av teckenspråket var ”bättre” och ”finare” än deras eget språk som hade lägre status. De som kunde förstå och använda denna nya form var förstas de döva som hade goda kunskaper i det talade språket. Det förekom länge en situation av diglossi, där den finskpåverkade formen användes i sammanhang med mer offentlig prägel och ”det egentliga” teckenspråket var förhärskande vid informellt språkbruk.

I *Viittomakielen sanakirja* (1965, s. 8), som var den första ordboken över teckenspråket i Finland sedan D.F. Hirns ordböcker från 1910-talet, konstateras bland annat att teckenspråket ursprungligen har varit ett eget självständigt språk, men att teckenspråket tenderar att alltmer följa det normala språkets gång eftersom döva tack vare talundervisningen allmänt använder tal och tecknande si-

multant. I boken presenteras under rubriken "Kielioppia" ('Grammatik') en modell för hur man får teckenspråket att närma sig finskans grammatik och ordföljd. Det finns beskrivningar för hur finskans lokalkasus och verbformer som imperfekt, perfekt och pluskvamperfekt skall tecknas. Också i *Viittomakielen opas* från så sent som år 1974 presenteras under rubriken "Koulun apuviittomat" ('Hjälptecken för skolan') bland annat olika tecken för finska kasusändelser. Dessa rekommenderades för användning speciellt inom dövundervisningen. I slutet av boken konstateras ändå att det "egentliga teckenspråket" är den form av teckenspråket som döva allra helst använder sinsemellan. Rainö (2004, s. 40) har påvisat att hörande präster som verkade redan under Malms tid kombinerade tecken och tal simultant. Denna uttrycksform bidrog till uppkomsten av ett religiöst register av språket som länge användes av kyrkans representanter.

Det har visat sig att trycket att få det finlandssvenska teckenspråket att likna svenskan inte var lika starkt som finskans påverkan på finskt teckenspråk. Det finns många möjliga orsaker till att förändringssträvanden fick större genomslagskraft bland finska döva. Det gavs inte ut något material på svenskt håll, och det material som hade översatts till svenska var begränsat till böcker om teckenförrådet. Ingen av de finska böckerna om den tecknade finskans "struktur" eller "grammatik" översattes till svenska (Hoyer 2005, s. 42–45).

Lärarnas och andra utomståendes inblandning i "utvecklande" av tecknade språk var i och för sig inget nytt, utan till exempel Österberg (1994 [1916], s. 6) citerar en fransk bok om teckenspråk från 1810: "Läraren skulle förgäves uppfinna tecken, naturen som icke skulle ha dikterat dem skulle underkänna dem, de bleve för den dövstumme intet annat än tomma grimaser". Österberg påpekar att lärarna borde avhålla sig från att påverka teckenspråket och att "naturen måtte ha sin gång". J. Hirn (1909, s. 71) nämner att redan vid den internationella dövstumkongressen i Paris år 1900 antog kongressen en resolution där det bland annat framkommer "att åt utvecklingen och vården af åtbördsspråket i de nordiska länderna all omsorg bör egnas af de döfstumma själfva" via exempelvis "vältekningsklubbar". Insikten om att språkvård och språkplanering bör finnas i händerna hos språkanvändarna själva fanns alltså redan för hundra år sedan men för teckenspråkens del förbisågs detta av majoritetsbefolkningen för decennier framöver.

Forskning och språkvård av i dag

Forskningen i teckenspråk som i Finland startade år 1982 vid Helsingfors universitet ledde till många nya insikter om tecknade språk i förhållande till talade språk. En milstolpe i erkännandet av den teckenspråkiga minoritetens rättighe-

ter var grundlagsförändringen år 1995 som stipulerar att rättigheterna för dem som använder teckenspråk skall tryggas genom lag. Finlands grundlag 17 § ”Rätt till eget språk och egen kultur” erkänner alltså förutom nationalspråken finska och svenska även samiska, romani och teckenspråk. Forskning i teckenspråk har bedrivits vid Forskningscentralen för de inhemska språken sedan år 1984 och en teckenspråksforskartjänst grundades vid centralen år 1988. Teckenspråksforskningen har skett i aktivt samarbete med Finlands Dövas Förbund rf, bland annat i form av ordboksarbete. Basordboken i finskt teckenspråk *Suomalaisen viittomakielen perussanakirja* utkom år 1998 och finns också i nätversion på adressen www.viittomat.net. En första beskrivning av det finlandssvenska teckenspråkets särdrag på teckennivå finns presenterad i den trespråkiga ordboken *Se vårt språk! Näe kielemme!* från år 2002. Undervisning och forskning i teckenspråk bedrivs för tillfället även vid universiteten i Jyväskylä, Helsingfors och Åbo.

För den teckenspråkiga språkvården svarar teckenspråksnämnden vid Forskningscentralen för de inhemska språken, som inledde sitt arbete 1997. På forskningscentralens webbplats står det under rubriken *Språkvård för teckenspråk* att man via språknämndens diskussioner har kommit fram till att det finska teckenspråket har en standardspråklig form, trots att det saknar ett skriftspråk. Standardspråket kännetecknas av en tydlig satsstruktur, tecknen artikuleras väl och talaren undviker dialektala och vardagliga tecken. Det uppges även att språkvården för den lilla minoriteten finlandssvenska teckenspråkiga är en utmaning, eftersom språkanvändarna är få och den språkliga variationen stor.

För det finlandssvenska teckenspråkets del är det dock inte endast språkvården som är en utmaning utan det finlandssvenska teckenspråket är hotat på sikt, främst på grund av avsaknad av grundutbildning på finlandssvenskt teckenspråk. I Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen konstateras det följande:

Med tanke [på] dem som använder det *finlandssvenska teckenspråket* är den största bristen inom utbildningen en total avsaknad av undervisning på och i finlandssvenskt teckenspråk inom den grundläggande utbildningen. Detta beror på att det inte finns lärare eller undervisningsmaterial. Också hörande barn till finlandssvenska döva föräldrar saknar möjlighet till modersmålsundervisning i finlandssvenskt teckenspråk.

(Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen, 2009, s. 72)

Det är inte heller möjligt att få distanstolkservice per mobiltelefon på finlandssvenskt teckenspråk. Bristen på teckenspråkstolkare som kan svenska och finlandssvenskt teckenspråk hindrar finlandssvenska teckenspråkiga från att delta i vidareutbildning, att erhålla samhällelig service till exempel i form av läkarbesök samt att vara i kontakt med olika myndigheter på sitt eget språk. (*Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen*, 2009, s. 73)

Man kan se intressanta paralleller mellan utvecklingen av den teckenspråkiga språkvården och det nordiska språksamarbetet för talade språk, som Reuter beskriver i *Språk i Norden* 2009. Reuter (2009, s.199–213) diskuterar vilken nytta av det nordiska språksamarbetet varit för språkvård och språkforskning sedan 1954. Under tidens gång har tyngdpunkten i diskussionerna vid de nordiska språkmötena förflyttats. Under de första tjugo åren var det främst terminologi och nyord som diskuterades och det fanns även en medveten strävan att närma de nordiska språken varandra. Sedan mitten av 1990-talet har däremot bland annat språkpolitik stått i fokus i det nordiska samarbetet. På teckenspråksområdet har man övergett strävan efter ett samordiskt teckenspråk – man arbetar heller inte längre med grannspråksförståelse via gemensam specialterminologi. Det som däremot är gemensamt för språkvården av tecknade språk i Norden är statusvården, det vill säga intressebevakning av språkets ställning i samhället via aktiv språkpolitik och revidering av språklagstiftningen. I Sverige ligger det mycket intressebevakningsarbete bakom den nya språklagen som trädde i kraft 1 juli 2009. Enligt språklagen skall nämligen det sverigesvenska teckenspråket skyddas och främjas. I Finland är ett språkpolitiskt handlingsprogram som sammanställts av språknämnden för finländskt teckenspråk vid Forskningscentralen för de inhemska språken och Finlands Dövas Förbund rf under utgivning. Även i de övriga nordiska länderna idkar teckenspråkiga aktiv språkpolitik (Hoyer & Alanne 2008).

Nordisk språkförståelse

De teckenspråkigas nordiska kontakter har varit täta och aktiva sedan den första kongressen i Köpenhamn 1907. Den tolfte nordiska dövkonferensen som hölls i Åbo 1974 var den sista som gick under namnet kongress. Efter det har döva i Norden sammankommit till *nordiska kulturfestivaler*. Den Nordiska Samarbetskommittén som grundades 1907 genomgick år 1972 ett namnbyte till Dövas Nordiska Råd vars sekretariat växlar mellan medlemsländerna vart fjärde år.

Hur ser kommunikationen mellan teckenspråkiga ut i Norden och hurdan är grannspråksförståelsen? Kaisa Alanne, ordförande för teckenspråknämnden, och jag sammanställde på uppdrag av Nordens språkråd i mars 2008 en utredning om teckenspråkens ställning i Norden. Utredningen *Teckenspråkens och teckenspråkigas ställning i Norden 2008* var avsedd att utgöra ett stöd för rådets arbete med revideringen av den nordiska språkkonventionen. Den ikraftvarande konventionen gäller endast talade språk, men konventionen är för tillfället under revidering även med avseende på tecknade språk.

Uppgifterna i utredningen är insamlade genom ett frågeformulär om de tecknade språkens ställning i de olika nordiska länderna och i de självstyrande områdena. Frågeformuläret sammanställdes av oss och skickades ut till sakkunniga i teckenspråk och teckenspråkig intressebevakning. Vi ställde frågor om hur etablerade de tecknade språken är, antalet språkanvändarna och spridning, teckenspråkens juridiska ställning, brister och problem inom olika språkanvändningsområden och om attityder till tecknade språk. Vi frågade också om språkförståelsen och teckenspråksanvändningen i nordiska sammanhang. Jag vill avsluta med att referera svaren på frågan om språkanvändningen i nordiska sammanhang. Frågan lydde (Hoyer & Alanne 2008):

9. Vilken är er uppfattning om teckenspråksanvändningen i nordiska sammanhang? Hur kommunicerar (och på vilka språk) teckenspråkiga från olika nordiska länder då de träffas? Används ASL (American Sign Language) eller International Sign², eller anpassar man sitt teckenspråk till en nordisk variant?

Det visade sig helt tydligt att det inte råder någon språkförbistring mellan teckenspråksanvändarna i Norden, utan i svaren konstaterades att kommunikationen fungerar fint. I svaren från Danmark, Finland, Färöarna och Norge uppgavs att sverigesvenskt teckenspråk traditionellt har dominerat i nordiska sammanhang och att teckenspråkiga från de andra länderna har anpassat sitt teckenspråk efter det sverigesvenska med en nordisk variant som resultat. Detta gör till

² International Sign (IS) är en form av lingua franca som används vid kommunikation då teckenspråkiga utan gemensamt teckenspråk möts. IS anses vara ett pidginteckenspråk, och kännetecknas av ett begränsat teckenförråd men en rik morfosyntax som utnyttjar språkdrag ur naturliga teckenspråk. (Denna fotnot fanns inte med i den ursprungliga frågan eftersom alla mottagare förväntades känna till IS.)

exempel de finska teckenspråkiga genom att använda munrörelser³ härledda från svenskan i stället för från finskan. I svaret från Sverige konstaterades att det ofta tar tid för svenskar att vänja sig vid att förstå danskt eller norskt teckenspråk och att kollegor från Island och Färöarna ofta använder antingen danskt, norskt eller svenskt teckenspråk. I det norska svaret konstaterades att utvecklingen allt mer går mot att var och en använder sitt eget nationella teckenspråk. Också svenskarna svarade att deras uppfattning är att danskt, norskt och sverigesvenskt teckenspråk i huvudsak används då teckenspråkiga träffas på nordisk nivå.

När det gäller användningen av amerikanskt teckenspråk (ASL) gick åsikterna delvis isär. Enligt de svenska svaren används varken ASL eller International Sign så mycket i nordiska sammanhang, medan det i det norska svaret uppgavs att ungdomar i allt högre grad kommunicerar med ASL också under nordiska sammankomster. I det finska svaret uppgavs att ASL inte på något sätt dominerar i de nordiska sammanhangen. Enligt finlandssvenska teckenspråkiga däremot används International Sign och engelska som skrivet språk på en del nordiska möten på grund av de finska teckenspråkiga deltagarna. De färöiska deltagarna i enkäten ansåg att man i Norden bör kunna använda en nordisk teckenspråksvariant och undvika ASL. I det finska svaret konstaterades att teckenspråkiga i Norden är mycket språkkunniga överlag och har färdigheter både i olika tecknade och talade språk.

Språkförståelsen på det nordiska planet kan också överföras till mer internationella sammanhang. Teckenspråkiga från olika länder stöter sällan på kommunikationshinder då de träffas. Likheterna i de tecknade språkens struktur och gemensamma erfarenheter av att finnas till i världen som döv möjliggör en kommunikation som saknar motstycke bland talade språk. Teckenspråkens och dövkulturens möjligheter har många gånger väckt känslan av förundran och ödmjukhet hos personer som inte har ett teckenspråk som modersmål. Teckenspråken och dövas kulturgemenskap visar på de alternativa sätt som finns för den mänskliga naturen att ta sig uttryck.

³ Teckenspråk är förutom av manuella beståndsdelar även uppbyggt av icke-manuella element som kan ha morfematisk status. Munrörelserna är sådana element, och förutom rent teckenspråkiga munrörelser finns det även munrörelser som har sitt ursprung i ord i det omgivande språket. Det är den senare typens munrörelser som avses här.

Litteratur

- Forskningscentralen för de inhemska språken på webben, Startside > språkvård > språkvård för teckenspråk, <http://www.focis.fi/index.phtml?l=sv&s=98>
- Hirn, David Fredrik, 1910, 1911, 1916: *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromykkäin viittomakieli Suomessa I–III*. Helsingfors: Finlands Dövstummsförbunds Förlag.
- Hirn, Julius, 1909: Borde icke något tillgöras för åstadkommandet af ett för de skandinaviska länderna och Finland gemensamt åtbördspråk? I: C. Becker (red.): *Beretning om den første nordiske døvstummekongres i København den 18.–22. august 1907*, s. 67–73. København: Det hoffensbergske etablissement.
- Hoyer, Karin, 2004: Det finlandssvenska teckenspråket av i dag. I: Anna-Lena Østern & Ria Heilä-Ylikallio (red.): *Språk som kultur – brytningar i tid och rum*, Vol. 1, s. 163–175. Vasa: Pedagogiska fakulteten, Institutionen för lärarutbildning, Åbo Akademi.
- Hoyer, Karin, 2005: "Vi kallade dem Borgåtecken". Det finlandssvenska teckenspråket i går och i dag. I: Jan-Ola Östman (red.): *FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk*, s. 21–80. [Teckenspråksstudier 1] Helsingfors: Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.
- Hoyer, Karin & Kaisa Alanne, 2008: *Teckenspråkens och teckenspråkigas ställning i Norden 2008*. En rapport sammanställd på uppdrag av Nordens språkråd, avsedd att fungera som stöd för rådets arbete med revideringen av den nordiska språkkonventionen. <http://www.kl-deaf.fi/sv-FI/> > aktuellt > nyheter > arkiv > teckenspråkens och teckenspråkigas ställning i Norden.
- Hässler, Knut, 1909: Om åtbördsspråket i döfstumskolan. I: C. Becker (red.): *Beretning om den første nordiske døvstummekongres i København den 18.–22. august 1907*, s. 53–56. København: Det hoffensbergske etablissement.
- Jantunen, Tommi, manuskript, 2001: *Työtä pohjoismaisten viittomakielten hyväksi 1900–luvun alussa – yhteispohjoismainen viittomakielihanke ja sen yhteiskunnalliset ja ideologiset taustavaikuttimet* [Arbetet för nordiska teckenspråk i början av 1900-talet – det samnordiska teckenspråksprojektet]

- och dess sambällliga och ideologiska bakgrundskrafter*] <http://users.jyu.fi/~tojtantun/opetus/historia/yhteispohjoismainen_vkhanke.pdf>
- Malm, Carl Oscar, 1913 [1852]: Om de döfstumma, deras psykiska tillstånd, språk och sättet att undervisa dem. I: *Biografiska anteckningar om samt uppsatser och brev av C. O. Malm*, s. 63–75. Helsingfors: Finlands dövstumförbund.
- Rainò, Päivi, 2000: Carl Oscar Malm – suomalaisen viittomakielen isä [Carl Oscar Malm – det finländska teckenspråkets fader]. I: Anja Malm (red.): *Viittomakieliset Suomessa*, s. 35–47. Helsingfors: Finn Lectura.
- Rainò, Päivi, 2004: *Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakieliyhteisössä* [Persontecknens uppkomst/tillblivelse och utveckling i det finska teckenspråket]. Doktorsavhandling. Deaf Studies in Finland. Helsingfors: Finlands Dövas Förbund.
- Reuter, Mikael, 2009: Nordiskt språksamarbete via de nordiska språkmötena sedan 1954 – har de varit till nytta för språkvård och språkforskning? I: *Språk i Norden*, s. 199–213. Nordisk Sprogkoordination.
- Salmi, Eeva & Laakso, Mikko, 2005: *Maaban lämpimään. Suomen viittomakielisten historia [I varm jord. Finlands teckenspråkigas historia]*. Helsingfors: Finlands Dövas Förbund rf.
- Savisaari, Eino, 1978: Teckenspråkets ställning i de dövas kultur. I: *XII Nordiska dövkongressen 14–19.7.1974 i Åbo*, s. 31–45. Esbo: Finlands Dövas Förbund rf.
- Se vårt språk! Näe kielemme!* 2002: Karin Hoyer & Karin Kronlund-Saarikoski (red). Helsingfors: Finlands Dövas Förbund rf & Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Solstrand-Pipping, Helena, 1991: *Runeberg och dövstumsaken*. Särtryck ur Historiska och litteraturhistoriska studier 66.
- Språkpolitiskt program för teckenspråken i Finland*, 2010: Finlands Dövas Förbund rf och Forskningscentralen för de inhemska språken.
- Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen*, 2006: Justitieministeriet. <<http://www.om.fi/sv/Etusivu/Julkaisut/Muutjulkaisut/1198084778540>>

Statsrådets berättelse om tillämpningen av språklagstiftningen, 2009: Justitieministeriet. <<http://www.om.fi/sv/1236880953561>>

Suomalaisen viittomakielen perussanakirja, [Ordbok över finskt teckenspråk] 1998: Anja Malm (red.). Finlands Dövas Förbund rf & Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors: KL Support.

Svartholm, Kristina, 2006: Svenska som andraspråk för döva – en ämnesöversikt. I: Karin Hoyer, Monica Londen & Jan-Ola Östman (red.): *Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv*, s. 23–51. Helsingfors: Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet. <http://www.ling.su.se/content/1/c6/04/96/56/svartholm_2006_sv_en_arnesoversikt.pdf>

Viittomakielen opas [Teckenspråksguide], 1974: Helsingfors: Finlands Dövas Förbund rf.

Viittomakielen sanakirja [Teckenspråksordbok], 1965: Helsingfors: Finlands Dövas Förbund rf.

Wallvik, Birgitta, 1997: *... ett folk utan land...* Borgå: Döva och hörselskadade barns stödförening rf.

Wiberg, Gösta, 1909: Bör icke de döfstumma som äga ett helt livs praktisk erfarenhet bakom sig äga något inflytande inom skolstyrelserna och medbeslutanderätt? I: C. Becker (red.): *Beretning om den første nordiske døvstummekongres i København den 18.–22. august 1907*, s. 73–74. København: Det hoffensbergske etablissement.

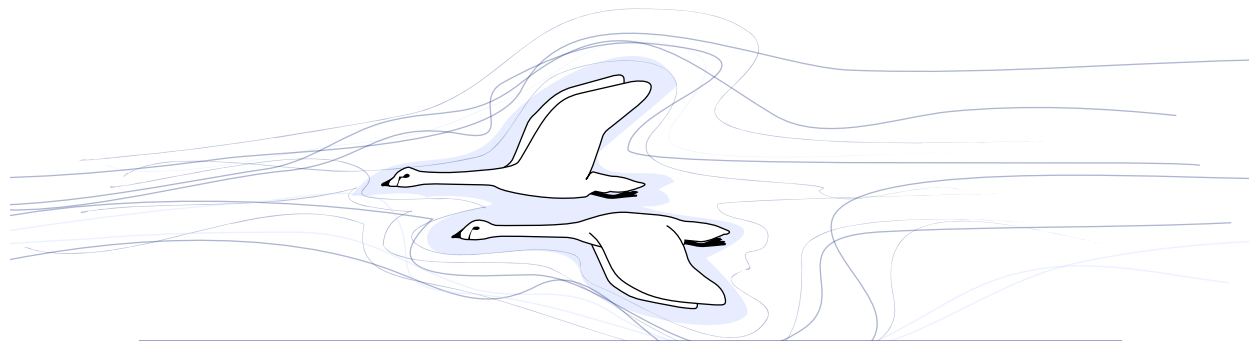
Wichmann, Ossian, 1913: C.O. Malms barndom och skoltid. I: *Biografiska anteckningar om samt uppsatser och brev av C. O. Malm*, s. 12–19. Helsingfors: Finlands dövstumförbund.

Österberg, Oskar, 1994 [1916]: *Teckenspråket. Med rikt illustrerad ordbok över det av Sveriges dövstumma använda åtbördsspråket*. Uppsala: P. Alfr. Persons förlag. Faksimilutgåva utgiven av SIH Läromedel, Örebro.

VII Nordiske Døvekongress, Oslo 28. 7–1.8. 1952: Beretning red. av Alf Melgaard & Kåre Heftye Skollerud. Bergen: Døves Trykkeri A.s, Norske Døves Landsforbund.

Summary

The emergence of a sign language community and a signing context can usually be traced back to the role played by the first school for the Deaf, where Deaf people have been assembled in one place. In Finland the first school was founded in 1846 which means that our two sign languages in Finland have a history of more than 160 years of use. Language planning for these languages has transgressed through a variety of phases; e.g. the efforts made by the language users themselves to create a pan-Nordic sign language in the beginning of the 20th century and the attempts, from a later date, by non-signers to modify sign languages according to the spoken language of the surrounding society. This paper illustrates the lessons learned with language planning and language research in sign languages, and how today's attitudinal climate treats signed languages much more positively than before. It might seem self-evident that sign language users shall have the right to decide in matters concerning their own language. Though, history shows us that this has not always been the case – even if the archives provide evidence of Deaf speaking up for themselves and their right to use a sign language. Deaf people have always been actively involved in co-operation on a Nordic level. The report *Teckenspråkens och teckenspråkigas ställning i Norden 2008* describes the status of sign languages and sign language users in the Nordic countries, and demonstrates that the co-operation among sign language users successfully takes place without any communicational problems.

En ordbog uden ord

Lemmatiseringsproblemer i en tegnsprogsordbog

Jette Hedegaard Kristoffersen og Thomas Troelsgård

Ordbog over Dansk Tegnsprog beskriver dansk tegnsprog (DTS), men er ikke en etsprogsordbog i gængs forstand. Der er således ingen betydningsdefinitioner, men i stedet danske ækvivalenter, som i en tosprogsordbog mellem dansk tegnsprog og dansk. Ordbogen er dog "skæv", idet der fokuseres på tegnsprog; alle henvisninger, eksempelsætninger, oplysninger om brugsrestriktioner og så videre vedrører dansk tegnsprog. Ordbogen kan måske bedst klassificeres som en envejsordbog fra dansk tegnsprog til dansk, tilføjet muligheden for opslag den anden vej. Ordbogens blandingskarakter og det faktum at de to involverede sprog udtrykkes via forskellige medier (visuelt over for talt/skrevet), rejser en række særlige problemer, blandt andet vedrørende lemmarepræsentation og lemmatiseringsprincipper. Vi vil i det følgende se på nogle af disse problemer, og præsentere de løsninger vi har valgt i Ordbog over Dansk Tegnsprog. Artiklens eksempler på tegn og sætninger kan ses i ordbogen, der er frit tilgængelig på: www.tegnsprog.dk.

Lemmarepræsentation

Ved fastlæggelsen af principperne for en ordbog over for eksempel dansk vil man typisk vælge at lade ordbogens lemmaer repræsentere ved en eller flere skrevne opslagsformer. For tegnlemmaer er en sådan oplagt mulighed ikke til stede, da der ikke findes nogen standardiseret notationsform for DTS.

I eksisterende ordbøger, undervisningsmateriale med videre bruges således forskellige former for tegnrepræsentation, for eksempel afbildninger af tegnets udførelse i form af fotos eller tegninger, eventuelt med en pil der beskriver tegnets bevægelse. I det følgende vil vi vise en række forskellige måder at repræsentere tegn på. I figur 1, 4 og 6 benyttes DTS-tegnet for 'temperatur' som ek-

sempel, i figur 2 og 5 et lignende tegn fra amerikansk tegnsprog, og i figur 3 et lignende tegn fra svensk tegnsprog. Figur 1 viser DTS-tegnet for 'temperatur' afbildet som et foto med en pil der viser tegnets bevægelse.

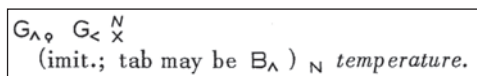

Figur 1. DTS-tegnet for 'temperatur' (fra www.tegnsprog.dk).

En anden mulighed, hvis mediet er digitalt, er videoklip der, i modsætning til en piletegnning, gengiver tegnet mere præcist, men som, især for tegn med komplicerede bevægelser, kan være svære at huske og svære at danne sig et billede af hvis man ikke i forvejen er fortrolig med tegnet.

En del ordbøger bruger glosser, det vil sige ord fra det omgivende talesprog brugt som navne for tegnene. Som glosse bruges typisk en ækvivalent for en af tegnets betydninger noteret med store bogstaver. Der findes herudover flere systemer til formel notation af tegn. Vi vil her præsentere fire af disse: Stokoe-systemet, det svenske system, HamNoSys og SignWriting.

Det første formelle notationssystem der blev brugt til at notere tegnlemmaer, blev udviklet i USA i 1950'erne af William Stokoe. Systemet bygger på tre sæt af symboler; et for artikulationssted, et for håndform og et for bevægelse. Figur 2 viser artiklen i Stokoes ordbog for det amerikanske tegn for 'temperatur'.

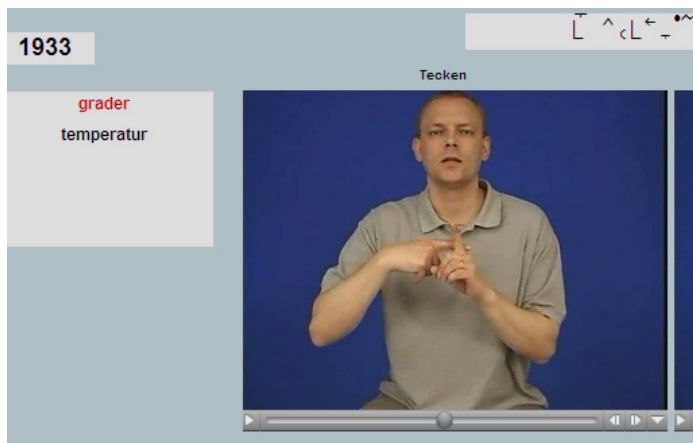

Figur 2. Artiklen for det amerikanske tegn for 'temperatur' i Stokoes ordbog (Stokoe et. al. 1965).

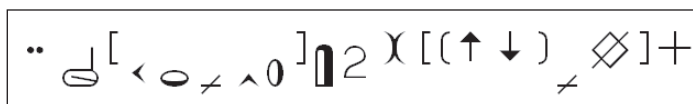
En række nyere notationssystemer er baseret på samme principper som Stokoes system, men giver mulighed for en mere detaljeret tegnbeskrivelse. Det gælder for eksempel det svenske system, der er udviklet ved Stockholms Universitet (se for eksempel Bergman & Björkstrand 1993), og HamNoSys, der er

udviklet ved Hamborgs Universitet (se for eksempel Prillwitz et. al. 1989). Figur 3 viser det svenske tegn for 'temperatur' noteret i det svenske system, mens figur 4 viser DTS-eksemplet fra figur 1 noteret i HamNoSys.

Figur 3. Svensk notation (øverst til højre) for det svenske tegn for 'temperatur'. Fra Ordbogsartikel fra "Digital version av svenskt teckenspråk", der kan tilgås via www.ling.su.se/tsp.

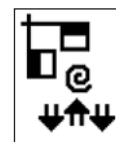

Figur 4. HamNoSys for DTS-tegnet for 'temperatur'.

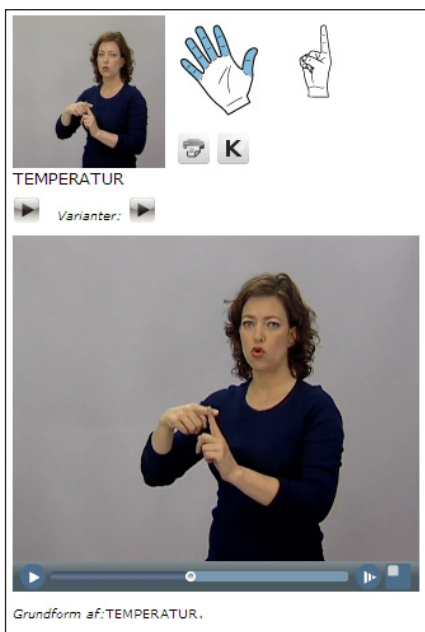
En anden tilgang til tegnotation findes i systemet SignWriting, på dansk også kaldet tegnskrift, der er udviklet af Valerie Sutton, baseret på et system til notation af dansetrin. SignWriting består, ligesom de netop omtalte systemer, af et fast symbolinventar for sted, håndform og bevægelse, men i modsætning til førnævnte placeres symbolerne ikke i en lineær streng, men i en piktogramagtig tegning der gengiver tegnet. Figur 5 viser det amerikanske tegn for 'temperatur' noteret i SignWriting.

Figur 5. Det amerikanske tegn for 'temperatur' gengivet i SignWriting (fra www.signwriting.org).

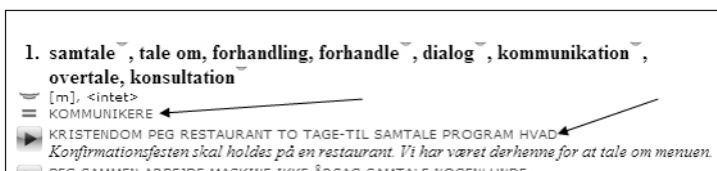

Tegnskrift bruges i Danmark i begrænset omfang i forbindelse med undervisning i DTS, men er på grund af den ikke-lineære opbygning uegnet til brug i digitale ordbøger. Systemer som Stokoe, HamNoSys og det svenske system er

velegnede til digital brug, men ingen af dem er i brug i Danmark, og det har været vores skøn i redaktionen ved Ordbog over Dansk Tegnsprog at ingen af dem tilstrækkeligt nemt vil kunne tilegnes af ordbogens meget brede brugergruppe. I Ordbog over Dansk Tegnsprog valgte vi i stedet en model hvor et opslagstegn i ordbogsartiklens hoved vises både som glosse, foto og video for at imødekomme så mange brugerprofiler som muligt. I eksempelsætninger, henvisninger med videre vises tegnene som glosser, idet videoer eller fotos dårligt vil kunne indpasses i ordbogsartiklernes tekstafsnit. Tegn i søgeresultatlisten vises både som glosse og foto. Brugen af glosser har den ulempe at brugere der ikke er fortrolige med tegnene, kan forledes til at tro dels at et tegn kun kan have den betydning glossen udtrykker, dels at ingen andre tegn kan have denne betydning, hvilket langt fra er tilfældet. Vi har dog valgt alligevel at bruge glosser, da de som nævnt er nemmere at indpasse i de forskellige artikeldele end videoklip og billeder. Figur 6-8 viser de forskellige måder som vi gengiver tegn på i Ordbog over Dansk Tegnsprog.

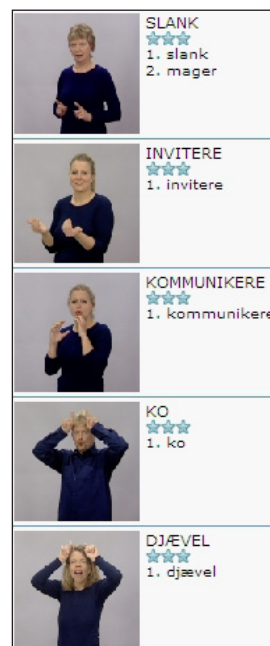

Figur 6. Artikelbovedet for DTS-tegnet for 'temperatur'. Tegnet gengives som foto, glosse og video.

Figur 7. Tegn gengivet som glosser i artiklen.

Figur 8. Tegn gengivet som fotos og glosser i resultatlisten.

Lemmatiseringsprincipper

Lemmatisering i Ordbog over Dansk Tegnsprog er baseret dels på fonologi, dels på semantik. Vi har undladt at inddrage etymologi, da DTSs etymologi stadig er et uudforsket område. Herunder vil vi først kort gennemgå principperne for vores semantiske analysemodel for så vidt angår lemmatisering, herefter vil vi komme ind på de fonologiske træk ved tegn der har indflydelse på lemmatiseringen, og endelig vil vi berøre de særlige problemer der vedrører mundbevægelser.

Semantiske kriterier

Målet for os har været at opbygge en struktur i ordbogen der afspejler kilde-sproget – DTS – og er så uafhængig af målsproget – dansk – som det er muligt. Dette er ikke så ligetil når man arbejder med to sprog der, som DTS og dansk, uanset at de to sprog er meget forskellige alene i kraft af det medie de anvender, sociolingvistisk set er meget tæt relaterede, idet begge grupper af sprogbrugere lever side om side i et fælles politisk, socialt og kulturelt miljø.

I Ordbog over Dansk Tegnsprog tillader vi kun betydninger der er semantisk nært beslægtede fra et synkront synspunkt (såvel som deres gennemskuelige

figurative anvendelser) at forekomme sammen i én artikel. Dette medfører at stærkt polyseme tegn ofte formelt beskrives som to eller flere homofone tegn. For eksempel udtrykker DTS betydningerne 'rød' og 'social' via samme manuelle udtryk, men tegnet har to separate indgange i ordbogen, fordi det semantiske forhold, selv om det let kan forklares diakront, ud fra en synkron analyse opfattes som uigennemskueligt. Nogle tegn har samme fonologiske form på grund af fonologisk nært beslægtede ækvivalenter i dansk. Et eksempel er tegnene for henholdsvis 'præmie' og 'premiere', hvis ækvivalenter på dansk er tæt på at være homofoner. De to tegn har samme manuelle form, men på grund af den semantiske kriterier vi har lagt for lemmatiseringen, får de hver sin indgang i ordbogen.

Denne tilgang kræver en grundig semantisk analyse af hvert tegn. De forholdsvis stramme semantiske principper bidrager til at gøre ordbogen uafhængig af målsproget dansk, og gør det dermed muligt at udskifte målsproget uden at ordbogens struktur skal ombrydes. Hermed vil det være muligt med få midler at lave for eksempel en DTS-engelsk ordbog eller en dansk DTS-færøsk ordbog.

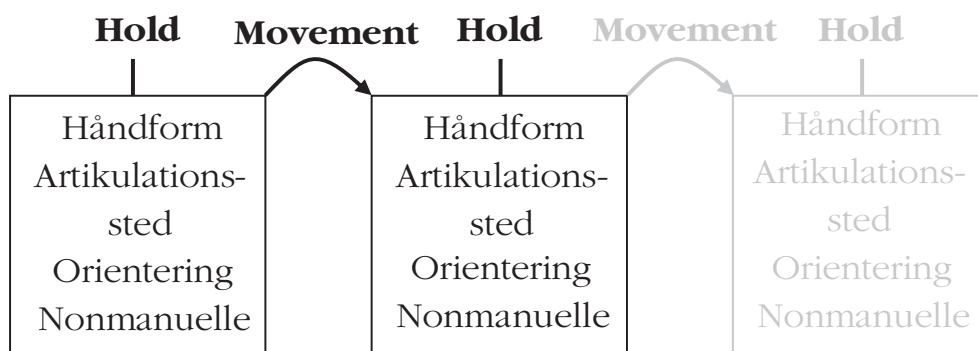
I alle tilfælde af homonymi får hver indgang en henvisning til det eller de homonyme tegns indgang, for eksempel har RØD en henvisning til SOCIAL og SOCIAL har en henvisning til RØD. Henvisningen er markeret med "samme form som [homonymets glosse]"

Fonologiske kriterier

Et tegn beskrives traditionelt som en samtidig enhed af elementer fra fire forskellige parametre: håndform, orientering, artikulationssted og bevægelse. Denne måde at analysere tegn blev indført af flere forskere i slutningen af 70'erne (for eksempel Klima & Bellugi 1979).

Inden for rammerne af den autosegmentale fonologi udviklede Liddell og Johnson i slutningen af 80'erne en analysemodel baseret på den opfattelse at et tegn har en segmental struktur (Liddell & Johnson 1987). Figur 9 viser Liddell og Johnsons analysemodel. Her ses hvordan hvert tegn består af minimum to *Holds*, som hver består af en håndform, en orientering, et artikulationssted og nogle nonmanuelle træk, samt en *Movement* mellem de to *Holds*.

Et tegn kan have mere end én bevægelse, og dermed også mere end to *Holds* som antydnet på figur 9. For tohåndstegn får beskrivelsen to parallelle rækker af *Holds/Movements*. Brugeren af ordbogen ser kun den mest prominente håndform og det mest prominente artikulationssted angivet i artiklen, og kan kun søge på håndformer og artikulationssteder, men som basis for lemmatiseringen

Figur 9. Lidell og Johnsons model for analyse af tegns fonologi.

er det nødvendigt at gennemføre en fuld analyse af hele tegnets udtryk, som er lige så kompleks som det illustreres af Lidell og Johnsons model.

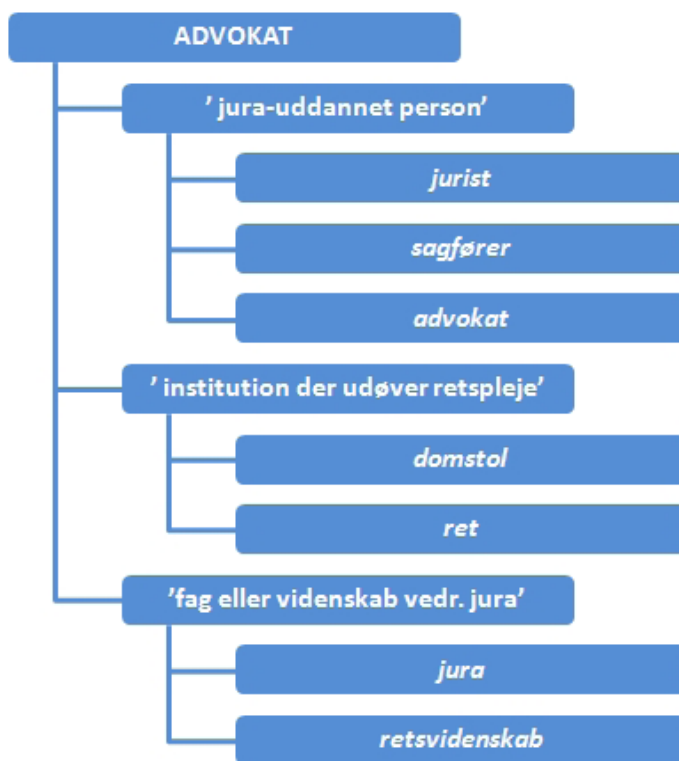
Variant eller synonym

Den fonologiske analyse bruges også til at trække en klar grænse mellem varianter og synonymer. Vi har endnu ingen videnskabeligt baseret viden om allofoni, fri variation eller fonotaks for DTS. Vi har valgt at behandle tegn med samme semantiske indhold og variation i kun én af de fire parametre: håndform, orientering, primær bevægelse eller artikulationssted som varianter. Tegn med to eller flere forskelle i formen behandles som synonymer.

Ordbogen sigter mod at være så deskriptiv som muligt, og derfor er varianter der så vidt vi ved er lige frekvente, vist side om side i ordbogens indgange.

Mundbevægelser

I tegnsprog indgår også nonmanuelle træk, det vil sige bevægelser i hoved og krop, mimik, blikretninger og mundbevægelser, og Liddell og Johnsons model medtager de nonmanuelle træk i beskrivelsen af et *Hold* (se figur 9). DTS har kun ganske få tegn hvor mimik, blikretninger eller bevægelser i hoved eller krop er en leksikaliseret del af tegnet. Oftest er disse træk suprasegmentale enheder på sætningsplan, og en del af grammatikken. Men alle tegn har mundbevægelse som en leksikalsk del, og hvorledes mundbevægelser skulle behandles i ordbogen, har derfor været et vigtigt spørgsmål for redaktionen. Vi skulle tage stilling til om mundbevægelser skulle behandles på det fonologiske niveau og dermed indgå i lemmatiseringsprocessen, eller om de skulle behandles på be-

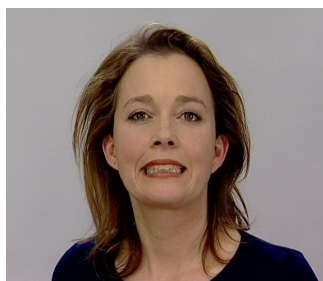
Figur 10. Betydninger og danske ækvivalenter for tegnet ADVOKAT.

tydningsniveau. Problematikken kan illustreres af følgende eksempel: Nogle tegn kan ledsages af forskellige mundbevægelser der er imitationer af danske ord, i kraft af at dansk og DTS adskiller koncepter i det virkelige liv på forskellig måde: Tegnet ADVOKAT har de danske ækvivalenter *jurist*, *advokat*, *sagfører*, *jura*, *retsvidenskab*, *ret* og *domstol*. Tegnet kan ledsages af følgende fem *mouthings*¹ (det vil sige tavse imitationer af danske ord): /jurist/, /advokat/, /sagfører/, /jura/ og /ret/. En semantisk analyse af tegnet i vores model vil opdele tegnet i tre betydninger som illustreret i figur 10.

Hvis mundbevægelser beskrives på lemma-niveau, skulle tegnet ADVOKAT opdeles i fem artikler. Hvis vi derimod behandler mundbevægelser på betydningniveau vil tegnet få én artikel (med tre betydninger) i ordbogen.

¹ Der er endnu ikke en klar terminologi med hensyn til de orale komponenter i tegnsprog. Her anvendes terminologien brugt hos Boyes Bream & Sutton-Spence 2001,

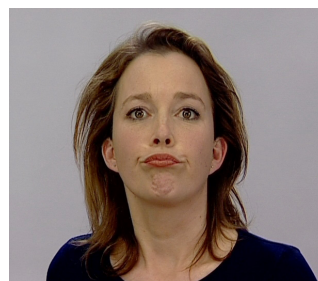
Mundbevægelser i DTS er ikke kun tavse efterligninger af talt dansk, sproget har også en lang række mundtlige komponenter – *mouth gestures* – der ikke er relateret til det omgivende talte sprog (Kristoffersen og Niemelä 2008). Den manuelle del af Tegnet MASSER-AF, der har følgende danske ækvivalenter: *mange, masse, masser af, meget, hvor mange*, kan være ledsaget af fire af de fem danske ækvivalenter og af tre *mouth gestures* uden relation til de danske ækvivalenter, se figur 11, 12 og 13.

Figur 11. Mouth gesture:
[i]

Figur 12. Mouth gesture:
<langt pust>

Figur 13. Mouth gesture:
<vibrerende læber>

Hvis mundbevægelser beskrives som en del af den fonologiske beskrivelse, ville tegnet MASSER-AF blive opdelt i syv forskellige lemmaer. Men hvis mundbevægelser beskrives på betydningsniveau ville tegnet blive behandlet som ét lemma.

At opdele tegn som ADVOKAT i fem lemmaer og tegn som MASSER-AF i syv var en løsning der virkede kontraintuitiv, både på de 25 naive sprogbrugere vi havde i vores informantgruppe (svarende til 0,6% af personer med DTS som førstesprog), og på de to lingvister med tegnsprog som modersmål der var en del af ordbogsredaktionen.

Vi besluttede at beskrivelsen af mundbevægelser skulle ske på betydningsniveau, og undgik derved at blive tvunget til at oprette mange indgange for tegn som ADVOKAT og MASSER-AF. Et lemma i ordbogen er derfor fonologisk defineret alene ud fra lemmaets manuelle udtryk, uden hensyntagen til orale eller andre ikke-manuelle dele af udtrykket.

Repræsentation af mundbevægelser i artiklen

Langt fra alle danske ækvivalenter kan ledsage et tegns manuelle del. For eksempel kan den manuelle del af tegnet HUS 'hus' oversættes til otte danske synonymmer, men kun tavse imitationer af syv af disse ækvivalenter kan ledsage tegnet. I nogle tilfælde er et tegns mundbevægelse den eneste betydningsadskillende del, og det er et mål for ordbogen at vise hvilke mundbevægelser – både mouthings og mouth gestures – det enkelte tegn kan være ledsaget af. Alle danske ækvivalenter er derfor markeret såfremt en imitation af det danske ord kan ledsage tegnet. Derudover er mulige mouth gestures anført for hver betydning. Mouth gestures er vist med billeder i selve artiklerne og desuden på video i ordbogens inventarliste over mundbevægelser.

Litteratur

- Bergman, Brita & Thomas Björkstrand, 1993: *Kompendium i teckentranskription*. Stockholms universitet, Institutionen för lingvistik.
- Boyes Bream, Penny & Rachel Sutton-Spence (red.), 2001: The Hands are the Head of the Mouth: The Mouth as Articulator in Sign Languages. I: *International Studies on Sign Language and the Communication of the Deaf*. Volume 39, s 2-3 Hamburg: Signum-Verlag.
- Klima, Edward S. & Ursula Bellugi, 1979: *The Signs of Sign Language*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Kristoffersen, Jette Hedegaard & Janne Boye Niemelä, 2008: How to describe mouth patterns in the Danish Sign Language Dictionary. I: Ronice Müller de Quadros (red.): *Sign Languages: spinning and unraveling the past, present and future. TISLR9, forty five papers and three posters from the 9th Theoretical Issues in Sign Language Research Conference. Florianopolis, Brazil, December 2006*, s. 230-238. Petropolis: Editora Arara Azul.
- Lidell, S.K. & Robert E. Johnson, 1987: The phonological base. I: *Sign Language Studies*, 64, s.195 -277.
- Prillwitz, S. et. al., 1989: *HamNoSys. Version 2.0; Hamburg Notation System for Sign Languages. An introductory guide*. Hamburg: Signum.
- Stokoe, William. C., Dorothy. C Casterline & Carl. G og Croneberg, 1965: *A dictionary of American Sign Language on linguistic principles*. Washington: Gallaudet College Press.

Troelsgård, Thomas et al. (Upubliceret), 2003-2009: *Redaktionsregler for Ordbog over Dansk Tegnsprog*. København: Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation.

Summary

Based on our work experience from the Danish Sign Language (DTS) Dictionary project, we will address some of the particular problems connected with lemma representation and lemmatization in a sign language dictionary.

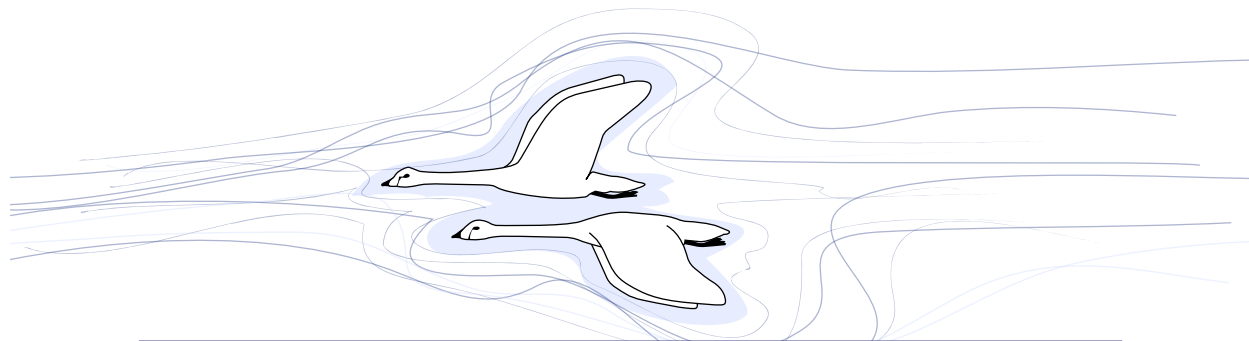
Lemma representation constitutes a problem, as there – at least for DTS – is no conventional notation used by native signers and the various other sign user groups. We will present different possibilities of representing signs, including the solution that we chose for the DTS Dictionary.

Defining the lemmatization criteria is another area where sign language dictionaries differ from written language dictionaries. The criteria should include the manual expression of the signs, but also non-manual elements such as mouth movement could be taken into consideration, as could, obviously, the semantic content. As we defined the lemmatization criteria for the DTS Dictionary we aimed for a solution that would result in relatively few homonyms, but that at the same time would not lead to very large polysemous entries. We also tried to define the criteria so that the resulting entries would reflect the DTS lexicon rather than resemble a Danish dictionary.

V
V
V

Sverigefinsk språkvård kontra svensk och finlandssvensk språkvård

Paula Ehrnebo

Artikeln behandlar likheter och skillnader mellan vården av sverigefinskan och finlandssvenskan, men berör även den rikssvenska språkvården. Den sverigefinska och finlandssvenska befolkningen presenteras kortfattat liksom språkens ställning i respektive samhälle. Slutsatsen är att det främst är språkens olika ställning i samhället som förklarar de stora skillnaderna i förutsättningarna för den sverigefinska och den finlandssvenska språkvården. Sverigefinnarna har inte beller den infrastruktur som finlandssvenskarna har och som är nödvändig för att språket ska kunna användas inom alla samhällsområden. Två nya lagar, språklagen och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, som Sveriges riksdag antog år 2009, innebär dock stärkande av finskans ställning i Sverige. Trots de olika förutsättningarna har den finlandssvenska och den sverigefinska språkvården stora likheter. En viktig uppgift för båda är arbetet med ordförråd och terminologi. Särskilt för den sverigefinska språkvården är utvecklande av samhällstermer ett ständigt pågående arbete. (Utvecklande av samhällstermer är inte någon central uppgift för den finlandssvenska språkvården, eftersom det främst sker inom lagstiftningsprocessen.)

Artikeln bygger på de föredrag som *Paula Ehrnebo* och *Mikael Reuter* höll vid Nordiska språkmötet i Borgå i september 2009.

Finlandssvenska och sverigefinska

Vad svenska är för ett språk vet alla, vad finlandssvenska är vet många, även om det ibland kan vara oklart om finlandssvenska är ett eget språk. Men vad sverigefinska är, det är inte speciellt vanligt att andra utom språkvetare känner till.

Sverigefinska språknämnden definierade under sin verksamhetstid sverigefinskan som den finska som används i Sverige (Kieliviesti 1/2000, s. 9). Den innefattar både den skriftliga och den muntliga formen, den kan vara identisk med standardfinskan eller innehålla många svenska ord eller annan påverkan från svenskan. Den definitionen använde Sverigefinska språknämnden i sitt arbete under sin verksamhetstid och Språkrådet har samma syn.

De flesta sverigefinnar brukar inte fundera över vad sverigefinska är. Enligt min erfarenhet är den vanligaste uppfattningen bland dem, att sverigefinska är ett blandspråk och att endast blandspråket, den svenskinfluerade formen, är sverigefinska.

Finlandssvenskarna och sverigefinnarna

Svenska har använts i Finland sedan 1200-talet. Den svenskspråkiga befolkningen hade flyttat från Mellansverige och hade således ett relativt enhetligt ursprung. I dag talas finlandssvenska av knappa 290 000 personer. Närmare hälften av dem bor i kommuner med svensk majoritet och det finns exakt statistik över antalet för varje kommun. De svensktalande i Finland bor inom två relativt väl sammanhängande områden längs kusterna, det så kallade Svenskfinland.

Svenskan var fram till början av 1900-talet det dominerande språket inom kultur och administration i Finland. Dessutom har finlandssvenskarna alltid haft tillgång till ett svenskspråkigt skolväsen från förskola till högskola. Det har med andra ord funnits kontinuitet i svenskans ställning i Finland.

Finska har använts i Sverige sedan rikets gränser drogs (Popovic 1993, s. 5; Wande 1984, s. 24). Flyttning mellan länderna var omfattande redan på medeltiden och på 1500- och 1600-talet bosatte sig grupper av finskspråkiga bl.a. i Uppland, Södermanland, Närke, Västmanland och Bergslagen men även längre söderut såsom i Västergötland, Östergötland och Småland. Under samma period flyttade större grupper till Värmland och Dalarna. Flyttning till Sverige har sedan förekommit under alla århundraden. (Tarkiainen 1990, s. 13–16.) Enligt Tarkiainen fick Stockholm stor betydelse för finnarnas flyttning till Sverige redan på 1200-talet. Finsk församlingsverksamhet har funnit i Stockholm sedan tidiga 1500-talet.

Trots att finska alltid talats i Sverige har det varit bristande kontinuitet i användningen av språket, då finskspråkiga under årtionden assimilerats och helt nya talare flyttat in. Undantaget är Norrland, där finska har talats kontinuerligt. Dagens sverigefinska befolkning består främst av finnar som på 1950- och 1960-talet flyttade till Sverige och av deras ättlingar. De kom från olika delar av Finland och de som själva flyttat har i de flesta fall bevarat sin dialekt. Många av

andra och tredje generationens sverigefinnar har tydliga drag av sina föräldrars dialekt. Det har alltså inte utvecklats några geografiska varieteter av sverigefinskan till skillnad från svenskan i Finland där det råder stor dialektal variation med många gamla språkdrag.

Antalet sverigefinnar, d.v.s. personer som har finska som första och starkaste språk, är svåruppskattat, eftersom Sverige inte för språkstatistik. I vissa sammanhang har nämnts ett så högt tal som en halv miljon, men i praktiken torde det vara drygt 220 000 som talar finska i Sverige. Sverigefinnarna bor spridda runt om i landet och utanför Tornedalen finns det inte några orter med finsk majoritet.

Infrastruktur

Svenskan i Finland har stöd av ett rikt föreningsliv med omfattande nätverk, heltäckande skolväsen och svenskspråkiga högsolor, eget stift och militär utbildning. De svenskspråkiga massmedierna spelar en oerhört viktig roll. Det finns en rikstidning, en omfattande regional- och lokalpress, tidskrifter, radio och TV. Litteratur ges ut av egna förlag och både professionella teatrar och aktiva amatörteatrar är verksamma på flera orter. Det finns politiska organisationer som arbetar på svenska, Svenska Finlands Folkting bevakar de svenskspråkigas intressen. Flera kapitalstarka fonder beviljar generösa bidrag till olika projekt. Språkvården har varit statlig över tre decennier och via språkvårdsnätverk kan kontakter med rikssvenskan hållas aktuella.

Finskan i Sverige saknar det mesta av egen infrastruktur. Sverigefinska föreningar finns på många orter, men de lever i en tynande tillvaro och har svårt att engagera yngre sverigefinnar. I stället har olika nätverk börjat bildas under senare år, men deras verksamhet är inte alltid speciellt organiserad utan deras medlemmar fungerar ofta mera spontant. Det finns sju sverigefinska skolor och några få finskspråkiga klasser i Sverige. Dessa skolor finns naturligtvis på orter med stor finskspråkig befolkning, men skolornas osäkra ställning och ekonomi påverkar föräldrars benägenhet att välja sverigefinsk skola för sina barn, vilket i sin tur är negativt för skolornas utveckling och framtid.

Modersmålsundervisning ges i grundskolan, men antalet lektioner är otillräckligt för att kunna garantera goda språkkunskaper. Finska kan studeras vid vissa universitet, men *på* finska kan inte några andra ämnen studeras. Sverigefinska massmedier kan ingalunda jämföras med finlandssvenska. Det finns exempelvis inte någon finskspråkig dagstidning i landet och de finskspråkiga spalter som tidigare regelbundet publicerades i många tidningar har också upphört. Sveriges radio och Sveriges television har finskspråkiga sändningar och

radions sändningar som kan höras via internet är i dag den mest centrala informationskällan på finska. Svenska kyrkan har en del finskspråkig verksamhet i olika delar av landet. Även språkvården är statlig sedan år 2006.

Kontakt med riksspråket och kulturen i grannlandet

Finlandssvenskarnas inställning till rikssvenskan är kluven. Invånarna i Österbotten och på Åland har stark kontakt med Sverige, medan kontakten är svagare i Nyland. Men finlandssvenskarna läser flitigt svensk litteratur, både skönlitteratur och facklitteratur och många följer också händelser i kulturlivet i Sverige. Trots det är Sverige utland, och finlandssvenskarna håller på Finland i landskampen.

Finskan har påverkat finlandssvenskan under en mycket lång tid, vilket märks i uttal och syntax men framför allt i ordförrådet och i olika uttryck. Det finns också lång tradition att kämpa emot den utvecklingen. Bland de så kallade finlandismerna finns också en del ålderdomliga drag vars ursprung inte är påverkan från finskan.

Sverigefinnarna har talrika informella kontakter med Finland, dels genom familjeband, dels genom semesterresor. Många äldre sverigefinnar prenumererar på den gamla hemortens lokaltidning och många läser finska tidskrifter. Sändningar från Finlands television är uppskattade av de flesta. Finland upplevs ofta fortfarande som hemland. Sverigefinnen håller oftast på Finland i landskampen.

Svenskan har hitintills påverkat sverigefinskan främst på ordnivån, men i ökande grad kan också påverkan på syntax och uttal märkas.

Status och domäner

Svenskans ställning i det finska samhället går inte att jämföra med finskans ställning i Sverige. Svenskan är huvudspråket i Sverige, nu också lagfäst, och i Finland är svenskan det ena av landets nationalspråk med stark ställning i lagstiftningen. I likhet med svenskan i Sverige är svenskan i Finland komplett och samhällsbärande. Svenska används i princip inom alla domäner, inklusive lagstiftning och administration, utbildning och forskning, massmedier, kulturliv, näringsliv. Endast en domän har konstaterats vara svag, nämligen sport.

Finskan i Sverige är sedan år 2000 ett av de fem nationella minoritetsspråken, men den är inte samhällsbärande, även om den kan anses vara komplett. Finskans status i Sverige har utvecklats gynnsamt först under de två senaste decennierna.

Ända till 1980-talet var finskan entydigt ett lågstatusspråk i Sverige. Finskan betraktades som ett av många invandarspråk utan någon särställning och vill man spetsa till frågan lite, kan man säga att användningen av finskan ansågs vara ett övergående problem som skulle lösas av sig självt, när finnarna hade lärt sig svenska.

Kunskaper i finska har alltid haft ett lågt meritvärde på arbetsmarknaden. Det är först nu på 2000-talet, efter att finskan erkänts som minoritetsspråk, som en viss förbättring kan märkas. Det paradoxala i sammanhanget är att samtidigt som finskans status i det svenska samhället har höjts, har undervisningen på och i finska i grundskolan minskat katastrofalt. Även finskans ställning på de svenska universiteten har försämrats.

Den minoritetsställning som finskan fick år 2000 innebär att sverigefinnar har rätt att använda finska hos statliga och kommunala myndigheter och domstolar i fem kommuner i Norrbotten. Dessa kommuner utgör förvaltningsområdet för finska. Där bor dock bara cirka fem procent av sverigefinnarna. Detta är givetvis inte tillfredsställande. Europarådet har riktat skarp kritik mot Sverige för det, och sverigefinnarna har på alla sätt försökt verka för att situationen ska förbättras.

Två nya lagar

Finskans ställning har dock stärkts genom de språkpolitiska mål som Sveriges riksdag fattade beslut om år 2005 och som innebär att språkpolitik blev ett nytt politikområde i Sverige. Men en ännu större betydelse för finskans status kommer språklagen (SFS 2009, nr. 600) och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009, nr. 724) att ha. Språklagen trädde i kraft den 1 juli 2009 och lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk den 1 januari 2010. Med stöd av dessa lagar har sverigefinnarna förhoppningsvis helt nya möjligheter att använda finska.

Språklagen innehåller flera bestämmelser som är viktiga för minoritetsspråken. Lagen namnger de nationella minoritetsspråken och stadgar att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja dem. Paragraf 14 innehåller följande bestämmelser om den enskildes tillgång till språk:

”Var och en som är bosatt i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska. Därutöver ska den som tillhör en nationell minoritet ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket.”

Detta innebär till exempel att barn med finsk bakgrund ska ges möjlighet att delta i modersmålsundervisning även om finskan inte är det dagliga umgänges-språket i hemmet. Därmed får flera barn med finsk bakgrund lära sig finska.

Vidare står det i språklagen att språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt. I lagens förarbeten slås fast att detta gäller alla språk som används i offentlig verksamhet, alltså inte enbart svenskan. Den finska som används till exempel på statliga och kommunala myndigheters webbplatser ska alltså uppfylla höga krav. Det påverkar finskans status gynnsamt.

Språklagen är alltså ett mycket viktigt stöd för språkvården i Sverige. Större betydelse i praktiken har dock lagen om nationella minoriteter och minoritets-språk. Den föregicks av omfattande utredningar som utmynnade i betänkan-dena *Rätten till mitt språk. Förstärkt minoritetsskydd* (SOU 2005, nr. 40) och *Att återta mitt språk – Åtgärder för att stärka det samiska språket* (SOU 2006, nr. 19). Utredningarna undersökte möjligheter att utvidga förvaltningsområ-den för finska och samiska och ledde till att riksdagen fattade beslut om den nya minoritetslagen som trädde i kraft den 1 januari 2010. Beslutet innebär att för-valtningsområdet för finska utvidgas till 18 kommuner i Mälardalen, bl.a. till flera stora städer och kommuner som Stockholm, Södertälje, Eskilstuna och Botkyrka. Där kan sverigefinnarna använda finska i sina kontakter med statliga och kommunala myndigheter. Den reformen berör nära hälften av sverigefin-narna. Dessutom blir det möjligt att använda finska i kontakter med vissa stat-liga myndigheter: Justitieombudsmannen, Justitiekanslern, Försäkringskassan, Skatteverket och Diskrimineringsombudsmannen. Den rättigheten har sveri-gefinnarna i hela landet. Lagen innebär givetvis en betydande höjning av fin-skans status. Rimligtvis borde den också påverka efterfrågan på finskkunnig personal hos statliga och kommunala myndigheter. Det är dock viktigt att på-peka att det är sverigefinnarna själva som har den avgörande rollen. Med stöd av lagen får de rätt att använda finska, och den rätten har inget att göra med deras eventuella kunskaper i svenska. Nu gäller det för sverigefinnarna att ut-nyttja sin rätt, så att de omedelbart börjar använda sitt modersmål i sina kon-takter med myndigheter. Gör de inte det, har finskan knappast någon framtid i Sverige.

Finskans ställning fortfarande problematisk

Även om finskans minoritetsställning har inneburit en statushöjning för språket, är språket fortfarande ganska osynligt i Sverige. Det finns exempelvis praktiskt taget inga finskspråkiga väg- eller andra skyltar i Sverige. Medan många finnar i Finland kan i varje fall lite svenska är det mycket ovanligt att svenskar har kun-

skaper i finska. Sverigefinnarnas kontakter med det svenska samhället sker utslutande på svenska.

På grund av att samhället under en lång tid har nedvärderat finskan är språkets status hos många sverigefinnar fortfarande låg. Det i sin tur har försvårat det sverigefinska språkvårdsarbetet. Språkvården har ständigt fått försvara finskans existens och förklara varför vården av finskan i Sverige är viktig. Myndigheterna har inte heller gett något stöd; de har inte ansett sig behöva finska. Tyvärr har den sverigefinska språkvården inte haft mycket stöd från de stora sverigefinska organisationerna heller. De har visserligen uttalat sig positivt om språkvården och engagerat sig starkt bland annat i frågor som gäller undervisning i och på finska, tolkning och finskspråkig äldreomsorg, men i sitt eget arbete har de med några få undantag knappast utnyttjat språkvårdens tjänster eller agerat som språkliga förebilder för sverigefinnarna.

Sverigefinskan har tidigare haft låg status även i Finland. Den sverigefinska gruppens storlek och existens har ända till 2000-talet varit förvånansvärt dåligt känd i Finland, trots att de flesta finländare torde känna till någon som flyttat till Sverige. Många sverigefinnar har också upplevt en överlägsen attityd från finnarna. Många vittnar om att de har blivit utskrattade för att deras finska har påverkats av svenskan och att de inte heller har känt till nya ord och begrepp i finskan. De agerande har ofta varit sverigefinnarnas släktingar och bekanta. Detta har fått många sverigefinnar att känna sig ännu mera underlägsna. Även det har underminerat den sverigefinska språkvården. Det har varit svårt att övertyga sverigefinnarna att det finns många sorters finska i Finland också, det är mycket som inte håller standardspråksmättet. Mycket större förståelse och kunskap har under alla år visats av finlandssvenskar, förmodligen därför att de befinner sig i en liknande situation som sverigefinnarna.

Gemensamma drag i språkvården

Enligt den gällande språkpolitikens intentioner ska svenskan både i Sverige och i Finland vara samhällsbärande. Avsikten med den sverigefinska språkvården är egentligen densamma: finskan i Sverige ska utvecklas så att den kan användas inom alla samhällsområden. Det ska finnas ordförråd och terminologi på finska, så att svenskspråkiga ord och termer inte behöver användas i brist på finskspråkiga. I det dagliga praktiska arbetet finns ett tydligt gemensamt drag: språkvården ger rekommendationer.

Inriktningen och innehållet i den sverigefinska språkvården har alltid bestämts av de rådande förhållandena. Det är efterfrågan på tjänster och språkbrukarnas behov som har avgjort vad som ska prioriteras. Då resurserna har

varit och fortfarande är relativt begränsade, har språkvårdares egna initiativ fått stå tillbaka. Detta stämmer förstås delvis även på den svenska och den finlandssvenska språkvården, men i en större organisation är det alltid lättare att ägna sig även åt något sådant som initieras av språkvården och inte bara åt det som språkbrukarna frågar efter.

Utgående från dagens situation kan man konstatera att en gemensam uppgift för den svenska, finlandssvenska och sverigefinska språkvården är korpusvård.

Korpusvården består i sin tur av flera inslag och därför kan verksamheten få något olika former. Den sverigefinska språkvården sysslar exempelvis inte lika mycket med grammatiken som den svenska och den finlandssvenska. Det beror helt enkelt på att frågor om grammatik inte är frekventa hos den sverigefinska språkvården.

Efterfrågan på sverigefinsk textvård har också varit blygsam trots att det bevisligen finns behov. Myndigheterna har inte heller visat något intresse. De statliga myndigheterna upphandlar t.ex. sina översättningstjänster centralt och där är det tyvärr endast priset man tar hänsyn till. Resultaten har i alltför många fall varit långt ifrån tillfredsställande.

Det kan konstateras att den svenska och finlandssvenska språkvården är övergripande, vilket sverigefinskan också borde vara, men så är det inte. Sverigefinska språkbrukares frågor gäller framför allt finskspråkiga termer, ord och uttryck.

Statusvård har på något sätt alltid ingått i språkvårdens uppgifter, men det har inte betonats. I Sverige har statusvården i den nuvarande omfattningen blivit aktuell först efter år 2005 då riksdagen fattade beslut om nationell språkpolitik. Statusvård är dock en gemensam uppgift för hela språkvården.

Spegelbilder

Den sverigefinska och den finlandssvenska språkvården är i stor utsträckning varandras spegelbilder, och vården av de två språken har därför speciellt mycket gemensamt. Trycket från majoritetsspråket är stort. Här är det inte i första hand engelskan som hotar, utan de hotande språken är finska och svenska, finskan i Finland och svenskan i Sverige. Det är således påverkan från dessa språk som de uppgifter som språkvården har att lösa faktiskt emanerar från. Det är t.ex. olika konstruktioner som uppstår därför att språkbrukarna ibland översätter olika uttryck för ordagrant och resultatet i Finland kan karakteriseras som finska med svenska ord och i Sverige som svenska med finska ord. Språkvårdens uppgift är att få språkbrukarna bli medvetna om detta.

Tanken om spegelbild passar också i den kanske viktigaste principen för både sverigefinsk och finlandssvensk språkvård. I båda fall är utgångspunkten

att man strävar efter att inte utveckla ett eget separat språk, utan sverigefinskan är finska och ska vara så lik standardfinskan som möjligt och finlandssvenskan är svenska och ska inte heller utvecklas åt ett eget håll. Redaktör Annika Rentola skrev i Språkbruk 2/09 att sverigesvenskan uppfattas som den norm finlandssvenskarna ska följa. På samma sätt är det finlandfinskan som är den norm som sverigefinnarna ska följa.

Ordförråd och terminologi

Den viktiga gemensamma nämnaren för den sverigefinska och den finlandssvenska språkvården är arbetet med ordförråd och terminologi. Det är naturligt att den sverigesvenska språkvården inte sysslar med det i samma omfattning, eftersom den inte ständigt arbetar med två språk.

Hur vissa delar av ordförrådet i sverigefinskan och i finlandssvenskan utvecklas beror på det omgivande majoritetssamhällets språk. Den finska språkforskaren Olli Nuutinen har konstaterat att små språk och kulturer inte kan vara isolerade och att deras ordförråd inte kan förnyas enbart på egen grund. (Nuutinen 1989:112.) Den sverigefinska samhällsterminologin följer således svenskans, majoritetsspråkets terminologi, t.ex. *Skolverket* – *Kouluwirasto*, *personnummer* – *henkilönumero*. I Finland motsvaras dessa av *Utbildningsstyrelsen* – *Opetusballitus* och *personbeteckning* – *henkilötunnus*. Den finlandssvenska samhällsterminologin följer alltså i sin tur i många fall finskans terminologi. Detta betyder att de sverigefinska termerna i vissa fall är närmare de svenska än de finska och de finlandssvenska termerna är närmare de finska än de svenska, även om strävan i princip är att om möjligt ha samma finska respektive svenska termer i både Sverige och Finland.

Det är framför allt utarbetandet av motsvarigheter till de så kallade samhällstermerna som är ständigt aktuellt. Men det finns en betydande skillnad mellan finlandssvenska och sverigefinska termer och ord. I Finland ska många av de översatta termerna och orden in i lagstiftningen och får på det viset en officiell status. I Sverige översätts inte lagar till finska och om någon enstaka lag översätts har det hitintills varit den svenskspråkiga originalversionen som ska gälla om det blir tvist om tolkning. Den finlandssvenska språkvården har på flera sätt en mer officiell status.

Ortnamn

Sverigefinskan och finlandssvenskan har också en gemensam syn i sina rekommendationer när det gäller ortnamn. I Sverige ingår namnvård inte i Språkrådets

uppgifter, men en del frågor besvaras ändå. Utan att fördjupa mig i detaljer tar jag upp ett par enkla exempel. Den finlandssvenska språkvården rekommenderar att man i svenskspråkiga kontexter använder de svenskspråkiga namnen på finska städer och orter, som t.ex. Helsingfors, Tammerfors, Uleåborg, alltså inte Helsinki, Tampere, Oulu.

På motsvarande sätt rekommenderar den sverigefinska språkvården de finskspråkiga ortnamnen som traditionellt har använts i Sverige, som Tukholma, Uumaja, Luulaja för Stockholm, Umeå, Luleå. I dag använder dock ungdomarna mer och mer de svenskspråkiga namnen när de talar finska. Det gäller inte bara sverigefinnar utan även ungdomar som flyttat till Sverige för studier verkar föredra de svenskspråkiga namnen.

Litteratur

Kieliviesti. Ruotsinsuomalaisen kielilautakunnan tiedotuslehti. Stockholm: Sverigefinska språknämnden.

Nuutinen, Olli, 1989. Käännöslainat. I: Vesikansa, Jouko (red.) 1989. *Nykysuomen sanavarat*, 110–126. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Popovic, Zvonimir, 1993. *Finska språkets ställning i Sverige*. Norrköping: Statens invandrarverk.

SFS 2009, s. 600. *Språklag*.

SFS 2009, s. 724. *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*.

SOU 2005, s. 40. *Rätten till mitt språk. Förstärkt minoritetsskydd*.

SOU 2006, s. 19. *Att återta mitt språk – Åtgärder för att stärka det samiska språket*.

Språkbruk. Tidskrift utgiven av Svenska språkbyrån. Helsingfors: Forskningscentralen för de inhemska språken & OY Stellatum AB.

Tarkiainen, Kari, 1990. *Finnarnas historia i Sverige 1. Inflyttarna från Finland under det gemensamma rikets tid*. Helsingfors: Finska Historiska Samfundet & Nordiska Museet.

Wande, Erling, 1984. Finskan i Sverige. I: *Behövs "småspråken"?* Föredrag vid Vitterhetsakademiens konferens den 22 november 1983. Konferenser 11, 25–37. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

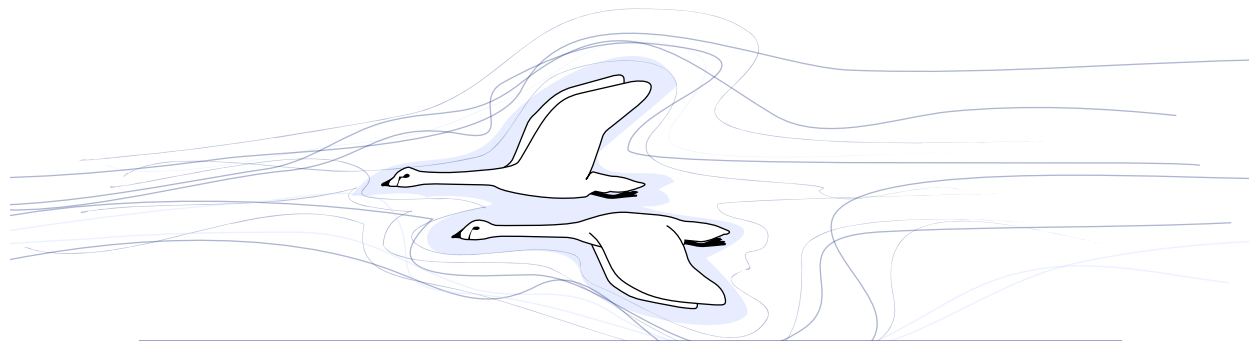
Summary

There are thus many similarities between the language management of "finlandssvensk" (Swedish spoken in Finland), "sverigefinsk" (Finnish spoken in Sweden) and of Swedish itself. The greatest similarity exists between finlandssvensk and sverigefinsk. There are many differences, however, and they are mainly caused by the different status of the languages in their respective societies. From the very beginning, the conditions for the language management of sverigefinsk has been quite different from those of Swedish and finlandssvensk. It must be stressed that language management in Finland has been controlled by the government for over 30 years, whereas language management in Sweden was carried out by non-governmental organizations until 2006. This has surely had a great impact on the language management of both sverigefinsk and Swedish.

V
V
V

Finska språkbyråns kundenkät om telefonrådgivningen 2009

Riitta Eronen och Salli Kankaanpää

Den finska språkvårdens telefonrådgivning i Finland erbjuder hjälp i frågor som berör användningen av det finska språket. Vilka är det som ställer frågor, vad frågar de om och varför? Vad tycker kunderna om telefonrådgivningen? Behövs den här servicen längre i internetvärlden? De här frågorna ville vi ha svar på i en enkät som vi riktade till den finska telefonrådgivnings kunder under våren 2009. Syftet var också att ta reda på hur frågorna och åsikterna har förändrats sedan 1980- och 1990-talet.

Våren 2009 genomförde Finska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland en kundenkät bland dem som ringde till telefonrådgivningen (jfr en enkät om den danska rådgivningen, Kjærgaard et al. 2007). Syftet med enkäten var att kartlägga rådgivningsbehovet för att därigenom kunna utveckla språkbyråns tjänster. Utöver det ville vi veta hur frågorna och frågeställarna har förändrats sedan 1980-talet, då det gjordes en nordisk undersökning (Rapport 9; Lehtinen 1988, 1986), och sedan den förra finska undersökningen från år 1999 (se Hiidenmaa 2001, Knuth 2008, Räsänen 2001). I den här artikeln presenterar vi enkäten och diskuterar några av resultaten från den.

Den finska språkvårdens telefonrådgivning har erbjudit hjälp i frågor som berör användningen av det finska språket sedan 1945. Numera är antalet samtal 5 500–6 500 per år, dvs. cirka 30 per dag. När enkäten genomfördes under våren 2009 var språkrådgivningen öppen måndagar och fredagar klockan 9–11.30 och tisdagar, onsdagar och torsdagar klockan 9–14. Telefonrådgivningen sköttes då av sex olika personer, som alla hade ett två och en halv timmes pass på var. Av de här personerna var en praktikant och de övriga forskare vid Finska språkbyrån med många års erfarenhet, i vissa fall till och med flera decenniers erfarenhet, av språkvård och telefonrådgivning.

Enkäten genomfördes under perioden 15 april till 12 juni 2009. Avsikten var att kartlägga vem det är som ringer till rådgivningen, vilka behov frågeställarna

har och hur nöjda de varit med den rådgivning de fått. Vi ville också veta vilka typer av frågor som ställdes och för vilket ändamål informationen behövdes. Enkäten var elektronisk och den omfattade 32 frågor. Kunderna fick enkäten via det webbaserade enkätverktyget Webropol. Enkäten innehöll både flervalsfrågor med färdiga svarsalternativ och öppna frågor.

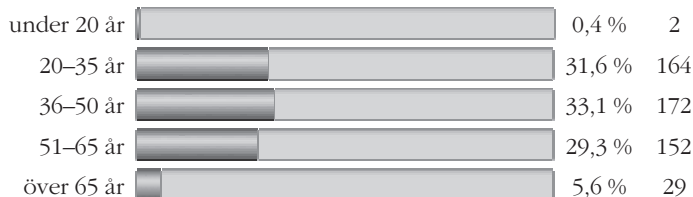
De personer som ringde till telefonrådgivningen under enkätperioden tillfrågades i slutet av samtalet om de var intresserade av att delta i enkäten och uppge sin e-postadress (eller postadress om de inte hade någon e-postadress). Vi fick sammanlagt 961 telefonsamtal under den här perioden, men vi bad inte om adresser under alla pass (t.ex. om samma rådgivare hade sitt andra pass under samma vecka). Några kunder avslutade också samtalet innan vi hann be om deras e-postadress. Kunderna förhöll sig mycket positiva till enkäten och de flesta var villiga att delta. Det var bara 53 kunder som inte ville uppge sin adress (18 av dem hade redan besvarat enkäten och ville inte svara på nytt även om det var möjligt). Vi skickade ut 635 blanketter (617 elektroniskt och 18 per post). Totalt 523 frågeställare besvarade enkäten.

Vem ringde till rådgivningen?

Enkäten visar att de flesta som ringer till telefonrådgivningen är finskspråkiga. Över 98 procent uppgav nämligen att de hade finska som modersmål, drygt en procent uppgav svenska och endast någon enstaka person uppgav något annat språk som sitt modersmål. Nästan alla samtal kom från Finland (endast 1,5 procent från något annat land, de flesta av dessa från Sverige). Av de som besvarade enkäten var de flesta i åldern 20–65 år (figur 1). Utbildningsnivån bland kunderna har stigit på tio år, vilket innebär att nästan fyra av fem frågeställare uppgav att de har högre utbildning (år 1999 hade två av tre akademisk examen). Majoriteten av kunderna utgörs av kvinnor, vilket också var fallet i undersökningen 1999 (cirka 75 procent både 1999 och 2009; jfr år 1984–85 då kvinnorna utgjorde 67 procent). Förklaringen torde också vara densamma som 1999: över 80 procent av kunderna ställde arbetsrelaterade frågor, och språket är ett centralt arbetsredskap i de kvinnodominerade branscherna som offentlig förvaltning, undervisning och information och kommunikation (figur 2). Av de svarande uppgav 66 procent att de skriver mycket i sitt arbete, uttryckligen på finska. Enligt enkäten skriver endast 13 procent på andra språk, oftast på engelska och därefter på svenska. De svarande uppgav att de oftast behöver språkrådgivning för att förbättra sin egen text, men rätt ofta också i samband med att de granskar någon annans text. (figur 3).

Ålder?

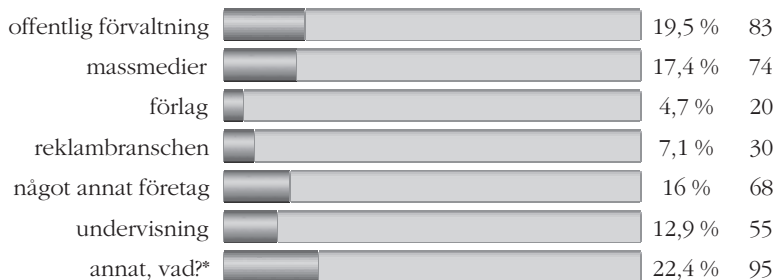
Antal svarande: 519

Figur 1.

Vad arbetar du med?

Antal svarande: 425

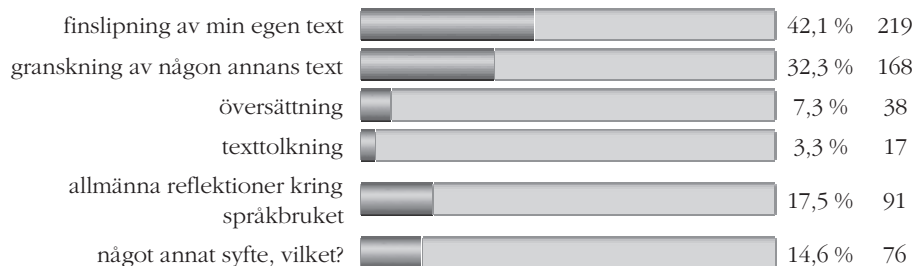

* De som valde alternativet "annat" uppgav ofta att de arbetar inom någon organisation eller som frilansare (t.ex. som översättare eller journalister).

Figur 2.

I vilket syfte kontaktade du språkrådgivningen?

Antal svarande: 520

Figur 3.

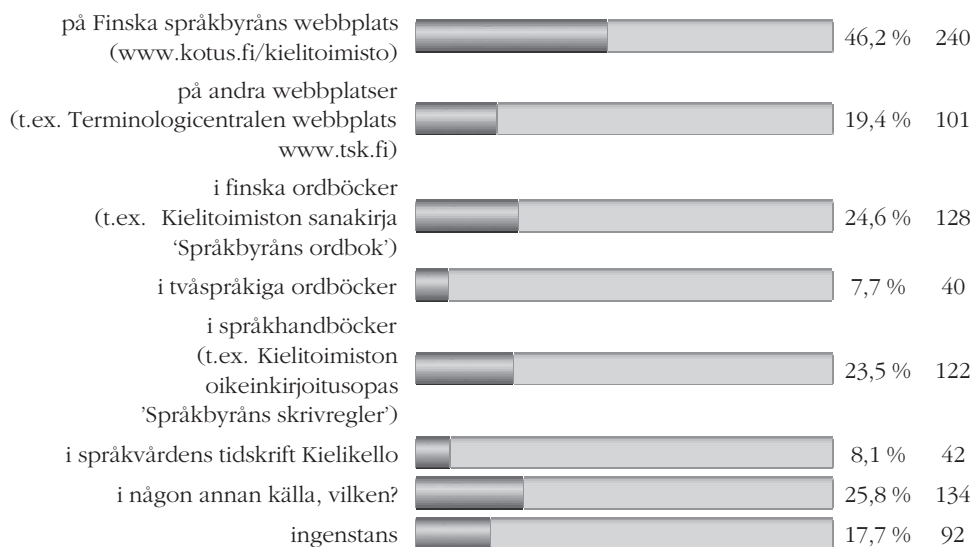
Vad frågade kunderna om?

Av enkäten framgår på olika sätt att samhället har förändrats och informationsförmedlingen blivit elektronisk under de senast decennierna. En stor skillnad jämfört med tidigare enkäter var alltså att den här enkäten kunde besvaras elektroniskt: största delen av de svarande valde också att besvara den elektroniskt. Även de frågor kunderna ställde i telefonrådgivningen gällde i hög grad ny teknik, och resultatet av samtalet med språkvårdarna skulle ofta läggas ut på nätet. Frågeställarna hade ofta själva redan anlitat elektroniska källor innan de ringde till språkrådgivningen (figur 4). Utöver Forskningscentralens och andra institutioners webbplatser nämnde många att de använt Google och internet som källor (och därtill t.ex. den egna mannen eller frun).

Frågorna kan grupperas utifrån de språkliga strukturer de handlade om. Största delen av frågorna gällde, liksom i den förra enkäten, skrivregler (figur 5). En skillnad från de tidigare enkäterna är dock att i den elektroniska enkäten kunde de svarande själva gruppera sina frågor utifrån en färdig kategorisering. I de tidigare undersökningarna har de personer som genomfört undersökningen kategoriserat kundernas frågor efteråt.

Var sökte du svar på din fråga innan du ringde till språkrådgivningen?

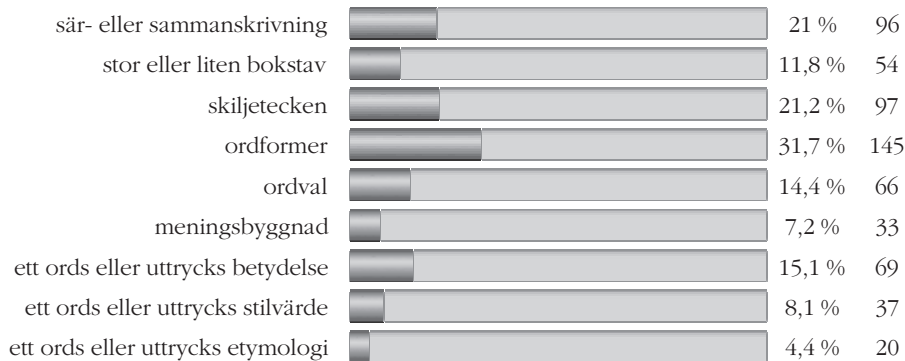
Antal svarande: 520

Figur 4.

Vad handlade din fråga om?

Antal svarande: 458

Figur 5.

Här stöter vi också på klassificeringsproblem. Frågor som gäller till exempel ordformer hänför sig både till kategorin ordbildning och till kategorin syntax.

De svarande ombads också med egna ord beskriva vad de hade frågat om, och även om alla inte ville göra det, fick vi in sammanlagt 198 olika frågor. Det är också intressant att se på frågorna ur innehållslig synvinkel. Det avslöjar en hel del om **tidstypiska fenomen** och om **samhällsutvecklingen**. Det är centrala och nya fenomen som ger upphov till språkfrågor.

Många av frågorna gällde **informationsteknik**. Exempel på sådana frågor:

Heter det *eKirja* eller *e-kirja*? (eBok eller e-bok)

Vilket är korrekt: *atk-suunnittelija* eller *it-suunnittelija*? (dataplanerare eller IT-planerare)

Internationaliseringen syns också tydligare än förr i frågorna: namn och lånord från främmande språk vållar problem. Även om engelskan dominerar dyker också namn och ord från andra språk upp i frågorna. Till exempel vållar translittereringen av arabiska ord problem. Det märks också att Finland numera är mer flerspråkigt än tidigare:

Hur ska de muslimska högtiderna *id al-fitr* och *id al-adba* skrivas?

Vilken stavningsform är korrekt i finskan: *burka* eller *burkba*, och ska man använda *taliban* eller *taleban*?"

Är *saundi* [från eng. *sound*] och *live* gångbara ord i ett examensarbete? Kan man betrakta *saundi* som ett finskt ord?

Hur ska man förhålla sig till det engelska ordet *committee* i en finsk text?

Vi får också en del frågor om **svenska ord**, till exempel:

Vilket finskt ord motsvarar bäst det svenska *utleveransdatum*?

Hur ska man återge namnet *Flybäcken* i en finsk text så att man får med ledet *puro* ('bäck')?

De frågor som gällde **stil** handlade ofta om språkblandning:

Kan man använda ett talspråkligt ord i en journalistisk text?

Kan man ta in ett engelskt ord i en finsk mening?

Exempel på övriga frågor som speglar den tid vi lever i utgör fortfarande de ord som har med styvfamiljer att göra:

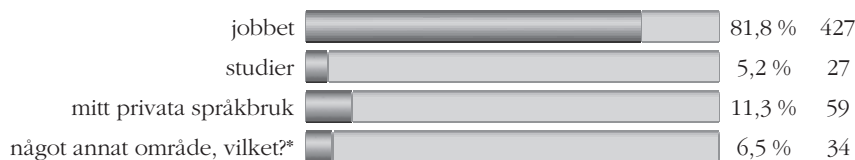
Vad ska jag kalla pappas nuvarande frus barn som inte är min pappas barn?

Effekten av rådgivningen

I telefonrådgivningen har kunden personlig kontakt med rådgivaren. Därför kan man lätt tro att ett samtal i sämsta fall gagnar bara en enda privatperson. Samtliga enkäter, också den nyaste, visar dock att så inte är fallet. Språkfrågorna uppstår på jobbet (figur 6), och det är nästan alltid en hel grupp som drar nytta av svaren.

Till vilket område hörde din fråga?

Antal svarande: 522

*Många frågeställare nämnde att deras fråga hade att göra med fritidsaktiviteter eller föreningsverksamhet.

Figur 6.

Och vad resulterar svaren i? Telefonsvaren eller språkråden bidrar till bättre texter – texter som publiceras i många olika sammanhang och i många olika medier. Här presenterar vi några av alla de sammanhang som nämndes i enkäten:

bruksanvisning, bröllopsinbjudan, broschyr, direktmarknadsföring, direktreklam, (officiellt) dokument, domstol, etikett, examensarbete, intranät, intyg, katalog, konsert, kundtidning, köpehandling, livsmedelsförpackning, lärobok, manuskript, portionsförpackning, meny, myndighetsbeslut, programblad, protokoll, reklam, skola, skylt, studiehandbok, tal, telefonkatalog, text-tv, utställning, visitkort...

Men resultatet av språkrådgivningen kan också ramla in genom vår brevlåda, vi kan få syn på det på en skylt i parken eller höra det nämnas under ett strategimöte och – om den rekommenderade benämningen slår igenom, lite överallt i samhället.

Nödvändig tills vidare

Behovet av språkrådgivning är stort och de kunder som hoppades på fortsatt telefonjour var många. Men i enkäten framfördes också viss kritik. En del var missnöjda med öppettiderna och några klagade på att det tar för lång tid att komma fram.

Kommentarer:

”Telefonrådgivningen är outhärlig när man inte hittar svar i böckerna.”

”Det är bra att inte alltid vara hänvisad till webben.”

”Det är ofta kö till numret och man får vänta länge.”

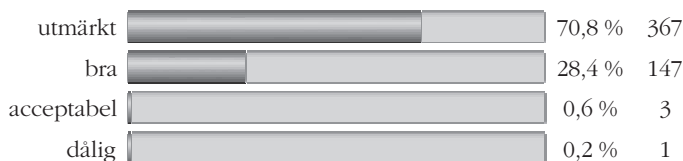
”Det borde gå att ringa efter klockan 16 någon dag, så att man inte behöver ringa med privata frågor på arbetstid.”

”Telefonrådgivningen är viktig för ibland har man inte tillgång till dator.”

Kommentarerna var dock övervägande positiva, och det är något vi telefonrådgivare är särskilt glada över förstås (figur 7):

Vilket omdöme ger du om Språkbyråns telefonrådgivning?

Antal svarande: 518

Figur 7.

Litteratur

- Hiidenmaa, Pirjo, 2001: *Kielitoimiston puhelinneuvonta – kuka kysyy ja miksi?* [Finska språkbyråns telefonrådgivning – vem frågar och varför?] *Kielikello* 3/2001, s. 25–27.
- Kjærgaard, Anne & Mørch, Ida Elisabeth & Nørby Jensen, Jørgen, 2007: De ringer – vi svarer. I: Margrethe Heidemann Andersen, Jørgen Nørby Jensen, Marianne Rathje & Jørgen Schack (red.), *Ved lejlighed. Festskrift til Niels Davidsen-Nielsen i anledning af 70-års-dagen*. Dansk Sprognævns skrifter 39. Dansk Sprognævn 2007, s. 123–159.
- Knuth, Marja-Liisa, 2008: *Finska språkbyråns telefonrådgivning: kunder och kundfrågor*. (Otryckt sammandrag av Räsänens och Hiidenmaas artiklar för Nätverksmötet 2008. Översättning Martina Huhtamäki).
- Kolehmainen, Taru, 2008: Kielenneuvontatoimisto vastaa – mitä kysyttiin 60 vuotta sitten? I: *Kielikello* 3/2008, s. 22–24.
- Lehtinen, Raija, 1986: Kielitoimiston puhelinneuvonnan asiakkaat ja heidän ongelmansa. *Kielikello* 4/1986, s. 16–21.
- Lehtinen, Raija, 1988: Finska språkbyråns telefonrådgivning. I: *Språknemndenes telefonrådgivning*. Nordisk språksekretariats rapporter 9. Oslo, s. 186–208.
- Räsänen, Matti, 2001: Mitä Kielitoimiston puhelinneuvonnasta kysytään? [Vilka frågor ställs i Finska språkbyråns telefonrådgivning?] *Kielikello* 3/2001, s. 28–33.
- Rapport 9 = *Språknemndenes telefonrådgivning*. Nordisk språksekretariats rapporter 9. Oslo 1988. Webropol. www.webropol.com

Summary

A customer poll over Finnish language telephone counselling services 2009.

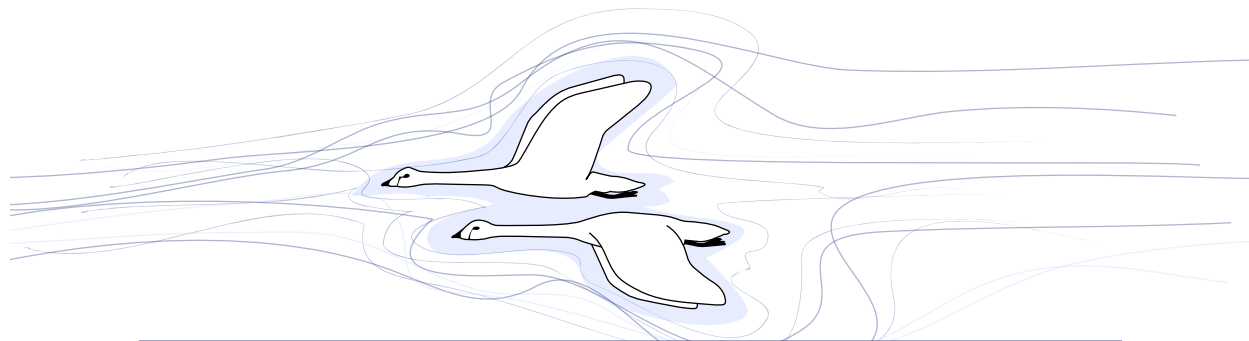
The Language Planning Department of the Research Institute for the Languages of Finland provides Finnish language guidance to the general public in the form of telephone counselling services. In spring 2009 a poll among the customers was made in spring 2009 the purpose of which was to find out who the customers are, what kind of language problems they have and how satisfied they are with the services. The results show that nearly all customers have Finnish as their mother tongue. Most customers are women (75%) and need help

with work related problems (82%). The questions mostly concern morphological and technical rules over Written Standard Finnish. The changes of the world affect language, and internationalization and technical development are noticeable also in subjects of questions concerning Arabic transliterations and English words in Finnish text. According to results customer satisfaction is very high (nearly 71% evaluate the quality of the telephone service as excellent, over 28% as good and only 0,2% as bad).

V
V
V

Å rette i tekster på vegne av språket

Utfordringer for språkrøkten i Norge i dag

Dag F. Simonsen

Begrepet "språkrøkt" kan forstås på ulike måter. I mitt innlegg tar jeg opp språkrøkt som praktisk arbeid med tekster ment for publisering. Med utgangspunkt i et skille mellom foreskrevne og operative normer i skriftspråket ser jeg nærmere på hva vi kan anta er behov innenfor den praktiske språkrøkten. Det kan se ut til at rådgivning på de formelle nivåene av språket – ortografi og bøyning samt praktiske skrivereregler – og rådgivning på de ikke-formelle nivåene – ordlegging og ordvalg – er omtrent like etterspurt. Et stykke på vei svarer skillet mellom disse nivåene til et skille mellom foreskrevne og ikke-foreskrevne normer. I Norge, hvor normsituasjonen er litt spesiell, møter vi utfordringer for språkrøkten på begge nivåene, og jeg vil drøfte dette og komme inn på tiltak som er aktuelle når en skal møte utfordringene.

Jeg vil i det følgende skille mellom språkbrukere, om de mange som bare skriver, og språkrøkttere, som bearbeider andres tekster. Det blir et innlegg om skriftspråket. Situasjonen for de to norske målformene – bokmål og nynorsk – er temmelig forskjellig, og det jeg sier, vil være preget av et visst bokmålsperspektiv. Mot slutten vil jeg også komme inn på de mulighetene som ny teknologi gir oss. Mange andre viktige faktorer vil bli berørt bare sporadisk eller vil måtte ligge ukommentert. Det gjelder særlig norskopplæringen i skolen og vår nokså særegne normeringspolitikk, som begge på en grunnleggende måte virker inn på både behovet for språkrøkt og de vilkårene språkrøktterne arbeider under.

Jeg tror det er nyttig å se systematisk på det feltet som praktisk språkrøkt utgjør, og tror også at våre nordiske naboer kan ha interesse av å høre mer om den spesielle situasjonen i Norge.

Språkrøkt og språknormer

Språkrøkt henger naturligvis sammen med hevdelse av *normer*; språkrøkttere forvalter normer. Derfor må vi først gå litt inn på språknormer. Det er vanlig å

mene at en tekst er korrekt når den er i overensstemmelse med "gjeldende normer". Men hva er "gjeldende normer"?

Den norske lingvisten Helge Dyvik har trukket et nyttig skille mellom *foreskrevne* og *operative* normer (Dyvik 2003). Jeg oppfatter ordet "norm" her som synonymt med "regel". Operative språknormer er slike som "eksisterer som en stilltiende overenskomst mellom språkbrukerne" og "styrer språkbrukernes korrekthetsoppfatninger og språklige samhandling". De felles operative normene er "rett og slett språkets eksistensform. Et språk eksisterer i den grad det finnes operative normer som medlemmene av et språksamfunn har konvergerende intuisjoner om. [--] Noe er korrekt kristiansandsk, andre ting er ukorrekt i kristiansandsk".

I motsetning til de operative normene er foreskrevne (preskriptive) normer med nødvendighet *formulert*, sier Dyvik. Foreskrevne språknormer har en *når noen har fastsatt at noe er riktig i språket*. Operative normer er ikke formulert – "unntagen i enkelte tilfeller fragmentarisk og etterskuddsvis av empiriske lingvister". Foreskrevne normer er ikke uten videre operative, men kan bli det. Og siden de må være formulert, kan de bare angå slike nivåer av språket som rime­lig lett kan beskrives presist. Ja, de foreskrevne normene må ikke bare inn­skrenke seg til sider ved språket som er presist beskrivbare, men må begrenses ytterligere til slikt som lar seg beskrive på en forståelig måte for det store flertall. For skriftspråkets del vil det stort sett være ortografi, fonologi slik den reflekteres i ortografien, bøyning og avledning. Så langt Dyvik.

Tilbake til språkrøktene. Språkrøkteren er ikke i noen ordinær språkbrukssituasjon, men skal korrigere tekster så å si på vegne av språket. Dette er i sannhet en utfordrende oppgave. Ikke bare er det et komplekst forhold mellom normer i tale og normer i skrift, men det finnes også en rekke særegne trekk ved skriftspråket, som blant annet bunner i at tekster skrives for å kunne "stå alene". Den som skriver, følger både foreskrevne normer og ikke-foreskrevne, men operative normer, slike som ikke står i noen lærebok (som vi skal se, svarer dette skillet et stykke på vei til to ulike nivåer i arbeidet med tekster). Operative, ikke-foreskrevne normer er *taus* kunnskap, regler den skrivende uuttalt kjenner, og følger, og som også språkrøkteren bør kjenne, blant annet fordi ulike operative normer kan løpe parallelt og stå i motstrid og han eller hun må kunne vurdere og ta stilling i slike tilfeller.

Det er altså ikke så enkelt som at språkrøkteren skal bringe teksten i samsvar med "gjeldende normer". Det er så mange slags normer som "gjelder". Det ligger i språkrøktens natur at den fremmer visse språktrekk og bekjemper andre, og det språkrøkterne gjør, er å videreføre de foreskrevne normene og et utvalg av de operative. Vi vet lite eksakt om hvilke normer som faktisk fremmes; det har vært gjort få undersøkelser. I statstjenesten er det opplagt offisiell rettskrivning og klarspråks­prinsipper, men statens språkbruk er bare en mindre del av all språkbruk. Paradok-

salt nok drøfter vi altså mulighetene for å lykkes i språkrøkten uten at det er mulig å ha noe helt klart begrep om målet for arbeidet. På den annen side er dette kanskje ikke så viktig hvis målet bare er "eit korrekt og *velfungerande* språk" (min utheving), slik *Mål og mening*, stortingsmeldingen om norsk språkpolitikk, sier det.

Språkrøkterne og deres behov

Det klages over språklig forfall i mediene, og slik sett skulle behovet for språkrøkt være stort. På den annen side er avisenes korrekturavdelinger lagt ned, forlag beskærer sine budsjetter, og ressurser til språkvask reduseres. Dette tyder ikke på gode vilkår for språkrøkten. Hvordan det nå enn stiller seg, er aktørene likevel mange, ja kanskje flere enn før: redaksjonene i de store mediebedriftene, som NRK og riksavisene, de seriøse forlagene, språkkonsulenter med eget firma, egne språkansvarlige på mange arbeidsplasser. Språkrådets språktjeneste for statsorganer holder kurs, gir råd og informerer. I dette landskapet opptrer det dessuten spaltister, leserbrevskribenter, pensjonerte lærere, bloggere og andre som uttaler seg om korrekthet. Slik forvaltes, kan en si, de foreskrevne og de operative normene i skriftspråket, ved at de følges og hevdes i praktisk arbeid, diskuteres og fremmes eller motarbeides.

For å si noe om utfordringer må en vite noe om *behov*. Hva vet vi om behovet for praktisk språkrøkt og språkrøkternes behov? Med den økte skrivingen og publiseringen i samfunnet må en anta at behovet for språkrøkt har økt, og det har da også nokså nylig oppstått en egen bransje av språkkonsulenter. Når det gjelder språkrøkternes behov, kan Språkrådets svartjeneste være en utkikkspost. Vi har ikke oppdatert kunnskap om hvem det er som spør oss til råds, og vet derfor ikke hvor mange språkrøkttere det er blant dem. Trolig er de ikke i flertall. Vi vet mer om hva folk spør om.

Jeg har gjort en beregning på grunnlag av besvarte e-postspørsmål i Språkrådet i Oslo i 2006, i alt innpå 4000 svar. Det ser ut til at etterspørselen etter informasjon og råd fra Språkrådet fordeler seg omtrent slik på ulike typer emner:

	2006
Skrivemåte og bøyning	11,6%
Skriveregler	21,9%
Uttale	1,6%
Betydning, ordhistorie	11,1%
Ordlegging, ordvalg	30,0%
Avløserord, terminologi, egennavn	11,1%
Andre spørsmål	12,8%

Dette er altså skriftlige svar fra Språkrådet og slett ikke noe speilbilde av hva språkrøktene trenger. Språkrådet er heller ikke den eneste instansen som informerer og gir råd, og det finnes nok fortsatt språkrøktene med tradisjonell, språkpolitisk begrunnet skepsis til Språkrådet som helst går til andre kilder. Men i mangel av noe bedre kan vi ta utgangspunkt her.

Vi ser at svar på de *formelle* nivåene av språket – ortografi og bøyning samt praktiske skriveregler – utgjør omtrent en tredjedel av svarmengden. Dette er nivåer der normene absolutt skulle la ”seg beskrive på en forståelig måte”, som Dyvik sier, og der det da også i høy grad dreier seg om foreskrevne normer (slik at dette snarere er spørsmål om *informasjon* enn om praktiske råd). Forespørslener som gjelder egentlige *råd om språkbruk* – hvordan en bør formulere seg – finner vi under ”Ordlegging, ordvalg”, som utgjør en nesten like stor andel. Og på dette nivået er nok langt flere av normene operative uten å være foreskrevet.

Språkrøkten og rettskrivningen

Hjelpemidlene på de formelle nivåene av skriftspråket er naturligvis ordbøker og oversikter over praktiske skriveregler. I tillegg har en i dag fått retteprogrammer, både generelle programmer og spesialiserte programmer som brukes av avisene. I språkrøktsarbeidet kan en altså i stor grad forholde seg til skriftlige normkilder.

Det er ikke spesielt mange spørsmål om rettskrivning og bøyning, under 12 prosent, men dette tallet skjuler nok reelle utfordringer for norske språkbrukere og språkrøktene. I Norge har vi en spesiell normsituasjon. For det første er det stor valgfrihet i offisiell rettskrivning. I bokmål kan en for eksempel velge mellom *tida* og *tiden*, *ei* tid og *en* tid, mellom *åra* og *årene*, mellom *fram* og *frem*, mellom *kasta* og *kastet*, mellom *likne* og *ligne*, *sjøl* og *selv* osv. Mye praktisk språkrøkt går ut på å utjamne vekslings mellom skiftende former fra forfatterens hånd og skape konsekvens. Skjønt dette nå kan gjøres elektronisk, bør språkrøkten – tross i at han eller hun kjenner reglene – kanskje først finne ut hvilke former det bør utjamnes til, og i alle fall bruke tid på å gjøre avveininger.

For det andre finnes det private normer, som folk flest naturligvis står fritt til å bruke – i bokmål framfor alt det såkalte riksmålet, en ikke-statlig ortografisk normal som skjærer på tvers av de offisielle reglene og på noen punkter ligger utenfor dem, og er mye strammere. På nynorsksiden tiltemper mange forfattere sin egen, individuelle norm med innslag av ikke-tillatte bokmålsformer og kanskje uoffisielle dialektale skrivemåter og bøyingsformer.

Innenfor offisiell rettskrivning finnes det både operative og ikke-operative normer. For eksempel kan en skrive både ”flære” og ”framleis” på bokmål, men

få, om noen, gjør det; de operative formene er "flerre" og "fremdeles". På den annen side finnes det operative normer som ikke er tillatt, og dermed strider mot det offisielt foreskrevne. Eksempler er "tyve" og "tredve", "vidne" og "videnskap". De stammer fra riksmålstradisjonen, som i over sytti år har konkurrert med offisielt bokmål i aviser, bøker, tidsskrifter osv. Og de *er* faktisk foreskrevet, men da i ordbøker for det uoffisielle riksmålet (det finnes slike ordbøker). Språkrøktene fremmer i sitt arbeid sikkert ofte operative uoffisielle ortografiske normer fra riksmål, særlig når oppdragsgiveren ønsker det (og det har en del store forlag og aviser gjort helt opp til nå).

Ikke få som kontakter Språkrådet, ønsker anbefalinger blant former innenfor offisiell rettskrivning: "Både A og B er altså riktig, men hva er riktigst (eller egentlig riktig)?" De etterlyser det operative innenfor det offisielt foreskrevne. Noen spør om en kan kombinere valgfrie tillatte former som har opphav i riksmål, med former fra radikalt bokmål – et tradisjonelt kontrært "normsett". Om dette spørsmålet har offisielle rettskrivningsregler alltid tiet. Men spørsmålene vitner kanskje om at de operative normene i bokmål er i endring.

I denne kompliserte normsituasjonen blir naturligvis både språkbruk og språkrøkt komplisert. Siden dette kommer til å vare ved i overskuelig framtid, representerer det en betydelig utfordring, som da er særegen for norske språkrøktene. De må forholde seg til de ulike settene av til dels motstridende offisielle og uoffisielle regler og balansere dem mot ulike hensyn: forfatterens formvalg, oppdragsgiverens ønsker, målgruppa osv., noe som fordrer en spesiell dyktighet. Bare det å kjenne gjeldende rettskrivning fullt ut er krevende nok. Situasjonen vil vare ved fordi den springer ut av statens politikk og praksis når det gjelder normering, der vi i Norge har en stor og tung historisk arv.

Når det gjelder de praktiske skriverreglene, var det altså svært mange henvendelser om dem, faktisk mer enn 20 prosent. Dette høye tallet kan tolkes på ulike måter. Jeg skal ikke gå nærmere inn på dette, men bare peke på at mange av disse reglene, for eksempel kommareglene, må være formulert som *generelle* regler, slik at de forutsetter grammatisk analyse for å kunne anvendes – altså ulikt de mer *punktuelle* rettskrivningsreglene (der en kan slå opp på det enkelte ordet for å få svar). Dermed er mange skriverregler trolig for vanskelige til at alle kan forventes å mestre dem i praksis, og de minner slik sett om normer innenfor et felt som syntaks, som jeg straks skal komme tilbake til. For øvrig finnes det også på skriverregelfeltet operative normer, utbredt både i pressa og i bokutgivelser, som går på tvers av det offisielt foreskrevne. Språkrøktene må derfor rutinemessig rette opp for eksempel forfatteres kommafeil, noe som kan være tidkrevende nok.

Språkrøkteren og syntaksen

Mye praktisk språkrøkt er uten tvil konsentrert om de formelle sidene og blir en slags (utvidet) korrekturlesing. Tidspress, økonomiske rammer, oppdragsgiverens ønsker, det krevende ved å forbedre syntaks og andre faktorer bidrar til dette. Kanskje kunne vi stoppet her. Men en språkrøkter må i varierende grad også vurdere ordvalg, terminologi, fraseologi, informasjonsstruktur, tekstbinding, stil osv., og det er da en kommer ut på ”dybdene i språkets hav”, der det nok også finnes foreskrevne normer, men færre og til dels av en annen karakter (mer generelle). Vi så at hele 30 prosent av henvendelsene til Språkrådet gjaldt ordvalg og ordlegging – hva som er den gode uttrykksmåten. Også dette er et krevende felt, men i motsetning til ved det ortografiske er vel utfordringene her ikke særnorske.

Vi kan skille mellom to hovedgrupper av problemstillinger som språkrøktere møter på disse ikke-formelle nivåene av språket. For det første gjelder det brudd på de klassiske skolegrammatiske reglene, i norsk språk slike som skillet mellom *ennå* og *enda*, *da* og *når*, *hans* og *sin*, *de* og *dem*, *og* og *å*. Disse reglene ble det tidligere – men kanskje ikke nå lenger – terpet på i skolen, de er ofte tema i avisskriverier, og de illustrerer i grunnen poenget godt: De kan være foreskrevet – i språkriktighetslitteratur – men må ha *generell* form for å være beskrevet ”noenlunde presist”. Hit kan en vel også regne de klassiske klarspråksprinsippene – verbal uttrykksmåte, paratakse, aktiv, ikke for lange setninger osv. Saken er at en må ha kunnskaper og kunne foreta analyser for å kunne anvende dem. Dette er sikkert én viktig grunn til at slike regler ikke uten videre er operative som normer – eller sagt på en annen måte: at språkrøktere stadig må rette avvik og motarbeide nyutvikling. Spørsmålet er om de da *er* formulert på en tilstrekkelig ”forståelig måte” likevel.

Men ut over dette finnes det et uendelig antall operative normer som *ikke* dekkes av de klassiske foreskrevne syntaksnormene, men som språkrøktere bør kjenne for å kunne vurdere hva som er regelbrudd, eller hvordan noe kan forbedres. Dette spenner fra punkter der reglene nok *kan* formuleres grammatisk, om det enn er komplisert (som visse former for bestemthet eller negasjon, bruk av preteritum kontra perfektum o.a.), til språkbruk der flere ikke-foreskrevne normer løper sammen og brytes mot et komplekst kognitivt innhold i en viss kontekst, og der en språkrøkter bare kan finne gode løsninger ved hjelp av godt skjønn bygd på stor leseerfaring og kanskje større eller mindre innsikt i saksfeltet.

Vi kan vel anta at hvis det hadde vært enklere å formulere problemene på disse nivåene av språket, ville for eksempel antall henvendelser med spørsmål til Språkrådet steget radikalt. Også dette er i grunnen et av språkets paradokser.

Mye av det praktiske arbeidet med å forbedre syntaks og framstilling i tekster foregår nok på det nivået der en har foreskrevne normer for syntaks osv., og språkrøktene kan ofte yte hjelp på en forståelig måte. For eksempel kan en fremme klarspråk ved å anvende generelle, foreskrevne prinsipper. Men når det gjelder mer kompliserte tekster av et visst omfang – argumenterende, reflekterende, abstrakte, filosofiske, juridiske, spesialiserte – må språkrøkten både kunne tolke rett og foreslå reelle forbedringer. Om det alt i alt er bare en relativt mindre andel tekster som krever slikt arbeid, kan denne delen av språkrøkten naturligvis på ingen måte neglisjeres.

Vi kan ikke vente at språkrøktene skal beherske alle fagfelter, men de må kjenne og forstå en lang rekke ikke-foreskrevne normer for å kunne utøve godt skjønn. I tillegg kreves det brede kunnskaper og sikker språkfølelse, noe en bare kan opparbeide gjennom egen lesning. Profesjonelle språkrøktene og dyktige redaktører vet hvor lett skjønn glir over i mer eller mindre vilkårlig synsing. Det er naturligvis en stor utfordring å kunne skjære klar av dette.

Svar på utfordringene?

Vi ser altså at utfordringene for språkrøkten er sammensatte. Hvordan skal en møte dem? Norge mangler en språkkonsulentutdanning på linje med den svenske, og dette kan en ønske seg. Jeg vil her likevel framheve noen andre tiltak. Ett stikkord er naturligvis *elektronisk tilgjengelige språkressurser*, der vi ikke er kommet langt nok. Den største rettskrivningsordboka for bokmål finnes bare i papirutgave. De to store definisjonsordbøkene med offisiell rettskrivning – Bokmålsordboka og Nynorskordboka – ligger gratis på Internett, men opplysninger om bøyning er gitt som koder, som brukeren må slå opp for å få forklart, noe som opplagt er kompliserende. De to største ordbøkene for riksmål, den ene svært verdifull av historiske grunner, ligger på nettet, men kan brukes bare mot betaling. Og ikke minst er det mangel på elektronisk tilgjengelig fagterminologi.

De eksisterende retteprogrammene er av varierende kvalitet, så her er det mye å gå på; ordtilfanget i programmene burde utvides sterkt, særlig antall sammensatte ord. De store ordbøkene på nettet bør forbedres, blant annet med fulle bøyingsformer i oppslaget. Den fylldigste framstillingen av de praktiske skriverreglene finnes bare på papir; her er stoffet på Språkrådets nettsider alt vi har av elektronisk tilgjengelige hjelpemidler, og det er av et begrenset omfang. Det bør absolutt sørges for at mer stoff om skriverregler blir lagt ut.

Ved at de viktigste ressursene – særlig ordbøker og språkkritisk litteratur – ikke er direkte tilgjengelige, er de kanskje også lite interessante for de yngre blant dagens brukere av skriftspråket. Slik folks mediebruk utvikler seg, er det

lett å se at en bør sette mye inn på å forbedre de elektroniske hjelpemidlene som finnes, og tilby nye som er tilpasset pc-er, mobiltelefoner og nye medier som måtte utvikle seg. Alt i alt er likevel bedret informasjon om rettskrivning og andre foreskrevne formelle normer et løsbart problem, i likhet med informasjon om for eksempel ords betydning og opphav. Her får vi sette vår lit til teknologiske nyvinninger, men Språkrådet må også prioritere denne teigen atskillig mer enn hittil. Myndighetene bør ta opp spørsmålet om gratis tilgjengeliggjøring av de eksisterende betalingsordbøkene med forlagene og tilby økonomisk kompensasjon, slik det er gjort for Store norske leksikon.

Det er mer komplisert å utvikle gode støttefunksjoner på de språknivåene der det ofte dreier seg om operative, ikke-foreskrevne normer innenfor syntaks osv.

Norske språkrøktene er ikke våpenløse på disse feltene. Vi har riktignok ingen rik flora av definisjonsordbøker, av den typen som gir anbefalinger i form av brukseksempler (en bedring kan her ventes fram mot 2014). Vi har også en trykt språkrøktelitteratur, og Språkrådet har – i likhet med flere andre aktører – stoff på nettsidene sine og arbeider også med en database med spørsmål og svar (tallene ovenfor er hentet fra dette materialet). Det er også betydelig konsensus om hva som er klarspråk, vi har lange og gode litterære tradisjoner, som vi i dag neppe utnytter godt nok, og blant språkrøktene er det beleste og kunnskapsrike folk som fører tradisjonell kunnskap videre.

Men det vi har av elektronisk grammatikkontroll, er foreløpig helt rudimentært, vil jeg si, og må videreutvikles mye for å bli reelt nyttig. Satsingen på en norsk språkbank og på korpuslingvistikk kan her bidra til forbedring på lengre sikt. Språkrådets base med spørsmål og svar vil være til hjelp når den kommer, men likevel gjenstår det mye. I dagens situasjon vil jeg spesielt nevne mangelen på samlinger av faste fraser, idiomer, på norsk, som det synes å være atskillig behov for, men som Språkrådet til nå dessverre ikke har satset på å lage og publisere. Her kunne en blant annet ha ”operasjonalisert” den ressursen som bruks-eksemplene i de to definisjonsordbøkene utgjør.

Jeg mener også at en bør digitalisere og stille til disposisjon på nettet et utvalg tekster av gode forfattere, skjønnlitterære og andre, på bokmål og nynorsk, i modernisert form og helst tagget. Slik kan en bistå språkrøktene og andre når det gjelder de mer krevende nivåene, syntaks osv., der det altså er et utall operative og få foreskrevne tekstnormer. Ved å søke på ord, fraser eller vendinger skulle brukeren da kunne se hvordan dyktige forfattere har ordlagt seg, for eksempel hvordan Hamsun, Garborg, Solstad, Fløgstad osv. bruker preposisjoner i ulike kontekster. Ved å stimulere til lesing og økt kunnskap om skriftradisjonene kunne dette fungere som en type *modelløring*, særlig om slike tjenester etter hvert ble gjort tilgjengelige på pc-er, mobiltelefoner osv.

Jeg vil avrunde dette med å etterlyse undersøkelser av språkrøkten og hvordan den fungerer. Hvilke behov er det for språkrøkt, sett fra samfunnets side? Hva slags hjelp trenger språkbrukere og språkrøktene, hvordan fungerer den hjelpen som gis? Videre: Mange av dagens yngre nettbrukere er sikkert ikke orientert mot korrekthet når de skriver, kanskje tvert imot, og det er lett å se at det ville vært framtidrettet med studier på dette feltet. Ja, i Norge kunne vi også trenge forskning på hva slags normer det er språkrøkten fremmer i praksis. Trass i vårt flerpoledde normlandskap vet vi faktisk ikke altfor mye om hvordan rettskrivningsreglene utnyttes eller neglisjeres. Her har imidlertid Språkrådets fagråd for normering og språkoobservasjon gjort opptakten til lovende undersøkelser av såkalte normklynger, der en ved hjelp av korpuslingvistikk vil undersøke hvordan ulike valgfrie former grupperer seg sammen i praksis (Dyvik 2009).

Litteratur

Dyvik, Helge, 2003: "Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?" I Helge Omdal og Rune Røststad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, s. 25–40. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Dyvik, Helge, 2009: "Å navigere i skriftspråkets rom. Om normklynger i bokmål og nynorsk." *Språknytt* nr. 3, 2009, s. 18–21.

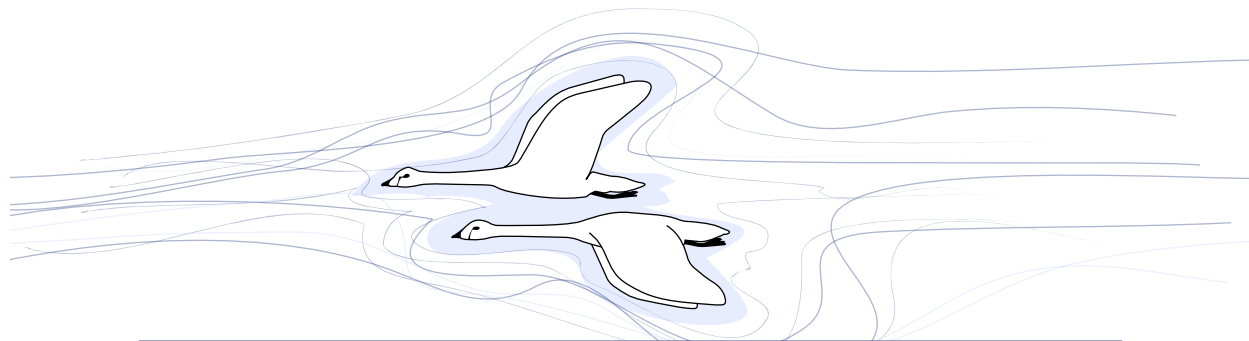
Summary

In my paper, I deal with the concept of 'text editing' defined as the practical process of revising and improving texts meant for publishing. Based on a distinction between prescribed and operative linguistic norms, I discuss presumed needs within this field. It seems that linguistic advice is equally much sought on the language's formal levels – i.e. orthography, inflection, punctuation etc. – as on its non-formal levels, such as sentences, phrasings and the choice of words. To some extent, the distinction between these two levels corresponds to the difference between prescribed and operative linguistic norms. In Norway, with her somewhat special situation as far as linguistic norms are concerned text editing faces challenges on both levels. In my discussion, I also address what measures one may take when meeting these challenges.

V
V
V

Redigering av språkfrågor inför publicering

Birgitta Lindgren

En skriftlig språkfråga ställd till Språkrådet i Sverige besvaras givetvis först direkt till frågeställaren. Sedan kan frågan och svaret publiceras. Vid sådan publicering redigeras så gott som alltid både fråga och svar. Här redogörs för vad redigeringen innebär.

Arbetsgång

Arbetsgången vid hanterande av språkfrågor till Språkrådet är följande. Så gott som alla skriftliga frågor kommer i dag via e-post, och de kommer då oftast via en e-postadress som är till för språkfrågor eller via ett formulär på webben. Frågor som kommit in på något av dessa två sätt tilldelas automatiskt kategorin *Frågor* i vårt e-postsystem. Kategoriseringen finns kvar när frågan besvaras. När svaret sänds i väg, skickas tack vare denna kategorisering en kopia av svaret automatiskt till en gemensam mapp i e-postsystemet. Svaret innehåller som brukligt är vid e-post alltid också frågan. Om man som språkvårdare får en fråga skickad direkt till sin personliga e-adress, måste man manuellt kategorisera frågan för att svaret skall hamna i den gemensamma mappen. Att svaret hamnar i den gemensamma mappen är viktigt, för då är det tillgänglig för kollegor som vill se om en viss fråga är besvarad och kanske på något sätt återanvända svaret, antingen genom att kopiera det om samma fråga dyker upp igen eller genom att välja ut frågan och svaret för publicering.

Det är sällsynt att vi ber någon kollega läsa igenom ett svar på en e-postfråga innan det sänds i väg. Det kan hända att vi gör det om vi inte själva kan hitta svar eller om det är en sak av principiellt intresse där vi vill vara säkra på att det svar vi avger stämmer med den linje som Språkrådet vill inta. Men vi ber i allmänhet inte någon kollega se över svaret bara som en säkerhetsåtgärd för att se att svaret är språkligt korrekt och välformulerat. Det tar vi oss inte tid till. Här har vi ändrat på proceduren i och med e-postens införande. Förr, när skriftliga frågor kom

med vanlig post, lät vi ofta en kollega se igenom vårt svar. Anledningen till att vi inte gör så i dag är att e-postfrågorna mycket liknar telefonfrågor. De är kortfattade och oftast spontanare än vanliga brev. Vi hanterar dem också ungefär som telefonfrågor, d.v.s. försöker besvara dem snabbt, helst omedelbart; ambitionsnivån ligger på högst ett dygn. Svaren blir i allmänhet också kortfattade. Vi tror oss förstå att det precis vad de flesta frågeställare förväntar. Otåligheten hos dessa kan vara stor. Det händer att vi blir uppringda av personer som efterlyser svar på en fråga som de skickat i väg med e-post för fem minuter sedan. Vår inställning kan sammanfattas som: hellre ett snabbt, måhända lite ofullständigt svar som kommer samma dag än ett mer genomarbetat svar som kommer om två dagar.

Med ett brevsvar i ett enskilt ärende har man bara nått på en person, ibland möjligen några till om mottagaren låter andra ta del av svaret. Om vi anser att saken är av allmänt intresse, så kan vi nå flera genom att publicera frågan och svaret. Vi har två självskrivna forum för detta: frågespalten i *Språktidningen* och databasen *Frågelådan*.

Språktidningen, som startade 2007 av en från Språkrådet fristående redaktion, har just nu uppnått 20 000 prenumeranter och beräknas enligt en undersökning ha omkring 56 000 läsare. Det får enligt svenska mått sett anses vara goda siffror för en kulturtidskrift. Det kan jämföras med Språkrådets (tidigare Svenska språknämndens) egen tidskrift *Språkvård*, som vi lade ned när Språktidningen skulle starta. Trots stora ansträngningar hade vi som mest bara 6 000 prenumeranter. Läsarundersökningar visar att en spalt med språkfrågor är uppskattad och faktiskt läses. På den tid vi gav ut Språkvård var det den enda avdelning som de flesta läsare verkligen läste och det från början till slut. Motsvarande spalt som Språkrådet ansvarar för i Språktidningen är också omvittnat populär.

I databasen *Frågelådan*, som ligger på vår webbplats och som är en delmängd av vår interna databas, gjordes förra året drygt 120 000 sökningar. Träffprocenten var 43%. Om man utgår från att en träff är svar på den fråga sökningen avsåg, innebär det att omkring 50 000 frågor fick svar på detta sätt. Detta kan ställas mot att vi sammanlagt per telefon och e-post under samma period besvarade omkring 8 700 frågor. Och även om alla dessa 50 000 träffar i Frågelådan inte skulle vara svar på frågan, så är ändå antalet besök så stort att det också lönar sig att satsa på detta forum, om man vill sprida kunskap.

En person hos oss har ansvar för att plocka fram lämpliga frågor för såväl frågespalten i Språktidningen som för databasen Frågelådan. Inför varje nummer av Språktidningen går denna "frågeredaktör" igenom de senaste frågorna i mappen "Besvarade språkfrågor". Ett tillräckligt antal frågor plockas ut, först och främst efter principen att de skall ha ett allmänt intresse och uppvisa variation, så att en läsare som börjar läsa spalten stannar kvar.

Redigering för Språktidningen

Så gott som alla frågor och svar som publiceras i Språktidningen är autentiska i den meningen att brevväxlingen faktiskt har ägt rum. Någon gång kan vi dock själva konstruera eller fingera en fråga i ett angeläget ärende.

Frågeredaktören sammanställer ett manus där frågorna och svaren visas dels precis som de verkligen såg ut, dels i en föreslagen redigerad form. Kollegorna får sedan ta ställning till urval och förslaget till redigering. Synpunkterna kan leda till att frågor stryks helt och hållet eller att de bearbetas ytterligare. Även Språktidningens redaktör kan komma med synpunkter som kan leda till att frågor lyfts bort eller till någon ändring på annat sätt.

Redigeringen inför publicering i tidningen innebär alla möjliga slags ändringar, som ren språklig korrigerings, nedstrykning och tillägg.

Språkliga rättelser

Givetvis rättas rena stavfel och skrivfel, som felaktig interpunktion och omkastning av tecken. Här måste erkännas att det till följd av vår ambition att svara snabbt på språkfrågor pinsamt nog också finns sådana fel i våra svar. Rena språkfel som felaktig ordföljd och felaktig böjning ändras givetvis också. Alla sådana här rättelser är viktiga, först och främst för att "syndaren" inte skall framstå i dålig dager, men också för att ingen läsare skall tro att det skall vara så.

Vi tillåter oss också ändra former och ordval med mera som kan bedömas som mindre önskvärda ur språkvårdssynpunkt, när dessa former och ord inte är själva huvudfrågan. I en fråga har vi ändrat *slashtecken* till *snedstreck*. Frågan handlar om användningen av detta tecken, inte om vad det heter. En annan tänkbar lösning hade varit att behålla frågarens ordval och lägga till en fråga om benämningen i hennes text, alltså ungefär: "Ska man skriva *slashtecken* (eller vad heter det på svenska?) före sitt namn ...", och sedan börja svaret med att tala om vad det heter på svenska. I mina ögon vore det ett större ingrepp. Då skulle vi tillskriva frågaren en tveksamhet som hon kanske inte alls känner.

I en annan fråga ersätter vi *CI* med *kokleaimplantat*. Dessutom klargör vi i svaret att det egentligen helst bör heta *snäckimplantat*. (Det är alltså fråga om en hörapparat för helt döva som opereras in i skallbenet.) Även här skall påpekas att frågan inte handlar om det heter *CI* utan en helt annan sak, men *CI* nämns i förbigående.

Exempel på mindre problematiska ändringar är att *idag* i ett ord ändras till *i dag* i två ord, och att *media* ändras till *medier* eller *medierna*, eller, om det felaktigt använts som singular, till *medium* eller *mediet*.

Kortning och förlängning

Även om vi i allmänhet eftersträvar att för effektivitetens skull inte breda ut oss alltför mycket i våra e-postsvar, så har vi liksom frågaren ändå i princip fritt utrymme. När vi skall återge brevväxlingen i tidningen är utrymmet däremot begränsat. Till vårt förfogande i Språktidningen har vi 6 sidor ordnade i 3 spalter. Illustrationer och rubriker skall få plats också. Det innebär att vi har ungefär 17 000 tecken till vårt förfogande. En lagom mängd frågor tycker vi är omkring 25 frågor. Det medför ofta att vi måste korta i de ursprungliga texterna. Frågorna förkortas nästan alltid, medan svaren lika ofta kan förlängas något. I ett visst nummer (2008/6) som jag sett närmare på, har alla frågor som publicerades i numret förkortats, många med väl över hälften av ursprunglig längd. Några extremfall är en fråga som förkortats från 1 382 tecken i sin ursprungliga form till 114 och en annan som förkortats från 1 907 tecken till 322. (Hälsningsfraser, avsändarfraser och adressuppgifter är inte medräknade.) Mera typiska i längd och kortning är en fråga som förkortats från 473 till 162. Svaren har däremot inte alls förkortats i samma utsträckning. Några har förlängts i stället. Även här finns extremer: ett svar har ökat från 54 i ursprunglig form till 538, ett har minskat från 2 027 till 717. Mer typiska i längd och förändring är ett svar som förkortats från 516 till 230 och ett som ökat från 712 till 847.

Stringens

En anledning till att frågorna förkortas är att de innehåller ovidkommande information eller är lite för omständliga. De kan också innehålla uttryck för tacksamhet över vår service eller andra personliga saker och synpunkter. Sådant fungerar alldeles utmärkt i korrespondensen mellan frågaren och Språkrådet. Men inför publicering måste frågorna bli stringentare och mer fokuserade på det som saken gäller. Brev som ursprungligen behandlar flera olika frågor reduceras till en enda fråga. Här ges några exempel på vad kortningen går ut på, om vi återigen ser på frågor publicerade i Språktidningen 2008/6.

I en fråga ges två exempel på det ord som saken handlar om, nämligen det nya slangordet *igga* för *ignorera*. Detta naturligtvis berömvärt av frågaren, och det kan hjälpa den som skall svara. Men just de exempel som citeras är tyvärr lite otydliga och ger inte läsaren mycket hjälp. Därför har de strukits vid redigeringen. I stället kommer ett annat exempel i svaret när väl en förklaring har givits. Det exemplet är i sig tydligare och också lättare att förstå, eftersom läsaren först har fått förklaringen.

I en annan fråga förmedlas en fråga från ett annat håll med en kommentar till denna fråga. Detta har helt strukits i den publicerade versionen, liksom alla de

exempel som också fanns i den ursprungliga versionen. Det skulle ha blivit för snårigt för läsaren att följa med i vad som var den ursprungliga frågan och vad som är frågeställarens fråga och vem som tycker vad.

I en annan fråga behandlas *gravgård* i stället för *kyrkogård* eller *begravningsplats*. Även det är en förmedlad fråga. Det är det ovan nämnda fallet med en extremt lång fråga (1 907 tecken) och ett extremt långt svar (2 027 tecken). Såväl fråga som svar har beskrivits (till 322 respektive 717). Som synes är strykningen störst i frågan, och det som strykningen går ut över där är information om hur *gravgård* behandlas i ordböcker och i språkbruket. Allt är helt relevant och intressant, men det skulle trötta ut de flesta läsare. Svaret är också alldeles för omständligt för den normala läsaren. I sin redigerade form är såväl fråga som svar ändå ovanligt långa.

Omflyttning från fråga till svar

Frågor kan också kortas för att vi flyttar upplysningar från frågan till svaret. Det ger också en bättre läsning att sakupplysningar som inte är så viktiga för att man skall förstå frågan flyttas till svaret. I en fråga om hur länge man har sagt *Nice* i stället för *Nizza* i svenskan har vi flyttat en uppgift om stavningsvarianten *Nissa* i frågan till svaret.

I en fråga om *tonfisk* har vi flyttat de funderingar som frågaren framför om ordets härkomst. Den ena att det skulle hänga ihop med *ton* 'ljud' är helt fel. Att låta sådana felaktiga förklaringar stå i frågan kan vara opedagogiskt, läsaren kan tro att de är riktiga även om de framförs som förslag. Det andra förslaget att det kommer av det latinska namnet är i och för sig korrekt, men en smula intetsälgande när det inte står något mer om det. Hur som helst är det bättre att samla all information om härkomsten till svaret. Då kan vi också dels lägga till att *tonfisk* kommer av det latinska namnet och upplysa om vilket det är, *thunnus*, och lägga till det saknas upplysningar om vad det sin tur kommer av. Dels kan vi vederlägga såväl föreställningen att det skulle hänga ihop med *ton* 'ljud' som en annan föreställning, som denna frågare visserligen inte framfört men som en och annan läsare kan ha, att det skulle hänga ihop med *ton* 'tusen kilo'.

Tillägg

Tillägg kan göras både i fråga och svar för att förtydliga. I en fråga om hur man bildar ett verb med innebörden 'ringa med Skype' har vi lagt till uppgiften att Skype är en Internettelefonitjänst.

I en fråga om bestämd form av *sonar* lägger vi i svaret till en förklaring vad en sonar är. Dessutom motiveras svaret att den bestämda formen blir *sonarn*. Det hänvisas inte till en auktoritet (Svenska Akademiens ordlista) som i det ursprungliga svaret utan till ett mönster. Ordet har samma betoning som *radar* och böjs därför som detta ord.

Hänvisning till andra

Det är självklart att vi ofta hänvisar till olika källor i våra svar. Det är i synnerhet enkelt när vi svarar per e-post att kopiera från en ordbok. Men vid redigering inför publicering i tidningen brukar vi ibland ta bort sådan hänvisning, om vi anser att förklaringen är trivial i den meningen man hittar den i varenda ordbok. Då är det ingen vits att bara ange en enda ordbok som källa. Vi utgår från att läsaren litar på att om vi vet vi vad vi talar om när vi påstår att ett ord betyder en viss sak.

Naturligtvis behåller vi hänvisning till någon utomstående auktoritet som en ordbok, en lagtext eller annan tillförlitlig källa när vi tror att det behövs. Vi kan till och med lägga en sådan hänvisning inför en publicering av svaret.

Om vi i ett svar lagt in ett citat från Frågelådan som ett komplement, stryker vi det inför publicering och inarbetar vid behov innehållet i svaret inför publicering. Det blir annars både långt och tjatigt att läsa.

Ändring av rekommendation

Att publicera en fråga där vi vid närmare eftertanke vill ändra på en rekommendation i det ursprungliga svaret vore teoretiskt möjligt. Men om man då bibehåller frågan ungefär som den var och nämner frågaren och svararen vid namn, så verkar det underligt om denna person senare får läsa i Språktidningen ett helt annat svar. Då är lösningen att avstå från publicering. Om saken är viktig kan man fingera en ny fråga och ge den rekommendation som vi alla vill stå för.

Etiska problem

Jag har flera gånger tangerat det som kan ses som etiska problem. Ett problem är att vi gärna vill ha med frågarens namn när vi publicerar brevet i tidningen. Så har vi inte alltid gjort. När Margareta Westman 1985 tog vid som chef för Svenska språknämnden (Språkrådets föregångare) och som redaktör för Språkvård började hon med att sätta ut namnet på den som svarat, vilket då ofta men inte alltid var hon själv. (Det kan sägas att föregående chef, Bertil Molde, i stort

sett bara tog de frågor han själv besvarat.) Från och med 1987 började också frågarens namn sättas ut. Sedan vi började med detta har vi egentligen bara fått tre protester från dem som namngivits. Den ena protesten var mer principiellt inriktad. De andra två som protesterade var rädda för att deras anseende skulle skadas. Den ena av dessa är själv språklig rådgivare på sin arbetsplats och ville inte skylta med sitt namn av rädsla för att det kunde undergräva hans auktoritet. När vi ändå vill publicera hans ofta intressanta frågor, använder vi en signatur i stil med "Undrande". Den andra personen var rädd för vad hennes arbetskamrater skulle tycka om att hon hade ställt frågan. Helt opåkallat tyckte vi. Vi är i vårt urval mycket noga med att ingen fråga som publiceras framställer frågaren som dum eller uppenbart okunnig, men det är helt klart att frågaren kan vara känsligare än vi på den punkten.

Den mer principiella protesten som jag nämnde infördes i följande nummer av Språkvård (2006/2) på brevskrivarens egen begäran. Protesten gällde att vi inte i förväg har varnat för att brevväxlingen kunde publiceras, att vi hade angivit namnet utan att ha inhämtat medgivande och att vi inte låtit brevskrivaren korrekturläsa sin text före publiceringen. Protesten åtföljdes av ett svar från redaktören, som givetvis beklagade att brevskrivaren tagit illa upp, men försvarade vårt handlande med att utsättandet av namn återger en levande dialog mellan två personer. Att låta frågaren korrekturläsa sin text skulle vara alltför omständligt. Men vi medgav att vi borde upplysa om att vi kan publicera brevväxlingen och vi lovade att vi skulle införa en "varningstext" i våra brevsvår. Det löftet försöker vi iakttä, men missar ibland, och publicerar det ändå. Vi har trots allt dragit slutsatsen att de flesta tycker att det i sin ordning att deras brev kan publiceras och att de namnges. Det gäller i synnerhet de frågor som kommer till oss via Språktidningen.

Jag nämnde att vi griper till signatur när vi vill publicera ett brev där vi tror eller vet att frågaren inte vill synas. Vi kan också ange bara förnamnet. Det tvingas vi till när det är det enda namn som finns i det ursprungliga e-brevet.

Vi kan också ta till en signatur när vi själva konstruerat ett brev. Vi ville exempelvis gärna få med frågan om *funktionsbindrad* i frågespalten i Språktidningen 2008/3. Vi hade fått frågor om det men ingen av dessa och tillhörande svar var lämpliga att publicera. Saken var just då aktuell i språkdebatten, och vi hade i olika sammanhang deklarerat att vi inte delade Socialstyrelsens rekommendation att alltid använda den flerordiga frasen *person med funktionsnedsättning* i stället för *funktionsbindrad* (eller något annat ettordsuttryck). Vi ville gärna sprida vår syn på saken genom att utnyttja det forum som Språktidningen erbjuder. Därför konstruerade vi en fråga med en signatur.

Fiktionen upprätthållen?

Ett annat etiskt problem, som berörs i den mer principiella protesten, är om det är rätt av oss att redigera frågan och svaret så som vi gör. Rena språkfel och kortning av långa brev kan nog alla överse med, men andra ingripanden kan man ju som framgår ovan ifrågasätta.

Redigering för Frågelådan

Den andra publiceringsformen för en inkommen fråga är Frågelådan. Det kan finnas andra vägar för en fråga som kommer in i Frågelådan än att den först varit en autentisk brevfråga och kommit med i Språktidningen. I själva verket är det den mindre vanliga vägen. Men den förekommer, så det kan var intressant att se vad som händer med frågan när den publiceras där gentemot vad som händer när den publiceras i tidningen.

Eftersom karaktären på dessa två medier, Språktidningen och Frågelådan, är olika, präglar det också urval och utformning av texterna.

Frågelådan är som sades tidigare en delmängd av vår interna databas Språklådan och den är tillgänglig på Språkrådets webbplats. När man går in i Frågelådan får man upp en sökruta för ord och även möjlighet att söka på kategorier som exempelvis *Sammansättningsfog*, *Ordföljd*, *Stor och liten bokstav*, *Språk och kön*. Om man får träff vid sin sökning visas först en lista där man ser frågorna. Genom att klicka på den fråga som verkar passa bäst in på den som man själv har, får man upp svaret.

Urval

Först kan vi konstatera att det inte är alla frågor som publiceras i tidningen som sedan hamnar i Frågelådan. Av de frågor som fanns med i Språktidningen 2008/6 har ungefär hälften tagits in i Frågelådan.

Skälet till att avstå från att ta med en fråga i Frågelådan kan vara att frågan berör ett ämne som redan finns i Frågelådan. Ett annat skäl är att frågan passar bättre någon annanstans än i Frågelådan. Det gäller en fråga om något som kallas "tecken som stöd för talet". Den saken tas i stället upp på vår webbplats på teckenspråkssidan. Så finns det frågor som är så omfattade och kräver så långa utläggningar att de inte passar för det korta formatet i Frågelådan. Det gäller till exempel en fråga om varför vi lånat in benämningar på grundläggande begrepp som pojke. Det är inte heller sannolikt att någon skulle söka efter svar på en sådan fråga i Frågelådan. Det är också tveksamt om någon mer kommer att söka svar på en fråga om det heter *femte* eller *tredje hjulet* och vad svensk motsva-

righet till engelska *negative campaigning* heter. Vissa frågor skulle de flesta nog hellre söka svar på i en ordbok än i Frågelådan. Det gäller exempelvis en fråga om varifrån ordet *affär* kommer.

Men sista ordet är inte sagt här. Ser vi i sökloggen till Frågelådan att någon har sökt svar på frågor som vi bara besvarat direkt eller bara publicerat i Språktidningen, så lägger vi givetvis in dem i Frågelådan.

Utformning

Utrymmet i Frågelådan är om inte oändligt stort, ända väl tilltaget. Men för att göra det lättare för en användare att ta till sig såväl fråga som svar redigeras texten så att det hela skall rymmas på en skärmbild.

I Språktidningen vill vi gärna att frågaren fortfarande skall skymta fram för att det hela skall bli lite mer levande och personligt. I Frågelådan gör vi inte anspråk på att återge autentiska brev, även om posterna i Frågelådan ibland uppkommit genom autentiska brev. Man kan knappast tala längre om redigering av en ursprunglig fråga, snarare om utformning av en post som inspirerats av en autentisk fråga. I Frågelådan menar vi att det är sakfrågan som gäller. Här skall den som undrar över något kunna hitta en frågepost som är identisk med eller liknar den egna frågan och få ett svar.

Därför eftersträvas en ännu mer avskalad och stramare form i Frågelådan än i tidningen. Inga "onödiga" inledande ord i frågan utan bara stereotypa formuleringar, som "Vad betyder X?", "Heter det X eller Y?", "Vilken stavning är rätt? X eller Y?", "Varifrån kommer X", "Hur böjs ordet X?". Inga funderingar och tankar eller bakgrundsinformation i frågan. Här anges inte heller frågarens namn, inte heller vem som svarat. Det är Språkrådet som svarar!

I frågan slangordet *igga* som nämns ovan bibehålls vid publiceringen i tidningen uppgiften att frågaren har försökt ta reda på svaret genom att googla men att han har misslyckats. I Frågelådan stryks det och det blir bara till en fråga om vad ordet betyder.

I en fråga om det heter *grovmalet* eller *grovmalt kaffe* har vi i Frågelådsversionen uteslutit uppgiften att Word ger felindikation på *grovmalet*. Det viktigaste här är att tala om varför det finns två uppsättningar med participformer till *mala*. Det finns mycket man kunde säga om Word som rättstavningsprogram. Men en post i Frågelådan är inte rätta platsen.

Svaret skall vara kort och koncist. Om en rekommendation ges, skall den komma först. Sedan ges en motivering. Det är egentligen grundmodellen även när vi svarar på brev direkt och när vi redigerar texten för publicering i Språktidningen. Men där avviker vi ibland från detta, någon gång av förbiseende eller

för att det är för bråttom. Vid publicering i tidningen kan det vara ett medvetet val, om vi tror att det ger bättre läsvärde att hålla läsaren på halster.

Svaren på de autentiska breven läses vid en viss tidpunkt och är aktuella just då. Det samma gäller den redigerade varianten i Språktidningen, fast i lite mindre grad. Vi räknar med att några kanske roar sig med att läsa äldre nummer. Men Frågelådan skall gärna vara "tidlös" så långt det går. Vi skriver där inte bara "Svenska Akademiens ordlista" om vi vill hänvisa till denna ordbok utan anger i så fall vilken upplaga det är. Vi kan inte använda tidsbundna uttryck som *nyligen*, *förra året*, *senaste valet*.

Skillnaden mellan svarsformerna

Sammanfattningsvis skiljer sig de olika medierna autentiskt svar, publicering i tidningen och publicering i Frågelådan åt så här:

Ett autentiskt svar tar alltid hänsyn till frågan och vad man tror frågaren känner till, och det anpassas till frågans stil och tonläge. Vet man att det är en kunnig person, behöver man inte vara så utförlig. Är frågan skämtsamt hållen, kan man skämta tillbaka. Är det person man känner, kan man också skriva mer informellt. Eftersom snabb expediering är ett mål, kan svaret ofta bli förenklat eller ofullständigt. Gäller brevet flera olika saker, så bör alla saker besvaras.

Vid publicering i tidningen tar man hänsyn till att såväl frågan som svaret skall läsas av andra än den ursprungliga frågeställaren. Läsarens intresse måste fångas och hållas vid liv. Lite mer essäistisk stil är på sin plats. Men man måste inse att läsarens tålmod säkert är mindre än den ursprungliga mottagarens. Läsaren är nog också uppmärksamare på den yttre formen. Det som är tryckt tillmäts som bekant större värde än det som skrivs i ett brev.

Vid publicering i Frågelådan skalas i stort sett allt personligt tonfall bort. Inga personliga tyckanden skall förekomma vare sig i frågan eller i svaret. Svaret skall vara så tidlöst som möjligt. Frågans ämne renodlas. Texterna blir i en mening tråkigare och enformigare. Men vi förlitar oss på att den som söker svar i Frågelådan är en på förhand intresserad och välvillig läsare, precis som den som kontaktar oss per brev eller telefon.

Exempel på bearbetning

Ursprunglig fråga

Fråga: Ska man skriva "att skypea", "att skypa" eller – i analogi med "hajpa" i SAOL 13 uppl. och "hajpad" i Språkrådets frågelåda – "att skajpa"?

Olaf Önnerfors, Luxemburg

Svar: Det är bäst att anpassa ordet till svenska och skriva "skajpa".

Rickard Domeij

Redigerad form i Språktidningen

Bäst att skajpa med Skype

Att ringa med Internettelefonitjänsten *Skype* – skrivs det *skypea*, *skypa* eller – i analogi med *hajpa* – *skajpa*?

Olaf Önnerfors

SVAR: Varken *skypea* eller *skypa* är bra, lika litet som *tapea* eller *tapa*, *hypea* eller *hypa*. Det är bäst att anpassa ordet till svensk stavning och skriva *skajpa*, *tejpa*, *hajpa*.

Rickard Domeij

Redigerad form i Frågelådan

fråga

Att ringa med Internettelefonitjänsten *Skype* – skriver man det *skypea*, *skypa* eller *skajpa*?

svar

Det är bäst att anpassa verbet till svensk stavning och skriva *skajpa*. *Skype* uttalas ju /skajp/. Man kan jämföra med *tejpa*, *rejva* och *hajpa* till ursprungliga engelska *tape*, *rave*, *hype*.

Det som är skrivet är skrivet, heter det. Det gäller förstås de autentiska brevsvarren som inte kan ändras. Inte heller kan man ändra de publicerade texterna i Språktidningen. Men posterna i Frågelådan blir vi aldrig riktigt klara med. Inte så sällan händer det att vi får ändra en post i Frågelådan för att få den mer i linje med de principer vi försöker hålla oss till eller komplettera den med ytterligare exempel.

Slutord

Samma fråga kan alltså behandlas och besvaras tre gånger: 1) direkt till frågeställaren 2) i bearbetad form i Språktidningen 3) i bearbetad form i Frågelådan. Båda bearbetningsfaserna är faktiskt lika mödosamma.

När vi började med Frågelådan hade några av oss förställningen att det bara var att lägga in alla frågor och svar i Frågelådan som vi redan hade besvarat direkt eller redan hade publicerat i tidningen. Det hade underlättat för oss, om vi

hade kunnat göra det. Vi kom dock snabbt fram till att så ville vi inte ha det av de skäl som jag nämnt ovan. På så sätt har vi skapat merarbete åt oss. Om vi lade ned mer tid på att formulera svar som var bättre ägnade åt att publiceras, skulle vi ha lite mindre arbete vid moment 2, kanske också vi moment 3. Men det skulle å andra sidan medföra att folk fick vänta längre på svar från oss. Och det vill vi inte.

Eftersom vi vill att frågorna och svaren skall verka så autentiska som möjligt vid publicering i tidningen, bland annat genom att ange namnet på frågaren och svararen, får vi som sagt problem när vi redigerar texterna, i synnerhet om redigeringen är hård. Hur hård den är syns inte. Det kan ingen läsare veta annat än den ursprungliga frågeställaren. Vi riskerar att irritera denna på detta sätt och också genom att namnge honom eller henne.

Det finns alltså problem med vårt sätt att arbeta. Man kunde tänka sig en annan fördelning av arbetsinsatsen mellan besvarandet av brev ena sidan och bearbetningen inför publicering. Gör vi rätt när vi vill upprätthålla fiktionen att det ändå är autentiska brev som i publiceras i *Språktidningen*? Var går gränsen för vad man kan tillåta sig? Vi inser att detta är ett dilemma där det är svårt att vara helt säker och helt konsekvent. Tills vidare arbetar vi dock vidare på det sätt som beskrivits.

Summary

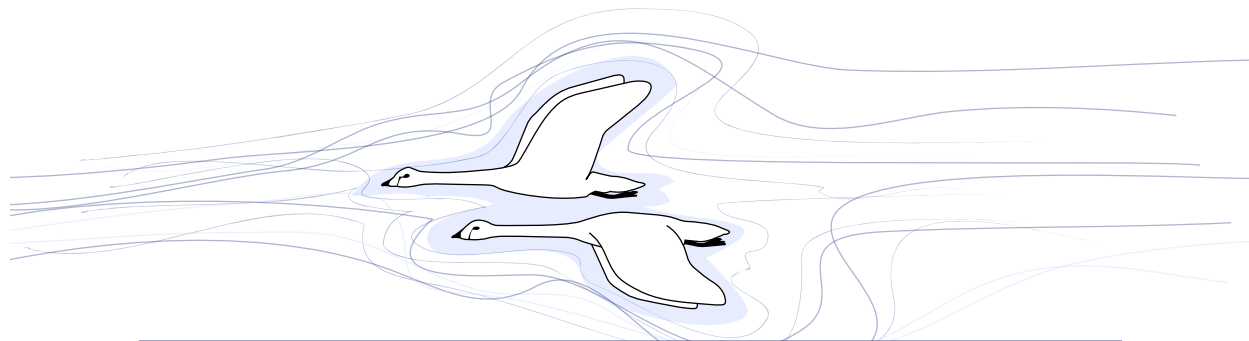
A language question addressed to the Language Council of Sweden will of course be answered directly to the person who asked the question. This answer will only reach one person. However, it might be of further interest to other persons. Therefore we publish the correspondence, first in the magazine *Språktidningen* ('the language magazine'), and most often also in our public database *Frågelådan* ('the language box') available in our website. Publishing in *Språktidningen* and in *Frågelådan* means that we will reach many more readers. Before publishing a correspondence we have to do a lot of editing in form of linguistic correction, shortening and sometimes amendments. Both questions and answers must be more stringent and focused. The form of editing differs somewhat between the two publishing media, and they differ from the original form. In the original form, the authentic correspondence, we always consider in our answer the way the question is phrased and what we know or guess about the person who asked the question. Since we strive to answer questions very quickly (within 24 hours) the answers are sometimes simplified or incomplete. When publishing in the magazine we consider that the correspondence will be read by other persons, of whom we do not know much. It is essential to formu-

late the text so that it is clear and interesting, otherwise the reader will stop reading. In order to show that it is a live dialogue we keep the name of the persons involved. When publishing in the public database the form is even stricter. No personal matter is allowed, it is no more a live dialogue but a formalised question and answer. There are ethical problems involved in this job. One problem is that we publish the name of the person who asked the questions. Not everybody might like this. In order to avoid criticism we enclose a warning that the letter will be published. Another problem is if we can maintain the fiction of authenticity when we have done so much editing.

V
V
V

En språkpolitik för ett flerspråkigt tillgängligt internet

Rickard Domeij

Hur utformar man en språkpolitik som också tar hänsyn till språksituationen på internet? Det är en aktuell fråga mot bakgrund av den ökade Internetanvändningen och den språkpolitiska utveckling som skett i Sverige, liksom i övriga nordiska länder, under senare år. De språkpolitiska målen och den sedan 1 juli 2009 gällande språklagen, vad kan de tänkas få för betydelse för språk-användningen på internet?

Det är en fråga som jag ställer mig i en aktuell utredning om språksituationen på Internet i ett samarbete mellan Språkrådet i Sverige och Institutet för internetinfrastruktur. Utredningen kommer att resultera i en rapport som ska ge en bild av det aktuella läget och ge förslag på åtgärder för att förbättra det. Som vi kommer att se får detta konsekvenser för hur vi bedriver språkvård i Sverige och andra nordiska länder. Fokus i den här artikeln ligger på behovet av flerspråkigt tillgänglig information i kommunikationen mellan myndigheter och medborgare – en viktig del i utformningen av en språkpolitik för internet.

Varför är det då viktigt med flerspråkig information och vad kan språkvården göra åt saken? Till att börja med ser vi hur internationaliseringen och datoriseringen förändrat villkoren för kommunikation i samhället idag. Språken och språkbehoven blir fler. Tekniken ger nya möjligheter, men ställer också högre krav på digital och språklig kompetens. Det skapar klyftor som riskerar att ställa många utanför samhället. Och det är här arbetet med tillgänglig information för alla med hänsyn till olika språk och språkliga behov kommer in. Men vi börjar med språksituationen.

Många språk och språkliga behov

Språksituationen i Sverige har förändrats på ett dramatiskt sätt de senaste årtiondena och med den de kommunikativa behoven. Ökad invandring har gjort att det beräknas finnas mer än 150 språk i Sverige idag. Över en miljon personer

har utländsk bakgrund och många av dem har ett annat modersmål än svenska¹.

Inom landets gränser har vi, förutom svenskan och invandrarspråken, också fem språk som sedan år 2000 har status som nationella minoritetsspråk: finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska². Det svenska teckenspråket har en liknande ställning. Engelskan omger oss ständigt, oavsett om vi befinner oss inom eller utom landets gränser. Samtidigt ökar våra kontakter med andra språk än engelska också i internationella sammanhang, inte minst genom inträdet i EU.

Hur språksituationen i Sverige ser ut i detalj kan vi inte så noga veta, eftersom det har funnits en stor försiktighet kring att ta fram språkstatistik i Sverige med hänvisning till den personliga integriteten. Denna försiktighet har kritiserats från flera håll, inte minst från Europarådet (se Prop. 2008/09:158, s. 44), för att den försvårar en kartläggning av språksituationen i Sverige idag, som underlag för språkpolitiska beslut. Hur ska t.ex. samhället kunna bemöta medborgarnas språkliga och kommunikativa behov om det saknar kännedom om dem?

Ur den alltmer komplexa språksituationen har det vuxit fram ett behov att klargöra de olika språkens förhållande till varandra och det allmännas ansvar för språk och språkanvändning i Sverige. I november 2005 antog riksdagen propositionen Bästa språket (Prop. 2005/06:2) med de språkpolitiska målen. Sedan halvårsskiftet 2009 finns en språklag (2009:600) med samma mål som grund.

Språklagen slår fast att svenska är huvudspråk i Sverige, det gemensamma språk som ska kunna användas inom alla samhällsområden, till exempel i kontakt med myndigheter eller i undervisningen. Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt. Engelska och andra språk ska kunna användas vid sidan av svenska, men inte ersätta svenskan helt inom något område, vilket t.ex. är en risk inom högskolan där engelskan tar över allt mer.

Samhället har likaså ett ansvar för att de nationella minoritetsspråken, liksom det svenska teckenspråket, främjas och används. För de nationella minoritetsspråkens del förstärks denna rätt i den nya minoritetslagen (2009:724), som trädde i kraft 1 januari 2010 (prop. 2008/09:158). Det innebär bl.a. att språken ska kunna användas i kontakt med myndigheterna i större utsträckning, särskilt inom förvaltningsområdena, som nu utvidgas till att omfatta många kommuner i centrala Sverige, däribland Stockholms kommun.

¹ Parkvall (2009) har uppskattat antalet modersmålstalare för språken i Sverige utifrån det underlag som finns, framförallt uppgifter om invandrade personers ursprungsland och om antalet barn i modersmålsundervisning på olika språk.

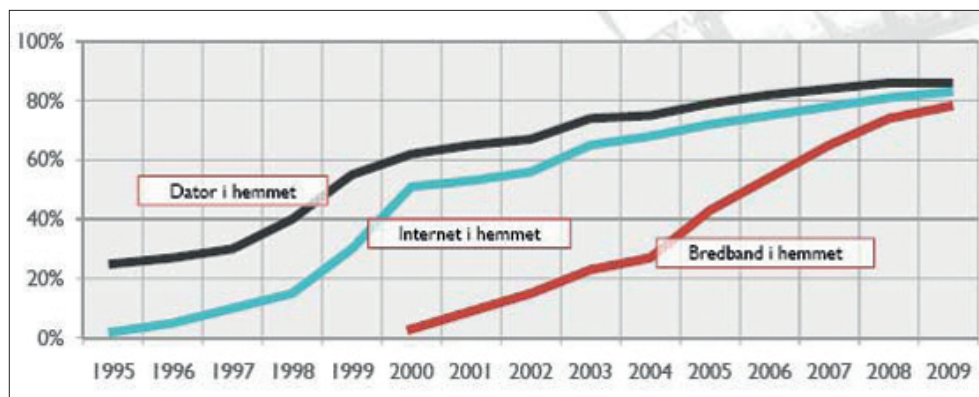
² Då undertecknade regeringen Europarådets konvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk.

Också övriga språk i Sverige ska vid behov kunna användas i kontakt med myndigheterna, som enligt lag är skyldiga att se till att alla medborgare får tillgång till samhällsinformation och samhällsservice³.

Att förstå hur språksituationen har förändrats, och kommunikationsbehoven med den, har blivit allt viktigare, inte minst för myndigheterna i deras arbete med att nå ut till medborgarna i det mångkulturella och flerspråkiga informationssamhälle vi lever i idag. Men det gäller inte bara myndigheterna. Ett näringslivsforum för flerspråkighet inom EU hänvisar till en europeisk undersökning där 11 % av företagen upp gav att de hade förlorat kontrakt som en direkt följd av bristande språkliga och kulturella kunskaper (EU 2008c). Den slutsats som dras är att det finns en betydande potential för företagen att förbättra sin export om de lär sig att utnyttja sina språkkunskaper strategiskt.

Internet har fått ökad betydelse

Om språksituationen har förändrats snabbt över några årtionden, har utvecklingen om möjligt gått ännu snabbare när det gäller datoriseringen på arbetsmarknad, skolor och i de svenska hemmen. Som en jämförelse kan man se på utvecklingen i Sverige mellan 1995 och 2009 i rapporten *Svenskarna och Internet* (2008) från World Internet Institute i Sverige (fig 1).

Figur 1. Dator, internet och bredband i hemmet i Sverige mellan 1995 och 2009. Källa: *Svenskarna och Internet* (2008).

³ Enligt förvaltningslagen (1986:223) och förordning (1986:856) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av integrationspolitiken.

I mitten på 1990-talet hade drygt var femte svensk dator i hemmet, men att datorn var internetuppkopplad var synnerligen ovanligt. Bredbandsanslutning var inte att tänka på. Knappt 15 år senare, år 2009, har nästan alla, 80% av befolkningen, både dator, internet och bredband. Internationellt sett ligger Sverige långt framme när det gäller tillgång till internet. Situationen i de andra nordiska länderna är likartad.

Vad använder man då internet till? Enligt statistik från Statistiska centralbyrån (2008) ägnar sig de flesta åt att skicka och ta emot e-post, eller att söka information om varor eller tjänster. Många utför också sina banktjänster över internet. Ungefär hälften läser tidningar via internet. En vanlig dag ägnar man över dubbelt så lång tid åt internet (19%) som åt papperstidningsläsande (8%), enligt Nordicom 2008. Det kan jämföras med radio (25%) och tv (26%). Över hälften i gruppen 16–74 år har under de senaste 12 månaderna hämtat information från myndigheter via internet.

Tendenserna för framtiden kan man se i yngre människors medievanor. Redan nu använder fler unga internet än tv en genomsnittlig dag. De använder också sociala medier som facebook och bloggar i större utsträckning. För många av dem är internet inte bara en plats dit man går för att söka information och skicka e-post, utan en värld som man umgås i och bidrar till i samverkan med andra, vilket t.ex. Wikipedia är ett exempel på. I dessa personers internetvanor kan man ana framtidens nätmedborgare med andra förväntningar och krav på kommunikationen mellan myndigheter och medborgare.

Nya möjligheter, ökade krav

Å ena sidan har vi alltså den förändrade språksituationen med flera språk och språkliga behov att ta hänsyn till. Å andra sidan utvecklingen av medier och hjälpmedel som skapar nya möjligheter att möta de förändrade behoven.

Situationen ställer höga krav på begriplig information och kommunikation, så att alla kan förstå viktiga samhällstexter och delta i det offentliga samtalet. På webben innebär det dessutom att information och tjänster ska vara användbara och tillgängliga med hänsyn till besökarnas behov. Användarna ska kunna komma åt innehållet på webbplats oberoende av vilken webbläsare de har, om det sker via dator eller mobil, via prenumeration (rss) osv. Användare med olika funktionsförmåga ska kunna ta del av innehållet på olika sätt, t.ex. i punktskrift eller med automatiskt tal.

De nya möjligheterna förändrar de sätt vi kommunicerar på och synen på vad en text är. På webben ligger det närmare till hands att se texten – i utvidgad mening – som en plats eller en byggnad med olika rum mellan vilka besökaren

förflyttar sig som den vill. Skaparen av en webbttext måste tänka i termer av översiktlighet och navigerbarhet. Fundera på hur besökaren på olika sätt ska kunna interagera med texten och få möjligheter att bidra till dess framväxt. Och på hur grafisk design och multimedia både kan förhöja den estetiska upplevelsen och förbättra funktionaliteten.

Ju större kännedom man har om de medel som står till buds, desto bättre kan behoven hos deltagarna i olika kommunikationssituationer mötas på olika sätt: i tal eller skrift, på särskilt lättläst svenska, på det svenska teckenspråket, på något av de nationella minoritetsspråken, på engelska, spanska, arabiska, somaliska eller något annat språk med hänsyn till olika språkliga behov och rättigheter.

Möjligheterna är stora, men det behövs alltså kunskap och kunnande för att utnyttja dem fullt ut. Det ställer högre krav på oss än tidigare, oavsett vilken roll vi har i kommunikationen, att kunna använda språk och teknik för våra kommunikativa syften. En myndighet som inte uppfyller kraven lever inte upp till sina skyldigheter att nå ut med information och samhällsservice till alla. Många medborgare riskerar att ställas utanför. Med internets ökade betydelse som plats för information, kommunikation och samhällsdeltagande innebär det en stor utmaning för det demokratiska samhället.

Ökade digitala och språkliga klyftor

Trots att Sverige är ett av de länder i världen som ligger i täten när det gäller internetanvändning står drygt två miljoner svenskar (28%) utanför internet, enligt Svenskarna och Internet (2008). Antingen har de inte alls tillgång till internet, eller så använder de det sällan eller inte alls. Med hög ålder, låg utbildning och låg inkomst ökar riskerna att ställas utanför. Fem procent av de tillfrågade uppger att de har en funktionsnedsättning som försvårar internetanvändningen.

Från andra håll vet vi att var fjärde svensk uppskattas ha så grava läsproblem att de inte uppfyller kraven i årskurs 9, och därmed inte kan tillgodogöra sig innehållet i en vanlig nyhetsartikel fullt ut (Skolverket 1996). Av dessa är äldre och invandrare särskilt drabbade grupper. Ser man på den digitala klyftan ur ett sådant språkligt perspektiv, framträder en mer sammansatt bild av situationen, som får oss att förstå att det digitala utanförskapet till stora delar kan ha med språkliga problem att göra. Utan tillräcklig språkförmåga är det kanske inte mödan värt att koppla upp sig. Men framför allt inser vi att även den som har de datortekniska färdigheter och förutsättningar som krävs för att inträda i den digitala världen, inte nödvändigtvis kan tillgodogöra sig samhällsinformation och tjänster på myndigheternas webbsidor, eftersom den språklig-kommunikativa

kompetensen saknas. Den digitala klyftan behöver angripas från två håll. Å ena sidan genom stora utbildningssatsningar som syftar till att ge alla kunskapsmässiga förutsättningar att träda in i den digitala offentligheten. Å andra sidan genom att se till att information och kommunikation är åtkomlig för alla i mer tillgänglig form.

E-tillgänglighet för alla?

För att motverka den digitala klyftan har man såväl inom EU som nationellt de senaste åren satsat på vad man kallar *e-tillgänglighet* för att göra information och tjänster på nätet tillgängliga för alla. Vem som helst ska t.ex. kunna nå en myndighets webbplats oberoende av vilken webbläsare den har. Det ska också gå att ta del av information i alternativa format, t.ex. via punktskriftsskärm eller talsyntes. I kommissionens handlingsplan i 2010 (EU 2005a), för utvecklingen av informationssamhället inom EU fram till 2010, är e-tillgänglighet ett prioriterat mål som behandlas i ett särskilt meddelande (EU 2005b).

I Sverige har Handisam regeringens uppdrag (förordning 2007:1134) att samordna och genomföra handikappolitiken enligt den nationella handlingsplanen *Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken* (Prop. 1999/2000:79). Myndigheten har också fått ett särskilt uppdrag att stödja regeringen i det europeiska arbetet med e-inkludering, vilket har resulterat i en kartläggning över initiativ för e-inkludering i EU (Handisam 2009a) och ett förslag till handlingsplan (Handisam 2009b). Visionen är, som sagt, att alla ska kunna använda informationsteknologin. Men hittills har insatserna varit inriktade på funktionshindrade och äldre med svenska som modersmål; ytterst lite har gjorts för att förbättra situationen för människor med annat modersmål än svenska (Sika 2008). I befintliga riktlinjer för tillgänglig information hittar man inga eller få råd om hur människor med andra modersmål än svenska ska nås med information från myndigheterna (Verva 2006, Handisam 2007).

Inom EU kan man på motsvarande sätt se att flerspråkighetspolitiken (EU 2005c), som fått stor uppmärksamhet inom utbildning, forskning och utveckling⁴, inte alls fått genomslag i arbetet med e-tillgänglighet. Också i det nationella arbetet med de språkpolitiska målen och språklagen i Sverige har det flerspråkiga perspektivet en undanskymd roll i synen på ett tillgängligt språk i kommunikationen mellan myndigheter och medborgare.

I meddelandet *Flerspråkighet: en tillgång för Europa och ett gemensamt åtagande* (EU 2008a) lyfter EU-kommissionen fram behovet av att integrera den

⁴ En förteckning över initiativ finns i EU 2008b.

europiska flerspråkighetspolitiken med andra relevanta politikområden som en av huvudpunkterna i planerna för flerspråkighetspolitikens fortsatta genomförande. Vi får hoppas att det bidrar till att också synen på it och tillgänglighet breddas och banar väg för en större samverkan mellan språkpolitik och it-politik. Och att språkvården i Sverige, och i de övriga nordiska länderna, gör den flerspråkiga tillgängligheten till en självklar del av det nationella språkpolitiska arbetet.

Riktlinjer för flerspråkig tillgänglighet på Internet

Som vi sett har internet blivit en allt viktigare del av samhället, liksom flerspråkigheten. Och att det ställer höga krav på kommunikativ kompetens och tillgänglig service. Det i sin tur ställer krav på den moderna språkvården.

Det finns få studier av användningen av flerspråkig information på myndigheters webbplatser. Konstultföretaget Nåframs (2009) undersökning av landstingens webbplatsernas hälso- och sjukvårdsinformation är talande. Skillnaderna mellan olika landsting i språkval och informationsmängd är stora. Flera har information bara på svenska och engelska, medan andra använder ett stort antal språk. Kvaliteten är ojämn. Informationen är ofta bristfällig och lösryckt ur sitt sammanhang eller obefintlig. E-tjänster på andra språk än svenska saknas helt. Det är dåligt med information på de nationella minoritetsspråken, också i förvaltningsområdena. Hälften av landstingen saknar helt information på de nationella minoritetsspråken.

Situationen väcker många frågor. Hur gör man svenska texter så begripliga att så många som möjligt förstår? Behövs översättning till andra språk än engelska? I så fall vilka? Och hur mycket? Vad ska översättas till de nationella minoritetsspråken? Vad säger lagen? Vilka är kvalitetskraven? Ska innehållet kulturangepassas? Hur ska informationen presenteras på webbplatsen? Ska man ha tecken-språksfilmer? Ska man erbjuda funktioner för automatiskt tal och maskinöversättning? Är lättläst och automatiskt tal till nytta också för människor med annat modersmål än svenska?

Det finns ett stort behov av vägledning i sådana frågor. Alltfler vänder sig till oss på Språkrådet i Sverige om råd. För att besvara och arbeta med frågorna behövs en samlad kompetens om språk, minoriteter, it och tillgänglighet. Därför har vi bildat en arbetsgrupp med representanter från olika myndigheter och organisationer⁵ med uppgift att ta fram riktlinjer för flerspråkig information och

⁵ Bl.a. Diskrimineringsombudsmannen, Handisam, Internationella biblioteket, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Sametinget, Skolverket och Stockholms läns landsting.

kommunikation med fokus på myndigheters webbplatser. Riktlinjerna ska färdigställas och publiceras under 2010.

En språkpolitik för Internet

Riktlinjerna är ett av de förslag på åtgärder som den tidigare nämnda utredningen om språksituationen på internet resulterat i. Där efterfrågas också en bättre kartläggning av språksituationen än idag, t.ex. vad gäller modersmål och användningen av flerspråkig information på myndigheters webbplatser, så att vi får en bättre förståelse av den aktuella situationen och kan bemöta behoven på ett ändamålsenligt sätt. Då blir det också möjligt att bättre följa upp resultatet av olika språkpolitiska insatser.

I grunden handlar det om att i konkreta termer utarbeta en språkpolitik som också gäller för internet, och som tar sin utgångspunkt i de språkpolitiska målen, i språklagen, i minoritetslagen och andra lagar med språkpolitisk betydelse. Vad innebär t.ex. skyldigheten att ge alla möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål (som språklagen ålägger det allmänna) för språkanvändningen på internet? Och hur ska svenskan, de nationella minoritetsspråken och det svenska teckenspråket främjas genom infrastruktur, forskning och utveckling så att de ska kunna användas på internet på någorlunda lika villkor, nu såväl som i framtiden? Sådana frågor har stor betydelse för språkens framtid och människors delaktighet i samhället⁶. Språkvården ska kunna ge svar.

Litteratur

EU (2005a). *i2010 – Det europeiska informationssambället för tillväxt och sysselsättning*. KOM(2005) 229.

EU (2005b). *E-tillgänglighet*. KOM(2005) 425.

EU (2005c) *En ny ramstrategi för flerspråkighet*. KOM(2005) 596.

EU (2008a). *Flerspråkighet: en tillgång för Europa och ett gemensamt åtagande*. KOM(2008) 566.

EU (2008b). *En förteckning över gemenskapsåtgärder inom området flerspråkighet och resultat från internetsamrådet*. SEK(2008) 2443. http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/com/inventory_sv.pdf

⁶ I antologin *Tekniken bakom språket* (Domeij 2008) kan man läsa mer om teknikens betydelse för språkens framtid och människors delaktighet i samhället.

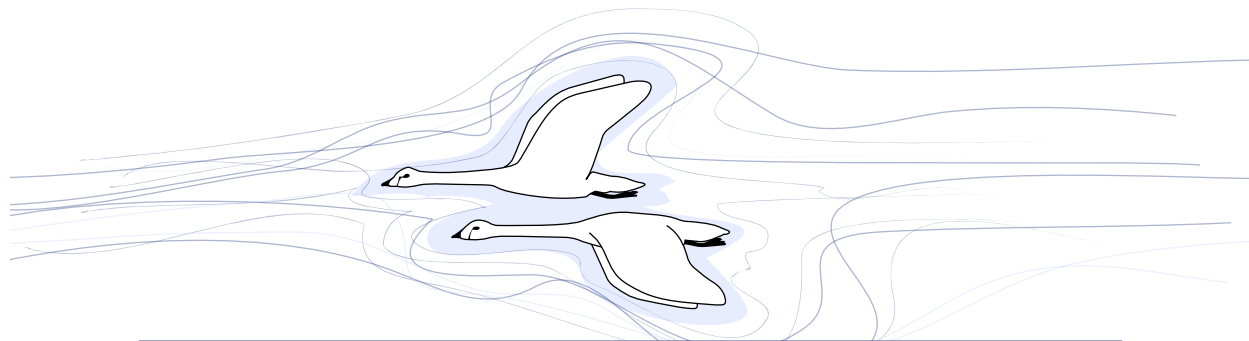
- EU (2008c) *Företag tjänar på bättre språkkunskaper*. Rekommendationer från näringslivsforum för flerspråkighet, inrättat av Europeiska kommissionen. http://ec.europa.eu/education/languages/pdf/davignon_sv.pdf
- Domeij, Rickard (red.), 2008: *Tekniken bakom språket*. Norstedts akademiska förlag.
- Findahl, Olle, 2008: *Svenskarna och Internet*. World Internet Institute.
- Handisam, 2007: *Riv hindren. Riktlinjer för tillgänglighet*. http://www.handisam.se/upload/Handisams%20filer/Rapporter/Riv%20hindren_tillg.pdf
- Handisam, 2009a: *Kartläggning över initiativ för e-inkludering i EU och i Sverige*.
- Handisam, 2009b: *Rätt från början – underlag till handlingsplan för e-inkludering*. <http://www.handisam.se/upload/underlag%20till%20handlingsplan%20%C3%B6r%20e-inkludering.pdf>
- Integrationsverket, okänt år: *Nå ända fram – guide för informatörer som vill nå alla i Sverige*. <http://www.mkc.botkyrka.se/biblioteket/Publikationer/naandafram.pdf>
- Nordicom, 2009: *Mediebarometer 2008*. Nordicom-Sverige.
- Nåfram, 2009: *Landstingens hälso- och sjukvårdsrelaterade information på internet riktad till dem med annan språklig bakgrund än den svenska – en nulägesbild*. <http://www.nafram.se/Studie.htm>
- Parkvall, 2009: *Sveriges språk*. Institutionen för lingvistik. Stockholms universitet.
- Prop. 2005/06:2. *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik*. Utbildnings- och kulturdepartementet. Språkpropositionen. <http://www.regeringen.se/content/1/c6/05/07/61/d32f62b5.pdf>
- Prop. 2008/09:158 *Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna*. <http://www.regeringen.se/sb/d/11298/a/122769>
- Sika, 2008: *Digital klyftor – Insatser för att överbrygga dessa*. Sika Rapport 2007:6. http://www.sika-institute.se/Doclib/2007/SikaRapport/sr_2007_6.pdf

Skolverket, 1996: Grunden för fortsatt lärande. Rapport 115. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=23> Statistiska centralbyrån, 2008: *Privatpersoners användning av datorer och Internet 2008*. http://www.scb.se/statistik/_publikationer/IT0102_2008A01_BR_IT01BR0801.pdf

Verva, 2006: *Vägledningen 24-timmarswebben*. 2006:5. http://verva.24-timmarswebben.se/master.html?http://verva.24-timmarswebben.se/web/t/Page___1154.aspx.htm

Summary

Internationalization and technologization have radically changed the conditions for communication the last decades, not only in Sweden. As a result, there are many languages, and various language needs, to consider when communicating today. And although computer technology has created new possibilities to meet those needs, the risk for people to be excluded from public communication has grown. Improved education is one way of dealing with the problem; improved information accessibility is another. So far, however, web accessibility has been a matter of technology rather than language needs. Too few public web sites and existing guidelines for web accessibility take into account that many people have special communication needs due to having another mother tongue than the majority. Nor do they attend properly to the language rights of the national minorities. Many turn to the Language Council of Sweden for guidance. As a consequence, we have decided to construct guidelines for multilingual web accessibility as part of developing a language policy for the internet. Apart from multilingual language use in communication between public authorities and citizens, such a policy should also consider the need for language resources and language technology for the languages of Sweden.

Språk i fokus: Svenska

Birgitta Lindgren

Svenska är det största språket i Norden, alltså det språk som har flest talare. I denna artikel beskrivs svenskan främst i förhållande till de närbesläktade språken danska och norska.

Likheterna mellan de skandinaviska språken danska, norska och svenska är så stora att de ur lingvistisk synvinkel lika gärna kunde kallas dialekter eller varieteter av samma språk. Men av politiska skäl har de kommit att betraktas som skilda språk med egna standardspråk och egna skriftspråk. Likheterna mellan språken varierar beroende på vilken språklig nivå man ser på. Rent generellt kan man säga att danskan och norskan, i synnerhet bokmål, har mer gemensamt, i synnerhet inom ordförrådet, än svenskan har med något av de andra två språken.

Utbredning

Svenska talas av en majoritet i Sverige och av en minoritet i Finland. Exakt hur många talarna är går inte att fastställa, eftersom Sverige saknar officiell språkstatistik. En uppskattning ger drygt 8 miljoner utifrån det faktum att Sverige nu (2009) har drygt 9 miljoner invånare. Drygt 1 miljon av dem är utlandsfödda och har därför sannolikt annat modersmål än svenska. Finland däremot har officiell språkstatistik, och 2006 fanns där ungefär 280 000 (drygt 5,5%) som hade angivit svenska som modersmål.

I Estland fanns före andra världskriget en liten svenskspråkig befolkning. De flesta flydde till Sverige i samband med andra världskriget. Efter självständigheten 1991 finns det ett ökat intresse för svensk kultur och svenskan. Dessutom finns det fortfarande i USA efterlevande till de svenskar som emigrerade dit för omkring 100 år sedan och som odlar det svenska arvet och kan tala svenska i viss utsträckning. Runt om i världen finns det också personer som på olika nivåer, bland annat vid 200 universitet, studerar svenska som främmande språk. Därtill kommer alla de som är bosatta i Sverige med annat modersmål som lär

sig svenska som andraspråk. I och med såväl Finlands som Sveriges inträde i Europeiska unionen är svenska också ett av de officiella språken där. Detta har medfört ökade tillfällen till tolkning och översättning till och från svenska.

Status

Enligt en svensk språklag som började gälla den 1 juli 2009 har svenskan officiell ställning som *huvudspråk* i Sverige. Med det avses att svenskan är det språk som skall användas i den offentliga förvaltningen, om inte annat anges i någon annan lag. Det är vidare det gemensamma språket för alla i Sverige. De som inte har svenska som modersmål har rätt till undervisning på det allmännas bekostnad om de är folkbokförda i Sverige. Svenska som andraspråk har i och med den kraftigt ökade invandringen, som inleddes på 1970-talet, blivit ett eget pedagogiskt område.

Även om svenskans ställning kan anses trygg och svenskan kan sägas vara samhällsbärande, så har den ökande användningen av engelska inneburit att svenskans ställning hotas på vissa områden. Engelskan dominerar exempelvis numera inom naturvetenskaplig forskning. Det är bland annat av det skälet som Sveriges riksdag har fastställt språkpolitiska riktlinjer och infört en språklag. Det skall dock tilläggas att såväl riktlinjerna som språklagen omfattar *alla* språk i Sverige och därför även är ett skydd för minoritetsspråken och andra modersmål i Sverige.

Enligt finsk lag har svenskan ända sedan Finland blev självständigt 1917 varit jämställt med majoritetens språk, finskan. Det innebär bland annat att alla lagar skall finnas både på finska och svenska. Den språkliga infrastrukturen är över huvud taget mycket god för svenskans del. Finskspråkiga elever får svenskundervisning i skolan. Ett mindre antal kommuner är helt svenskspråkiga, det finns också kommuner som är tvåspråkiga med svenska som majoritetsspråk. På Åland, som är enspråkigt svenskt, har svenskan en särskild lag-skyddad ställning. Svenskans existens i Finland ifrågasätts med jämna mellanrum i den allmänna debatten, och benämningen "tvångssvenska" används av dem som argumenterar mot svenskundervisning. Motivationen att lära sig svenska på helt finskspråkiga orter är inte särskilt stor. De faktiska svenskkunskaperna varierar också mycket hos finskspråkiga. Men den officiella politiken är att hålla fast vid att Finland är ett tvåspråkigt land, och jämfört med exempelvis Belgien måste det språkliga klimatet i Finland bedömas som fredligt. Läs mera om finlandssvenska förhållanden i Paula Ehrnebos artikel i detta nummer, s. 93.

Släktskap och språktyp

Svenskan utgör tillsammans med danska och norska gruppen *skandinaviska språk*, som i sin tur är del av gruppen *nordgermanska språk* (vanligen kallade *nordiska språk* i språkvetenskaplig litteratur). Övriga nordgermanska språk är färöiska och isländska. Som andra germanska språk är svenska ett indoeuropeiskt språk.

Språk kan typologiskt indelas i analytiska språk (som saknar böjningsändelser) och syntetiska (som har böjningsändelser). I likhet med många andra språk är svenska varken renodlat analytiskt eller syntetiskt. Till de analytiska dragen kan räknas obestämd och bestämd artikel (*en, ett, den, det, de*) och prepositioner. Till de syntetiska dragen hör många ändelser hos substantiven (*kvinnan, kvinnor, kvinnorna, kvinns* och så vidare), verben (*ropar, ropade, ropat, ropas* och så vidare) och adjektiven (*skön, skönt, sköna, sköne, skönare, skönast, skönaste*). Det finns också inre böjning (*springa, sprang, sprungit* och *mus, möss*). I allt detta skiljer sig inte de skandinaviska språken åt, inte heller genomet de övriga nordgermanska språken.

Uttal

Uttalsmässigt ligger svenskan närmare norskan. Därför kan danskar ha svårt att i tal skilja på norska och svenska. Båda dessa språk har exempelvis bevarat ursprungligt p, t, k (*gap, fot, rik*), där danskan har b, d, g (*gab, fod, rig*).

Några egenheter i svenskt uttal (här avses speciellt sverigesvenskan, om finlandssvenskan, se nedan) är att u uttalas som en rundad, främre och slutet vokal, [u], förekomsten av musikalisk accent med grav och akut accent, som gör att man kan skilja mellan *anden* (bestämd form av *and*) med akut accent och *anden* (bestämd form av *ande*) med grav accent. Vidare uttalas g som /j/ framför främre vokal (i exempelvis *genom, giva, gärna, göra*); s+k framför främre vokal samt s+j, s+k+j och s+t+j uttalas med ett sje-ljud, ungefär som i tyska *Schade* eller tyska *ach*, (i exempelvis *sked, skinn, sky, skär, skön; sjal, sjok, sjuk, sjä, själ, sjö; skjorta, skjuta; stjärna*); k framför främre vokal samt k+j, t+j uttalas som tje-ljud, ungefär som i tyskans *ich* (i exempelvis i *kela, kiv, kyl, kär, köra; kjol, (dal)kjusa; tjat, tjock, tjugo*); r+dental samt r+s uttalas som en supradental, där alltså tungan sätts an mot tandvallen (i exempelvis *ord, ort, barn, sorl, vers*), dock icke i sydsvenskt uttal, där r-ljudet uttalas som ett bakre r, som i danskan. Vidare uttalas initialt dj, hj, lj bara som /j/ (i exempelvis *djup, hjälp, ljus*). Alla dessa egenheter delar svenskan med norskan och uttalet av hj som j också med danskan.

Rent generellt kan sägas att svenskan liksom danskan har ett rikspråksuttal, även om det finns regionala skillnader, se vidare under Dialekter.

En sak som särskiljer svenskan gentemot både danska och norska är ett stavningsenligare uttal. På svenska uttalas exempelvis slut-d i ord som *land*, och *drottning* uttalas med t och inte som förr /drånning/. Det är ett läsuttal, som växte fram under slutet av 1800-talet. Det var ett nytt alternativ till de dåvarande socialt skilda uttalsnormerna med ett högreständsuttal och ett starkt dialektfärgat uttal. I början avhånades det som konstlat och halvbildat och benämndes *folkskollärarsvenska*; det spreds framför allt av folkskollärare. Men under 1900-talet blev det den allmängiltiga normen. Tendensen fortsatte, och i dag läser flera ut verbändelserna (*bittade*, inte bara *bitta*), uttalar stavenligt ändelsen -or (*flickor*) med o-ljud och inte som förr med e. Vidare läses *och* och *att* allt oftare ut som de skrivs (inte bara som /å/).

I finlandssvenskan har tje-ljudet ett t-förslag som i engelskans *charm*. Kortstavighet förekommer också. Mest påfallande är dock att musikalisk accent och supradentaler saknas liksom att d framför j bevarats. Andra specifika drag i talspråket är *int'*, *måst'* och *sku'* för *inte*, *måste* och *skulle*. Intressant nog tycker sverigesvenskar och finlandssvenskar att den andras svenska låter ”sjungande”. I svenska öron och ögon gör finlandssvenskan både när det gäller uttal och ordval ett lätt ålderdomligt intryck, vilket i allmänhet inte ses som något negativt.

Stavning

De påfallande uttalsförändringar som svenskan genomgått när exempelvis sk i *skina* i uttalas som ett sje-ljud och d blivit stumt framför j i exempelvis *djur* (se vidare under Uttal) har inte påverkat stavningen. I den meningen har svenskan en konservativ stavning, vilket ofta underlättar den nordiska språkförståelsen. Det torde vara lättare att inse att det svenska *djur* motsvarar det danska och norska *dyr* än om det hade stavats ljudenligt *jur*. Vidare ökar det förståelsen för hur ord hänger ihop även inom svenskan när man skriver *ge* och inte *je* med tanke på att det heter *gav* och *gåva*.

I skriftbilderna är den mest påfallande skillnaden både gentemot danskan och norskan att svenskan har bokstavstyperna *ä* och *ö*, tecknar långt k-ljud med *ck* (*tacka*) och använder *x* även i inhemska (*lax*, *sex*) ord, medan danskan och norskan har *æ*, *ø*, *kk* (*takke*) och *ks* (*laks*, *seks*). Bokstavstyperna *ä*, *ö* samt *ck* togs över från tyskan i och med att boktryckarkonsten infördes. Tidigare hade man skrivit som i danskan och norskan.

Svenskan har egentligen bara haft två stavningsreformer. Den ena ägde rum 1801, då en normsamling för stavning publicerades av Svenska Akademien. I

den fastställdes bland annat skrivsättet *att* och *till* med dubbel konsonant, vilket medfört avvikelse från danska och norska *at* och *til*. En annan viktig punkt var att stavningen av franska lånord försvenskades, så att exempelvis *bureau* blev *byrå*, *billet* blev *biljett*, *sauce* blev *sås*. Detta medförde nya skillnader, i synnerhet gentemot danskan. Jämför danska *bureau*, *billet*, *sauce* eller *sovs*, och norska *byrå*, *billett*, *saus*. Den andra stavningsreformen från 1906 är egentligen den enda officiella stavningsreform som svenskan har haft. Den påbjöds genom ett kungligt cirkulär. Den innebar att v-ljudet skulle stavas bara med v: *af*, *haf*, *lefva*, *hvit* ändrades till *av*, *hav*, *leva*, *vit*. Vidare att adjektiv och particip som i grundform slutar på -d tappade detta -d i neutrumformen: *rödt* blev *rött* och *kalladt* blev *kallat*. Båda dessa ändringar medförde nya skillnader mellan svenska och de övriga skandinaviska språken. Visserligen skriver man numera *hav* och *leve* i danskan och norskan. Men man skriver där *hvid* respektive *hvit* samt *rødt*, och *afi* i danskan. Detta är lite av ödets ironi, eftersom i synnerhet den sista stavningsreformen delvis var ett försök att leva upp till ambitionen det nordiska rättstavningsmöte som hölls 1869, där man eftersträvade en gemensam nordisk stavning. Men om man går tillbaka i historien finner man exempel på språkliga påbud uppifrån som styrdes av viljan att Sverige skulle markera sig gentemot sin rival Danmark. Så till exempel tillhöll Gustav Vasa sina skrivare att skriva svenska, underförstått att undvika allt som kunde likna danska. Ändelse på e i verb som *skrive* rättades till a då liksom senare på 1600-talet. De första bibelöversättningarna bär också spår av en medveten strävan att motverka vad som kunde uppfattas som påverkan från danskan. Långt senare, i början av 1900-talet, kommer det ännu en motreaktion, men då gäller det ordförrådet. Ledande svenska språkmän ansåg att det hade lånats in för många lånord från danskan under skandinavismens tid.

Ordformer och ordböjning

Liksom de andra skandinaviska språken, men i motsats till färöiskan och isländskan, har svenskan sedan medeltiden genomgått en förändring från en mer syntetisk karaktär till en mer analytisk, bland annat på grund av att det gamla kasussystemet i stort sett har försvunnit. En följd av det är att ordföljden blivit viktigare.

Eftersom svenskan har bevarat mer av det urnordiska böjningssystemet och således här mera liknar färöiskan och isländskan, uppvisar svenskan en större ändelsevariation än grannspråken. Hos substantiven *kvinnan*, *kvinnor*; *stolen*, *stolar*; *bilden*, *bilder*; *äpplet*, *äpplen*. Hos adjektiven: *stora*, *store*. Hos verben: *kastar*, *kastade*, *kastat*, *kastas*; *böjer*, *böjde*, *böjt*, *böjs*. Unikt för svenskan är att

det har utbildats en oböjlig supinform på *-it* för de starka verben. Jämför participformen i ett **skrivet** meddelande, brevet blev aldrig **skrivet** och supinformen i jag **bar skrivit** en bok.

En annan unik form är pronomenet *ni* för andra person plural. Det uppstod på 1600-talet genom en felaktig analys av förbindelser som *sitten I*; verbformens slut-n kom att uppfattas som början på pronomenet. Som hövlighetspronomen fick *Ni* en tvetydig ställning. I skrift gick det an, men att i tal använda *Ni* ansågs oartigt, det skedde uppifrån och ned, och blev därför stigmatiserat. I stället utbildades ett tilltal i tredje person ("Vill direktör Andersson se på det här brevet", "Vad önskar min herre?") eller formuleringar där man undvek tilltal ("Vad får det lov att vara? "Är det till att vara ute och gå?"). Det dröjde ända in på 1970-talet innan tilltalsskicket förändrades i och med det som kom att kallas du-reformen, som innebar att *du* blev det allmänna tilltalsordet kombinerat med ökande användning av enbart förnamn och hälsningsordet *bej* i stället för exempelvis *god dag*. Det var emellertid ingen reform påbjuden uppifrån utan mer en förändring som låg i tiden. Märkligt nog kan man i dag möta *Ni* igen som tilltal. Men nu är det yngre personer i serviceyrken, som lyckligt ovetande om detta pronomens tidigare dåliga rykte, nu använder det som den hövlighetsform det en gång var avsett som. Samma ungdomar kan dock dua okända när de kliver utanför sin yrkesroll.

Svenskan har bevarat fler konjunktivformer än danskan och norskan, som *vore*, *finge* (av *få*), *vare*, *leve*. Liksom norskan har svenskan nominalfraser med dubbel bestämdhet, alltså med både fristående bestämd artikel och bestämd ändelse: *det stora huset*.

Ordförråd och ordbildning

I ordförrådet har i allmänhet danska och norska mer gemensamt än vad svenskan har med något av de andra språken. Ibland beror det på att svenskan har behållit forntida ord som försvunnit eller blivit mindre vanligt i ett eller båda grannspråken, som *arg* (da., no. vred), *stöld* (da., no. tyveri), *vård* (da. pleje, no. pleie) eller tvärtom, då danskan och norskan behållit *egn* där svenskan ha lånat in *trakt*. Ibland beror det på att svenskan lånat in ord som danskan och norskan inte har lånat in, som *anhörig* (da. slægtning, no. slektning), *butelj* (flaske). Det finns några ord som svenskan har gemensamt med nynorska som sv. *bostad* och nyno. *bustad* (da. och bokmål *bolig*), men dessa ord förrycker inte helhetsbilden.

I likhet med de andra nordgermanska språken är sammansättning den mest typiska ordbildningen. Har man *bild* och *skärm* kan man bilda *bildskärm*, och

sedan lägga till ytterligare led *bildskärmsarbete*, *storbildsskärm* o.s.v. Vissa sammansatta nya verb har dock inte uppstått som sammansättningar utan som en "tillbakabildning", s.k. retrograd ordbildning. Ur ord som *datাবেhandling* kan ett verb som *datাবেhandla* uppstå, som alltså ser ut som om det vore grundord för substantivet, precis om verbet *behandla* är grundord för substantivet *behandling*. Den sortens ordbildning har blivit allt populärare, liksom bildningar som *hälsokostare* (av *hälsokost* + *-are*), *tvåfilig* (*två filer* + *-ig*). Andra ordbildningsätt som ökat är korta substantiv som är lika med stammen i ett verb som *flyt*, *häng*, *tänk*, och korta verb på *-a* som *fynda*, *konflikta*, *sprita*.

Svenskan har genomgått samma påverkan utifrån som danskan och norskan (här avses i första hand bokmål). Kristendomen medförde lån från framför allt latin (*mässa*, *kloster*) och grekiska (*kyrka*, *biskop*). Under medeltiden var inflödet från lågtyskan stort (*arbete*, *betala*, *bliva*, *möjlig*). Senare kom såväl franska (*dressera*, *enorm*, *mamma*, *vag*) som högtyska (*officer*, *främling*, *ordentlig*, *anföra*) in i bilden, och i dag är det engelskan som dominerar stort som långivare (*container*, *eskalera*, *television*, *tuff*, *webb*). I allmänhet verkar dock danskan, men även norskan i motsats till vad många tror, vara flitigare importörer av engelskan ord än svenskan. Några exempel: svenskan har *boka*, *händig* och *växel* medan danskan och norskan har *booke*, *handy* och *gear* (norska *gir*).

Finlandssvenskan har vissa avvikelser i ordförrådet. En del beror på att finlandssvenskan bevarat äldre ord som försvunnit i sverigesvenskan. En del av dessa finns också motsvarigheter till i danskan och norskan som *aktionär* (aktieägare) och *uppbevara* (förvara). Andra avvikelser beror på inlån från finskan, som *kiva* (bra, trevlig) och *talko* (grannhjälpsarbete, fi. *talkoot*). Många ord, speciellt samhällsord, är ofta direktöversättningar av finska ord och avviker från sverigesvenska, som *skyddsväg* (övergångsställe) och *våringshus* (flervåringshus).

Syntax

Några stora skillnader när det gäller syntax gentemot danskan och norskan kan man inte tala om. Liksom dessa språk har svenskan omvänd ordföljd (predikat före subjekt) i huvudsats som inleds med något annat än subjektet ("I går var jag på teater"), men alltid rak ordföljd i bisats (Jag vill alltid sitta längst fram, när jag går på teater"). I motsats till danskan och norskan kan man i svenska utelämna hjälpverbet *ha* i bisats ("Hon sa att han kommit för sent"). S-passiv är vanligare i svenskan än i danskan och norskan och används i alla tempus: *skrivs*, *skrivs*, *skrevs*, *har/hade skrivits*. Som nämnts ovan under Ordformer och ordböjning finns en för svenskan särskild supinform, och i likhet med norskan har sven-

skan nominalfraser med dubbel bestämdhet. En annan skillnad gentemot danskan är placeringen av partikel. På svenska (i alla fall sverigesvenska, finlandssvenskan kan här avvika) säger man: *han lade ned paketet på bordet*. På danska placeras partikeln efter objektet: *Han lagde pakken ned på bordet*.

Svenska dialekter

Svenska dialekter delas in i *sydsvenska mål* (med dialekterna i Skåne som centrum), *götamål* (med dialekterna i Västergötland som centrum), *sveamål* (med dialekterna i Uppland som centrum), *norrländska mål* (dialekterna från Hälsingland och norröver), *gotländska* (på Gotland) och *finlandssvenska*.

Av viktiga uttalsdrag som skiljer dialekterna åt kan följande nämnas. Bakre r-ljud, som i danskan, är typiskt för sydsvenska dialekter. "Tjockt" l-ljud, som påminner om l-ljudet i engelskan och som också finns i norskan, finns i stora delar av Sverige men saknas i Sydsverige samt Stockholm och Göteborg. Diftonger finns i skånskan (*steor* för *stor*, *tvää* för *två*) och i gotländskan (*ståor* för *stor* och *haim* för *hem*). I finlandssvenska mål saknas musikalisk ordaccent (se vidare under Uttal ovan).

Ordböjningen varierar. I sydsvenskan och götamål har *a* i många ändelser precis som i danskan och merendels i norskan blivit försvagat till *e* (*rope*, *roper* för *ropa*, *ropar*). I götamål har vissa substantiv *-a* som bestämd ändelse (*sola* för *solen*) liksom i norska. I norrländska kongruensböjs inte alltid predikativet (*vi är sjuk* för *vi är sjuka*).

Bland specifika ord som är typiska för olika dialekter kan nämnas: skånska *rullebör* (skottkärra, jämför danska *trillebør*), småländska *kröser* (lingon), gotländska *sork* (pojke), västgötska *öfsadrôp* (takdropp), dalmålets *kulla* (kvinna), norrländska *pära* (= *päron* för potatis).

Något helt enhetligt rikstalspråk finns inte. I stället brukar man tala om *regionala riksspråk*, där man på intonationen och några få specifika uttalsdrag kan höra ungefär var talaren hör hemma. Finlandssvenska är en regional variant, som i sin tur har dialekter.

Några få dialekter i Sverige har påfallande ålderdomliga drag och kan vara svårbegripliga för utomstående. Där finns exempelvis bevarat kortstavighet, kasusböjning och numerusböjning hos verben. Det gäller framför allt älvdalska, som talas i delar av västra Dalarna men även i nordligaste Värmland. I Norrboten finns också en del svårbegripliga mål, bland annat pitemål.

I finlandssvenskan har dialekterna en starkare ställning. Många är ålderdomliga och inbördes oförståeliga.

Språkhistoria

Samtidigt med vikingatidens början (omkring 800) kan man urskilja svenska som eget språk. Den första perioden (omkring 800–1225) kallas den *runsvenska* tiden, eftersom inskrifter med runor är de egentliga skriftliga källorna då. Så följer *klassisk fornsvenska* (cirka 1225–1375), *yngre fornsvenska* (cirka 1375–1526), *äldre nysvenska* (1526–1732) och *yngre nysvenska* (1732–). Man kan också tala om ytterligare en period, *nusvenska*, som inleds i och med 1900-talet.

Dateringarna tar fasta på viktiga milstolpar. När det latinska alfabetet infördes med kristendomen skrev man till en början på latin, och man räknar med att man började skriva på svenska med latinsk skrift först omkring 1225. De äldsta bevarade texterna är två blad av en handskrift daterade till omkring 1250. Den heliga Birgitta, som var en centralgestalt i den medeltida religiösa litteraturen, dog 1373. Hennes viktiga uppenbarelsetexter, som ursprungligen skrevs ned på latin, kom efter hennes död ut på svenska. År 1526 utkom den första bibelöversättningen på svenska. Det var Nya testamentet. År 1773 utkom en veckotidskrift ”Then Swänska Argus”, som införde en ny ledigare prosastil. 1900-talet karaktäriseras framför allt av stavningsreformen 1906 (se ovan under Stavning), som kom att medföra en genomgripande förändring av skriftbilden genom att den omfattade så många vanliga ord. Vidare slopades i mitten av 1900-talet pluralböjningen av verben (de *sutto* blev de *satt*, de *voro* blev de *var*) i skrift, i tal hade pluralformerna varit ur bruk under flera hundra år bortsett från vissa dialekter.

Senare delen av 1900-talet karaktäriseras av en tillnärmning mellan stilarterna, som framför allt beror på en informalisering i både tal och skrift, med ökat bruk av vardagliga ord, slang, svordomar och dialekt. Direkt, personligt tilltal har blivit det normala (”Om du kör bil på vintervägar, ska du tänka på att köra lite långsammare” i stället för ”Den som kör bil på vintervägar, ska köra lite långsammare”), liksom tilltal med *du* och förnamn i stället för *Ni*, titel eller efternamn.

Myndighetstexterna har också blivit enklare och begripligare. Detta är delvis en del av den allmänna språkutvecklingen, delvis ett resultat av ett systematiskt språkarbete, så kallat *klarspråksarbete*, som bedrivits alltsedan 1970-talet.

Påverkan från andra språk

Det talas i dag betydligt fler språk i Sverige än för ett par decennier sedan. Man räknar med runt 200 modersmål. Följaktligen talas det också mer andraspråksvenska. En typ av svenska som hörs i områden där personer med invandrabakgrund bor är en sociolekt kallad *förortssvenska* (eller *Rinkebysvenska*, *Ro-*

sengårdssvenska eller annat). Den har språkliga drag från olika språk, till exempel ord som *keff* ('dålig') från arabiskan, *aina* ('polis') från turkiskan, utelämnning av prepositioner och andra innehållstomma formord som "De låg sängen" (för "De låg på sängen"), "Vi går fikar" (för "Vi går och fikar"), alltid rak ordföljd "Då han kom inte" (för "Då kom han inte") och ett stackatoartat uttal. Sociolekten lånar också drag från den regionala svenskan på orten. Sådana sociolekter kan användas även av ungdomar utan invandrarbakgrund. Om alla dessa drag så småningom kommer att påverka standardsvenskan är svårt att bedöma.

Dokumentation och språkvård

Svenskan är väldokumenterad i historiska ordböcker, framför allt *Svenska Akademiens ordbok* (första bandet utkom 1898 och den är ännu inte avslutad). Av nutida större allmänspråkliga ordböcker kan nämnas *Svensk ordbok från Svenska Akademien* (2009), *Bonniers ordbok* (senaste upplagan 2010). Viktig som normgivare för stavning och böjning är *Svenska Akademiens ordlista* (senaste upplagan 2006). Den mest omfattande grammatiken är *Svenska Akademiens grammatik* (1999). Viktiga handböcker är *Svenska skrivregler* (senaste upplagan 2008), *Språkriktighetsboken* (2005) och *Handbok i svenska som andraspråk* (2008), samtliga utgivna av Språkrådet.

Svenska Akademien inrättades 1786. Den skall enligt sina stadgar arbeta för svenska språkets "renhet, styrka och höghet", d.v.s. dess klarhet, uttrycksfullhet och anseende. Om utgivning, se ovan. *Terminologacentrum TNC* (tidigare *Tekniska nomenklaturcentralen*) inrättades 1941 med stor utgivning av termlistor och bistånd vid terminologiarbete.

År 1944 inrättades *Nämnden för svensk språkvård* (senare *Svenska språknämnden* 1974). År 2006 fick organisationen myndighetsstatus och blev under namnet *Språkrådet* en avdelning inom *Institutet för språk och folkminnen*. Samtidigt inkorporerades *Sverigefinska språknämnden*, och arbetsområdet och uppgifterna vidgades. Språkrådet ansvarar för språkvården i landet och är Sveriges officiella språkvårdsorgan. Språkrådet arbetar med svenska, finska, romani och svenskt teckenspråk men har också till uppgift att följa utvecklingen för alla språk i Sverige. Rådet bedriver informations- och upplysningsarbete, direkt till allmänheten via rådgivning men även i form av skrifter (se ovan) och föreläsningar med mera.

Motsvarande institution i Finland är *Forskningscentralen för de inbemska språken*, som har en svensk avdelning, vars föregångare startade redan 1942. Den bistår med råd som framför allt gäller finlandssvenska problem, såsom påverkan från finskan och finlandssvenska motsvarigheter till finska samhällstermer.

Litteratur

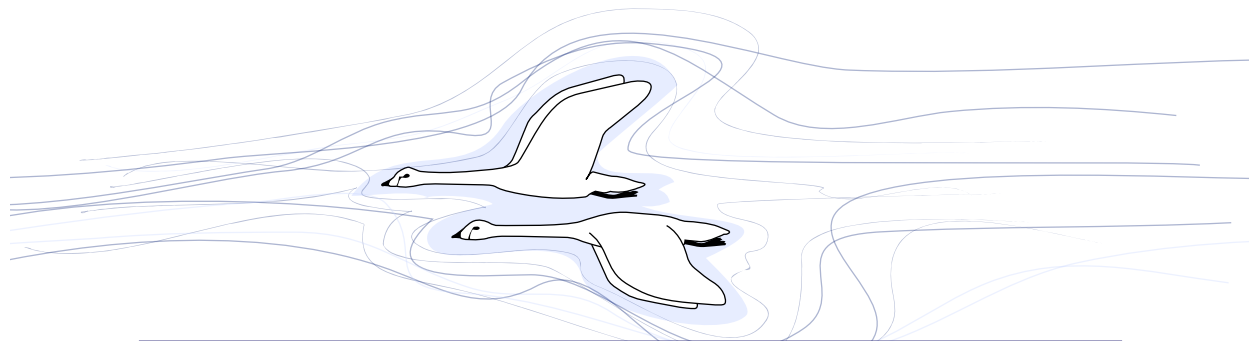
Karker, A, Birgitta Lindgren och Ståle Løland (red.): *Nordens språk*. Oslo: Novus forlag 1997.

Bergman, Gösta: *Kortfattad svensk språkhistoria*. Prisma 1968.

Summary

Swedish is the most widely spoken language in Scandinavia. In this article Swedish is mainly described in contrast to two closely related languages, namely Danish and Norwegian. The similarities between the Scandinavian languages, Danish, Norwegian and Swedish, are so great that, from a linguistic perspective, they could easily be considered as dialects of the same language. For political reasons, however, they have been regarded as separate languages with individual standards and orthographies. The similarities between these languages vary depending on the linguistic level. Generally speaking, Danish and Norwegian (especially Bokmål) have more in common (in particular in terms of the vocabulary) than Swedish has with Norwegian and Danish.

Nordic Language Coordination

Sabine Kirchmeier-Andersen

The mutual understanding between speakers of the Nordic languages has long been a subject of concern for politicians in the Nordic countries. Recent investigations (Delsing et al. 2005) have shown that Nordic adolescents increasingly have difficulties understanding each other and often choose to speak English rather than Swedish, Norwegian or Danish to each other. Therefore, the Nordic Council of Ministers has decided to declare Nordic language understanding a special focus area. First and foremost, the teaching of neighboring languages has to be intensified. But the Council of Ministers also observed that it has been difficult for language councils and similar organizations in the Nordic countries to find the resources to coordinate their activities. Consequently, a greater interdisciplinary coordination between language teaching and language council activities was envisaged.

On October 28th 2008 the Nordic Committee of Officials for Education and Research (EK-U) introduced a new organization of the language activities under the Nordic Council of Ministers to be implemented on January 1st 2009. The new organization is based on a new coordinating institution called 'Nordic Language Coordination' and affiliated with the Danish Language Council.

The purpose of the Nordic Language Coordination is:

- to coordinate Nordic language activities that have not previously been coordinated
- to ensure that the important players (language counselors and teachers) are encouraged to cooperate
- to create synergy in the interaction between the Nordic language councils and Nordic language courses, i.e. activities organized by Nordspråk (courses for university teachers), Nordkurs (courses for teachers in primary and secondary schools and teacher education) and "The Nordic

Pearls” (Nordic language courses at the Nordic conference centers: Lysebu, Voksenåsen, Schæffergården, Hanaholmen and Hässelby Castle)

- to ensure efficiency through a common timeframe for activities and a through continuous monitoring of results
- to create continuity at the organizational level
- to make the cooperation between the Nordic countries on language issues better known to the public

The political point of departure for the work of the Nordic Language Coordination is the articles of the Nordic Language Declaration which ensures the following rights and goals for all Nordic citizens:

Rights:

- to develop a proficiency in a Scandinavian language and reach an understanding of the other Scandinavian languages in order to become a member of the Nordic language community

Goals:

- to enable all Nordic citizens to communicate with each other primarily in a Scandinavian language

The Nordic Language Coordination shall

- coordinate activities held under the auspices of the Nordic Network of Language Councils and the Nordic language courses, for example by bringing together representatives of the Network of Nordic Language Councils and the Nordic language courses, as well as other relevant stakeholders
- ensure that program activities in the Nordic language courses will be coordinated, for example by bringing together representatives from Nordkurs, Nordspråk and the ”Nordic Pearls” and discussing the training activities and opportunities for interaction and synergy between language courses
- perform outreach activities, like using intermediaries to inform users (schools, colleges, vocational training, teacher education, universities) on the activities taking place in the network of the Nordic language councils and the Nordic language courses
- strengthen information and communication on language issues, for example by preparing a quarterly newsletter. Information and communication activities are coordinated with the Nordic Council of Ministers’ secretariat, which is responsible for information and communication in general

- collect experience and results from the Nordplus Language and Culture program and ensure that the results are disseminated and transformed into good practice in the sectors working with children and adolescents
- strengthen the language comprehension of children and adolescents through separate initiatives, for example by coordinating joint Nordic activities for and with children and adolescents.

In relation to the Nordic language councils and similar institutions the Nordic language coordination shall

- arrange meetings, conferences and seminars on language planning, language monitoring, language consultancy and language technology
- publish reports, the yearbook "Sprog i Norden" (Languages in Scandinavia) and other writings
- manage a joint website for the Network of the Nordic Language Councils.
- From 2009, a part of the network activities will be targeted at children and young people and their comprehension of neighboring languages, e.g. at least one of the annual conferences held must address a broad audience and include children and adolescents and their comprehension of neighboring languages as a topic.

The new coordinating institution and the planned network activities will be evaluated before the end of 2012. The annual budget for 2009-2011 amounts to 1.8 million DKK. On January 1st 2009, the Danish Language Council established a project group consisting of Pia Jarvad, Rikke Dybdahl Harpsøe and Sabine Kirchmeier-Andersen with the task of establishing the Nordic Language Coordination. A reference group was created, and it consisted of educational consultant Lis Madsen (Ministry of Education) and Hulda Zober Holm (Secretariat of the Nordic Council of Ministers).

During spring 2009, the project group met with all involved parties in order to introduce the Nordic Language Coordination, to identify relevant issues and to establish a basis of mutual understanding. The main participants were the Nordic secretaries of the language councils and similar institutions, the leaders of the Nordic language councils, the persons responsible for Nordkurs, Nordspråk, the Nordic Pearls and the Nordplus Language and Culture program. A general agreement was reached on the division of labor between the network of language councils and the other participants: the language councils focus on providing relevant linguistic data, whereas the other participants use the data in class room projects and teaching programs. Co-operation is envisaged on the

development of fundamental linguistic resources (e.g. contrastive language descriptions, dictionaries, corpora), teaching materials and research projects as well as a on the evaluations of ongoing projects.

Concurrently with the initial work, a common information platform, i.e. a website (www.nordisksprogkoordination.org), and a newsletter have been developed, which ensure that all stakeholders as well as the public have better knowledge of the Nordic language co-operation.

The position of the Nordic language coordinator was advertised in September 2009. The new coordinator, Bodil Aurstad, was employed on November 1st 2009.

The project group of the Nordic Language Coordination produced a draft work plan for 2009-2011 in the summer and autumn of 2009 which was agreed upon by the main participants. A consensus was established on organizing a series of conferences and initiating a series of joint projects such as to strengthen knowledge sharing, to create a better basis for the assessment of the development of language understanding and to provide more educational tools for both teachers and pupils. Emphasis is given to projects that embrace as widely as possible the many different participants involved, i.e. not only teachers of neighbor language comprehension and language council staff, but also journalists, librarians, other kinds of educators, researchers and politicians.

The knowledge-sharing activities include a conference series on the situation of the Nordic languages in the new social media (e.g. blogs, Facebook, Twitter, YouTube, texting and instant messaging) exploring the significance of the use of these media for Nordic language understanding, and how they can be actively used in the teaching of neighboring languages.

The data-oriented activities include the development of a Nordic language barometer involving, among other things, an assessment of the Nordic curricula for neighbor language understanding. Some activities focus in particular on children and adolescents, including the preparation of web-based glossaries and dictionaries related to issues raised in the class rooms such as climate conferences and cultural events. Furthermore, it will be examined how the new social media can be used in the comprehension of neighboring languages in addition to teaching. The Nordic language councils are developing a Nordic database on contrastive language issues, which will be made available to teachers and scientists. In the database, they can find answers to questions about the latest developments in the Nordic languages.

The Nordic Language Coordination has been met with great interest and enthusiasm by language councils and educational institutions who consider it a strong support of their daily work.

Literature

Delsing, Lars Oluf og Lundin Åkesson, Katrina (2005): *Håller språket ihop Norden? En forskningsrapport om ungdomars förståelse av danska, svenska och norska*, TemaNord 2005:573, Nordisk Ministerråd, København.

Resume

Embedsmandskomiteén for Uddannelse og Forskning (EK-U) vedtog den 28. oktober 2008 en ny organisering af sprogområdet i Nordisk Ministerråd gældende fra den 1. januar 2009. Den nye organisering indebærer blandt andet oprettelsen af en ny koordinatorfunktion for sprogsamarbejdet: Nordisk Sprogkoordination. Dansk Sprognævn har af Nordisk Ministerråds Sekretariat fået overdraget opgaven at varetage den nye koordinatorfunktion.

Ideen er at den nordiske nabosprogsforståelse skal styrkes – og målgruppen er især børn og unge. Derfor har man valgt at lade grupper der ikke tidligere har arbejdet sammen, indgå i et tæt koordineringssamarbejde via Nordisk Sprogkoordination. Det drejer sig om:

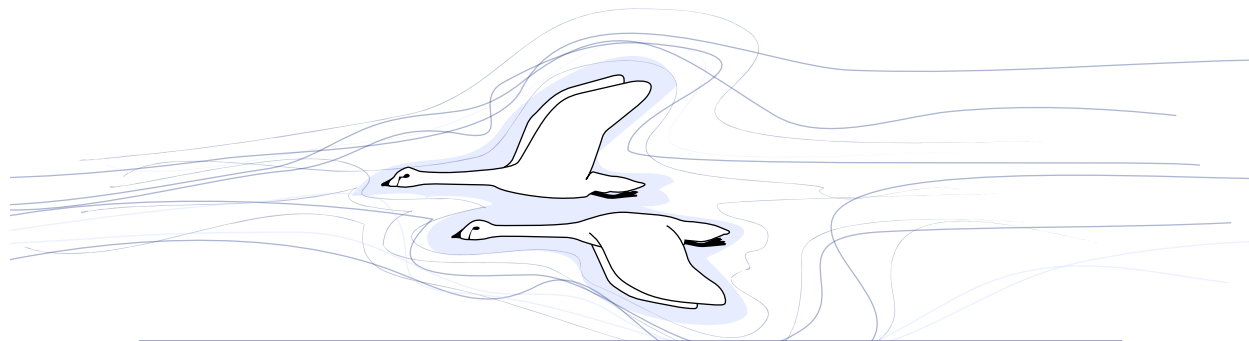
Sprognævnenes netværk (de nordiske sprognævns samarbejde), Nordkurs (kurser for universitetsstuderende i de nordiske lande), Nordspråk (et netværk for lærere der underviser i et nordisk sprog enten som modersmål eller som fremmedsprog), og De nordiske Perler (kurser i nabosprog på Lysebu, Voksenåsen, Schæffergården, Hanaholmen and Hässelby Slot).

Man kan læse mere på www.nordisksprogkoordination.org.

V
V
V

Det nordiske sprogsamarbejde i 2009

Pia Jarvad

Embedsmandskomitéen for Uddannelse og Forskning (EK-U) vedtog den 28. oktober 2008 en ny organisering af sprogområdet i Nordisk Ministerråd gældende fra den 1. januar 2009. Den nye organisering indebærer blandt andet oprettelse af en koordinatorfunktion for sprogsamarbejdet. Koordinatorfunktionen blev benævnt Nordisk Sprogkoordination, og i marts 2009 blev den overdraget til Dansk Sprognævn. Dansk Sprognævn valgte i første omgang at sætte organisationen i gang med brug af interne kræfter (Rikke Dybdahl Harpsøe, videnskabelig medarbejder, Pia Jarvad, senior forsker og projektleder, og Sabine Kirchmeier-Andersen, direktør). I slutningen af året blev stillingen som sprogkoordinator opslået og besat med Bodil Auerstad. I Kirchmeier-Andersens artikel side 161-165 er der beskrivelse af koordinationens opgaver, mål og aktiviteter. Sprogsamarbejdet sprognævnene imellem foregår i Netværket for Sprognævnene i Norden under Sprogkoordinationen, og det har sit eget budget som skal dække både de traditionelle opgaver og nye initiativer som er rettet mod det overordnede mål for Nordisk Ministerråds satsning, nemlig at øge nabo-sprogforståelsen for børn og unge. Det tidligere Nordens Sprogråd er nedlagt, og erstattet af Ekspertgruppen Nordens Sprogråd (ENS) som består af følgende medlemmer: Carl Christian Olsen (grønlandsk sprog), Guðrún Kvaran (islandsk sprog), Gyrid Högman (ålandsk sprog), Jørn Lund (dansk sprog, formand), Laila Aase (norsk sprog), Lena Ekberg (svensk sprog), Nina Martola (svensk sprog i Finland), Rolf Olsen (samisk sprog), Tarja Nikula (finsk sprog), Zakaris Svabo Hansen (færøsk sprog).

Netværket for Sprognævnene i Norden

De nordiske sprognævn samarbejder på flere områder i Netværket for Sprognævnene i Norden. Netværket arrangerer nordiske konferencer og seminarer og udgiver årsskriftet Sprog i Norden, konferencerapporter og andre publikati-

oner. Mindst en gang om året arrangeres et fælles møde for sprognævnenes repræsentanter og andre interesserede. Målet med disse møder er at give mulighed for de nordiske sprognævn og -råd at udveksle viden og erfaring om de aktuelle spørgsmål og problemer som er i sprogrøgt og sprogpolitik. Endvidere er der mulighed for at drøfte fælles tiltag, fx ens anlagte undersøgelser af nationale sprogs påvirkning af engelsk eller måling af nabosprogsforståelse. Desuden skal netværket drive en fælles hjemmeside.

Fra 2009 skal en del af de aftalte netværksaktiviteter rettes mod børn og unge og deres nabosprogsforståelse, fx ved at mindst én af de årlige konferencer som afholdes, skal have en bred og udadvendt målgruppe hvor børn, unge og deres nabosprogsforståelse indgår som tema eller ved at målgruppen børn og unge i skolen berøres i relevant materiale.

Én gang årligt skal arbejdsplanerne for henholdsvis den nye koordinatorfunktion og aftalte netværksaktiviteter fremlægges for Embedsmandskomiteén for Uddannelse og Forskning (EK-U) og Rådgivningsgruppen for nordisk skolesamarbejde (NSS) med projektforslag, projektbeskrivelse og budget. Én gang årligt skal årsrapporterne for henholdsvis koordinatorfunktion og aftalte netværksaktiviteter fremlægges for Rådgivningsgruppen for nordisk skolesamarbejde (NSS). Endvidere skal Netværket for Sprognævnene i Norden udtale sig om arbejdsplanen for Program for sprogkurser.

Denne virksomhed støttes af Nordisk Sprogkoordinations netværksmidler. Som nordisk sekretær og kontaktperson for det nordiske samarbejde ved de respektive sprognævn var følgende i 2009: Katti Frederiksen, Oqaasiliortut, Ari Páll Kristinsson, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum Málræktarsvið, Marius Staksberg, Føroyska málnevndin, Rikke E. Hauge, Språkrådet (Norge), Pia Jarvad, Dansk Sprognævn, Birgitta Lindgren, Språkrådet (Sverige), Anna Maria Gustafsson, Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis), Laila Palojärvi, Sámi giellalávdegoddi.

Møder og konferencer

Møde i Netværket for Sprognævnene i Norden

Netværksmøde fandt sted 2.9.2009 i forbindelse med Nordisk Sprog møde i Borgå, Finland. Der var omkring 30 deltagere fra alle nævnene.

Ved netværksmødet blev den nye organisation præsenteret og den konstituerede koordinator, Pia Jarvad, Dansk Sprognævn, gennemgik dette og omtalte parterne i samarbejdet, visionerne og nye projekter, hjemmeside for koordinationen og netværket, arrangement og finansiering af nordiske møder, herunder mulighederne for de nationale sprognævnets bidrag til projekter og møder. Føl-

gende temaer for netværksmøder de tre næste år blev foreslået således: i 2010 *Nabosprogsundervisning og nordisk sprogrøgt* (Færøerne), 2011 *Orddannelse* (Grønland) og 2012 *Nordisk journalistisk formidling* (Norge). I slutningen af mødet blev nye projekter drøftet, og budget for Netværket for Sprognævnene i Norden og dets kommende projekter blev præsenteret. Dette blev drøftet indgående. Efterfølgende blev referat af netværksmødet udsendt i september til de nordiske nævn og råd sammen med det ved mødet reviderede budget. Der har ikke været fremsat kommentar hertil.

Punkter ved mødet

Sprogteknologigruppen (ASTIN)

Sprogteknologigruppen under netværket består af Rickard Domeij (Sverige, formand), Torbjørge Breivik (Norge), Sabine Kirchmeier-Andersen (Danmark), Eirikur Rögnvaldsson (Island) og Mikael Reuter (Finland). De to sidstnævnte ønskede ikke at fortsætte, og Per Langgaard (Oqaasiliortut) blev foreslået som nyt medlem og Sjur Nørstebø (Sámi giellalávdegoddi) som observatør for Sametinget.

Ida Elisabeth Mørch og Jakob Halskov orienterede om arbejdet med emnetaksonomien for en fællesnordisk svarbaseportal og om kravspecifikationer for svarbaseportal. Den fælles svarbaseportal ligger i programmet iTerm som er indkøbt. Det er planen at en ny version af sprogenes baser hvert halve år indsættes i databasen. Der var enighed om at fortsætte projektet, men der blev taget forbehold over for den arbejdskraft som de enkelte nævn skulle investere i projektet. Der var enighed om at arbejdsgruppen mødes i november for at afklare omfanget af lokal arbejdskraft således at de enkelte nævn og råd kan disponere for 2010. Arbejdsgruppen regner med at færdiggøre projektet i 2010.

Sprog i Norden

Charlotta af Hällström-Reijonen (Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis)) orienterede om 2009-nummeret og meddelte at hun ikke ønskede at fortsætte som hovedredaktør. Den fortsatte publicering af Sprog i Norden ligger naturligt i den nye sprogkoordination, og hovedredaktørarbejdet ligger dermed hos sprogkoordinatoren. Indtil vedkommende er ansat, blev Pia Jarvad (Dansk Sprognævn, konst. projektleder af koordinationen) valgt som hovedredaktør af 2010-årgangen.

Klarsprog

Der var enighed om at fortsætte med klarsprogskonferencerne. Der var enighed om at afholde konferencer hvert andet år alternerende med sprogteknologikonferencerne; således at den næste konference skulle afholdes i 2011 i Island. Temaet skulle være lovsprog med kontakt til folketing, domstole mv.

Nordisk sprogbarometer – et nyt samarbejdsprojekt?

Birgitta Lindgren (Sverige) orienterede om baggrunden for forslaget om dette nye samarbejdsprojekt. (Som bilag til punktet var Sabine Kirchmeier-Andersen: Dansk sprogbarometer og sprogbarometer i EFNIL udsendt). Efter drøftelser var der enighed om at fortsætte projektet.

Sprognævnenes sproglige rådgivning

Projekt var forsøgt startet i 2007. I Finland har man gennemført en undersøgelse, og Salli Kankaanpää fremlagde resultaterne fra dette (publiceret her, se side 105-113). Der var enighed om at forsøge at tilrettelægge undersøgelser så de kan implementeres for de nordiske sprog.

Samnordisk projekt om EU-sprog

Ved klarsprogskonferencen i Gilleleje 2006 tog Aino Piehl initiativ til dette projekt om hvordan EU-borgere oplever den information som EU giver på deres hjemmesider. Status var dog at der siden ikke har været opbakning til dette, og at det som et fællesnordisk projekt opgives.

Rapport fra de enkelte sprognævn om arbejdet i det forløbne år

På forhånd var der udsendt en kort rapport fra hvert nævn eller råd, og disse rapporter gav ikke anledning til drøftelser.

Samarbejdsprojekter under Nordisk Sprogkoordinations auspicer

Netværket for Sprognævnene i Norden har i september 2009 vedtaget at arbejde med 5 projekter hvoraf 3 er nye. Projekterne organiseres således at der nedsættes arbejdsgrupper som har til opgave at udrede planer for projektet og dets gennemførelse, og koordinationen støtter dette udredningsarbejde, mens der kalkuleres med eksterne midler til gennemførelse af projekterne. Grupperne er som følger:

Nordisk sprogforståelse i de nye kommunikationsformer

De nye kommunikationssteder er fx på nettet, i mail, googlesøgning, wikipædiaer, chat, blogs, facebook og lignende, via telefon med twitter og sms, og nye underholdninger som computerspil og konsolspil som inddrager spilleren i en aktiv dialog. Nye kommunikationssteder giver sproget nye betingelser. Mængden af standardiseret envejskommunikation var tidligere overvældende større end mængden af tovejs- eller flervejskommunikation, og heller ikke fremkomsten af e-posten i 90'erne ændrede afgørende på dette. Men med de nye interaktive kommunikationsformer har flervejskommunikationen vundet frem. Og da de fleste nye medier først og fremmest er tekstbaserede, vokser mængden af tekst på internettet fortsat eksponentielt. Der læses mere end nogensinde før tekster, der både stammer fra professionelle og amatører, og alle påvirkes af hinandens sproglige udformning. Det giver konsekvenser for sproget og sprogudviklingen på alle sprogets områder: ortografisk praksis, orddannelse, inddragelse af sigler og forkortelser, orddannelse, ordforråd og syntaks.

Leder for arbejdsgruppen er Marianne Rathje (Dansk Sprognævn), og medlemmerne er i øvrig: Line Brink Worsøe (Dansk Sprognævn), Rickard Domeij (Språkrådet i Sverige), Ola Karlsson (Språkrådet i Sverige), Torbjørg Breivik (Språkrådet i Norge) og Rikke Hauge (Språkrådet i Norge). Bodil Aurstad bidrager fra Nordisk Sprogkoordination først og fremmest i planlægningen af den årlige konference som er knyttet til projektet og med planlægning af projektsøgninger. Opgaverne er lagt ind i 2010 og 2011 i budgettet med 2 x 100 000 Dkr. til konferencer og 2 x 40 000 Dkr. forberedende møder. Gruppen havde sit første fællesmøde i januar 2010.

Klarsprog

Arbejdet med klarsprog er siden 1998 et prioriteret område inden for det nordiske samarbejde, og i samarbejde med de nationale sprognævn er der afholdt konferencer hvert andet år. I Stockholm i 1998 var temaet bredt om myndighedernes sprog, på Hanaholmen i 2000 i Finland var fokus på sprogproblemer og klarsprog i EU-tekster, mens statsforvaltningens sprog og arbejde med sprogpolitik var i centrum for konferencen i Kongsberg i Norge i 2004. 2006-konferencen havde sit særlige tema om kommunernes sprogarbejde ved konferencen i Gilleleje, Danmark, og i 2008 i Bålsta, Sverige, fokuseres der på myndighedernes websteder.

Leder af arbejdsgruppen for den næste konference er Ari Páll Kristinsson, (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum Málræktarsvið). Arbejdsgruppen blev nedsat i 2010, men mange havde allerede vist interesse for arbejdet i 2009. I oktober 2011 har Árni Magnússon-instituttet for islandske studier (sprog-

rådets sekretariat ved Islensk málnefnd (Islandsk Sprognævn)) planer om at holde en konference på Island. Det er planlagt at skrive en ansøgning til Nordplus Sprog inden fristen i februar 2010. Bodil Aurstad fra Nordisk Sprogkoordination bistår i arbejdet med ansøgningen og konferenceforberedelserne. Der er afsat 40 000 Dkr. i budgettet for 2011.

Sprogbarometer

Med sprogbarometer forstås målinger af status for modersmål. Formålet med projektet er at udarbejde et sprogbarometer på basis af det europæiske sprogbarometer og desuden at inddrage læreplaner og undervisning i nabosprogsforståelse. Opgaven for arbejdsgruppen er at udarbejde sproglige parametre som kan indgå i et brugbart nordisk sprogbarometer.

Leder for arbejdsgruppen er Sabine Kirchmeier-Andersen (Dansk Sprognævn), og arbejdsgruppen består derudover af følgende medlemmer, som alle deltog ved første arbejdsgruppemøde i februar 2010 i forbindelse med lanceringen af Språkmøtet 2010 i Oslo: Birgitta Lindgren (Språkrådet i Sverige), Sigfrid Tvitekkja (Språkrådet i Norge). Der afsættes 40 000 Dkr. i budgettet for 2011.

Nordisk børneordbog på nettet

Formålet med projektet er at udarbejde en flersprogsordbog på nettet for børn i Norden. Det sprogpoltiske satsningsområdet i Norden er børn og unges sprogkunderskab og deltagelse i det nordiske sprogfællesskab, som er en grundlæggende del af regionens identitet og samarbejdsgrundlag. Man kan ikke satse på sprog uden at satse på ordbøger, og derfor ønsker Netværket for Sprognævnene i Norden som en del af sin nordiske sprogrøgt at udvikle en elektronisk ordbog for unge brugere som beskriver forskelle og ligheder mellem dansk, norsk og svensk. Ordbogen skal primært støtte undervisningen af nabosprog i skolen, men projektet vil også kunne bidrage til at støtte den fortsatte internordiske kommunikation via de centralskandinaviske sprog, altså være en indgang fra fx grønlandsk til dansk, norsk og svensk. Værket skal publiceres som en gratis tjeneste på nettet. Desuden er det ønskeligt at den ligger tilgængelig på mobiltelefonen. Nordisk børneordbog er en åbenbar kandidat som projekt i den nordiske sprogkampagne da den sammenknytter grundskolen, sprognævnene/-rådene, de leksikografiske miljøer, sprogpilotene, foreningen Norden osv.

Leder for arbejdsgruppen er Torbjørg Breivik. Arbejdsgruppen holdt det første arbejdsgruppemøde i Oslo 23. februar 2010. De øvrige medlemmer af arbejdsgruppen er Hannele Ennab Hannele Ennab (Språkrådet i Sverige), Birgitta Lindgren (Språkrådet i Sverige), Carl Chr. Olsen (Oqaasiliortut), Pia Jarvad

(Dansk Sprognævn), Bodil Aurstad (Nordisk Sprogkoordination). Der afsættes 40 000 Dkr. i budgettet under 2011.

Sprognævnenes rådgivning

Formålet er at lave sammenlignelige, samtidige undersøgelser af nævnene og rådernes sproglige rådgivning, arten af spørgsmål og brugertilfredshed. Arbejdsgruppen skal afgrænse og definere opgaven nærmere og kortlægge hvor mange resurser der kræves for at udføre opgaven. Hverken formand eller arbejdsgruppe er nedsat endnu, men flere har ytret interesse for arbejdet: Hannele Ennab (Språkrådet i Sverige), Dag Finn Simonsen (Språkrådet i Norge), Birgitta Lindgren (Språkrådet i Sverige), Carl Chr. Olsen (Oqaasiliortut), Salli Kankaanpää (Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis)), Ari Páll Kristinsson (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum Málræktarsvið), Ole Ravnholt (Dansk Sprognævn). Der er afsat 40 000 Dkr. i budgettet for 2011.

Nordisk Sprogkoordination

Nordisk Sprogkoordination fik som hovedopgave at samordne de forskellige aktørers indsats i sprogarbejdet for at arbejde for en velfungerende skandinavisk sproglig kommunikation i Norden. Da Dansk Sprognævn fik opgaven, etableredes en projektgruppe bestående af Pia Jarvad, Rikke Dybdahl Harpsøe og Sabine Kirchmeier-Andersen. Der blev oprettet en følgegruppe bestående af pædagogisk konsulent Lis Madsen (Sprogpiloterne, Undervisningsministeriet) og Hulda Zober Holm (Nordisk Ministerråds Sekretariat). Følgegruppen holdt møde i marts hvor Lis Madsen orienterede om sprogsamarbejdet i undervisningssektoren, Hulda Zober Holm om grundlagspapiret og processen der havde ført frem til den nye organisation. Pia Jarvad orienterede om det påbegyndte arbejde i Nordisk Sprogkoordination.

Projektgruppen holdt i løbet af foråret 2009 møder med de primære parter for at introducere den nye organisation, indkredse relevante problemstillinger og arbejdsopgaver, og undersøge de forventninger og ønsker som de involverede parter kunne tænkes at have. Nordisk Sprogkoordinations primære kontaktpersoner er de nordiske sekretærer i Netværket for Sprognævnene i Norden, de ansvarlige for Nordkurs, Nordspråk, de Nordiske Perler samt Nordplus sprog og kultur-programmet.

Der har været holdt møde i marts 2009 med Nordens Sprogråds og det tidligere Nordisk Sprogsekretariats ankermand, Rikke Hauge, nu Språkrådet i Norge, og den nye organisation fik overdraget arbejdsopgaver og arkivalier.

De nordiske sekretærer i Netværket for Sprognævnene i Norden har været indkaldt til møde i København i april, hvor den nye organisation og konsekvenser deraf blev fremlagt af Hulda Zober Holm og Pia Jarvad. De nordiske sekretærer drøftede indgående arbejdsopgaverne og forventningerne og tilsluttede sig de nye arbejdsopgaver. Ved de nordiske sprognævnets årsmøde i Borgå, Finland i september 2009, havde sekretærerne endnu en drøftelse af den nye organisation.

Nordsprog afholdt sit årlige planlægningsmøde for det kommende år på Lysebu i oktober. Her deltog Sabine Kirchmeier-Andersen og Pia Jarvad og sidstnævnte holdt foredrag om Nordisk Sprogkoordination og det nye nordiske sprogsamarbejde. Der var gode drøftelser af hvad den nye organisation kunne bidrage med i forhold til Nordsprog, og hvad Nordsprog tilsvarende kunne bidrage med i forhold til Sprogkoordinationen.

De ansvarlige for De Nordiske Perler samt Nordplus sprog og kultur programmet blev orienteret om den nye organisation og de nye samarbejdsmuligheder ved et møde i København, og da undervisningsminister Bertel Haarder, som tillige er minister for nordisk samarbejde, besøgte Sprognævnet i oktober 2009, blev også han orienteret om arbejdet og organisationen.

Samarbejdsnævnet for Nordenundervisning i Norden holdt konference for udenlandske lektorer om "Det nordiske kompas" i Göteborg i maj 2009. Her deltog Rikke Dybdahl Harpsøe og Pia Jarvad, og sidstnævnte holdt oplæg om Nordisk Sprogkoordination.

Ved De Nordiske Sprognævnets årsmøde i Borgå, Finland i september 2009, som blev arrangeret af Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland (Focis), i samarbejde med Nordisk Sprogkoordination, deltog Rikke Dybdahl, Pia Jarvad og Sabine Kirchmeier-Andersen, og ved netværksmødet fremlagde Pia Jarvad den nye organisation. Under Netværket for Sprognævnene i Norden blev der dannet en arbejdsgruppe for lederne af de nordiske sprognævn, og gruppen holder sit årlige ledermøde under netværkets årsmødearrangement.

Islands undervisnings-, forsknings- og kulturdepartement, Islands Universitet og Snorrastofa afholdt i forbindelse med Islands formandskab for Nordisk Ministerråd 2009 en konference med temaet Fra kalveskinn til "tölva", om sprogpolitik og små sprogområder i oktober. Her deltog Pia Jarvad.

Nordisk Ministerråd arrangerede et fællesmøde for rådgivningsgrupper under Ministerrådet for undervisning i Norden (MR-U) og andre centrale aktører i Norden i september. Her deltog Sabine Kirchmeier-Andersen.

Med denne mødeaktivitet og de mange drøftelser med involverede parter i nordisk sprogsamarbejde og nordisk sprogundervisning er der skabt grundlæggende enighed om arbejdsfordeling mellem Netværket for Sprognævnene i

Norden og de andre aktører, således at Sprognævnene og -rådene bidrager med sprogfagligt input, de andre aktører gennemfører projekter og undervisningsforløb. Der samarbejdes om det sproglige grundlag (fx kontrastive sprogbeskrivelser, ordbøger), undervisningsmateriale og forskningsinitiativer, og der foretages fælles evalueringer af de iværksatte projekter.

I marts udkom det første orienteringsbrev om Nordisk sprogkoordination, i første omgang sendt til de involverede samarbejdsparter. I løbet af året blev der udsendt yderligere 2 nyhedsbreve til en bred kreds.

Sideløbende har Sprogkoordinationen arbejdet med at opbygge en fælles informationsplatform, dvs. en hjemmeside hvis formålet er at informere om Nordisk Sprogkoordination, om det nordiske sprogsamarbejde og de aktører og aktiviteter der ligger under dette sagsområde. Netstedet skal desuden fungere som en ressource for skoleværket idet der samles information om aktuelle materialer for undervisere og aktuelle netsteder. Netstedet www.nordisksprogkoordination.org vil åbne i 2010. Siden vil sikre at alle aktører og offentligheden får bedre kendskab til det nordiske sprogsamarbejde.

Stillingen som sprogkoordinator blev opslået i september 2009, og den nye koordinator, Bodil Aurstad, er blevet ansat pr. 1.11.2009.

Projektgruppen for sprogkoordinationen udarbejdede i løbet af sommeren og efteråret et forslag til arbejdsplan for 2009-2011 og afstemt denne med de primære aktører. Der er etableret konsensus om afholdelse af en række konferencer og igangsættelse af en række fælles projekter.

I 2010 skal indsatsen på sprogområdet i Nordisk Ministerråd rettes mod målgruppen børn og unge og styrkelsen af deres sprogforståelse. En langsigtet indsats over for denne målgruppe skal give bedre effektivitet af – og i – arbejdet. Den nye indretning åbner for et bredt samarbejde mellem flere forskellige aktører på sprogområdet. Samtidig skal en del af aftalte netværksaktiviteter rettes mod børn og unge og deres nabosprogsforståelse.

Det 56. nordiske sprog møde

Nordisk Sprog møde i Borgå, Finland, arrangeredes af Nordisk Sprogkoordination i samarbejde med Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis). Den fandt sted 3.-4. september 2009, og temaet var *Den nordiska språkvårdens principer och praktiker*. Temaet blev delt i to blokke: *den nationale sprogrøgt* og *den nordiske sprogrøgt*. I den nordiske blok hører også *de unges internordiske sprogforståelse*. Følgende foredrag blev præsenteret:

Birgitta Lindgren: *Språkrådgivningens olika villkor beroende på sammanhang: i direktkommunikation med frågeställaren och i redigerad form avsedd för publicering dels i Språktidningen, dels i den publika databasen Frågelådan*

Ari Páll Kristinsson: *På hvilken måte påvirker nye språkpolitikker det tradisjonelle språkrøksarbeidet?*

Ole Ravnholt: *Grundlag for dansk sprognormering*

Pirkko Nuolijärvi: *Finska handlingsprogrammet*

Pirjo Hiidenmaa: *Vård av nationella språk i en internationell värld*

Klaas Ruppel: *Revitalisering av skoltsamiska*

Kaarina Vuolab-Lohi: *Utfordringer av nordsamisk språkvård*

Paula Ehrnebo: *Sverigefinsk språkvård kontra svensk och finlandssvensk språkvård*

Mikael Reuter: *Kommentar till Paula Ehrnebos föredrag*

Karin Hoyer: *Normeringen av de tecknade språken i Finland – en historisk tillbakablick*

Gun Oker-Blom: *Nordisk sprogforståelse*

Rickard Domeij: *En språkpolitik för internet*

Dag Finn Simonsen: *Utfordringer for språkrøkten i Norge i dag*

Dorthe Duncker: *Prinsipper for sprognormering i dansk*

Sylfest Lomheim: *Språknormering i Norge – ein statusrapport*

Hjemmesiden for Netværket for Sprognævnene i Norden

Netværket har en fælles hjemmeside som har været drevet af Rikke Hauge, (Språkrådet, Norge). Den hedder www.nordisk-sprakrad.no, men den er under afvikling. I stedet overgår hjemmesiden til at ligge under den fællesnordisk sproportal www.nordisksprogkoordination.org som drives af Nordisk Sprogkoordination. Her vil man kunne finde information om det nordiske sprogsamarbejde, om aktuelle projekter og konferencer, litteratur om sprogsituationen i Norden og om den nordiske sprogforståelse. Her findes også henvisninger til de nordiske sprognævns og -råds hjemmesider og andre organisationer som arbejder nordisk, fx Nordisk Ministerråd, Foreningerne Norden.

Sprog i Norden

Siden 1956 har de nordiske sprognævn udgivet et fælles årsskrift. Fra 1956 til 1969 hed skriftet Nordiske Sprogproblemer, og det udkom hvert andet år. Siden 1970 hed det Sprog i Norden og blev et årsskrift. Det udgives med støtte fra

Nordisk Sprogkoordination, og det indeholder artikler om de emner som har været aktuelle på det foregående nordiske årsmøde suppleret med andre aktuelle artikler om sprogrøgt og sprogbrug. Desuden indeholder tidsskriftet omtaler af ny sprog litteratur som kan have interesse for sprognævnene og -rådene i Norden.

Redaktionsgruppen for Sprog i Norden er Ari Páll Kristinsson (Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum Málræktarsvið), Rikke E. Hauge (Språkrådet, Norge), Pia Jarvad, (Dansk Sprognævn, hovedredaktør), Birgitta Lindgren (Språkrådet, Sverige), Anna Maria Gustafsson (Forskningscentralen för de inhemska språken (Focis)). Redaktionsgruppen har haft 2 møder i 2009.

Sprogteknologi

Sprogteknologi er et prioriteret område i de nordiske landes sprogrøgtsarbejde og en særlig arbejdsgruppe, Astin, arbejder med sprogteknologi ud fra et sprogpolitisk og sprogbevarende perspektiv. Dette gøres på opfordring af de nordiske sprognævn, og det langsigtede mål med samarbejdet er bl.a.:

- At styrke den nordiske sprogrøgtsarbejde
- At virke for at nordisk sprogteknologi bevarer en god sproglig kvalitet
- At virke for at vigtig teknik udvikles og gøres tilgængelig for sprogene i Norden og tilpasses til grupper med specielle behov også når kommercielle interesser mangler
- At fremme samarbejdet mellem sprogrøgt, forskning og industri

I løbet af 2009 har arbejdet med at skabe en fælles taksonomi (med systematisk ordnede termer og begreber) for de nordiske svar databaser fortsat efter forslaget i den udredning som blev præsenteret ved sprognævnenes netværksmøde i 2008. Målet er at kunne søge i sprognævnenes svar databaser ved hjælp af en fælles søgegrænseflade. Projektet har modtaget særlige midler. Astin fungerer som styregruppe for arbejdet, som udføres af Ida Elisabeth Mørch og Jakob Halskov, Dansk Sprognævn, i samarbejde med sprogrøgttere fra de forskellige sprognævn som alle tager del i det praktiske terminologiarbejde. I første halvdel af 2009 gennemførtes et pilotprojekt hvor en taksonomi for et begrænset domæne blev brugt. Ved en workshop i København fik deltagerne mulighed for at mødes fysisk og at lære iTerm-værktøjet at kende. Resultatet af pilotprojektet og et forslag til en fortsættelse blev præsenteret ved netværksmødet 2009 hvor det besluttedes at gå videre med projektet i 2010, jf. rapporten fra pilotfasen under www.sprakradet.se/astin.

To arbejdsseminarer arrangeredes i forbindelse med Nordterm 2009 og den nordiske sprogteknologikonference Nodalida 2009.

Workshop om sprogteknologisk terminologi arrangeredes i forbindelse med Nordterm 2009 på Handelshøjskolen i København. Målet med arbejdsseminaret var at præsentere arbejdet med sprogteknologisk terminologi og diskutere hvorledes man kan samarbejde om det. Program og præsentationer findes på www.sprakradet.se/astin.

Nordic Perspectives on the CLARIN Infrastructure of Language Resources arrangeredes i forbindelse med den nordiske sprogteknologikonference Nodalida 2009 i Odense. Målet var at styrke samarbejdet inden for projektet CLARIN som bruger sprogteknologi for at fremme infrastrukturen inden for humanistisk forskning i EU. Workshop proceedings kan hentes fra www.sprakradet.se/astin.

Arbejdsgruppen består af Per Langgård (Oqaasiliortut), Torbjørg Breivik (Språkrådet i Norge), Sabine Kirchmeier-Andersen (Danske Sprognævn), Rickard Domeij (Språkrådet i Sverige) og Sjur Nørstebø (Sámi giellalávdegoddi) som observatør for Sametinget.

Nordisk forening for Leksikografi

Nordisk Forening for Leksikografi (NFL) er en faglig forening af nordiske leksikografer. Foreningen har til formål at udvikle praktisk og videnskabelig ordbogsarbejde i Norden og fremme nordisk samarbejde om leksikografi. Foreningen arrangerer årlige symposier og konferencer og udgiver blandt andet årsskriftet *LexicoNordica* og konferencerapporter. NFL blev stiftet i Oslo i 1991, mere information om foreningen findes via Sprogkoordinationens hjemmeside <http://nordisksprogkoordination.org>.

10. nordiske konference i leksikografi

Konferencen blev afholdt i Tammerfors i juni 2009 og arrangeret af NFL, Tammerfors Universitet og Språkrådet i Oslo. Den samlede over 100 deltagere fra de nordiske lande samt Belgien, Litauen og Tyskland. Der blev holdt 48 foredrag, 2 posterpræsentationer og 2 softwaredemonstrationer. 38 af foredragene blev godkendt til publicering i en konferencerapport som blev på 529 sider. Alle deltagerne har fået rapporten, den kan ellers bestilles hos NFL.

Symposium om ordforbindelser i nordiske ordbøger

I januar 2009 arrangerede Nordisk Forening for Leksikografi sit årlige symposium på Schæffergården nord for København. Der var god tilslutning fra alle de nordiske landene. Temaet var ordforbindelser i nordiske ordbøger. Et betyde-

ligt antal nordiske ordbøger blev beskrevet med hensyn til deres beskrivelse af ordforbindelser. Det var 13 foredrag, de fleste er publiceret i foreningens årsskrift, *LexicoNordica*.

LexicoNordica 16 (2009)

Foruden faglige artikler fra symposiet om ordforbindelser i nordiske ordbøger, se ovenfor, indeholder dette nummer af *LexicoNordica* blandt andet en række anmeldelser af ordbøger og kommentarer til tidligere bidrag. Temadelen har stor spændvidde og en hel del teoretisk og terminologisk diskussion. Skriftet er på 407 sider. Forord og indholdsfortegnelse er lagt ud på netsiderne til NFL. Der finder man også hele indholdet af tidligere udgaver af tidsskriftet.

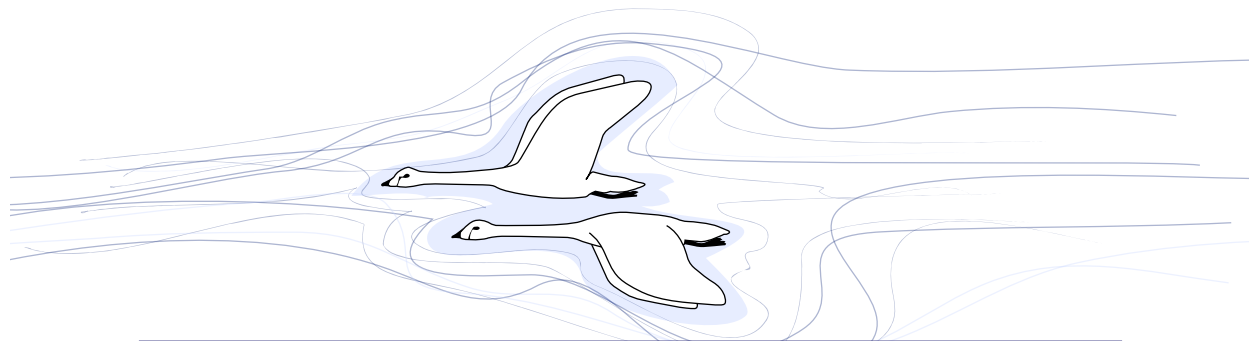
Moderne Importord i Norden

Projektet *Moderne Importord i Norden* var genstand for Nordisk Sprog møde i 2009. Projektet havde det strategiske sigte at skabe grundlag for drøftelser og afgørelser om mål og midler i sprogrøftsarbejde og sprogpolitik i Nordens Sprogråd og i de nordiske nævn og råd. I Sprog i Norden 2009 drøftes resultaterne, og de sættes i relation til den nordiske sprogdeklaration og de nordiske sprogs sprogpolitikker. I Sprog i Norden er der også en redegørelse for projektet af Helge Sandøy som har været leder af projektet. I 2009 udkom bind XI med det islandske bidrag: *Óladóttir, Hanna: Shake, sjeik eller mjólkurbristingu. Islandske holdninger til engelsk språkpåvirkning*. Novus Forlag, Oslo, 149 s. Bind 11. Moderne Importord i Språka i Norden (Projekt initieret af Nordisk Sprogråd). I bogen redegør forfatteren for de synspunkter 24 islændinge har på udenlandsk, især engelsk, sprogpåvirkning på islandsk: om de er purister, om de er åbne for tilpasning af importord eller om bare godtager de udenlandske ord uden at gøre noget ved dem. Også synet på engelsk og islandsk kortlægges med hensyn til brugsværdi og symbolsk værdi. Det diskuteres og kommer til udtryk i holdningerne hos de interviewede hvordan man ser på motivationen for at værne om og dyrke det islandske sprog, og om hvordan sprogrøgt bør være for at den har en berettigelse.

Samnordiske udgivelser

Att förstå varandra i Norden er nu i ny udgave i 2009 på nettet. Målet med dette skrift er at give råd om hvordan man kan undgå eller mindske besværlighederne i kommunikationen i de nordiske sprog. For de fleste kræves der en del træning for at forstå og blive forstået. Men dansk, norsk og svensk er til-

strækkeligt ens til at man kan øve sin forståelse i direkte kontakt med andre nordboer og lykkes med at forstå og blive forstået ganske hurtigt uden teoretiske forstudier. Hæftet *Att förstå varandra i Norden* giver således en førstehjælp til forståelse. Hæftet er udsolgt, men der er et link til en web-version på Nordisk Sprogkoordinations hjemmeside www.nordisksprogkoordination.org.

Ny språklitteratur

Ari Páll Kristinsson, Rikke Hauge, Marit Hovdenak, Rikke Dybdahl Harpsøe, Jørgen Nørby Jensen, Ida Larsson, Jenny Lundström Hägglund, Birgitta Lindgren, Anna Maria Gustafsson

Island

Ari Páll Kristinsson: "Í fréttum er þetta helst." Rannsókn á einkennum íslensks útvarpsmáls. ["Dette er våre hovednyheter." En undersøkelse av islandsk radiospråk] Ritgerð til doktorsprófs í íslenskri málfræði frá Íslensku- og menningardeild við Hugvísindasvið Háskóla Íslands. Hugvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík. ISBN 978-9979-987-72-7. 291 s.

Dette er en Ph. D. avhandling om islandsk radiospråk ved Islands Universitet (2009).

Ásta Svavarsdóttir og Margrét Jónsdóttir: Íslenska fyrir útlendinga. Kennslubók í málfræði. [Islandsk for utlendinger. Lærebok i grammatikk] 3. utg. Málvísindastofnun Háskóla Íslands, Reykjavík. ISBN 978-9979-853-47-3. 219 s.

Dette er tredje utgaven av forfatternes lærebok i islandsk grammatikk for utenlandske studenter. Første utgaven kom i 1988. Målgruppen var hovedsakelig utlendinger som studerer islandsk i Islands Universitet.

Finnur Friðriksson: Language change vs. stability in conservative language communities. A case study of Icelandic. VDM Verlag Dr. Müller. 2009. ISBN 978-3-639-14225-9. 321 s.

Denne boken bygger på forfatterens Ph. D. avhandling ved Göteborgs universitet (2008) om en sosiolingvistisk undersøkelse av språkendringer og forholdene i islandsk språksamfunn.

Höskuldur Þráinsson: Íslensk setningafræði. [Íslandsk syntaks] Málvísindastofnun Háskólans, Reykjavík. ISBN 978-9979-853-48-0. 240 s.

Dette er syvende utgaven av forfatterens bok om islandsk syntaks. Første utgaven kom i 1982. Målgruppen er universitetsstuderende i islandsk språk og lingvistikk.

Íslensk-ensk orðabók. Concise Icelandic-English Dictionary. [Íslandsk-engelsk ordbok] Aukin og endurskoðuð. Av Sverrir Hólmarsson, Christopher Sanders og John Tucker. Red. av 2. utg. Christopher Sanders. Forlagið, Reykjavík. ISBN 978-9979-535-28-7. 569 s.

Første utgaven av denne ordboka er fra 1989. Den er nå blitt revidert og den inneholder flere lemmaer enn 1. utg., dvs. 28.000 lemmaer istf. 24.000.

Íslenska til alls. Tillögur Íslenskrar málnefndar að íslenskri málstefnu samþykktar á Alþingi 12. mars 2009. [”Íslandsk til alt” / ”Alt på islandsk”. Islands sprákráds forslag til islandsk sprákpólitikk, vedtatt i Altinget 12. mars 2009] Mennta- og menningarmálaráðuneyti: Rit 44. Reykjavík. ISBN 978-9979-777-75-5. 113 s.

Dette er en (stort sett uendret) 2. utgave av Íslensk málnefnds sprákpólitiske forslag som ble tidligere trykt, i november 2008, under den samme overskriften (*Íslenska til alls*, 2008, 93 sider). Den nye utgaven inneholder innledning av ministeren for undervisning og kultur – ettersom ministeriet nå er ansvarlig for å gjennomføre sprákpólitikken som ble vedtatt av det islandske Altinget i mars 2009. En del bilder er også blitt tilføyet til den nye utgaven, noen feil er blitt rettet, og boken er trykt i litt mindre format enn den første utgaven som var i A-4. (Jf. ellers Ari Páll Kristinssons artikkel om den nye sprákpólitikken i dette nummeret av *Språk i Norden*.)

Íslenskt mál og almenn málfræði. Nr. 30. [”Íslandsk sprák og generell lingvistikk”, tidsskrift utgitt av den islandske lingvistikkforeningen] 2008 (utg. 2009). ISSN 0256-842X.

Dette nummer inneholder bl.a. en artikkel av Margrét Guðmundsdóttir om sprákendringer og generativ teori, en artikkel av Þorsteinn G. Indriðason om produktivitet og produksjon i ordbildning, artiklene ”Becoming Perfect: Observations on Icelandic *vera búinn að*”, av Ida Larsson, og ”The BÚNA-construction in Pidgin Icelandic”, av Alexander Andrason. Blant andre forfattere i dette nummeret er Hjalmar P. Petersen, Guðrún Kvaran og Þóra Björk Hjartardóttir.

Karl Smári Hreinsson og Katarzyna Jacewicz: Islandzka gramatyka: deklinacja – kurs Z ćwiczeniami. Saga Akademía, Reykjanesbær. ISBN 978-9979-706-77-9. 93 s.

Karl Smári Hreinsson og Katarzyna Jacewicz: Icelandic Grammar: A course in declension. Saga Akademía, Reykjanesbær. ISBN 978-9979-706-76-2. 89 s.

Dette er lærebøker i islandsk grammatik for utlendinger. Den ene av dem er skrevet på polsk og det kan vel forklares med det faktum at den største enkelte innvandregruppen på Island er polakker.

Orð og tunga. Nr. 11. [”Ord og språk”, tidsskrift utgitt av Árni Magnússon instituttet for islandske studier] 2009. Red. Guðrún Kvaran. ISSN 1022-4610. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum, Reykjavík.

Seks artikler i dette heftet, av Ari Páll Kristinsson, Ásta Svavarsdóttir og Veturliði Óskarsson, Guðrún Kvaran, Jón G. Friðjónsson, Kristján Árnason og Vésteinn Ólason, bygger på temaforelesninger fra en konferanse i 2007 om temaet ”islandsk ordforråd: arv og fornyelse”. Ari Páll skriver om forholdet mellom nyordene og nyordspolitikken, Ásta og Veturliði skriver om eldre og yngre lånord, Guðrún skriver om ordforrådets historie, Jón skriver om preposisjoner og sammensatte ord, Kristján skriver om kriteriene for å vurdere at et ord er et islandsk ord, og Vésteinn skriver om litteraturteoretiske termer. Dessuten finnes det i heftet del 2 av þBaldur Jónssons artikkel om det islandske ordet *klömbur*, og en artikkel av Margrét Jónsdóttir om stednavnet *Borgarfjörður eystri* el. *Borgarfjörður eystra* med overveielser om ordklassen til ordet *eystra*. I tillegg finnes det en omtale av Haraldur Bernharðsson om Sigurður Jónssons doktoravhandling om islandsk terminologi, *Det vilda tänkandet och det kultiverade* (Vasa, 2007).

Skíma. Mál gagn móðurmálskennara. [Morsmåslærernes tidsskrift]

Skíma kom i to numre i 2009.

Svavar Sigmundsson: Nefningar. Greinar eftir Svavar Sigmundsson gefnar út í tilefni af sjötugsafmæli hans 7. september 2009. [”Nemningar.” Festskrift til Svavar Sigmundsson utgitt i anledning av at han fylte 70 år den 7. september 2009] Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. Rit 73. Reykjavík. ISBN 978-9979-654-09-4. 458 bls.

Svavar Sigmundsson, fhv. forskningsprofessor og leder for Avdeling for navneforskning i Árni Magnússon-instituttet for islandske studier, har gjennom

mange år forsket i stednavne og andre navne, og også andre dele af islandsk språk og ordforråd. Árni Magnússon-instituttet for islandske studier gir ut dette festskriftet med 35 artikler av Svavar Sigmundsson, fra en 40 års periode. Størstedelen av artiklene handler om navn og navneforskning. Det finnes artikler på 6 språk, dvs. dansk, engelsk, færøysk, islandsk, svensk og tysk, en bibliografi over Svavar Sigmundssons publikasjoner, og et register over alle navn i boken.

Pýsk-íslensk, íslensk þýsk orðabók. [Tysk-islandsk, islandsk-tysk ordbok] Av Steinar Matthíasson. Íðnú, Reykjavík. ISBN 978-9979-672-32-6. 386 s.

Dette er en større og revidert 3. utgave av forfatterens ordbok, 1. utg. 2000.

Norge

Ahmad, Bashir og Riffat Hussein: Norsk-urdu ordbok. 2009. Fagbokforlaget. Oslo. 588 s.

Boka er laga for elevar i grunnskulen og den vidaregåande skulen og har oppslagsord på norsk bokmål med tydingar på urdu.

Aurstad, Bodil, Monica Kaasa, Anne Stuhaug mfl. (red.): Barnas store blå ordbok: nynorsk. Kunnskapsforlaget. Oslo. 2009. 220 s.

Ordboka inneholder over 2000 oppslagsord med stavemåte og bøyningsmønstre. Hvert oppslagsord er illustrert.

Bull, Tove og Anna-Riitta Lindgren: De mange språk i Norge. Novus forlag, Oslo. 2009. 241 s.

Boka tar mål av seg til å gi et generelt overblikk over det språklige mangfold og de språklige variasjoner i Norge. Den språklige variasjonen som blir behandlet i boka, spenner fra globalt engelsk slik det brukes i Norge, over majoritetsspråket norsk, til urfolksspråk, minoritetsspråk, innvandrerspråk og tegnspråk.

Corbeil, Jean-Claude, Ariane Archambault; Brita Engebakken mfl.: Mini visuell ordbok: norsk-tyrkisk. Kunnskapsforlaget 2009. VI, 599 s.

Boken er tematisk oppbygd, med 20 000 oppslagsord, 600 emner og 3 600 illustrasjoner.

Engelsk medisinsk ordbok. Engelsk-norsk, norsk-engelsk. Kunnskapsforlaget. Oslo. 2009. 152 s.

Fjeld, Ruth Vatvedt: Lingua bokmålsordliste med skriveregler. Kunnskapsforlaget 2009. 396 s.

Ordboken dekker det sentrale ordforrådet i norsk bokmål. Den viser hvordan ordene i moderne norsk bokmål staves og bøyes, gir en kort betydningsbeskrivelse og en innføring i grammatikk og tegnsetting. Den har utfyllende skriveregler og viser fullstendige bøyningssendelser til alle substantiv, verb og adjektiv.

Garder, Halvor: Ord og begreper i markedsføring: engelsk-norsk, norsk-engelsk. Fagbokforlaget 2009. 264 s.

Janson, Tore: Språk og historie – en oppdagelsesreise. Oversatt fra svensk av Lars Nyggard. Pax 2009. 207 s.

Forfatteren tar leseren med på en reise som begynner for et par millioner år siden og strekker seg langt inn i fremtiden.

Johansen, Åse Mette: Velkommen te' våres Norge. En kvalitativ studie av språkbytte og språkbevaring i Manndalen i Gáivuotna/Kåfjord. Novus 2009. 233 s.

Dette er en studie av innbyggerne i den sjøsamisk-norske bygda Manndalen i Kåfjords opplevelser av å leve i en kontekst preget av språkbytte og språkbevaring.

Johnsen, Randi: Rettskrivingsstudiar etter 1980. Ein komparativ analyse av studiar i nynorsk og bokmål. Masteroppgåve i nordisk didaktikk. Institutt for lærarutdanning og skuleutvikling. Universitetet i Oslo 2009.

Kansellisten. Ord og uttrykk som kan byttes ut. Språkrådet 2009. 31 s. Finnes også elektronisk på www.sprakradet.no.

Kansellisten er en liste med litt stive ord og uttrykk som sjelden brukes i dagligspråket, men som ofte forekommer i brev og andre tekster fra det offentlige. Slike kanselliord kan skape unødig avstand mellom avsender og motaker. Kansellisten kommer med forslag til andre uttrykksmåter.

Kirkeby, Per-Erik: Engelsk ordbok (engelsk-norsk/norsk-engelsk). Vega forlag 2009. 1357 s.

Kirtley, Clare, Brita Engebakken, Janne Olden mfl. (red.): Mi første blå ordbok: engelsk-nynorsk. Kunnskapsforlaget 2009. 64 s.

Boka inneholder mer enn 300 ord som er illustrert og har enkle engelske forklaringer.

Klamme former og sær skriving? – Språklege rettar, sidemål og rett-skriving i ein ny skulealder. Språkrådets skrifter nr. 1. Redigert av Sigfrid Tvitekkja. Språkrådet, Oslo 2009. 88 s.

Med dette skriftet etablerer Språkrådet ein ny skriftserie som tek opp tråden etter serien som Norsk språkråd, forgjengaren til Språkrådet, gav ut fram til 2000. Dette nummeret handlar om norskfaglege problemstillingar som Språkrådet er oppteke av. Aldri før har læreplanane framheva så tydeleg at lesing og skriving er dei mest grunnleggjande ferdigheitene for all læring.

Køber, Mats og Kari Rudjord (red.): Bare røre, ikke se. Om Louis Braille, språk og skrift. Akademisk publisering, Oslo 2009. 185 s.

Boken handler om punktskrift og om betydningen av å ha et skriftspråk, hvilken rolle litteraturen spiller i menneskelivet, og dører skriftspråket åpner. Boken gis ut i forbindelse med at det er 200 år siden Louis Brailles fødsel. Blant bidragsyterne er Jon Bing, Torgrim Eggen, Eivind Knudsen, Sylfest Lomheim, Lise Männikkö, Syphilia Morgenstjerne.

Lind, Åge: Norsk-engelsk juridisk ordbok. Sivil- og strafferett. 5. utg. Cappelen Damm 2009. 334 s.

Løkke, Jakob: Modersmaalets Formlære i udførlig Fremstilling. Det Norske språk- og litteraturselskap 2009. 303 s.

Boka, som kom ut første gang i 1855, er en fremstilling av den dansk-norske varietet som ble utviklet på 1700-tallet i møtet mellom norsk talespråk og dansk skriftspråk, senere gjerne omtalt som riksmål. Boka har tre hoveddeler: lyd lære, orddanning og bøyning.

Magga, Lajla Mattsson: Norsk-sydsamisk ordbok/Daaroen-áarjelsaem-ien baakoegærja. Idut 2009. 463 s.

Ordboken dekker sydsamiske dialekter som fra gammelt av har vært talt fra Helgeland og sydover på norsk side og fra Umeälven og sydover på svensk side.

Maal og minne. Utgitt av Bymålslaget. Redigert av Jon Gunnar Jørgensen og Lars S. Vikør. Det Norske Samlaget 2009. Hefte 1: 127 s., hefte 2: 255 s.

Maal og Minne 100 år er tittelen på første artikkel i hefte 1 2009, tidsskriftet ble grunnlagt i 1909 og kommer ut med to hefter i året. *Maal og minne* har til formål å bringe bidrag til belysning av bl.a. norsk språk og norske språkminner av enhver art, middelalderlitteratur, norske stedsnavn og folkeminner. Det trykker artikler og anmeldelser på norsk, svensk, dansk, engelsk og tysk.

Namn og Nemne. Tidsskrift for norsk namnegransking, er gjeve ut av Norsk namnelag.

I nummeret frå 2009 er det artiklar om namn i Heimskringla, om sakrale stadnamn (kultnamn) og om "Etternavn, tilknytning og identitet i det post-industrielle samfunnet". Det lengste bidraget er ein tyskspråkleg artikkel om "Ideologisch motivierte Ortsnamenkonflikte i Mitteleuropa".

Norsk Lingvistisk Tidsskrift nr. 1-2009 er eit temanummer med innlegg frå eit seminar som drøfta om det finst standardtalemål i Noreg, korleis det kan definerast, kva rolle det spelar i talemålsutviklinga o.a. I nr. 2 er det eit nytt innlegg i debatten, saman med artiklar om syntaks (verbalpartiklar), fonologi (jamvektstrykk) og om det utdøyddede germanske språket langobardisk. Det er òg innlegg frå ein doktordisputas om kausbortfall i mellomnorsk.

Nylenna, Magne: Medisinsk ordbok. Kunnskapsforlaget 2009. 7. utg. 530 s. Finnes også på Ordnett.

Omdal, Helge og Rune Røsstad (red.): Språknormering – i tide og utide? Oslo. Novus forlag 2009. 299 s.

Boka er ein antologi bygd på foredraga frå ein nordisk språknormeringskonferanse som vart halden ved Universitetet i Agder i 2007. Hovudvekta ligg på norske forhold, men det er òg artiklar frå grannelanda i Norden og om den tyske rettskrivingsreforma. Problemstillingane gjeld m.a. tradisjonelle normerings spørsmål som valfridom og rettskriving, språkhaldningar og standardspråk.

Rodrigues, José Aurélio: Portugisisk-norsk praktisk ordbok + lommeordbok. Folium forlag. 2009.

Ca. 56 000 oppslagsord og ca. 245 000 oversettelser.

Schmidt, Tom: Nøvn vesta åsen. Bustadnavn i Vestre Slidre. Novus forlag. Oslo. 2009. 556 s.

Namna er drøfta og analyserte, både språkleg og kulturhistorisk. Boka har litteraturliste, stadnamnregister, ordregister og person- og tilnamnregister.

Skjekkeland, Martin: Språk og samfunn i endring. Ein studie av tilhøvet mellom lokal identitet og talemålsutvikling. Novus forlag, Oslo. 2009. 261 s.

By og land og samvariasjonen mellom språkbruk og lokal identitet står sentralt. Forfatteren gjennomgår i første del av boka sentrale problemstillinger inn-afør norsk og nordisk sosiolingvistikk og viser korleis teorigrunnlaget har endra seg frå 1970-talet og fram til i dag. I den andre delen av boka blir det gjort greie for ei empirisk gransking av og om talemålet til 41 ungdommar i Kvinesdal, vest på Agder.

Språknytt 2009 nr. 1-4. Utgitt av Språkrådet. Oslo.

Tidsskriftets 4 numre er på til sammen 144 sider. Språknytt er gratis, har et opplag på 11 000 og er lagt ut elektronisk på www.sprakradet.no. Språknytt har korte notiser om aktuelle saker, svar på spørsmål, klipp, Språkbrukeren og Historia bak. Stikkord for nummer 1: Hvor mange bruker dialekt når de skriver på Facebook? Hvor mange fjernsynstekster leser en gjennomsnittlig tv-titter i året, og hva slags krav skal stilles til teksten? På gateskilt i Oslo finner en ofte feil – hva gjør Oslo kommune med det? Nummer 2: Intervju med Grete Faremo, tanker og tall om språkbruk i næringslivet, språket på «fjesboka», språkpolitikk i academia, språklig mangfold i det svenske riket på 1600-tallet, den gang Sverige var en stormakt og en artikkel om særskriving. Nummer 3: Stoff om bruk av norsk i dagens Musikk-Norge, språkvett i næringslivet, navigering i skriftspråkets rom, elektronisk lagring av språkmateriale og skjemaspråk. Nummer 4: Intervju med kokken Harald Osa, som setter *grytekokt* på menyen i stedet for bresert, Språkprisen 2009 og Språkrådets planer for arbeidet med terminologi og fagspråk.

Statsspråk 2009 nr. 1-4. Utgitt av Språkrådet. Oslo.

Statsspråk – bladet for godt språk i staten – blir utgitt av Språkrådet og kom ut med fire nummer i 2009. Bladet hadde et opplag på 18 500 og er gratis. Det kan også leses på www.sprakradet.no. Nummer 1 inneholder bl.a. et intervju med statsråd Heidi Grande Røys om bakgrunnen for FAD-prosjektet *Klart språk i staten* og dessuten gode råd om oppsett av punktlister. I nr. 2 blir politi- og jussfeltet utforsket, mens nr. 3 har med et intervju med direktetektstere i NRK. En artikkel om internasjonalt klarspråksarbeid og om arbeidet i Kollegiet for brannfaglig terminologi er trykket i nummer 4.

Styrk Hansen, Pål, Vanja Røkkum Jahnsen, Eric Papazian og Arne Torp (red.): Femti år for folkemålet. Utvalgte artikler fra bladet Språklig Samling. Landslaget for språklig samling. 2009. 408 s.

Landslaget for språklig samling har eksistert i 50 år, og denne boka er eit utval med dei beste artiklane frå bladet *Språklig Samling* dei siste 30 åra. Emna er talemålet, skriftspråkutvikling, språknormering o.a. To nyskrivne artiklar tek for seg historia til laget.

Ulrichsen, Jarl Henning: Gresk-norsk ordbok til Det nye testamente. Bd. 2. Tapir akademisk forlag. 2009. 361 s.

Unhammer, Johanne Njerve. "Fordi dialekt er dialekt og bokmål er bokmål" – Om bruken av valgfrie former i tiendeklasse på Flekkefjord ungdomsskole skoleåret 2008/2009. Masteroppgave i nordiskdidaktikk. Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, Universitetet i Oslo, 2009. 152 s.

Venås, Kjell: Hans Ross. Målføregranskar, ordboksskrivar og grammatikar. Novus forlag. 2009. 264 s.

Hans Ross førte arbeidet til Ivar Andreas Aasen vidare på ymse område. Boka gjev eit oversyn over arbeidet hans med å samle leksikalsk, grammatisk og folkloristisk stoff.

Wikander Ola: I døde språks selskap. En bok om veldig gamle språk. Oversatt fra svensk av Lars Nygaard. Pax Forlag, Oslo 2009. 212 s.

Danmark

Andersen, Helene og Birgit Faber Studstrup: Lær dit fagsprog. Dansk lærerforeningens Forlag 2009. Elevbog 112 s. og opgavehæfte 56 s.

Lær dit fagsprog er en lærebog om det sprog der bruges i fagene på erhvervsuddannelsernes merkantile indgang. Bogen er rettet mod elever der har dansk som andetsprog, men kan dog også bruges af elever med dansk som modersmål. Gennem opgaver og eksempler trænes eleverne i at lære de nye fagbegreber og tilegne sig det sprog der bruges i fagene på uddannelsen.

Becker Jensen, Leif: Godt ord igen. Samfundslitteratur 2009. 212 s.

Når vi taler sammen, oplever vi ofte at vi taler forbi hinanden, misforstår hinanden, eller at modparten har en helt anden opfattelse af den fælles beslutning vi troede vi var enige om. Andre gange oplever vi at dét der startede som en

saglig diskussion, udvikler sig til en indædt magtkamp på ord – uden at vi rigtig kan forklare hvorfor.

Budstikken. Nyt om dansk-nordisk sprog og sprogrøgt. 3. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Arild Hald Kierkegaard (ansvarh.), Christian N. Eversbusch og Loránd-Levente Pálfi. 20 s. + 20 s. + 20 s. + 20 s.

Af årgangens artikler kan nævnes *Bent Pedersbæk Hansen*: Hvad koster et modersmål? (nr. 1), *Hanne Smith Pedersen*: Kan du tale lidt højere (nr. 3), *Ari Páll Kristinsson*: Islændingene bevarer og styrker deres sprog – også i globaliseringsens tidsalder. Islandsk sprogpolitik anno 2009 (nr. 4).

Bønløkke, Helle: Smid klichésproget ud – og få plads til dit eget. Forlaget Ajour 2009. 84 s.

Bogen bygger videre på Helle Bønløkkes speciale om emnet. Hun mener at klicheer sløver sproget og gør det upersonligt. Ved at udskifte klicheerne med fx neutrale vendinger kan en tekst gøres mere levende og læsevenlig.

Dansk-Engelsk/Engelsk-Dansk Ordbog. Redigeret af Jens Axelsen. Gyldendal 2009. 1 cd-rom.

Dansk i verden. Modersmål-Selskabets årbog 2009. Forlaget Vandkunsten 2009. 136 s.

Denne 30. årbog i Modersmål-Selskabets 30-årige levetid har en dobbelttydig titel. "Dansk" kan være et substantiv og sigte til det danske sprog, men det kan også opfattes som et adjektiv og dermed det at være dansk i verden. Årbog 2009 handler om begge dele.

Danske Studier 2009. Udgivet af Merete K. Jørgensen og Henrik Blicher under medvirken af Simon Skovgaard. Videnskabernes Selskabs Forlag, København 2009. 236 s.

Af bindets store artikler kan bl.a. nævnes *Dorthe Duncker*: Faste forbindelser som genrekonstituent. En undersøgelse i de danske visehåndskrifter før 1591, *Peter Juul Henriksen*: Lydskrivning over landegrænser. En studie i interskandinavisk genbrug af sprogteknologi.

Dansk-Fransk/Fransk-Dansk Ordbog. Redigeret af Jørn Westengaard-Holm m.fl. Gyldendal 2009. 1 cd-rom.

Dansk-Italiensk Ordbog. Redigeret af Giovanni Mafera, Carla Avanza Juul Madsen og Henning Juul Madsen. Gyldendal 2009. 888 s.

Dansk-Tysk/Tysk-Dansk Ordbog. Redigeret af Ingeborg Zint m.fl. Gyldendal 2009. 1 cd-rom.

Dauidsen-Nielsen, Niels: Moders stemme, fars hammer. En debatbog om dansk sprogpolitik. Dansk lærerforeningens Forlag, 2009. 120 s.

Niels Davidsen-Nielsen, der var formand for Dansk Sprognævn fra 2003 til 2009, udtrykker i denne debat- og erindringsbog sine holdninger til dansk sprog og dansk sprogpolitik. Bogen tager udgangspunkt i forskellige situationer hvor Sprognævnet og dets formand har markeret sig i offentligheden, fx i udviklingen af en dansk sprogpolitik og i diskussionen af nødvendigheden af en dansk sproglov. Derudover indeholder bogen også et kapitel om den debat ændrede stavemåder har medført i offentligheden (fx majonæsekrigen), om den såkaldte kommakrig (om krigen mellem traditionelt og nyt komma) og om retskrivning (dobbelthformer).

Niels Davidsen-Nielsen skriver i bogens forord at nogle af de synspunkter han giver udtryk for i bogen, med sikkerhed vil vække modstand, både hvad sprogpolitik og retskrivning angår. Det er der dog ikke noget at gøre ved, skriver han, og uanset hvilke sprogholdninger man har, vil man have modstandere hvis blodtryk stiger når man lufter dem. Sprog er derfor altid godt diskussionsstof, og Davidsen-Nielsens bog er et godt udgangspunkt for en god diskussion.

Det rum[m]elige sprog. Dansk lærerforeningens Forlag 2009. 146 s.

Det rum[m]elige sprog indeholder følgende fem oplæg fra Dansk lærerforeningens konference af samme navn der blev afholdt den 26. februar 2009: *Knud Lindholm Lau:* Nej til den færdige opskrift – støt den copianske befrielsesbevægelse, *Steen Nepper Larsen:* Sproget er ikke kun et redskab, *Michael Ejstrup:* Sproglig mangfoldighed længe leve, *Anne Holmen:* Er det danske samfund et-, to- eller flersproget, og er det overhovedet vigtigt?, *Ursula Andkjær Olsen:* Det danner på sigt en lille ekstra klump brusk til at bære belastningen. Af sanseapparatet.

Dialektforskning i 100 år. Redigeret af Asgerd Gudiksen, Henrik Hovmark, Pia Quist, Jann Scheuer og Iben Stampe Sletten. Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet 2009. 334 s.

Den 20. februar 2009 kunne Afdeling for Dialektforskning på Københavns Universitet fejre 100-års jubilæum, og afdelingen udgav i den anledning jubilæ-

umsantologien *Dialektforskning i 100 år*. Bogen indeholder en række faglige artikler om de emner der bliver forsket i på Afdeling for Dialektforskning, fx *Inge Lise Pedersen*: Dialektbegrebets opkomst og nationalromantikken – konsekvenser for dialektforskningen?, *Frans Gregersen*: Forgængere og bagmænd. Om forholdet mellem dialektforskning og sociolingvistik på og rundt om Afdeling for Dialektforskning, *Pia Quist*: Sociolingvistik i bevægelse, *Karen Margrethe Pedersen*: Modalverbets form og funktion i forbindelser som *skal kan* og *å kan*, *Finn Køster*: Om intonationen i vestsjællandsk, *Malene Monka*: Hænger mobilitet og sprogforandring sammen? Bogen afsluttes med en oversigt over medarbejdere ved institutionen gennem de 100 år.

Didriksen, Tina Skriver: Engelsk som undervisningssprog på de danske universiteter. Studier i parallelsproglighed, bd. C1. Københavns Universitet 2009. 142 s.

I bogen undersøger Tina Skriver Didriksen danske universitetsstuderendes holdninger til engelsk som undervisningssprog. Hun sammenholder holdningerne med de studerendes reelle læsekompetencer og receptive ordforråd på engelsk. Formålet med undersøgelsen er at se på forholdet mellem engelsksproget undervisning og de studerendes faglige udbytte.

Dramatikken i Grammatikken. Festskrift til Lars Heltoft. Redigeret af Rita Therkelsen og Eva Skaft Jensen. Institut for Identitet og Kultur. Roskilde Universitet 2009. 489 s.

Dramatikken i Grammatikken er et festskrift til Lars Heltoft, professor i dansk sprog ved Roskilde Universitetscenter. Det er udsendt i anledning af hans 60-års fødselsdag og indeholder i alt 31 artikler om forskellige sproglige forhold. Af artiklerne kan nævnes *Henning Andersen*: Noget om analogi, *Tanya Karoli Christensen*: Tag nu bare økomælken, Om imperativ og modalpartikler i dansk, *Erik Hansen*: Der-adverbierne. En nanogrammatisk studie, *Lisbeth Falster Jakobsen*: Lad os få analyseret lidt mere på verbet at få. Få + perfektum participium set i lyser af Construction Grammar, *Janus Mortensen og Sune Sønderberg Mortensen*: Okay i engelsk og dansk, *Karen Margrethe Pedersen*: Indre at i danske dialekter, *Ole Togeby*: Ordkløveri? Om sætningskløvning på dansk.

Fibiger, Johannes, Søren Søgaard og Inger Maibom: Skriftens veje. *Academica* 2009. 288 s.

Bogen er forfattet af tre skrivefagere og giver gode råd til hvordan man både bliver en bedre skribent og en dygtig underviser i skriveprocesser. Der gives en

samlet fremstilling af hånd- og computerskrivning, proces- og produktskrivning, genreskrivning og responsgivning.

Fra folkemål til multietnolekt – og 23 andre artikler inden for dialektologi, sociolingvistik og sproghistorie. Redigeret af Frans Gregersen og Tore Kristiansen. Novus Forlag 2009. 430 s.

Bogen indeholder et udvalg af artikler skrevet af Inge Lise Pedersen, Afdeling for Dialektforskning, Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet. Den er udgivet i anledning af hendes 70-års fødselsdag 5. juni 2009.

Holm, Lars og Helle Pia Laursen (red.): En bog om sprog – i daginstitutioner. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag 2009. 176 s.

Artiklerne i denne antologi retter opmærksomheden mod sprog som alment socialt fænomen, mod den måde sproget bruges til at skabe betydning på, og den måde hvorpå sprog tillægges betydning i en given social sammenhæng – nærmere bestemt i daginstitutionerne. Der trækkes på forskellige forskningsstrategier inden for antropologi, sociolingvistik og socialesemiotik.

Hyttel-Sørensen, Liva: Dem de andre ikke vil lege med. En undersøgelse af børns sprogholdninger med fokus på dansk som andetsprog. Københavnerstudier i Tosprogethed, bind 49. Københavns Universitet 2009. 129 s.

I bogen undersøger Hyttel-Sørensen hvordan og hvornår børn udvikler såkaldt underbevidste holdninger til sproglig variation. Undersøgelsen foretages på tre forskellige skoler, en i Nordjylland, en i Nordsjælland og en i Sydsjælland, og det primære formål er at se om børnene har fælles holdninger til dansk udtalt som andetsprog, og i så fald om de stemmer overens med de udbredte holdninger som er fundet i andre undersøgelser.

I mund og bog. 25 artikler om sprog tilegnet Inge Lise Pedersen på 70-årsdagen d. 5. juni 2009. Redigeret af Henrik Hovmark, Iben Stampe Sletten og Asgerd Gudiksen. Afdeling for Dialektforskning. Nordisk Forskningsinstitut, Københavns Universitet 2009. 357 s.

Blandt de 25 artikler kan nævnes *Niels Davidsen-Nielsen* Mandig og modig – hvor går rigsmålets grænser?, *Henrik Hovmark* Dem og os – om sproglige, mentale og sociale grænsedragninger i et lokalsamfund og *Marie Maegaard* og *Pia Quist*: Unge, sprog og køn.

Italiensk-Dansk Ordbog. Redigeret af Erling Strudsholm og Gerhard Boysen. Gyldendal 2009. 840 s.

Københavnsk sociolingvistik. Festskrift til Frans Gregersen på 60-årsdagen. Redigeret af Tore Kristiansen, J. Normann Jørgensen og Inge Lise Pedersen. Novus forlag 2009. 280 s.

Professor Frans Gregersen, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet, blev i anledning af sin 60-års fødselsdag hyldet med dette festskrift som samler et udvalg af hans sociolingvistiske artikler gennem årene.

Language attitudes, standardization and language change. Redigeret af Marie Maegaard, Frans Gregersen, Pia Quist og J. Normann Jørgensen. Novus forlag 2009. 316 s.

Denne samling af engelsksprogede artikler er et festskrift til Tore Kristiansen, lektor ved Afdeling for Dialektforskning og Danmarks Grundforskningsfonds Center for sociolingvistiske sprogforandringsstudier (DGCSS) på Københavns Universitet. Den er udgivet i anledning af Tore Kristiansens 60-års fødselsdag.

Min allerførste røde ordbog. Bearbejdet af Marianne Iben Hansen. Gyldendal 2009. 144 s.

Min første røde ordbog – nudansk. Redigeret af Kirsten Jakobsen og Katrine Shil Vissing Jakobsen. Gyldendal 2009. 272 s.

Mål & Mæle. 32. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Kasper Boye, Carsten Elbro, Ken Farø, Erik Hansen og Jørn Lund 2009. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Foruden den traditionelle brevkasse *Sprogligheder* med spørgsmål om sprog indeholder årgangen artikler af bl.a. *Torben Juel Jensen*: Hvad sker der med *sin* i moderne dansk – og hvorfor sker det?, *Dorthe Bleses* og *Anders Højen*: Tosprogethed – hvad er problemet? (nr. 1), *Bent Jørgensen*: Det første årti (nr. 2), *Erik Hansen*: Sprogskrøner. Om græsrodsetymologi, *Karen Margrethe Pedersen*: Man skal kan dansk (nr. 3), *Marianne Rathje*: Sådan oplever de unge bandeord (nr. 4).

For 2008 har *Mål og Mæle* kåret *udlændingesservice* til "årets ord" og *Ritts billige boliger* til "årets udtryk" på baggrund af indsendte forslag fra bladets læsere. Og også i 2009 er læserne blevet inviteret til at indsende eksempler på ord og udtryk der i særlig grad har været fremtrædende i årets løb. Af nomineringerne, som findes i nr. 3, kan nævnes *perle*, *muskelbund*, *burka*, *niqab* og *svineinfluenza*.

Ny forskning i grammatik 16. Redigeret af Lisbeth Falster Jakobsen, Hanne Jansen, Eva Skafte Jensen og Erling Strudsholm. Udgivet af Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense, 2009. 255 s.

Ny forskning i grammatik giver læseren et indblik i den nyeste nationale forskning inden for dansk og en lang række fremmedsprog. Af de 13 artikler i bind 16 kan nævnes *Carl Bache: Hjelmslev i Systemisk Funktionel Lingvistik: Inspirationskilde eller fejllæsning?*, *Hanne Jansen: Komplekse verber (verbum+partikelkonstruktioner) – på dansk og standarditaliensk og i diverse norditalienske dialekter*, *Torben Juel Jensen: Refleksivt anvendte pronominer i moderne dansk*, *Eva Skafte Jensen: Markeret hvad angår hvad? Om markerethedsteori i grammatikken.*

NyS. Nydanske Sprogstudier. 37-2009. Redigeret af Tanya Karoli Christensen, Torben Juel Jensen, Niels Møller Nielsen, Nicolai Pharao, Marianne Rathje, Jann Scheuer og Iben Stampe Sletten. Udgivet af Dansk Sprognævn 2009. 200 s.

NyS er et bredt og varieret tidsskrift om sprog og sprogvidenskab. Her kan du holde dig orienteret om de nyeste undersøgelser af dansk sprog og om udviklingen af sprogteorier generelt. Bind 37 indeholder følgende artikler: *Pia Quist: Multietnolekt – del af stilistiske praksisser i storbyen*, *Thomas Wibben Jensen: Følelser og sprog – den verbale manifestation af følelser i samtaler*, *Eva Christensen: Når narrativer bliver til argumentation. Argumentationsdynamikkens indflydelse på forståelsen af fortiden*, *Simon Borchmann: Om relationen mellem informationelle valg og forudsigelser i forståelsen af sekvenser af sætninger*, *Marianne Rathje: Definition af citater i talesprog*, *Tanya Karoli Christensen: Gii der faer en Diæffwel i ier! Om gid-sætningers ophav – med udgangspunkt i Jammers Minde*, *Bent Preisler: Anmeldelse af J. Normann Jørgensen og Pia Quist (2008): Unges Sprog.*

Nyt fra Sprognævnet 2009 nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 88 s. Dansk Sprognævn.

De første tre numre indeholder et udvalg af sproglige spørgsmål til Dansk Sprognævn, bogomtaler og artikler om sproglige forhold, fx *Marianne Ratje: Og sådan noget* (nr. 1), *Lene Rotne: LEET/1337, reverse eller popsprog? Om unges akrobatik på hjemmesiden Arto*, *Jørgen Nørby Jensen: Dørtræk – historien om et ord* (nr. 2), *Eva Skafte Jensen: Adressere – om betydningsvarianter og mulige nydannelser* (nr. 3).

Nummer 4 er et udvidet særnummer udgivet i anledning af at Nyt fra Sprognævnet med udgangen af 2009 er udkommet i 25 år. Det indeholder i alt 15 artikler skrevet af ansatte i Dansk Sprognævn og af to tidligere formænd.

Emnerne for artiklerne spænder vidt. I nummeret kan man læse om den nye retskrivningsordbog, der efter planen skal udkomme i 2011: Hvordan kommer den til at se ud, skal vi have former som *gymnasie* og *akvarie* med, og hvad skal der mon ske med dobbeltformer som fx *dublant/dubleant* og *trauma/traume*? Man kan også læse om bandeord, om effekter af sprogpoltiske projekter, om sproget på Facebook, om sær- og sammenskrivning og om såkaldt hyperkorrekthed, altså det der sker når sprogbrugerne er så ivrige efter at gøre det rigtige at de kommer til at gøre det forkerte. I nummeret finder man også en længere artikel om og med 25 års nye ord, og i en anden artikel diskuteres det om maskiner eller mennesker er bedst til at finde sproglige nydannelser. Emner som forkortelser, emnesøgning og oversættelseslån fra engelsk behandles også, og så kan man desuden få svar på om man virkelig kan sige *Det ligner at det er en god ide* og *En far står op for sine børn*. Alt i alt giver artiklerne et indblik i nogle af de områder som Sprognævnet beskæftiger sig med til daglig.

Politikens Billedordbog. Af Bent Gynther. Politikens Forlag, København 2009. 159 s.

Politikens Engelskordbog, engelsk-dansk, dansk-engelsk. Redigeret af Marianne Hilger, Kirsten Nauja Andersen og Karin Jensen. 2. udg. Politikens Forlag, København 2009. 876 s. + cd-rom.

Politikens Engelsk Rejseparlør. Politikens Forlag, København 2009. 229 s.

Politikens Franskordbog, fransk-dansk, dansk-fransk. Redigeret af Birgit Nedergaard-Larsen, Vibeke Appel og Judy Skov Schultz. 2. udg. Politikens Forlag, København 2009. 880 sider + cd-rom.

Politikens Retskrivnings- og Betydningsordbog. Redigeret af Jan Heegård Petersen og Christian Becker-Christensen. 6. udg. Politikens Forlag, København 2009. 784 s. + cd-rom.

Politikens Store Elektroniske Engelskordbog. Politikens Forlag, København 2009. 1 cd-rom.

Politikens Tyskordbog, tysk-dansk, dansk-tysk. Redigeret af Carsten Hansen m.fl. 2. udg. Politikens Forlag, København 2009. 873 sider + cd-rom.

Rask. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 29, april 2009 og vol. 30, oktober 2009. 144 s. + 154 s.

Af indholdet i bind 29 kan nævnes *Søren Lund*: "Nu er det mig, der har ordet!" Om konstrueringen af taleture i den etnometodologiske konversationsanalyse og om dens teoretiske forudsætninger som samtaleanalyse. Og fra bind 30 er der grund til at fremhæve *Hans Frede Nielsen*: Language Change in the Runic Inscriptions of Denmark between 500 and 700.

Retskrivningsordbog. Redigeret af Jens Axelsen m.fl. 3. udg., Gyldendal, København 2008. 864 s.

Scheuer, Jann: Sproghandlinger – brug af sprog i dansk. Dansklærerforeningens Forlag, 2009. 80 s.

Bogen er henvendt til elever i gymnasiet og introducerer de centrale begreber inden for sproghandlingsteori. Eksemplerne i bogen er både fra det virkelige liv og fra kunstneriske og litterære sammenhænge, og de er alle med tilhørende opgaver.

Schonderbeek Hansen, Inger og Peter Widell (red.): 12. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. Aarhus Universitet 9.-10. oktober 2008. Århus 2009. 312 s.

Siden 1986 har sprogforskere fra ind- og udland hvert andet år mødtes i Århus for at sætte fokus på udforskningen af det danske sprog. På det 12. møde, der fandt sted i oktober 2008, deltog 52 forskere med i alt 31 foredrag. De 23 er trykt i den foreliggende rapport. Af rapportens artikler kan nævnes: *Lars Brink*: Angiveligt – en ansvarsflugt, *Inger Schonderbeek Hansen*: Verbumparret *ligge* og *lægge*, *Eva Skafte Jensen*: drivkræfter ved ændringer i sproget, *Anne Kjærgaard*: Om at undersøge effekterne af sprogpoltiske tiltag i organisationer – hvad og hvordan?, og *Marianne Rathje*: Generationssprog – brugsmæssige og samtaleafhængige træk

Sprogforum tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Årgang 14, 2008, nr. 44 + årgang 15, 2009, nr. 45. Redigeret af Nanna Bjargum, Karen-Margrethe Frederiksen og Pia Zinn Ohrt (nr. 44), Annegret Friederichsen, Karen Lund og Bente Meyer (nr. 45). 64 s. + 64 s.

Nr. 44 er et temanummer med titlen *I tale og skrift* med artikler af bl.a. *Lene Timm*: Tal og forældre der taler, og *Natalia Auer*: Skriftlig produktion og it-mediet. Nr. 45 behandler *Sprogfag i Danmark år 2008-2009*.

Sprog og Samfund. Nyt fra Modersmål-Selskabet. 27. årgang, 2009, nr. 1-4. 16 s. + 16 s. + 16 s. + 16 s. Redigeret af Michael Blædel (ansvarsh.).

Foruden anmeldelser af sproglitteratur og omtaler og referater af sproglige arrangementer indeholder numrene kortere artikler om forskellige sproglige forhold, fx *Niels Davidsen-Nielsen: Moders Stemme, fars hammer* (nr. 4).

Sprogvidenskab i glimt. Redigeret af Ken Farø, Alexandra Holsting, Niels-Erik Larsen, John Erik Mogensen og Thora Vinther. Syddansk Universitetsforlag 2009. 515 s.

Sprogforskningen har en lang tradition i Danmark. For at give et billede af dens aktuelle rækkevidde har en gruppe lingvister fra Københavns Universitet samlet 70 korte artikler fra landets forskellige forskningsmiljøer der præsenterer aktuelle resultater fra meget forskellige forskningsfelter inden for sprog. Teksterne bygger på aktuel forskning, og samlingen er tænkt som en relativt letlæst orientering om hvad der foregår i sprogforskningen i Danmark i dag.

Studier i Nordisk 2006-2007. Selskab for Nordisk Filologi. Foredrag og årsberetning. Redigeret og grafisk tilrettelagt af Dorthe Duncker under medvirken af Anne Mette Hansen og Pia Quist. København 2009. 210 s.

Af publikationens otte artikler er der i denne sammenhæng grund til at nævne *Torben Juel Jensen: Non-realitetsmarkører i dansk talesprog* – hvis man kan sige det på den måde, *Sabine Kirchmeier-Andersen: Dansk Sprognævn – Fremtidens udfordringer og planer*, og *Sanni Nimb: Oplysninger om adverbiers syntaks i danske ordbøger* – er det *tit*, at det *desværre bare ikke overhovedet* er dækkende?

Togebj, Ole: Steder i bevidsthedens landskab. Grene på ideernes træ. Aarhus Universitetsforlag, Århus 2009. 186 s.

I bogen skriver Ole Togebj om hvordan man kan bruge topisk tænkning når man skriver. Ordet *topos* er græsk og betyder 'sted', og i bogen forsøger Ole Togebj netop at vise hvordan man kan få emner, argumenter og forestillinger til at stå klart frem når man skriver ved at inddrage tænkningens geografi. Bogen kan bruges både i danskundervisningen i gymnasiet og på universitetsniveau.

Sverige

Airey, John: Science, Language and Literacy: Case studies of learning in Swedish university physics. Uppsala Dissertations from the Faculty of Science and Technology 81. 2009. xviii+256 s. Ak. avh.

Författaren har studerat hur svenska fysikstudenter som undervisas både på svenska och engelska uppför sig i undervisningen och hur de själva upplever den skillnad som finns. Studenterna är inte så aktiva när de undervisas på engelska, de ställer färre frågor och att deras anteckningar om de alls gör några blir ganska mekaniska avskrivningar av vad som sägs. Författaren har också undersökt den tvåspråkiga undervisningens inverkan på studenternas ämneskompetens, d.v.s. förmåga att arbeta inom ämnet och att tillämpa ämnet i det dagliga livet.

Avhandlingen är skriven på engelska men den innehåller en föredömligt utförlig sammanfattning på svenska. BL

Almström Persson, Gunilla: Perspektiv i polisprotokoll. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet. 2009. 152 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt perspektiv i berättelser om våld mellan poliser eller väktare och vanliga medborgare och det visar sig att olika hjältesagor framträder beroende av vems perspektiv på den aktuella händelsen som återges. Det finns alltså tydliga gemensamma drag mellan polisprotokoll från förhör som rör våldshandlingar och teater, film och traditionellt litterärt berättande. LJH

Andersson, Daniel: Fega pojkar pussar aldrig vackra flickor. Könrelaterade ordspråk i nordnorrländsk agrarmiljö belysta ur språkligt och kulturellt perspektiv. Institutionen för språkstudier, Umeå universitet. 2009. 276 s. Ak. avh.

Författaren har analyserat och tolkat könrelaterade ordspråk från övre Norrland för att diskutera de föreställningar om manligt och kvinnligt som ordspråken innehåller. Av särskilt intresse i undersökningen är de liknelser och metaforer som ger uttryck för dessa föreställningar, såsom katter, hästar, ålar och tuppar. IL

Andersson, Helena: Interkulturell kommunikation på ett svenskt sjukhus. Fallstudier av andraspråkstalare i arbetslivet. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 77. Uppsala universitet 2009. 250 s. Ak. avh.

Författaren har studerat fem andraspråkstales interaktion under sina arbetsdagar på ett svenskt sjukhus, i syfte att finna kommunikativa faktorer som påverkar invandrades integration i arbetslivet på ett positivt sätt. Interaktion i både professionella och sociala samtal analyseras närmare. LJH

Eklund Heinonen, Maria: Processbarhet på prov. Bedömning av muntlig språkfärdighet hos vuxna andraspråksinlärare. Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet 2009. 218 s. Ak.avh.

Författaren har sett på ett antal prov i Tisus (Test i svenska för universitets- och högskolestudier) och undersökt hur de godkända testtagarnas språk skiljer sig från de underkändas i ett processbarhetsperspektiv. Med processbarhet avses förmåga hos en inlärare bearbeta och överföra grammatisk information mellan olika delar av fraser, satser och hela meningar. BL

Garbacz, Piotr: Issues in Övdalian syntax. Structural properties and the role of inflection in a Scandinavian vernacular. Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A 69. 2009. 259 s. Ak.avh.

Författaren har undersökt älvdalska (*övdalska* på älvdalska) Syftet har varit att komma med nya rön om älvdalsk syntax. Ett antal informanter fick uttala sig om hur acceptabla vissa meningar på älvdalska var. De syntaktiska konstruktioner som undersöktes var 1) negationssystemet, 2) det finita verbets position i bisatser och 3) kilkonstruktion. Avhandlingen är skriven på engelska med en sammanfattning på såväl älvdalska som svenska. BL

Gustafsson, Anna: Pamfletter! En diskursiv praktik och dess strategier i tidig svensk politisk offentlighet. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 66 Lunds universitet 2009. 267 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt argumentationsstrategier för att legitimera eller de-legitimera en sak eller person i Sveriges tidiga politiska debatt i pamfletter från 1769 och 1809-1810. Studien bidrar med ett nytt angreppssätt till förståelsen av en äldre periods politiska texter och visar hur skillnader i historisk och diskursiv kontext påverkar valet av argumentationsstrategier. LJH

Hedman, Christina: Dyslexi på två språk. En multipel fallstudie av spansk-svensktalande ungdomar med läs- och skrivsvårigheter. Dissertations in Bilinguism 19. Stockholms universitet. 249 s. Ak.avh.

Författaren har undersökt en grupp tvåspråkiga högstadiungdomar som misstänktes ha dyslexiproblem. Avhandlingens syfte är att bidra till ökad kunskap om hur svårigheter med läsning och skrivning hos tvåspråkiga ungdomar kan yttra sig, karaktäriseras och avgränsas. Författaren konstaterar dels att skolan underidentifierat dyslektiska svårigheter, dels att vissa svårigheter uppfattas som dyslektiska i skolan, fast de inte är det. BL

Information till alla? En granskning av kommunernas information till medborgarna. Utgiven av Sveriges kommuner och landsting. 2009. 78 s.

Rapporten ger en översikt av landets alla kommuners webbplatser med fokus på hur information förmedlas till allmänheten via nätet och hur kommunen framställs på sin webbplats. Resultatet av undersökningen visar att det finns en hel del som är bra med webbplatserna men att det också finns saker som behöver förbättras. Rapporten ger en god jämförelsegrund till andra undersökningar inom ämnet. IL

Josefsson, Gunlög: Svensk universitetsgrammatik för nybörjare. 2 uppl. Studentlitteratur. 2009. 209 s.

Detta är en grundläggande grammatikbok som riktar sig främst till högskolestuderande i svenska och nordiska språk. Men dess pedagogiska utförande och talrika exempel gör den även lämplig för studerande med mindre förkunskaper. Boken bygger på traditionell grammatik, men beaktar också den moderna grammatikens framsteg. Nya tillskott i den andra upplagan är bl.a. information om språkets ljudsystem och språkhandlingsteori. IL

Josefsson, Gunlög: Svensk universitetsgrammatik för nybörjare. Övningar med facit och kommentarer. 2 uppl. Studentlitteratur. 2009. 209 s.

En omfattande övningsbok som hör till grammatikläroboken (se Josefsson ovan) och riktar sig således också främst till studerande i svenska och nordiska språk. IL

Kerfoot, Caroline: Changing conceptions of literacies, language and development. Implications for the provision of adult basic education in South Africa. Dissertations in Bilingualism 18, Stockholms universitet. 2009. 65 s. Ak. avh.

Med fokus på läs- och skrivkunnighet samt språkinlärning följer författaren utvecklingen av grundläggande vuxenutbildning i Sydafrika mellan 1981 och 2001. I avhandlingen vill hon belysa under vilka omständigheter som vuxenutbildning, särskilt grundläggande sådan, kan stödja och även initiera bland annat medborgarrättigheter. LJH

Larsson, Inger: Millefolium, rölika och näsegräs. Medeltidens svenska växtvärld i lärd tradition. Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien. 256 s. Ill.

I en mycket vacker bok, fylld med gamla illustrationer, får vi en spännande inblick inte bara i medeltidens växtvärld utan också i dåtidens växtnamn, under den tid då svenskan utvecklade ett skriftspråk. BL

Melin, Lars: Ärans och hjältarnas språk. Trender och traditioner i svenskan. Norstedts akademiska förlag. 2009. 143 s.

Författaren skildrar på ett humoristiskt och populärt sätt det svenska språket och hur det används. Svenskan beskrivs ur flera perspektiv, bl.a. dess uppbyggnad, ordförråd och historia. Dessutom diskuteras hur svenskar ser på sig själva och sitt språk och hur omvärlden ser på saken. IL

Myndigheternas skrivregler. Sjunde utökade upplagan. Utgiven av Rege-
ringskansliet. Fritzes. 2009. 114 s.

Denna handbok tar upp skrivregler som rör myndigheter och andra offentliga verksamheter. Här behandlas såväl allmänna frågor, om t.ex. förkortningar, som ämnesspecifika, t.ex. de svenska namnen på EU-organen. IL

Nilsson, Thorbjörn: Amerikansk slangordbok. Norstedts Akademiska Förlag. 2009. 335 s.

I ordboken får ett stort förråd av amerikanska slangord och uttryck översättning till svenska, ofta med exempel, förklaringar och härledning. Bland orden finner man även några lättsamma och underhållande skildringar ur slangens värld. IL

Nordiska namn – Namn i Norden. Tradition och förnyelse. NORNA-rapporter 84. NORNA-förlaget. 2009. 537 s.

Bland bidragen kan nämnas *Anfinnur Johansen: Færøske personnavnelove og personnavnegivning*. *Lennart Deblin: Redovisning av samiska ortnamn på svenska kartor under 100 år*. *Birgit Eggert: Nordisk navnerenæssance i Danmark*. *Guðrún Kvaran: Nye tendenser i islandsk navngivning – hvorfor?* *Ola Stemsbaug: Inndelning av det norske namneforrådet*. IL

Norstedts svenska fickordbok. Norstedts Akademiska Förlag. 2009. 800 s.

Ordboken innehåller ordförklaringar och uttal till omkring 18 000 svenska ord och fraser. Det är seriens första svenska ordbok i fickformat. IL

Nordström, Jackie: Modality and subordinators in the Germanic languages and beyond. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 68 Lunds universitet 2009. 326 s. Ak. avh.

I avhandlingen argumenterar författaren för att vanliga subjunktioner, såsom germanska att och om, anger satsmodalitet. Hon visar att många satstyper har variation mellan indikativ och konjunktiv och att och om beroende på t.ex. om talaren vet att påståendet är sant eller inte. LJH

Olsson, Bernt, m.fl.: Litteraturens historia i Sverige. 5 uppl. Norstedts. 2009. 640 s.

Detta är en handbok i den svenska litteraturen från runristare till dagens författare. Här ges grundläggande information och översikter över texter och dess författare, framför allt inom skönlitteraturen. Den nya upplagan har fått tillskott av bl.a. 2000-talets chick lit och den svenska deckarboomen samt nutida författare som Jonas Hassen Khemiri och Sara Stridsberg. IL

Parkvall, Mikael: Lagom finns bara i Sverige och andra myter om språk. Schibsted förlagen. 2009. 172 s.

I denna bok slår författaren hål på ett antal språkliga myter, som att eskimåerna har otaliga ord för snö eller att lagom betyder att glaset går "laget om". Myternas ursprung samt varför och hur de har spridits förklaras och sanningen bakom dem avslöjas. IL

Rönn, Milda: "Det är inte förrän man gör det som man förstår". Om kommunikativa hinder vid en teaterhögskola. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet. 2009. 270 s. Ak. avh.

I denna avhandling har författaren undersökt kommunikativa hinder på en teaterhögskola för att se hur de kan hindra studenters delaktighet under tiden på skolan. Tanken är att deltagare vid teaterhögskolor och liknande organisationer ska kunna använda Rönn's analysredskap och analysmetod för att själva synliggöra sin kommunikation. LJH

SAOL och tidens flykt. Några nedslag i ordlistans historia. Red. Martin Gellerstam. Norstedts. 2009. 181 s.

Boken är en beskrivning av Svenska Akademiens ordlistas historia och vilka förändringar som har skett med t.ex. ordförråd och stavning under tiden som den har utgivits. Därutöver berättas om hur ordlistan kom till, om synen på stavningen av lånord samt hur ordlistan är tänkt att användas – och hur den inte är tänkt att användas. IL

Service på nätet. Rapport från en konferens om myndigheters webbplats. Red. Eva Olovsson. Språkrådet. 2009. 131 s.

Bland bidragen kan nämnas *Catharina Nyström Höög*: Nya medier, nya utmaningar. *Heidi Buncæs Eklund*: Nytt eller nyttig på nettet? *Claes Oblsson*: Komplex och komplicerat. *Merja Koskela*: Skattemyndigheter på webben. *Anne Kjærgaard*: Efter festen – om kriterier for og effekter af klarsprogsarbejde. IL

Studia Antroponymica Scandinavica. Tidskrift för nordisk personnamnsforskning. 27/2009. Utg. av Eva Brylla och Lena Peterson. Swedish Science Press, Uppsala. 162 s.

Detta nummer innehåller sex längre artiklar och femton utförliga recensioner. Bland artiklarna kan nämnas *Eva Nyman: Personnamnen i samhället*. Forskningsläget idag och viktiga forskningsuppgifter och *Per Vikstrand: Förkristna personnamn i Skandinavien*.

Svanlund, Jan: Lexikal etablering. En korpusundersökning av hur nya sammansättningar konventionaliseras och får sin betydelse. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series 52. 255 s.

I denna bok behandlas hur sammansättningar etableras, konventionaliseras, och får sin betydelse Undersökningen, som gäller 9 ord, har emanerat ur projektet "Hur nya ord få sin betydelse. En undersökning om hur nya sammansättningar konventionaliseras", som också drivs av författaren.

Betydelsen motiveras av en mängd faktorer utöver ordledernas vanliga betydelser. Hit hör bl.a. utomspråkliga konfliktmönster, ordbildningsmönster samt olika kontextmönster, bl.a. konstruktioner och kollokationer. BL

Svenska skrivregler för punktskrift. 2 uppl. Utgiven av Punktskriftsnämnden. 2009. 103 s.

Boken är en sammanställning av nu gällande regler för punktskrift i Sverige och visar hur bl.a. skiljetecken, siffror och utländska skrivtecken skall se ut i punktskrift. Särskilda ämnesområden behandlas, såsom musik, poesi och matematiska tecken. Boken innehåller även beskrivning av punktskriftens historia och layout. Den andra upplagan är uppdaterad med nytillkomna tecken och tecken som fått nytt utseende. IL

Svensson, Gudrun: Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 67 Lunds universitet 2009. 274 s. Ak. avh.

I avhandlingen beskrivs funktion och betydelse hos diskurspartiklarna *ju*, *duvet*, *ba(ra)*, *liksom* och *typ* hos enspråkiga respektive flerspråkiga kvinnliga gymnasister i Malmö. Partiklarna fungerar bland annat som turtagningsmarkörer och fokuserare men används också för att exempelvis skapa närhet. LJH

Tefa (Text- och fackspråksforskning).

Under året har följande nummer utkommit i denna serie. *Medborgare och myndigheter* Red Catharina Nyström Höög. 107 s.

Westman, Maria: Skriftpraktiker i gymnasieskolan: bygg- och omvårdnadslever skrivers. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet. 2009. 209 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt hur skrivande används inom ramen för två gymnasieprogram inriktade mot mer praktiska yrken, som normalt inte räknas som skriftyrken. I studien analyseras skrivande inom samtliga ämnen i en bygg- och en omvårdnadsklass för att få en bild av elevers hela skrivverklighet. Bland annat studeras vad eleverna skriver under en vanlig skoldag, och i vilka sammanhang och ämnen. LJH

Finland

Abbas, Lokman: Suomi-kurdi (sorani) sanakirja. [Finsk-kurdisk ordbok] 3 uppl. Helsingfors. 2009. 420 s.

En färd i språket. Festskrift till Marketta Sundman på 60-årsdagen den 12 mars 2009. Red. Kirsten M. Berg, Kaj Borg, Eva Ingman, Minna Sandelin & Anne-Maj Åberg. Nordisk filologi, Åbo universitet. 207 s.

Boken innehåller 16 artiklar som behandlar framför allt Marketta Sundmans egna forskningsintressen, dvs. nusvenskans grammatiska struktur, tvåspråkighet och inläring av svenska som främmande språk, men också andra ämnen. Bland artiklarna kan nämnas *Marketta är att gratulera – om verb med subjektstyrd oblik lucka i infinitivfras* av Erik Andersson, *Hvor langt er det mellom Islandsk og Gammelnorsk homiliebok?* av Kirsten M. Berg, *Det mångskiftande modersmålet* av Leena Huss och *Från sju bröder till kollektivt självmord. Något om finska romaner i svensk språkdräkt* av Lars Wollin. Festskriften har publicerats endast i elektroniskt format:

<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/43995/festskrift-sundman.pdf>

Folkmålsstudier 47: Språket i historien – historien i språket. Utg. av Hanna Lehti-Eklund m.fl. Föreningen för nordisk filologi, Helsingfors. 2009. 271 s.

Artiklarna i volymen handlar om språket i ett historiskt perspektiv och historien sedd genom språket från medeltiden till våra dagar. De baserar sig på föredrag som hölls på ett mångvetenskapligt symposium i Jyväskylä 2007. Författarna är språkvetare och historiker. Teman som behandlas i volymen är t.ex. begreppshistoria, språkkontakt, översättning och kommunikation mellan makthavare och undersåtar. Författarna har bl.a. undersökt brevväxling på 1500-talet mellan två adliga systrar, svensk språkplanering i Finland ur ett idéhistoriskt

perspektiv, flerspråkigheten i ett tidigmodernt stadssamhälle och de samhällsliga följderna av en tilltagande skriftkultur under medeltiden i Norden.

Franzon, Johan: My Fair Lady på skandinaviska: En studie i funktionell sångöversättning. Institutionen för översättningsvetenskap, Helsingfors universitet. 2009. 272 s.

Avhandlingen är ett översättningsvetenskapligt arbete som beskriver sång- och musikalöversättandets villkor, svårigheter och möjligheter. Målet är att skärskåda de särskilda hänsyn som behöver tas för att måltexten (= översättningen) ska fungera: den ska vara lik källtexten (= originalsången) men också vara en sångbar och spelbar text. Avhandlingen presenterar en modell för analys av sångöversättaruppdraget med utgångspunkt i dessa tre funktionella krav. I undersökningen jämförs tre översättningar som på önskvärt sätt uppfyllde dessa krav: de svenska, norska och danska översättningarna av musikalen *My Fair Lady* (Lerner och Loewe 1956), som gjordes 1959-1960 (av Gösta Rybrant, André Bjerke, Holger Bech och Arvid Müller) och sedan dess fortfarande är i bruk.

Halonen, Markku: Karjalaine savonkorjju: ylj 2000 makkiita savokarjalaista murreanno. [Savolax-karelsk dialektordlista] Rääkkylä. 2009. 86 s.

Historiska och litteraturhistoriska studier 84. Red. Pia Forssell & Derek Fewster. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors. 2009. 160 s.

I årsboken uppmärksammas i tre olika artiklar förhållanden kring händelserna 1808–1809 och den utveckling som då inleddes. Boken innehåller totalt åtta artiklar med ämnen från 1808 till in på 2000-talet. Bland annat celebreras 200-årsminnet av Borgå lantdag. Mats Thelanders artikel ”Delad vårdnad och dubbelt medborgarskap – svenskans lott under 200 år” är en exposé över svensk språkvård och samtidigt ett bidrag till språkvårdens historieskrivning i Finland.

Svenska litteratursällskapetets årsskrift började utkomma 1886 och heter sedan 1925 *Historiska och litteraturhistoriska studier*.

Hyrkäs, Kristiina & Nieminen, Paula: Kliinisen hoitotyön sanasto: englanti-suomi. [Engelsk-finsk ordlista för kliniskt vårdarbete]. Helsingfors. 2009. 281 s.

Hyttinen, Hannu: Iso pipa: tampere-suomi suursanakirja. [Tammerfors-finsk storordbok] Tammerfors. 2009. 196 s.

Iivanainen, Ansa: Taskulatina: lääketieteen termejä hoitotyöhön. [Medicinska termer inom vårdarbetet] Helsingfors. 2009. 100 s.

Jaakkola, Lauri: Koputespolokkaa ja kaupungin muruja: murrettä ja perinettä Laihialta. [Dialekt och traditioner i Laihela] Anja Kauppi. Esbo. 2009. 197 s.

Jag är här för dig: Finsk-svensk ordlista för vårdare. Sammanställd av Leena Rautakorpi, Katja Ranne ja Tiina Sainio. Svenska Finlands folkting, Helsingfors. 2009. 104 s.

Jarva, Vesa & Nurmi, Timo: Oikeeta suomee: suomen puhekielen sanakirja. [Ordbok för talad finska, Dictionary of spoken finnish] 2 revid. uppl. Helsingfors. 2009. 511 s.

Junno, Liisa: Kirjastosanasto: suomi-englanti. [Finsk-engelsk biblioteksordbok] 3 uppdaterade och reviderade upplagan. Helsingfors. 2009. 279 s.

Jussila, Raimo: Kalevalan sanakirja. [Ordbok för Kalevala] Helsingfors, 2009. 519 s.

Karjalan kielen sanakirjan verkkoversio [Nätversion av den karelska ordboken]. Red. Marja Torikka. Webbapplikation Jari Vihtari. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors. 2009. http://kaino.kotus.fi/cgi-bin/kks/kks_etusivu.cgi

Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors.

Kielikello utkom i vanlig ordning med fyra nummer under 2009. I artiklarna i det första numret kan det gemensamma temat i stort sett sägas vara förhållandet mellan språket och världen. Sakari Heikkinen skriver om det finska ordet *elvytys* och dess historia. Ordet etablerade sig i finskan under depressionen på 1930-talet, och nu har det dykt upp igen i den ekonomiska politikens terminologi. Elina Majuris artikel handlar om ryska nyord. Hon undersöker vad det är som sker med tidningsspråket när en sträng ideologisk kontroll raseras. År 2009 förde med sig ett stort antal kommunsammanslagningar i Finland. Sirkka Paikala skriver därför i nr 1/09 om den diskussion som förts om namnen på de nya kommunerna. I artikeln ger hon också anvisningar bland annat om hur de nya kommunnamnen ska böjas på finska.

I maj 2009 publicerades det språkpolitiska handlingsprogrammet för finskan *Suomen kielen tulevaisuus*, som tillkommit i samarbete med Forskningscentrallen för de inhemska språken och forskare i finska vid Helsingfors universitet. Handlingsprogrammet behandlades i flera av artiklarna i nr 2/09. I nr 3/09 diskuteras språkets ställning av Lari Kotilainen, som skriver om vad en vanlig ”bevarare av det finska språket” kan göra för att trygga språkets ställning. Aila Mielikäinen skriver i samma nummer om avledningen *-llinen*, som är mycket produktiv i modern finska. Avledningen används bland annat för att skapa nya ord för abstrakta begrepp.

Årets sista nummer var mer omfattande än vanligt och innehöll och var ett specialnummer med förkortningar. Förkortningarna är år efter år den vanligaste frågetypen i den finska språkrådgivningen, och därför finns det också ett konstant behov av rekommendationer som berör dem.

I varje nummer ingår spalten *Perusasiaa*, som i kort tar upp vanliga frågor till språk- och namnvården, t.ex. användningen av possessivsuffix och böjningen av efternamn. I spalten *Kielenhuollon historiaa* tog Taru Kolehmainen upp bland annat de olika skedena i stavningsrekommendationerna för ordet *haltija*, språkvårdens förhållande till svetismer under olika decennier och användningen av punkt i förkortningar. I spalten *Jokisen eväät* presenterade Riina Klemettinen, redaktör för *Kielitoimiston sanakirja*, fraser i modern finska. Spalten *Etsi ja korjaa* riktar sig till läsare som vill ägna sig åt lite underhållande språkgranskning. Av responsen att döma är den här spalten mycket populär och till exempel lärare har haft nytta av den när de undervisar i språkvård. I spalten *Kysytyä* svarar språkvårdarna på språkfrågor. I *Kielikello* publiceras också rekommendationer och ställningstaganden från finska språknämnden (i nummer 3/09 och 4/09).

Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas. [Finska språkbyråns skrivregler] Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 147. 7 uppdat. och revid. upplagan. Helsingfors. 272 s.

Finska språkbyråns skrivregler presenterar skrivreglerna i alfabetisk ordning som artiklar. Den nya upplagan innehåller inga nya uppslagsord, men däremot fler hänvisningar. Boken innehåller många nya exempel, och användarvänligheten har förbättrats genom att ordregistret utökats.

Konstruktioner i finlandssvensk syntax: skriftspråk, samtal och dialekter. Red. Camilla Wide & Benjamin Lyngfelt. Svenska Litteratursällskapet i Finland. 2009. 300 s.

Boken innehåller åtta uppsatser om finlandssvenskt tal- och skriftspråk som alla har en grund i konstruktionsgrammatik och interaktionell lingvistik. Bland bidragen finns till exempel Nina Martolas artikel om konstruktioner som *ge ngt åt ngn* och Beatrice Siléns jämförelse mellan finlandssvenska och sverigesvenska konstruktionsmönster vid bitransitiva verb.

Korvenoja, Tarja: Suomi-italia-suomi: taskusanakirja. [Italiensk-finsktaliensk pocketordbok]. 5 uppd. uppl. Helsingfors. 2009. 1 067 s.

Kotilainen, Lari: Suomensuojelija. Ohjekirja kielen pelastamiseen. [Finska språkets bevarare. Instruktioner för hur man ska rädda ett språk.] Juva. 118 s.

Lari Kotilainen, lektor i finska vid Helsingfors universitet, presenterar i boken sitt eget program för hur finskans ställning ska stärkas. Han utgår från att varje individ alltid ska använda sitt modersmål när det är möjligt, eftersom språket blir levande när det används. Kotilainen kommer med goda råd för hur man kan leka med språket, bli trygg i sitt eget talspråk och lära sig uppskatta det liksom man också ska uppskatta skriftspråket. Han rekommenderar också att man ska använda sig av bibliotek, favorisera finsk film, musik, böcker och annan kultur på finska, själv använda finska i olika situationer där det är möjligt, förhålla sig positivt också till andra språk och ta upp språkfrågor till diskussion.

Kovero, Camilla & Monica Londen: Språk, identitet och skola. En undersökning i svenska skolor i huvudstadsregionen. Nordica Helsingensia, nr 15. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet. 2009. 103 sidor.

I rapporten redovisas för en del av resultaten från en omfattande enkätundersökning som utförts i svenska lågstadieskolor, högstadieskolor och gymnasier i Helsingforsregionen. Avsikten med undersökningen var att kartlägga och synliggöra elevernas uppfattning om bl.a. svenskan i Finland och den egna språkliga identiteten. Vilken betydelse har svenska språket för dem, hur definierar de *finlandssvensk*, och är det viktigt för dem att det finns svenska skolor i Finland? Undersökningen visar att eleverna känner gemenskap med den finlandssvenska kulturen, och oberoende om de är enspråkigt svenska eller tvåspråkiga vill de gärna definiera sig som finlandssvenska. Elever från enspråkigt finska hem definierar sig ofta som tvåspråkiga. Undersökningen kom också fram till att användningen av svenskan ökar med åldern. Oberoende av språklig bakgrund tycker 96 procent av eleverna som deltog i undersökningen att det är viktigt att det finns svenska skolor i Finland.

Kronholm-Cederberg, Annette: Skolans responskultur som skriftpraktik. Gymnasisters berättelser om lärarens skriftliga respons. Åbo Akademi förlag. Åbo. 2009. 340 s.

Elever skriver uppsatser och läraren ger respons. De här etablerade och på många sätt traditionsbundna skrifthandlingarna tillhör rutinerna i modersmålsundervisningen på svenska i Finland. Skolans skriftliga responskultur är bara en av de många skriftkulturer som de unga möter i sin vardag. Inte minst nätets skriftkulturer med interaktivitet och socialisation som responsens drivkrafter utmanar lärarnas sätt att bemöta elevtexter. I avhandlingen utforskar författaren berättelsemönster i uppsatser, respons och responsamtal. Perspektivet är elevens och analysmetoden är narrativ.

Resultaten i avhandlingen visar att lärarresponsen har en normativ slagsida och att den oftare visar på uppsatsens brister än förtjänster. Bristfokuseringen till trots framstår gymnasisterna som handlande subjekt genom både protest mot och acceptans av lärarresponsen. I en framtidsvision problematiseras skolans tröga responsmönster i förhållande till nätets snabba och interaktiva svarighet. Författaren argumenterar också för en digitaliseringsreform i skrivundervisningen och inte minst i den finländska studentexamen.

Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys. VAKKI-symposiumi XXIX 13.-14.2.2009. Vaasan yliopiston käännösteorian, ammattikielten ja monikielisyiden tutkijaryhmän julkaisut n:o 36. Vasa. 2009. 424 s.

Rapporten innehåller 34 artiklar utgående från de föredrag som hölls på forskargruppen VAKKI:s tjugonionde symposium i Vasa i februari 2009. Specialtemat för symposiet var *Språk och makt*. På symposiet hölls tre plenarföredrag: Peter White från University of Adelaide talade om nyhetsmediernas makt i opinionsbildningen, Ulrich Ammon från Universität Duisburg-Essen behandlade maktfaktorer som kan påverka valet av språk i olika sammanhang och specialradgivaren Johan Häggman från EU-kommissionen diskuterade språk och makt ur ett europeiskt perspektiv. I många av sektionforedragen behandlades språk och makt ur olika synvinklar, men även andra aspekter på översättningsteori, fackspråk och flerspråkighet diskuterades.

Larsen, Andreo & Larsen, Katrina: Italian keittioiden aakkoset: enogastrominen ensyklopedia italia-suomi. [Italiensk-finnsk enogastronomisk ensyklopedi]. Tammerfors. 2009. 365 s.

Laurén, Christer (2009). Lärt och populärt. Artiklar, debattinlägg, tal, litterär text. Red. Merja Koskela, Nina Pilke & Mariann Skog-Södersved. Vaasan yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia 289, Språkvetenskap 47.

Boken presenterar professor Christer Lauréns artikelproduktion inom både forskning och populärvetenskap, därtill hans skönlitterära intressen. Områden som behandlas i artiklarna är språkvetenskap, fackspråklig kommunikation, språkbud och flerspråkighet samt sociolingvistik och psykolingvistik. I boken ingår texter på flera språk.

Liljeqvist, Matti: Uuden testamentin kreikka-suomi-sanasto [Grekisk-finsk ordlista för Nya testamentet]. 3 uppl. Keuru. 2009. 202 s.

Lind, Arvi & Kaarina Karttunen: Arvin kieliopas. [Arvi Linds språkhandbok] Helsingfors. 141 s.

Arvi Lind, välkänd och långvarig nyhetsredaktör på finska Yles tv-nyheter och därtill medlem i finska språknämnden, har under många år skrivit om språkfrågor till sina journalistkolleger. Den här boken är en sammanställning av hans språkliga kommentarer. I arbetet med boken har han haft hjälp av Yles finska språkvårdare Kaarina Karttunen. Språkråden tar lättsamt och humoristiskt upp sådana frågor som radio- och tv-redaktörerna ofta funderar på, t.ex. uttalet av främmande ord, böjningen av namn och valet av rätt ord och rätt stilnivå.

Lähde, Jussi: Poliitikka-suomi sanakirja: tuppeensahattuja ja erikoishöylättyjä ilmaisuja politiikan saralta. [Finsk politikordlista, ord och uttryck inom politiken] Kyrkslätt. 2009. 143 s.

Mikkonen, Henna & Rimpiläinen, Suvi: Konsertissa kävijän taskusanasto. [Pocketordbok för konsertbesökaren] 2 uppl. Helsingfors. 2009. 127 s.

Moilanen, Tuula, Irene Wai Lwin Moe & Komahara, Minori: Japanimatkaajan fraasisanakirja. [Frasordbok för Japanresenären] Jyväskylä. 2009. 288 s.

Namn och kulturella kontakter. Handlingar från NORNA:s 37 symposium i Hapsal 22-25 maj 2008. Red. Leila Mattfolk & Terhi Ainiala. Skrifter 5. Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors. 2009. 168 s.

I publikationen presenteras studier av den påverkan på namnskicket som har uppstått i kontakter mellan olika språk och olika kulturer på nordiskt och

baltiskt område. Artiklarna beskriver ur olika perspektiv den påverkan som de kulturella kontakterna har medfört för såväl ortnamns- och personnamnsförråden som för de s.k. övriga namnen. De material som skärskådas är dels historiska, dels dagsaktuella. I volymen publiceras tolv studier som presenterades vid det trettiosjunde NORNA-symposiet, som hölls i Hapsal i Estland den 22-25 maj 2008. Artiklarna är skrivna av nordiska och baltiska namnforskare. Handlingarna är redigerade av Leila Mattfolk och Terhi Ainiala.

Namn på länder på sju språk. Webbpublikation: <http://kaino.kotus.fi/maidennimet>. Forskningscentralen för de inhemska språken. 2009.

Publikationen innehåller namn på självständiga stater och deras avlägset belägna territorier. Namnen ges på finska, svenska, nordsamiska, engelska, tyska, franska och ryska, och materialet uppdateras kontinuerligt. Förutom de officiella namnen presenteras också frekventa inofficiella namnformer. Publikationen bygger på de tidigare publikationerna *Maiden nimet suomeksi, ruotsiksi, saameksi, englanniksi, ranskaksi ja saksaksi* (Namn på länder på finska, svenska, samiska, engelska, franska och tyska) från år 2003 och på *Maiden nimet kuudella kielellä* (Namn på länder på sex språk) från år 1994.

Nikko, Tuija: Dialogic construction of understanding in cross-border corporate meetings. Helsingfors handelshögskola. Helsingfors. 2009. 177 s.

Avhandlingen består av tre artiklar samt en teoretisk sammanfattning. Artiklarna är följande: "Finsk-svenska företagsinterna möten som forum för gemensam förståelse", "Collaborative completions in lingua franca meeting interaction" och "Multilingual code-switching as an interactional resource in cross-border meeting talk". Avhandlingen visar att interaktionen under interna engelskspråkiga möten i finsk-svenska företag är smidig, och att alla deltagare förstår varandra väl. Språkliga problem som uppstått för att man inte använder sina modersmål diskuteras inte under mötena.

Nordman, Lieselott: Lagöversättning som process och produkt. Revideringar och institutioner vid lagöversättning till svenska i Finland. Nordica, Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur. Helsingfors. 2009

I avhandlingen studerar författaren den lagöversättningsprocess som svenska lagar i Finland genomgår från första utkast till slutlig lag. Hon har framför allt koncentrerat sig på att se på vilka revideringar som görs och varför. Hon närmar sig översättningsprocessen utgående från översättningarna, personerna som arbetar med översättningarna och de olika institutionerna som deltar i arbetet: Statsrådets translatorsbyrå, Justitieministeriet och riksdagen.

**Nurmi, Timo, Rekiaro, Ilkka & Rekiaro, Päivi: Gummeruksen suuri si-
vistyssanakirja.** [Ordbok över främmande ord] Helsingfors. 2009. 620 s.

Nyirkos, István: Suomi-unkari-suomi taskusanakirja. [Finsk-ungersk-finsk
pocketordbok] 5 uppl. Helsingfors. 2009. 962 s.

**Pitkäranta, Reijo & Mikkonen, Laura: Lääketieteen sanakirja latina-suo-
mi-latina. Lexicon medicum Latino-Finnico-Latinum.** Helsingfors. 2009.
541 s.

**Pouttu-Delière, Päivi: Kielikuvia ja fraaseja 6 kielellä. Don't spill the
beans!** [Idiom och fraser på sex språk] Helsingfors. 2009. 222 s.

Puusta katsoen: metsätermit ja metsäsanakirjan laadinta. [Skogstermer
och redogörelse för arbetet med en skogsordbok] Red. Inkeri Vehmas-Lehto.
Institutionen för översättningsvetenskap, Helsingfors universitet. Kouvola.
2009. 189 s.

Romanikielen kielipoliittinen ohjelma. [Språkpolitiskt program för romani]
Forskningscentralen för de inhemska språken. Helsingfors. 2009. 35 s.

Det språkpolitiska programmet för romani ställer fram mål som är livsviktiga
för bibehållandet av romanispråkets vitalitet. Ett centralt mål är att samla all lag-
stiftning som berör romani i en separat språklag. Programmet ger förslag till hur
man kunde främja de språkliga rättigheterna för romerna i Finland, skapa en
dialog mellan myndigheterna, romerna och andra språkliga minoriteter, samt
skapa modeller för att utvärdera och följa upp utvecklingen. Programmet är
skrivet på finska. Finns också som webbpublikation: [http://scripta.kotus.fi/
www/verkkojulkaisut/julk10](http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk10)

**Schybergson, Anita: Kognitiva system i namngivningen av finländska
handelsfartyg 1838–1938.** Nordica Helsingiensia. Institutionen för nordiska
språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet. 2009. 356 s.

Boken är en doktorsavhandling där författaren syftar till att ge en helhetsbild
av namnförrådet i Finlands handelsflotta 1838–1938 och undersöker särdragen
i det finländska förrådet av fartygsnamn. Schybergson har i boken skapat ter-
men nautonomastikon 'förråd av fartygsnamn', i analogi med t.ex. termen an-
troponomastikon.

Avhandlingen beskriver det finländska nautonomastikonet och dess särdrag,
visar fartygsnamnens koppling till den samtida kulturen, studerar hur fartygs-

namnen varierar och påverkas av den sociala kontexten samt undersöker fartygsnamnens metaforiska natur och de kognitiva systemen i namnen.

Seppänen, Seppo: Suuri suomi-thai-suomi. [Stor finsk-thai-finsk ordbok] Ny upplaga. Björneborg. 2009. 362 s.

Seppänen, Seppo: Uusi thai sanakirja. [Ny thailändsk ordbok] Björneborg. 2009. 364 s.

Sointula, Väinö: Sanasto sukututkijoille. Sanasto pääosin ruotsista suomeksi [Termer inom släktforskning; i första hand finsk-svensk terminologi] 4 uppd. uppl. Helsingfors. 2009. 170 s.

Suomalais-venäläinen kirja-alan sanasto. [Finsk-rysk ordbok för bokbranschen] Huvudred. Martti Kahla. Forskningscentralen för de inhemska språken, Helsingfors. Nätpublikation: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk9/>

Suomen kielen tulevaisuus: kielipoliittinen toimintaohjelma. [Finskans framtid: språkpolitiskt handlingsprogram] Auli Hakulinen, Jyrki Kalliokoski, Salli Kankaanpää, Antti Kanner, Kimmo Koskeniemi, Lea Laitinen, Sari Maa-mies & Pirkko Nuolijärvi. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 155. Helsingfors. 2009. 241 s.

Handlingsprogrammets mål är att skapa en bas som bidrar till att finskan också i framtiden kan förbli jämställd med andra språk. Parallellspråkighet är den bärande tanken i programmet, men samtidigt understryks att finskan ska förbli ett samhällsbärande språk i Finland. Handlingsprogrammet diskuterar finskans och andra språks roll i skolan, på universiteten, som vetenskapsspråk, i företagsvärlden och i medierna. Även språkteknologin, språklagstiftningen, språket i den nationella administrationen samt EU diskuteras. Handlingsprogrammet ger konkreta förslag till åtgärder. Till exempel föreslås att finska staten ska ställa krav på Sverige i fråga om sverigefinskans ställning i alla kommuner med en betydande finskspråkig minoritet. Handlingsprogrammet rekommenderar också att finska staten ska tillsätta en arbetsgrupp för att utarbeta ett språkpolitiskt program för alla språk som används och studeras i Finland. Finns också som nätpublikation: <http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/>

Suomi-japani-suomi. [Finsk-japansk-finsk ordbok] Red. Junichiro Okura, Santeri Saarimaa, Mikko Virtanen. Helsingfors. 2009. 284 s.

Suomi-kreikka-suomi. [Finsk-grekisk-finsk ordbok] Red. Eleftherios Gavrieldes, Kim Schneider & Marsa Luukkonen]. 2 uppdaterade upplagan. Helsingfors. 2009. 315 s.

Swahili-suomi-swahili-sanakirja. [Swahili-finsk-swahili ordbok] Red. Anu Abdulla m.fl. 2 uppl. Helsingfors. 2009. 401 s.

Särkkä, Heikki: Ruotsalais-suomalainen sukututkimussanasto. [Svensk-finsk ordbok för släktforskare] Seinäjoki. 2009. 38 s.

Språkbruk 2009, nr 1-4. Utgiven av Forskningscentralen för de inhemska språken.

Charlotta af Hällström-Reijonen blev ny chefredaktör för Språkbruk efter Mikael Reuter som varit chefredaktör sedan tidningen grundades år 1981. Språkbruk hade från årets första nummer en ny layout. Den nya layouten skapades av grafikern Antti Pokela. Årets första nummer innehöll flera artiklar med anknytning till det juridiska språket. Bland annat presenterade språkexperten Barbro Ehrenberg-Sundin en ny svensk undersökning om hur domstolarna i framtiden kan förbättra kommunikationen med allmänheten. Lagmannen Kenneth Nygård presenterade rättegångsförfarandet vid den finländska domstolen samt terminologin inom den. Nygårds artikel avslutades med en finsk-svensk ordlista. Språkbruk hade från och med nummer 1/2009 en ny krönikör i varje nummer. Den första krönikören var Magnus Londen som skrev om språkets gränslösa möjligheter. Språkbruks läsare fick också lära sig skriva e-brev i Helena Englunds artikel *Effektiva och relationsskapande e-brev*. Översättaren och tecknaren Susanna Karjalainen glädde läsarna i Språkbruks nya seriestripp *Strippen*, en tecknad serie med språklig knorr.

I Språkbruk 2/2009 presenterade filosofie doktor Marketta Sundman projektet På väg mot kommunikativ kompetens. Projektets mål är att undersöka hur finska grundskolelever lär sig svensk grammatik under de tre första åren de studerar svenska i skolan. Annika Rentola intervjuade Bo Löfvendahl, kulturjournalist och språkvårdare på Svenska Dagbladet. Utöver detta presenterades Språkrådets nya chef Lena Ekberg i Språkbruk. Språkexperten Rune Skogberg redogjorde för vilka regler man ska följa när man hanterar telefonnummer.

I årets tredje nummer diskuterade Saara Haapamäki, tf professor i svenska vid Åbo Akademi, om det finns ett finlandssvenskt ungdomsspråk, filosofie doktor Ulf Larsson beskrev hur det sensoriska måltidsspråket utvecklats bl.a. på grund av det alltmer tilltagande matintresset och den ymniga kokboksfloran. I samma nummer intervjuades också Caroline Sandström, ny huvudredaktör för

Ordbok över Finlands svenska folkmål. Nina Martola, lexicograf och föreståndare för den svenska avdelningen vid Forskningscentralen för de inhemska språken redde ut och presenterade central lexicografisk terminologi.

Årets sista Språkbruk innehöll en artikel om teckenspråkens ställning i Norden av Karin Hoyer. Viveca Adelswärd skrev om struntpratets olika funktioner i vardagen i artikeln *Vad fyller vardagligt struntprat för funktion?* Forskningscentralens direktör Pirkko Nuolijärvi fyllde 60 år 2009 och hyllades med en intervju. Språkbruk startade i samma nummer en ny artikelserie, Språkprofilen. Den första språkprofilen i den nya serien var Susanna Ström-Wilkinson, redaktör i populära livsstilsprogrammet Strömsö. Dessutom fick läsarna lära sig mer om runor i Saija Tamminen-Parres artikel *Konsten att bugga minnesmärken på vikingatid*. Språkbruksläsarna hade fått sända in sina favoritfinlandismer och de presenterades i artikeln *Finlandismfrossa!*

Utöver detta innehöll varje nummer aktuella bokrecensioner, svar på språkfrågor, notiser och annat redaktionellt material.

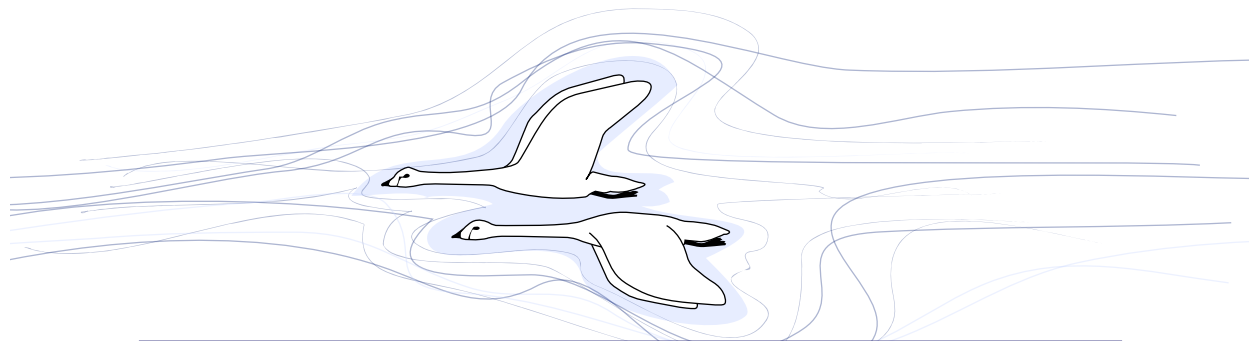
Taskusanasto: suomi-somali-suomi. [Finsk-somali-finsk ordbok] Red. Mohamed Warsame & Maija Kajava. Suomi-Somalia seura, Helsingfors. 2009. 102 s.

Tervonen, Riikka & Virtanen, Mikko T: Suomi-murre-suomi: matkalle mukaan maakuntiin. [Finsk dialektordlista] Helsingfors. 2009. 312 s.

Tuominen, Rea: Gastronominen sanasto: suomi-englanti-suomi. [Gastronomisk ordlista: finska-engelska-finska] Helsingfors. 2009. 193 s.

Turtia, Kaarina: Gastronomian sanakirja. [Gastronomisk ordbok] Helsingfors. 2009. 655 s.

Varautumisen ja väestönsuojelun sanasto. Beredskaps- och befolkningskyddsordlista. Preparedness and civil defence vocabulary. Glosar för Notfallplanung und Bevölkerungsschutz. (CD-ROM) Red. Sirpa Suhonen. 2 uppd. uppl. Terminological centralen TSK. Helsingfors. 2009. 238 s.

Om forfatterne

Ari Páll Kristinsson er forskningsprofessor og daglig leder i sprogrøgtsafdelingen i Árni Magnússon-instituttet for islandske studier/Islands Universitet.

Rickard Domeij er språkvårdare i svensk ved Språkrådet, som er sprogrøgtsafdelingen i Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Dorthe Duncker er lektor ved Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab ved Københavns Universitet og formand for Dansk Sprognævn.

Paula Ehrnebo var frem til december 2009 språkvårdare i finsk ved Språkrådet, som er sprogrøgtsafdelingen i Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Riitta Eronen är forskare och språkvårdare på Finska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken.

Rikke Dybdahl Harpsøe har været videnskabelig medarbejder ved Dansk Sprognævn og projektmedarbejder ved Nordisk Sprogkoordination i 2009.

Rikke E. Hauge er rådgiver og nordisk sekretær i Språkrådet i Norge.

Pirjo Hiidenmaa har arbetat som forskare, universitetslärare och språkvårdare. Under åren 1997–2006 var hon chef för Finska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken. Nu arbetar hon med finansiering av forskning och vetenskapspolitik vid Finlands Akademi, där hon är chef för Enheten för kultur- och samhällsvetenskaplig forskning.

Marit Hovdenak er seniorrådgiver i Språkrådet i Norge.

Karin Hoyer är teckenspråksforskare vid Finlands Dövas Förbund och medlem i språknämnden för finländskt teckenspråk vid Forskningscentralen för de inhemska språken.

Jenny Lundström Hägglund praktiserade i en periode i 2009 ved Språkrådet, som er sprogrøgtsafdelingen i Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Pia Jarvad er seniorforsker i Dansk Sprognævn, nordisk sekretær og for 2009 kons. projektleder for Nordisk Sprogkoordination.

Jørgen Nørby Jensen er informationsmedarbejder i Dansk Sprognævn.

Salli Kankaanpää är avdelningsföreståndare på Finska språkbyrån vid Forskningscentralen för de inhemska språken.

Sabine Kirchmeier-Andersen er direktør ved Dansk Sprognævn.

Jette Hedegaard Kristoffersen er forskningsmedarbejder på Center for Tegn-sprog ved University College Capital i København, leder af projektet Ordbog over Dansk Tegnsprog og underviser på tegnsprogstolkeuddannelsen.

Ida Larsson praktiserade i en periode i 2009 ved Språkrådet, som er sprogrøgtsafdelingen i Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Birgitta Lindgren er språkvårdare i svensk ved Språkrådet, som er sprogrøgtsafdelingen i Institutet för språk och folkminnen, Sverige.

Sylfest Lomheim er professor ved Universitetet i Agder, direktør i Språkrådet i Norge fram til 1. september 2010.

Pirkko Nuolijärvi är direktör för Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

Klaas Ruppel är anställd på Forskningscentralen för de inhemska språken och ledde 2006–2009 avdelningen för minoritetsspråk. Nu är han chef för ordboksavdelningen.

Dag Finn Simonsen er seniorrådgiver i Språkrådet i Norge.

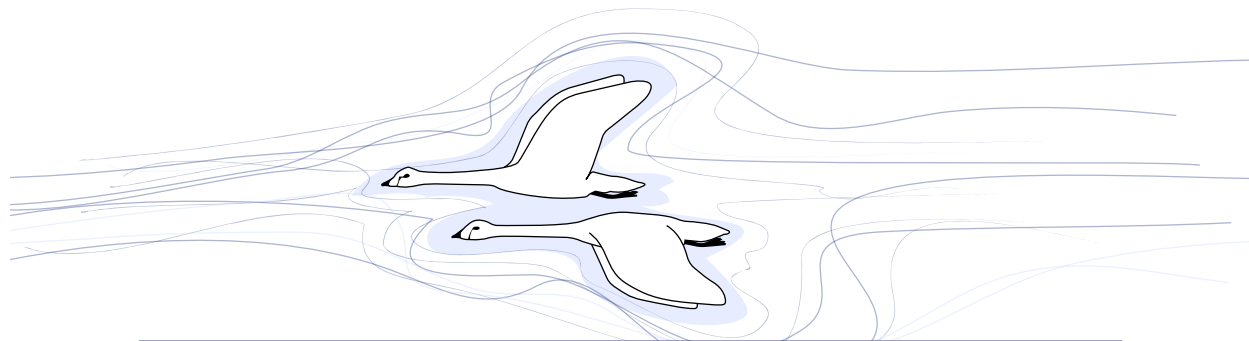
Thomas Troelsgård er projektmedarbejder ved Ordbog over Dansk Tegnsprog på Center for Tegnsprog ved University College Capital i København samt seniorredaktør i afdelingen for Digitale Ordbøger og Tekstkorpora i Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Kaarina Vuollab-Lohi er sprogrøgter (nordsamisk) ved Forskningscentralen för de inhemska språken, Finland.

V
W
X
Y
Z

Instruktion til forfatterne

Sprog i Norden er et årsskrift som udgives af sprognævnene i Norden. Her trykkes de foredrag som har været holdt på de nordiske sprog møder, og artikler som behandler de nordiske sprog og forskning i dem. Tidsskriftet publicerer kun rent videnskabelige artikler som granskes anonymt af uafhængige bedømmere. Artiklerne må højst omfatte 40 000 tegn inklusive blanktegn.

Manuskripter som ikke har været offentliggjort andre steder, kan sendes til

Sprog i Norden
Nordisk Sprogkoordination
H.C. Andersen Boulevard 2
DK-1553 København V
Danmark
sprogkoord@dsn.dk

Bidrag skal være på norsk, dansk eller svensk og leveres i Word med skriften Times New Roman 12 punkt. Manuskriptet indledes med titel i 16 punkt, forfatter i 12 punkt kursiv. Herefter følger en kort opsamling (maks. 8 linjer) af det væsentlige i artiklen. Den skrives i kursiv 12 punkt. Artiklen afsluttes af et engelsk summary på maks. 10 linjer. Vedlæg en kort præsentation af forfatteren til artiklen.

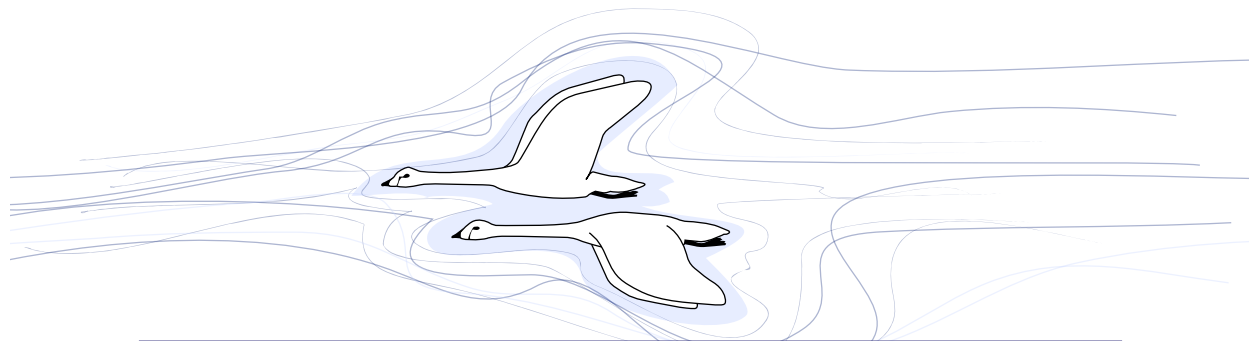
Længere artikler forsynes med mellemrubrikker som markeres med 14 punkt Times New Roman. Afsnit markeres med indrykning, ikke med dobbelt linjeafstand eller afsnitsmarkering. Orddeling ved linjeskift er ikke tilladt. Der er fast venstremargen og løs højremargen. Længere citater eller eksempler laves som blokcitat med indrykket venstremargen og en blank linje før og efter, og der markeres ikke med citationstegn. Kortere citater markeres i løbende tekst med citationstegn. Med løftede kommaer (enkelt citationstegn) angives betydningen. Brug alment anerkendte forkortelser, men undgå de forkortelser som kan antages kun at være kendte i ens eget sprog. Sæt nummer på fodnoter. Lad være med at sætte sidetal i artiklen.

Litteraturhenvisninger skal følge Harvardsystemet (forfatter-årstal-systemet), fx (Dyvig 2003, s. 30). Ved henvisning til flere steder inden for samme år bruges a,b, fx (Milroy, L 1993a). Hvis forfatteren eller redaktøren er islænding skal henvisningen være til hele navnet, fx (Kristján Árnason 2003, s. 141).

Litteraturfortegnelsen ordnes alfabetisk efter forfatteren eller redaktørens efternavn, og hvis det drejer sig om en islænding skal værket alfabetiseres efter fornavnet og under efternavnet placeres en henvisning. En litteraturliste kan se således ud:

- Dyvik, Helge, 2003: "Offisiell og ikke-offisiell språknormering – nyttig eller skadelig motsetning?" I Helge Omdal & Rune Røstad (red.): *Krefter og motkrefter i språknormeringa. Om språknormer i teori og praksis*, s. 25-40. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Dyvik, Helge, 2009: "Å navigere i skriftspråkets rom. Om normklynger i bokmål og nynorsk". *Språknytt* nr. 3, 2009, s. 18-21.
- Halskov, Jakob, 2008: It-støttet excerpering og registrering af nye ord og ordforbindelser. Foredrag d. 30. oktober 2008 i Selskab for Nordisk Filologi, København.
- Halskov, Jakob og Pia Jarvad, 2010: Human og maskinel excerpering af neologismer. I: *NyS, Nydanske Studier*, bd. 38. s. 39-68.
- Hansen, Erik, 1975: Den hemmelige præmis. Argumenter og skinargumenter i sprogrigtighedsspørgsmål. I: Klaus Kjøller (red.) *Analyser af sprogbrug. Argumentation*, s. 88-102. København: Borgen.
- Hjarvard, Stig, 2004: The Globalization of Language. How the Media Contribute to the Spread of English and the Emergence of Medialects. *Nordicom Review* 2004, no. 1-2, pp. 75-97.
- Laursen, Ditte, 2005: Svar udbedes! Besvarelsesnormen i unges sms-kommunikation. I: Peter Widell og Mette Kunøe (red.) *10. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, s. 238-256. Århus: Aarhus Universitet.
- Schack, Jørgen, 2001: Ændringer i opslagsords staveform eller ordform. *Nyt fra Sprognævnet* 2001/4, s. 12-17.

Der ydes ikke honorar for artiklen, og artiklerne offentliggøres i Sprog i Norden. Efter en tid hvor tidsskriftet ikke længere anses at kunne sælges, offentliggøres artiklerne også på nettet på Nordisk Sprogkoordinations hjemmeside.

Adresser til sprognævnene i Norden

Dansk Sprognævn

H.C. Andersens Boulevard 2
DK-1553 København V
Telefon +45 33 74 74 00
Fax: +45 33 74 74 20
E-post adm@dsn.dk
Netside www.dsn.dk

Forskningscentralen för de inhemska språken

Berggatan 24
FI-00100 Helsingfors
Telefon +358 20 7813 200,
Telefaks +358-20 7813219
E-post norden@focis.fi
Netside www.focis.fi

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Kielenhuolto-osasto
Vuorikatu 24
FI-00100 Helsinki
Puhelin +358 20 7813 200
Sähköposti norden@kotus.fi
Verkkosivut www.kotus.fi

Føroyska málnevndin

Málstovan

V.U. Hammershaimbs gøtu 16

FO-100 Tórshavn

Telefon +298-312397

Faks +298-352521

T-postur mariuss@setur.fo

Netside www.fmn.fo

Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum

Skrifstofa Árnagarði v/Suðurgötu

IS-107 Reykjavík

Sími 525 4010

Fax 525 4035

E-post aripk@hi.is

Netside www.arnastofnun.is

Oqaasileriffik

Postboks 980

DK-3900 Nuuk

Telefon +299 36 23 26

Fax +299 36 23 21

E-mail oqaasileriffik@gh.gl

Netside www.oqaasileriffik.gh

Språkrådet

Postboks 8107 Dep

NO-0032 Oslo

Telefon +47 22 54 19 50

Faks +47 22 54 19 51

E-post post@sprakradet.no

Netside www.sprakradet.no

Språkrådet

Box 20057

SE-104 60 Stockholm

Telefon +46-8-442 42 00

Fax +46-8-455 42 26

e-post sprakradet@sprakradet.se

Netside www.språkrådet.se

Sámi giellalávdegoddi

Hánnoluohkká 45

NO-9520 Guovdageaidnu

Telefon +47 78 48 42 59

Faks +47 78 48 42 42

e-post sgl@samediggi.no

Internet www.giella.org